10

ANTONII ARNALDI

DOCTORIS ET SOCII SORBONICI

DISSERTATIO THEOLOGICA.

In qua Augustiniana Propositio, DEFVIT PETRO GRATIA SINE QVA NIHIL POSSVMVS, *totius Traditionis autoritate confirmatur; à Scholæ contentionibus sejungitur; cum variis Thomisticæ Scholæ sententiis conciliatur; & à peruulgatâ de præceptorum impossibilitate calumniâ purgatur.*

M. DC. LVI.

CHRISTIANO LECTORI.

SCRIPTIONEM *istam, Christiane Lector, quam breuem esse malueram, longiorem necessitas fecit. Multa enim ac varia nobis quæstiones ex se inuicem nexa pertractanda fuerunt, vt omnia aduersariis meis effugia præcluderem. Ita singulæ partes per se breues longam tamen summam efficiunt. Hoc autem, ni fallor, omnibus æquis rerum æstimatoribus probabimus, sententiam nostram non modò in antiquorum Patrum, sed in omnium Thomistarum tum veterum tum recentiorum doctrinâ nemine excepto perequè veram esse. Quæstiones illas de potestate proximâ: de gratiâ actuali: de possibilitate præceptorum ita præcidimus, vt nulla in iis ne cauillandi quidem causa superesse videatur. Quamobrem Censores ipsos tam mihi licet sine causâ infensos vehementer oro atque obtestor, vt hanc dissertationem primùm legant; deinde ipsi respondere dignentur. Nam quò magis magisque cogito, eò magis in eam sententiam adducor, non intelligere ipsos quid sentiam. Id mihi ex ipsorum suffragiis conycere licuit in quibus tam aliena commenta mihi afficta sunt, vt mirari satis non possim tantam, vt mitissimè dicam, Theologorum indiligentiam, qui eius de quo sententiam ferebant mentem explorare ne curauerint quidem: adeóque si hac contentionis & ody flamma resederit, hoc scio, dissensiones istas horæ momento componi posse: non enim illis modò solida causa non subest, sed planè nulla; nullum, inquam, doctrinæ caput est, quod ipsi adhuc ad fidem pertinere vniuersi contendere ausi sint, quod quidem à me negetur. Itaque dum maximè fictis coloribus me insectantur, eadem omnia à quibusdam ex suis propugnari sinunt, in multis etiam ista plausu & gratulatione prosequuntur. Exemplo esse potest Holdeni Epistola, præcipuis, vt ipse dictitat, Censoribus grata & probata, & tamen nihil illum à me dissidere edita de hoc argumento scriptiuncula planum fecit.*

Sed illustrius adhuc huius rei exemplum suppeditant Theses apud Presbyteros Oratorij defensæ, & illustrissimis Galliæ Episcopis Lutetiæ congregatis nuncupatæ, eorumdemque, vt audio, frequentiâ cohonestatæ. In his enim totum controuersæ propositionis sensum his verbis expressum lego: Sufficiens gratia infallibiliter suo caret effectu: Efficax illum infallibiliter producit, idque in omni statu. Vnde absente hâc (efficaci) ita non potuit Adam bonus se seruare bonum, ex S. Augustino; VTI NEC PETRVS CHRISTVM CONFITERI: infallibiliter enim id non erant volituri: licet vtrumque ambo absolutè potuerint. *Dissentio quidem ab illius Theseos autore quisquis est, quòd gratiam efficacem ad perseuerandum necessariam admittat etiam in statu innocentiæ. Sed hoc in quæstione versari nemo dicat. At planè ille mecum sentit in eo quòd Petrum sine gratiâ efficaci, quam certè non habuit, Christum non potuisse confiteri dicat, eumdémque potuisse per potentiam, vt ipse explicat posteà,* in actu primo constitutam. *Nihil enim affirmat aliud Epistolæ propositio; & quisquis illi alium sensum tribuit, falsum affingit. Quod aduersariis meis denunciare ideo necesse est, quia video nihil aliud eos moliri, nisi vt ambiguum aliquod decretum ab Ecclesiæ potestatibus eliciant, vt illius specie postmodum orbem christianum ludificentur. Verùm post meam hanc contestationem, si quid calumniis suis à quibusuis Ecclesiæ iudicibus auferant, in quo meus hic sensus non clarè & apertè damnatus appareat, manifestum vel hoc indicio omnibus erit indices fraude & dolo circumuentos, nec propositionem verè damnatam dici posse, cùm in sensu alieno, fictitio, & per calumniam imposito damnata sit.*

Quamobrem ne sit dubitationi locus decreti formam ipse præformabo, quod si im-

petrent ab vllis Ecclesiæ iudicibus, ab illis quoque propositionem meam damnatam esse non diffitebor : Hæretica est illa propositio,quæ asserit Petro iusto non affuisse gratiam efficacem agendi, ideft confitendi Christum (nam de gratiâ orandi nullus hîc sermo) sine quâ nihil poterat quod ad vincendam tentationem attinet, eâ potestate quæ complectitur omnia ad agendum necessaria. *Sin aliter se gesserint, nihil agent omninò, omnésque veritatis amantes Theologos in calumniam cogent inclamare.*

Sed quod in iisdem quas dixi Thesibus legitur : Iis verò recentioribus non consentimus, qui dum potentiam proximam negant cuiquam adesse sine gratiâ efficace Saluatoris, per eam intelligi volunt illam vim voluntatis, &c. quâ si careat, adsint licet cætera omnia, nihilo magis ipsa bonum velle possit, quàm cæcus videre, claudus currere, beatus peccare. Carere autem eâ quotquot nunc efficaci gratiâ carent ; *id, inquam, vnde didicerit prædictarum Thesium scriptor, & quinam sint isti recentiores libenter ex ipso quæsierim ; neque enim vllos legere me memini, qui sic teneant aut doceant? Ego verò planè non ita me tenere profiteor: modò enim id vnum mihi concedatur, quod iste autor satis luculenter explicat*, necessariam esse gratiam efficacem, vt potestatem actus primi in actu secundo applicet ac determinet, *adeóque nihil omninò boni sine illâ vnquam neque cogitando, neque orando, neque agendo factum esse, potestatem actus primi sine gratiâ efficaci in omnibus generatim iustis libenter admitto.*

Speciatim verò in iustis volentibus & conantibus gratias excitantes admittendas fateor, easque Thomistico sensu sufficientes. Quamobrem quacumque demùm sententiæ Constitutioni Innocentij X. subijciatur, fateor verum esse illum sensum, quo vulgò à Thomistis accipitur, nimirum omnibus iustis volentibus & conantibus adesse gratias excitantes sufficientes Thomistico sensu, neque deesse illis gratiam quâ possibilia fiant præcepta; tum quia iam habent excitantem quâ possunt sensu prædicto, tum quia si illi gratiæ plenè consenserint (quod possunt si velint, quod si non faciant in culpâ sunt) gratiam efficacem non solùm habituri sunt, sed iam habebunt; quia si quis gratiæ sufficienti consenserit, vt ijdem docent, signum est à posteriori affuisse illi gratiam efficacem. Hæc de iustis volentibus & conantibus, de quibus solis loquitur Constitutio Innocentij X. mihi cum Thomistis recentioribus planè conueniunt.

Cæterùm malè elici ex Constitutione summi Pontificis alterutram ex sequentibus propositionibus, palàm est. Iustis ignorantibus, incogitantibus, nec volentibus, nec conantibus adest cognitio,cogitatio,voluntas,conatus,id est, gratia excitans actualis: *vel*: Nullus vnquam iustus peccat, ne quidem venialiter, ex ignorantiâ, ex incogitantiâ, & sine piâ voluntate, pioque conatu ab illo peccato abstinendi. *Qui sic acceperit summi Pontificis Constitutionem, non ipsam interpretatur, sed nouam & planè diuersam Constitutionem condit, eamque, vt mihi quidem videtur, manifestè sibi repugnantem. Quare non est credendum id voluisse Innocentium, donec alterutra ex istis propositionibus in aliquo summi Pontificis diplomate nominatim legatur expressa, quod ab Apostolicâ sede, fidenter hoc affirmo, nunquam impetrabunt aduersarij; & quamuis impetrarent, quod fieri non potest, sua tamen propositioni Epistolæ veritas constabit, quæ gratiam actualem non dicit Petro defuisse, sed solam efficacem, vt posteà explicabitur. Hæc quanquam in huius dissertationis serie fusiùs explanentur, tamen in ipso limine prædicta volui, in eorum gratiam quibus totam hanc scriptionem perlegere non vacabit Ex omnibus autem perspici poterit vnam quæstionem rectè moueri posse,* vtrum gratia efficax effectum infallibiliter producens & ad agendum & ad orandum necessaria sit, *quam doctrinam quoniam aduersarij* OPTIMAM *esse professi sunt, nulla omninò controuersia iam superest.*

INDEX ARTICVLORVM
qui in hoc ſcripto continentur.

PRÆFATIO,

In quâ ſcriptionis occaſio, conſilium, & partitio declarantur, pag. 1

PARS PRIMA.

In quâ Auguſtinianæ Propoſitionis veritas totius Traditionis autoritate roboratur.

ART. I. STatus quæſtionis exponitur, & quædam præmittuntur ad illam rectè intelligendam neceſſaria p. 5

ART. II. Verus & præciſus Propoſitionis ſenſus oſtenditur p. 5

ART. III. Senſum catholicum ſuperiùs expoſitum controuerſę propoſitionis verbis rectè exprimi potuiſſe oſtenditur, primùm ex Scripturis. p. 6

ART. IV. Eadem locutio ex Summis Pontificibus aſſeritur, p. 9

ART. V. Quod à Conciliis definitum eſt, ſine gratiâ nihil boni fieri poſſe, ab iiſdem Conciliis de gratiâ efficaci intellectum eſſe. p. 11

ART. VI. Auguſtini autoritate confirmatur, quod fide tenemus ſine gratiâ nihil fieri poſſe, de gratiâ efficaci eſſe intelligendum. p. 17

ART. VII. Idem fidei dogma, ſine gratiâ nihil fieri poſſe, ab iis Patribus qui poſt Auguſtinum aduerſus Semipelagianos ſcripſerunt, de gratiâ efficaci ſemper intellectū eſſe. p. 23

ART. VIII. Sancti Thomæ, aliorūmque tum veterum tum recentiorum Scholæ Doctorum autoritate eadem veritas confirmatur. p. 27

ART. IX. Eadem locutio recentiorum Thomiſtarum autoritate aſſeritur, qui falsò ipſius inſectatores habentur. p. 29

ART. X. Eccleſiam in ſuis precibus id tantùm petere quod non poſſit; neque tamen aliam à Deo gratiam petere quàm efficacem. p. 32

ART. II. Primæ Partis concluſio. p. 34

SECVNDA PARS.

Quâ conciliatur illa ſanctorum Patrum locutio: Sine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt, cum illorum Thomiſtarum doctrina, qui gratiam efficacem non ad poſſe, ſed ad velle neceſſariam ſtatuunt.

ART. I. SCopus & conſilium ſecundæ illius partis aperitur. p. 38

ART. II. Conſenſio & diſſenſio Thomiſtarum inter ſe breuiter aperitur. p. 39

ART. III. Exponitur & ſoluitur quæſtio ex duplici acceptione vocis POSSE ab Aluare traditâ. p. 41

ART. IV. Vſitatiùs de eo cui deeſt aliquid neceſſarium dici NON POSSE, quàm POSSE; etiamſi illud quod deeſt, ad potentiam non pertineat. Variæ obſeruationes circa illorum verborum vſum. p. 43

ART. V. Idem probatur ex præclaro ſancti Anſelmi loco. p. 46

ART. VI. Vſitatiùs dici non poſſe videre qui lumine carere ſupponitur, quàm poſſe, probatur ex variis locis Patrum: Iuſtus autem ſine gratiâ efficaci ſicut oculus ſine luce, ex omnibus Thomiſtis. p. 47

ART. VII. Idem oſtenditur ex adjutoriorum diuiſione ab Auguſtino traditâ libro de geſtis Pelagij. p. 48

Art. VIII. Explicatur alia adjutoriorum diuisio ab eodem Augustino tradita, & ostenditur omne adjutorium sine quo aliquid non fit, esse adjutorium sine quo non potest fieri. p.50

Art. IX. Affertur necessarij definitio ex S. Thomâ, & demonstratur ex illâ, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse; quam demonstrationem non conuelli responsione clarissimi Theologi quamuis subtilissimâ declaratur. p.52

Art. X. Colliguntur in summam quæ hâc secundâ parte confecta sunt, & suppositâ gratiæ efficacis necessitate reliquas de propositione meâ contentiones planè absurdas & ridiculas esse ostenditur. p.54

TERTIA PARS.

In qua incidentes quæstiones, & à Propositionis veritate disjuncta breuiter explicantur.

Art. I. Prima quæstio: Vtrum gratia efficax det actum primum, an secundum: posse, an tantùm velle & agere. Explanatur quæstio & diuiditur. p.1

Art. II. Gratiam efficacem quatenus est principium bonæ voluntatis, ab aliis in misericordiâ Dei & formâ inhærente constitui, ab aliis in solâ misericordiâ Dei, quæ interius motum mentis operatur. p.2

Art. III. Qui gratiam efficacem formam inhærentem esse volunt quæ sit principium bonæ voluntatis, consequenter dicere debere, gratiâ efficaci non dari tantùm actum secundum, sed etiam primum; siue quod idem est, complementum actus primi. p.4

Art. IV. Gratiam efficacem non pertinere ad actum primum, sed ad secundum, in eorum sententiâ, qui illam quatenus est principium bonæ voluntatis, in misericordiâ Dei, non in formâ inhærente constituunt. p.5

Art. V. Gratiam efficacem respectu bonorum operum dare POSSE, etsi non ab ipso VELLE distinctum. p.7

Art. VI. Superioris Doctrinæ quædam maximi momenti consectatia. p.8

Art. VII. Secunda quæstio: An potentia quæ iustis inest ante gratiam efficacem, debeat dici proxima, completa, & expedita? p.10

Art. VIII. Tertia quæstio de gratiâ sufficiente; sufficientis nomen variè vsurpari posse. p.12

Art. IX. Sufficientis nomen in alio sensu à Patribus acceptum, quàm à recentioribus Thomistis vulgò vsurpetur. p.13

Art. X. Cauendum esse ne gratiæ sufficientis voce ad gratiæ efficacis necessitatem auertendam abutantur Molinistæ. p.15

Art. XI. Sufficientis gratiæ nomen Thomistico sensu vsurpatum habituali gratiæ rectiùs tribui quàm actuali. p.17

Art. XII. Bono etiam sensu gratiam excitantem dici posse sufficientem. p.18

Art. XIII. Quarta quæstio: Vtrùm semper adsit gratia excitans, quam Thomistæ sufficientem vocant. Accuratiùs explicatur illius gratiæ natura. p.22

Art. XIV. Quando admittenda sit excitans illa gratia. p.23

Art. XV. Vtrum adsit in omnibus generatim peccatis gratia excitans, siue sufficiens Thomistico sensu. p.24

Art. XVI. De peccatis mortalibus accuratiùs. p.29

Art. XVII. Nullam gratiam necessariam esse vt homini peccatum imputetur. p.31

QVARTA PARS.

In quâ variæ quæstiones de mandatorum possibilitate explicantur.

Art. I. Qvam gratiam intellexerit Augustinus, sufficientem an efficacem, cùm in lib. 2. de pecc. mer. & rem. dicit, voluntate humanâ, gratiâ adjuuante diuinâ, posse homines in hac vitâ esse sine peccato? p.35

ART. II. Augustinum hîc agere de vitando per totam vitam omni peccato etiam veniali quod iustum omnem posse per gratiam sufficientem sibi collatam Tridentina Synodus dici vetat. p.36

ART. III. Gratiam, quâ adjuuante ait Augustinus hominem esse posse sine peccato, efficacem esse, & quâ non semper homines adjuuentur. p.37

ART. IV. Idem esse Augustino, posse hominem esse sine peccato, & fieri posse vt homo sit sine peccato; quod postremum ad gratiam efficacem sine dubio pertinet. p.39

ART. V. Hominem viuere sine peccato opus esse diuinum, ideóque possibile, quia omnia possibilia sunt Deo. p.40

ART. VI. Illustrantur varia Augustini loca de possibilitate præceptorum. p.44

ART. VII. DE GRATIA ORANDI. Explicatur nuperum Alphonsi le Moyne super illa commentum: & ad Propositionem controuersam minimè pertinere ostenditur. p.46

ART. VIII. Gratiam orandi omnibus semper præsentem malè elici ex illis Augustini verbis: Deus iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis. p.48

ART. IX. Absurda quædam Molinianæ istius orandi gratiæ consectaria. p.49

ART. X. Inferuntur alia quædam non minùs absurda. p.51

ART. XI. De Concilij Tridentini circa præceptorum possibilitatem mente, non vna sed triplex Catholicorum Theologorum opinio. p.52

ART. XII. Aluarezianus sensus nihil officit controuersæ propositioni. Reijcitur tamen vt alienus, Molinisticus autem vt falsus. p.55

ART. XIII. Bellarmini & Estij interpretatio quatuor rationibus confirmatur. p.57

ART. XIV. Totius operis conclusio, in quâ turbarum istarum origo, & intoleranda Censuræ iniquitas paucis aperitur. p.60

FINIS.

Errata primæ & secundæ partis.

Pagina.	Linea.	Errata.	Correcta.
8.	42.	antiquam.	antequam
11.	6.	acceporit	acceperit
12.	vltima.	procluderent	præcluderent
16	2.	si illâ	sine illa
Ibid.	7.	mihi	mali
17.	36.	vexetur	vexatur
34.	31.	consecratus	consectatus
44.	41.	pernicillo	periculo
45.	21.	catholicam	causam

Errata tertiæ & quartæ partis.

20.	26.	octauium	octauum
21.	27	agendum	ad agendum
28.	19.	non semper	non semper,
29.	antep.	serm. de Assumpt.	serm. 2. de Assumpt.
30.	24.	c. 24.	lib. 1. c. 21.
32.	31.	quæ	qui
36.	32.	adjuua nos	adjuuandos
47.	42.	tantùm non,	tantùm, non.

ADDENDA QVIBVSDAM LOCIS.

PArte 3. art. 11. p. 17. *post illa verba*: non à me propugnetur. ADDE. Testis est Censuræ subscriptor Holdenus, qui gratiam actualem non semper dari vult, sed tantùm sæpe; qui cum sancto Thoma dicit *gratiam habitualem & sanctificantem dare posse, & sufficere ad illud efficiendum quod reipsâ numquam sola efficiet*: & tamen in Epistolâ quâdam ad me scriptâ sic loquitur: *A nemine si quidem accepi Magistrorum nostrorum quemquam scriptiunculæ meæ doctrinam tanquam scholis catholicis indignam reprobasse; & certissimè noui eum quem ferunt te inimicorum tuorum coryphæum habere, hanc meam efficacis gratiæ explicationem veluti legitimam approbasse.* Nuperrimè verò venit in manus meas non ignobilis Thomista Conradus Koëlin, Cajetani aut æqualis aut suppar, de gratiâ habituali sic loquutus in quæst. 109. art. 9. *Homo primò indiget ipsâ gratiâ habituali quæ faciat eum potentem ad operandum meritoriè, quæ est actus primus constituens hominem in potentiâ actiuâ* SVFFICIENTI *ad operandum meritoriè.* Quia autem suprà art. 1. *dictum est quod quantùmcumque res habeat principium operandi sufficiens, indigeat auxilio & motione diuinâ; ideò habitâ gratiâ adhuc opus est motione Dei, & vt patebit speciali.* Admisit quidem & meritò Conradus motionem Dei supra gratiam habitualem ad operandum necessariam: verùm eam specialem esse vult, & non omnibus dari, nec ideò tamen excusari à peccato qui eâ caruerint. Sic enim art. 6. *Iusti mouentur in Deum vt specialem finem motione speciali. Quod ex eo patet*: QVIA VNVS MOVETVR, ALIVS NON; *vnus sufficienter & non efficaciter, alius vtroque modo.* Et ibid. *An si non à Deo preparatur & disponitur, sit à Deo non habitionis gratiæ tempore excusatus. De hoc vide quartum contra Gentiles c. 159. Quia non est excusatus: quia per seipsum potest præstare & præstat impedimenta. Et vt suprà tactum est, impotentia quæ est ex concursu primi agentis non excusat, cùm sit semper propter aliquã culpam ad minus originalem.*

Tertiâ parte art. 15. p. 27. *Post illa verba*: graui autoritate pronuntiatunt. ADDE. Locus Alphonsi habetur in manuscripto eius suffragio: Nicolaï verò eandem sententiam sic expressit in suo nuper edito: *Dicant hoc ij qui ad aliquos actus habitualem illum statum seipso sufficere, sine concursu actuali sentiunt; quia non propterea quidquam putant, quod ex parte diuinâ requiratur ad id agendum quod occurrit vt in pristinis lectionibus à se traditum, & præpostero sensu à quibusdam detortum vel incautius intellectum nitidissimè his comitiis explicauit illustrissimus Carnotensis.*

Ibid. paginâ 28. *post illa verba*: actuali gratiâ priuemur. ADDE Eius sententiæ videtur esse Nicolaï, qui in Censorio suffragio illa Chrysostomi verba de Petro: *Nullo fruitus est auxilio*: Sic explicat. *Quod enim Petrum nullo fruitum auxilio asseruit Chrysostomus ne caderet, ad hoc momentum spectat, quo negauit; quia illo se priuauerat cùm præsumpsit.*

Ibid. art. 16. p. 30. *post illa verba*: ex prædestinatis illum non esse. ADDE. Ab hac mēte non abhorret Holdenus in quâdam schedulâ satis scitâ, quam inscripsit *Vnionis & consensionis media*, etiam cùm à me dissentire se putat. Statuit enim: *Neminem demonstrare posse, iustum aliquem in quâcumque graui tentatione positum, destitutum esse omni gratiâ actuali.* Quo satis indicat demonstrari etiam non posse gratiã actualem in omni graui tentatione semper adesse quod vnum tamen hoc loco contendo. Non enim mihi propositum est, id quasi pro certo dogmate constituere, quibusdam iustis tum cùm in peccatum mortale cadunt, aliquando gratiam actualem deesse; sed id tantùm declarare, nullam mihi in mentem venire rationem, cur id non aliquando possit contingere: ideóque super eâ re malle me Ecclesiæ definitionem expectare, quàm id definire, cuius mihi ratio non constet.

ANTONII ARNALDI DOCTORIS ET SOCII SORBONICI DISSERTATIO THEOLOGICA.

In qua Augustiniana Propositio, defuit Petro gratia sine quâ nihil possumus, *totius Traditionis autoritate confirmatur; à Scholæ contentionibus sejungitur ; & cum variis Thomisticæ Scholæ sententiis conciliatur.*

Ad Doctissimum Theologum N. N.

PRÆFATIO.

In qua scriptionis occasio, consilium, & partitio declarantur.

PErlatæ sunt ad me nonnullæ schedulæ in quibus duo magni nominis Theologi amicè inter se concertant super illâ quæstione, an de iusto gratiâ efficaci destituto verè dici possit, deesse illi gratiam sine quâ nihil possumus. Disputationem illam commouerat propositio à me ex Chrysostomo & Augustino descripta, quam nonnulli in me iniquiores contumeliosis hæreseos, & blasphemiæ notis affecerunt.

Inter illos autem Theologos illud video conuenire, gratiam efficacem ad singulos pietatis actus necessariam esse, & sine eâ nihil vmquam boni fieri. Imò eorum alter qui nonnihil à me dissentire se putat, pro eâ quâ pollet antiquitatis notitiâ libenter agnoscit, *innumera ex Patribus loca posse congeri, in quibus asserunt, sine gratia efficaci nihil fieri posse, atque illo elogio semper ab Augustino donari gratiam de quâ cum Pelagio disputat, cum tamen disputet de efficaci.* Vnde nulli dubium esse potest, quid ille de Censurâ sentiat, quæ nullâ

additâ exceptione eam propositionem proscribit, quam clarissimus ille Theologus infinitis penè locis in Patrum scriptis inueniri fatetur.

Leuis tantùm dissensio superest, quòd alter eorum sine gratia efficaci potentiam proximam haberi vult, alter sine eâ potentiam proximam haberi negat. Iste eâ maximè ratione nititur, quòd potentiæ proximæ nomine intelligatur ea quæ complectitur omnia ad agendum necessaria, ideóque illi tribui non possit cui gratia efficax ad agendum necessaria desit. Alter verò qui in ea opinione est quam hodie multi ex Thomistis profitentur, gratiâ efficaci non dari *posse*, sed *velle & agere*, potentiæ proximæ nomine eam intelligit cui nihil deest ex parte potentiæ, licet aliquid desit ex parte actus; ideóque etiam in iis potentiam proximam esse contendit quibus deest gratia efficax; quia, inquit, per illam non fit vt velle possimus; sed vt velimus.

De hâc controuersiâ quid ipse sentiam quia cognoscere studuerunt, impositum mihi munus eò libentiùs suscepi, quòd illa verborum potiùs quàm rerum contentio esse mihi visa est, adeòque vtriusque sensum & optimè inter se conciliari posse, nec vllo modo cum subjectâ propositioni meæ sententiâ pugnare arbitratus sum. Augustiniana enim illa propositio, quam in epistolâ meâ retuli, sensum habet omnino segregatum ab omnibus illis quæstionibus quæ inter il os Theologos efficacis gratiæ patronos agitantur. Id affirmat quod inter illos conuenit, illud in quo dissident non attingit. Solos illa Molinistas, & alios efficacis gratiæ hostes inuadit, ab illis etiam solùm inuadi potest indignissimum verò fuerit illam à Thomistis non defendi, quorum aduersus Molinianos causam agit.

Ergò ne cum dubiis & obscuris quæstionibus certissima Ecclesiæ fides permisceatur, tria mihi prestanda putaui, & in totidem partes digerenda.

Primâ propositionis meæ & sensum & verba sic tutabor, vt grauissimis Summorum Pontificum, Conciliorum, Patrum testimoniis illam ad fidem pertinere conuincam.

Alterâ sic illam ratione confirmabo vt optimè cohærere doceam cum illorum Thomistarum sententiâ, qui gratiam efficacem non ad posse, sed ad velle; non ad actum primum, sed ad secundum necessariam statuunt, in qua mihi varia de sensu illius verbi *posse*, & de possibilitatis Thomisticæ naturâ inquirenda & disputanda sunt.

Tertiâ denique meum de ipsis illis quæstionibus scholasticis, & de variarum vocum acceptione sensum sic exponam, vt tamen meam super illis controuersiis sententiam conjungi nullatenus velim cum propositionis meæ sensu, quæ Traditionis autoritate firmata & tuta, periclitari non debet ex iis opinionibus, in quibus pro humani ingenij infirmitate errare nonnunquam citra fidei dispendium Theologi possunt.

PARS PRIMA.

In qua Augustinianæ Propositionis veritas totius Traditionis autoritate roboratur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Status quæstionis exponitur, & quædam præmittuntur ad illam rectè intelligendam necessaria.

TOtius controuersiæ summa est vtrùm de iusto gratiâ efficaci destituto verè & catholicè dici queat, *deesse illi gratiam sine quâ nihil possumus vel ad bene agendum vel ad tentationes vincendas.* Nam si de aliquo iusto id dici potest, vtique de Petro, quem in lapsu gratiam efficacem non habuisse consentiunt omnes. Tota autem illius controuersiæ difficultas eò redit, vtrum verè dicatur, *sine gratiâ efficaci nihil hominem posse.* Nam hoc concesso nemo est qui consequens esse non videat, eum qui caret gratiâ efficaci, vt caruit Petrus, carere vtique gratiâ sine quâ nihil possumus. Ergo vtrum probes vel generatim sine gratiâ efficaci nihil hominem posse, vel speciatim iustum gratiâ efficaci destitutum nihil posse, nihil omnino ad probationis firmitatem interest.

Antequam verò quæstionis huius tractationem aggrediar, duo præmittenda sunt. Primum est, cùm de victoriâ tentationis loquor, eam me victoriam intelligere quâ pio in Deum affectu tentatio vincitur: neque enim necessaria est gratia efficax vt praua cupiditas aliâ, licet fortasse minùs noxiâ, cupiditate vincatur. Eâdemque ratione, cùm aio sine gratiâ Dei nihil boni fieri posse, ad præcidendas omnes controuersias de eo bono me id accipere, quod ad salutem pertineat.

Alterum est, per gratiam efficacem hîc à me intelligi misericordiam Dei quemcumque in nobis bonæ voluntatis motum, siue perfectum siue imperfectum, efficaciter operantem: non verò eam solam, quæ plenam & integram vel ad Deum conuersionem, vel boni faciendi voluntatem inspirat, quam solam efficacis gratiæ nomine Thomistæ vulgò designare solent. Vnde quæstionis sensus est, vtrum verè & catholicè dici queat, sine gratiâ efficaci nihil boni fieri posse: hoc est, sine illa gratiâ efficaci, quæ ad vnumquemque pium voluntatis motum necessaria est, pium illum motum haberi non posse: neminem exempli causa sine illa gratia habere posse ipsam imperfecti boni cupiditatem: neminem orare posse, nisi cui ille spiritus qui pro nobis interpellat, quia interpellare nos facit, orandi inspiret affectum: neminem posse tentationes superare, nisi cui per efficacem Christi gratiam tentationis victoria concedatur: neminem in bono perseuerare posse, nisi cui perseuerantia ipsa donetur, itavt non solùm sine isto dono perseuerans esse non possit, verùm etiam vt per hoc donum non nisi perseuerans sit.

Postremum, quod maioris adhuc momenti est, non id quæri; an iustis omnibus semper adsit gratia quâ Dei mandata possibilia fiant, & quâ tentationes vinci possint: sed illud solum, vtrùm verè & catholicè dicatur, sine gratiâ efficaci, quam iustis aliquando deesse omnes fatentur, nihil boni fieri, & tentationes vinci non posse. Quamuis enim illæ propositiones inter se pugnare videantur, adeò tamen non pugnant, vt vtraque ad Ecclesiæ doctrinam ex æquo pertineat. Verum & catholicum est, omnes iustos ope gratiæ interioris semper posse mandata seruare, ac tentationes vincere, quantùm *ad sufficientiam operatiuæ virtutis*, vt loquitur S. Thomas. Sed non minùs verum & catholicum, imò longè magis etiam Traditionis autoritate munitum, iustis eam aliquando gratiam deesse, sine quâ nihil fieri potest, nedum graues tentationes superari.

Ad prius illud dogma stabiliendum quamuis verum & orthodoxum, pauca tamen admodum Patrum testimonia suppetunt. Raro enim illi de aliâ potestate loquuntur, quàm quæ vel sit naturæ seclusâ gratiâ; vel gratiæ efficacis, & cum effectu semper conjuncta sit. At postremum illud tot scripturarum, Conciliorum, Patrum vndique concinentibus testimoniis confirmari potest, vt si quis totam Traditionem commouere velit, innumeris pene locis illud astruere possit, *sine gratia efficaci nihil nos posse*, quam gratiam iustis aliquando deesse nemo inficiari queat. Quare cùm multa in his contentionibus mirer, quia inusitata & noua, tum nihil magis, quàm illam sententiam, *sine gratia efficaci nihil homines posse*, quæ Patrum libros tractantibus vndique in oculos incurrit, ab iis qui se Theologos haberi velint, in dubium reuocari.

Nec tamen sic illam amplectimur vt ab alterâ recedamus, quam vt catholicam & orthodoxam semper professi sumus. Nouimus enim id catholici esse Theologi, qui fidem non humanâ ratione, sed diuinâ autoritate metitur, eâ quæ inter quasdam Christianæ doctrinæ sententias pugnâ nonnumquam apparet, ab iis pariter amplectendis non deterreri, si ab Ecclesiâ quam vnam fidei suæ normam agnoscit, sibi pariter commendentur.

Illo animo qui non fuerunt, errorum & hæreseum duces aduersus Ecclesiam fuerunt. Quarum si quis originem diligenter attendat, non aliam ferè reperiet, nisi quia ita se quibusdam, licet veris alioquin & catholicis dogmatis addicebant, vt quicquid illis repugnare in speciem videretur, continuò velut erroneum solitâ hæreticis temeritate reijcerent. Vnitatem diuinæ naturæ cum personarum multiplicitate conciliare Sabelliani non potuerunt: ergo vnitatem sic confessi sunt, vt Trinitatem personarum negauerint. Ariani contrà quia vnitate naturæ destrui personarum pluralitatem putarunt, sic tres personas professi sunt, vt vnitatem naturæ diuiserint. Personas in Christo duas esse asseruerunt Nestoriani. Fons erroris ex eo est quòd personæ vnitatem cum naturarum diuersitate conjungere non potuerunt. At Eutychiani simili causâ in oppositam hæresim prolapsi sunt; sic enim vnam in Christo personam esse docuerunt, vt duas in vnum naturas miscuerint. Denique ne abeamus ab illâ controuersiâ, quæ his temporibus inter catholicos maximè iactatur, liberi arbitrij cum gratia componendi summam difficultatem esse fatetur Augustinus, quâ tamen non tardata Ecclesia sic gratiam confitetur, vt liberum non neget arbitrium: sic arbitrium humanum agnoscit,

cit, vt gratiæ in illud imperium pariter agnoscat. Pelagiani contrà & Caluinistæ, quia hâc animi demissione non fuerunt in oppositos errores, sed ex eodem fonte profectos impegêre; illi gratiæ necessitatem & imperium negauerunt, hi sub imperio gratiæ liberam manere voluntatem non putauerunt. Vtrumque damnat Ecclesia; quia gratiâ non adimi liberum arbitrium sed liberari sentit. *Non enim*, vt ait Prosper contra Collat c. 12. *periculum est libero arbitrio ex gratiâ Dei, nec voluntas aufertur, cum in ipsâ bene velle generatur.*

Sic affecti in iis quæ hodie vigent contentionibus esse debemus. Summorum Pontificum Constitutiones ex æquo reuereamur, quia parem omnes autoritatem obtinuerunt. Sed non ita simus præposterâ in recentiores pietate, vt ab illis conuulsum putemus quicquid à decessoribus suis, quidquid ab antiquis Conciliis, quidquid à perpetuâ Ecclesiæ traditione definitum ac sancitum est. Qui aliter se gerunt, schisma in ipsam vnitatis sedem inducunt; exitiale contemnendæ Traditionis exemplum inuehunt; & dum vnius Pontificis Constitutione totam antiquitatem peruersâ ipsius interpretatione damnatam volunt, Caluinistis Ecclesiæ hostibus hanc facultatem suppeditant, vbique, vt faciunt, iactandi, Pontificiâ Constitutione antiquam Ecclesiæ fidem esse damnatam.

Nos verò vt illorum hæreticam audaciam ex animo detestamur, sic illis fortiter resistendum putamus, qui Pontificis decreto contra eius mentem abutuntur, ad ea dogmata destruenda quæ pro certissimis hactenus habita sunt. Quantâ possumus demissione animi Decretum Innocentij X. veneramur & amplectimur; sed non minori veneratione Innocentij I. Cœlestini, Gregorij, totius denique Traditionis consensum nobis colendum esse iudicamus. Non illum à suis decessoribus distrahimus, imò optimè conciliari posse arbitramur. Et si nobis illorum conciliandorum ratio non satis appareret, religiosiùs tamen putaremus etiam quæ pugnare inter se viderentur amplecti, quàm dum vnum sequimur, reliquos omnes deserere atque damnare. Ergo sinceram animi mei reuerentiam in postremi Pontificis Decretum contestatus, & id prætereà professus, minimè, vt iam dixi, negare me iustis omnibus veram & interiorem adesse gratiam, quâ mandata seruare, & tentationes superare posse verè dicuntur: id vnum mihi quærendum propono, num etiam verè dici possit, sine gratiâ efficaci, quâ iustus aliquando destituitur, nihil boni fieri posse, neque tentationes superari.

ARTICVLVS II.

Verus & præcisus Propositionis sensus ostenditur.

QVæstionis autem illius aut sensus spectatur, aut verba. Non enim modò rectè sentire debemus, sed etiam catholicè loqui. Verùm in neutro me ab Ecclesiæ vel doctrinâ vel sermone recessisse, in neutro me cum Thomistis & cum clarissimo Theologo pugnare facilè demonstrabo.

Cum de iusto gratiâ efficaci destituto dixi, *illum tentationem superare non*

posse, vel *Petro defuisse gratiam, sine quâ vinci non poterat tentatio* hoc solùm significare volu., *illum à Deo non accepisse quidquid ad vincendam actu tentationem necessarium est*; vel quod in idem recidit, *ipsum aliquo auxilio ad vincendam tentationem necessario caruisse*, quod quidem auxilium non ex ipsius nutu, sed ex diuinâ misericordiâ penderet; vel denique *hæc duo stare secum & componi non posse, vt Petrus gratiâ efficaci destitutus fuerit, vt reuera fuit, & tamen tentationem re ipsâ superaret.*

Quamuis autem catholico Theologo mentem suam aperienti fides abrogari non debeat; tamen in Apologeticis meis nullum alium sub propositionis meæ verbis sensum inclusum esse non modò testatus sum, sed etiam probaui ex aliis epistolæ meæ locis, quibus eamdem sententiam complexus eram. At in isto sensu nihil est quod omnibus S. Thomæ discipulis non probetur. Sic enim omnes ad vnum sentiunt, gratiam efficacem quæ consensum voluntatis infallibiliter elicit, ad omnia pietatis opera ad bonam voluntatem necessariò requiri; atque adeò illam esse, *quâ solâ*, vt ait Augustinus de Correp. & gr. c. 2. *homines liberantur à malo; & sine quâ nullum prorsùs siue cogitando siue volendo & amando faciunt bonum.* Hoc quicumque profitebitur, quemadmodum omnes Thomistæ profitentur, mecum velit nolit faciet & sentiet. Hoc enim vnum fidei Christianæ dogma quo salus hominum non ex humana, sed ex diuinâ voluntate suspenditur, iam per multos annos aduersus Molinianos tuentur Augustini discipuli. Quamquam verò in isto certamine omnibus iniquitatibus & calumniis oppressi sunt; illud tamen perfectum est, vt à cardine quæstionis dejecti Molinistæ, ad nescio quas argutationes, & alienas planè contentiones disputationem auertere cogantur, licet in omnibus id vnum spectent, vt gratiæ efficacis doctrinam quam apertè aggredi non audent, cuniculis & insidiis euertant, quod se censuræ suæ ope potissimùm perfecturos arbitrantur.

ARTICVLVS III.

Sensum catholicum superiùs expositum controuersæ propositionis verbis rectè exprimi potuisse ostenditur, primùm ex Scripturis.

CVm igitur illud constet ex omnium Augustini & Thomæ discipulorum mente; imò ex certissimâ Ecclesiæ doctrinâ verè & catholicè dici; 1. *Iustis, vt Petro, aliquando deesse gratiam efficacem ad vincendam tentationem necessariam.* 2. *Iustis aliquando deesse diuinum auxilium ad vincendam tentationem necessariò prærequisitum.* 3. *Fieri non posse vt hæc duo inter se componantur: Iustus gratiâ efficaci caret, & iustus vincit tentationem.* His positis quæritur, vtrùm illi sensus, quos omnibus Thomistis probari certum est, illis vocibus exprimi possint: *Iustis aliquando deest gratia sine quâ tentationes vinci non possunt*, vel, *iustis deest aliquando gratia sine quâ nihil possunt ad vincendam tentationem*; vel: *iusti aliquando non possunt vincere tentationem*. Ecclesiastica autem loquendi ratio ad duas normas exigi potest: primùm ad autoritatem

Scripturæ, Patrum, Theologorum; deinde ad humanæ rationis, vulgarisque sermonis arbitrium. At si superùs expositas locutiones ex alterutro metiamur, manifestò patebit omnes tum antiquos tum recentiores Ecclesiæ scriptores illis frequentissimè vsos, & eo quo diximus sensu; neque aliter loqui debuisse, nisi ab omnium hominum loquendi more discedere vellent. Quæ ad autoritatem spectant, in hâc priori parte tractabimus: quæ ad rationem, humanique sermonis arbitrium, ad alteram reijciemus. Ex eo enim præcipuè pendet quod in secundâ dissertationis huius parte probandum suscepimus, hanc loquendi formulam cum illorum Thomistarum sententiâ minimè pugnare, qui gratiam efficacem non *ad posse*, sed *ad velle tantùm & agere* dari contendunt.

Vt Ecclesiæ doctrina, sic eius sermo fluxit ex Scripturis. Ergò vt exploretur an illa loquendi ratio, *sine gratiâ efficaci nihil fieri potest*, catholicâ & orthodoxa sit, nulla commodior via est, quàm si expendantur illa Scripturæ loca, in quibus affirmat sine gratiâ nihil fieri posse. Nam si pateat, illa loca de gratiâ efficaci semper à Patribus intellecta, catholicus non sit qui de gratiâ efficaci dici posse neget, sine eâ nos nihil posse.

Hoc posito facilè probari potest, omnia Scripturæ loca ex quibus ea sententia, *sine gratia nihil fieri potest*, elicitur, de gratiâ efficaci ab iis Patribus qui de gratiâ scripserunt, semper accepta. Vt singula non percurram, de gratiâ efficaci loquitur Christus Ioan.6. cùm ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum. Trahitur enim homo*, vt ait Augustinus l.1. ad Bonif. c.19. *miris modis vt velit, ab illo qui nouit intùs in ipsis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed vt volentes ex nolentibus fiant.*

De Gratiâ efficaci loquitur Christus, cùm ibidem addit: *Sunt quidam ex vobis qui non credunt; propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo*, hoc est interprete Augustino de præd. sanct. c.8. *nisi donum acceperit à Patre, quo credat in Christum.*

De Gratiâ efficaci loquitur Paulus in illis verbis: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* De ea enim loquitur gratiâ, quâ ipse ad fidem conuersus est, & quâ ex nolente factus est volens, vt testatur Aug. de Præd. SS. c.2. *Auersus quippe*, inquit, *à fide quam vastabat, eique vehementer aduersus, repentè est ad illam gratiâ potentiore conuersus, conuertente illo, cui hoc ipsum facturo per Prophetam dictum est: Tu conuertens viuificabis nos, vt non solum ex nolente fieret volens credere, verùm etiam ex persecutore, persecutionem in eius fidei quam persequebatur defensione pateretur. Donatum quippe illi erat à Christo, non solùm vt crederet in eum, verùm etiam vt pateretur pro eo. Et ideò commendans istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita; Non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

De Gratiâ efficaci loquitur Sapiens, cùm ait: *Cùm scirem quia nemo potest esse continens nisi Deus det. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adij Dominum & deprecatus sum.* Hoc enim loco Pelagianos sæpe compellit Augustinus ad gratiæ efficacis necessitatem agnoscendam. *Proprium arbitrium*, inquit ep.143. *nisi Dei gratiâ iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in*

homine potest. Deus est enim, inquit Apostolus, qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate; non sicut isti sentiunt, tantummodò scientiam reuelando, vt nouerimus quid facere debeamus; sed etiam inspirando charitatem, vt ea quæ discendo nouimus, etiam diligendo faciamus. Nam vtique nouerat ille quàm magnum bonum esset continentia, qui dicebat: Et cùm scirem quia nemo potest esse continens nisi Deus det.... Nec tamen ei scientia suffecit, sed ait: Adij Dominum & deprecatus sum illum. Non igitur tantummodò in hoc nos adjuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit; verùm etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus.

De gratiâ efficaci loquitur Christus Ioan.15. cùm ait: *Sine me nihil potestis facere.* Hic enim locus quo maximè nititur catholicum illud dogma, *sine gratiâ Dei nos nihil posse*, ab omnibus Patribus quos ad gratiæ suæ defensionem excitauit Deus, de efficaci gratiâ semper intellectus est. *Quomodò est*, inquit Aug.l.4. ad Bonif. cap 6. *hominis bonum propositum sine miserante priùs Domino, cùm ipsa sit bona voluntas quæ præparatur à Deo?..... Reluctanti enim priùs aditus diuinæ vocationis ipsâ Dei gratiâ procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante spiritus virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus quæ quisque agit secundum Deum, misericordia eius præuenit eum. Quod isti nolunt, quia non esse catholici, sed Pelagiani volunt.... Ita namque illis tumor ipse aures cordis obstruxit, vt non audiant: Quid habes quod non accepisti? Non audiant: Sine me nihil potestis facere: Non audiant: Charitas ex Deo est. Non audiant: Deus partitus est mensuram fidei: Non audiant: Spiritus vbi vult spirat. Non audiant: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Non audiant quod per Ieremiam dicit Dominus: Et timorem meum dabo in cor eorum, vt à me non recedant, & visitabo eos, vt bonos eos faciam.* Innumera ex Augustino aliisque Patribus loca proferri possunt, quibus hanc Christi sententiam, *sine me nihil potestis facere*, vel de gratiâ efficaci apertè intelligunt, vel cum aliis Scripturæ testimoniis connectunt, quæ ad gratiam efficacem procul dubio pertinent. Nullus verò, fidenter hoc assero, locus reperietur, in quo hæc Christi verba de illâ gratiâ interpretati sint, quæ det solam boni possibilitatem, etiamsi nec velit homo, nec agat bene, vt loquitur Augustinus.

Hæreticæ porrò temeritatis est Scripturæ sensus ex ingenio petere, non ex antiquorum Patrum consensione. Conuenit enim inter catholicos, vt Scripturas ipsas, sic Scripturarum sensum ad nos Traditionis alueo deferri; & præcipuè ex illorum Patrum scriptis in singulis quibusque fidei capitibus hauriendum esse, quos ad illa explicanda & cælestibus oraculis confirmanda Deus Ecclesiæ suæ concessit; quod egregiè à Perronio notatur in opere posthumo ad Regem Britanniæ obs.4. c.5. vbi eximium illum Augustini locum affert ex serm.14. *Multi*, inquit, *qui optimè poterant Scripturas cognoscere & pertractare, latebant in populo Dei, nec afferebant solutionem quæstionum difficilium, cùm calumniator nullus instaret. Numquid enim perfectè de Trinitate tractatum est, antequam oblatrarent Ariani? Numquid perfectè de pœnitentia tractatum, antequam obsisterent Nouatiani? Sic non perfectè de baptismate tractatum est, antequam contradicerent foris positi rebaptizatores; nec de ipsâ vnitate Christi enucleatè dicta erant quæ dicta sunt, nisi postquam separatio illa vrgere cœpit fratres infirmos.* Quibus addit Perronius, nec de libero arbitrio perfectè tractatum esse ante Pelagianos. Cuius rei rationem idem Augustinus in

Psal.67. his verbis exposuit. *Multi enim sensus Scripturarum sacrarum latent, & paucis intelligentioribus noti sunt, nec asseruntur commodiùs & acceptabiliùs, nisi cùm respondendi hæreticis cura compellit. Denique quàm multi Scripturarum sensus de Christo Deo asserti sunt contra Photinum; quàm multi de homine Christo contra Manichæum; quàm multi de Trinitate contra Sabellium; quàm multi de unitate Trinitatis contra Arianos, Eunomianos, Macedonianos; quàm multi de Catholicâ Ecclesiâ aduersùs Donatistas & Luciferianos?*

Vt ergo hoc argumentum breuiùs astringam, Scripturæ sensus circa vnumquodque fidei caput ex iis potissimùm Patribus repetendus, qui illud aduersus hæreticos propugnarunt. At illum Scripturæ locum, *sine me nihil potestis facere*, & similia, nusquam de aliâ quàm de efficaci gratiâ interpretantur illi Patres, qui de gratiâ scripserunt aduersus Pelagianos & illorum reliquias. Igitur ex illis inuictè probari potest verè & catholicè dici *sine gratiâ efficaci nos nihil posse*; adeòque *iustis quibus deest gratia efficax*, *deesse gratiam sine quâ nihil possumus*.

ARTICVLVS IV.

Eadem locutio ex summis Pontificibus asseritur.

CErtum est hoc fidei catholicæ caput ab Ecclesiâ aduersus Pelagianos definitum ac defensum esse, *sine gratiâ Dei nihil boni fieri posse*. De sensu tantùm lis esse inter catholicos potest. Iam verò inuictè demonstrari posse arbitror, gratiam scilicet illam sine quâ nihil fieri posse definiunt summi Pontifices & Concilia, non aliam esse quàm efficacem.

INNOCENTIVS I.

HOc dogma fidei primus, si non tempore, at autoritate, definiuit Innocentius I. *Quotidiana*, inquit ille ad Africanos Patres, *præstat ille remedia, quibus nisi freti confisique nitamur*, NVLLATENVS *vincere humanos* POTERIMVS *errores; necesse est enim vt quo auxiliante vincimus, eodem iterum non adjuuante vincamur.* Et paulò superiùs: *Quemadmodum Pelagius Cœlestiusque sepositâ omni responsione psalmorum, talique abdicatâ doctrinâ suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adjutorium Dei nec debere quærere, nec egere, cùm omnes sancti* NIHIL SE SINE HOC AGERE POSSE TESTENTVR. Sed quæ tandem illa gratia est, sine qua nihil nos posse definit Innocentius? Illa nempe *quâ auxiliante vincimus*; illa *quæ magnis precibus implorata descendit*; illa *cuius obtinendæ causâ vir beatus & iam electus ita Dominum deprecatur postulans: Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.* Quæ ad gratiam efficacem pertinere & per se clarum est, & ab Aluare, Medina, cæterisque Thomistis agnitum, vt infra ostendemus.

Præterea eamdem gratiam intellexit Innocentius, quam eius Decreto stabiliri petierant Africani Patres. Nihil autem clarius quàm illos Episcopos non aliam quàm efficacem significasse. *Hoc itaque gestum*, inquiunt, *Domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur autoritas, pro tuendâ salute multorum, &*

quorumdam peruersitate etiam corrigendâ. Id enim agunt isti damnabilibus disputationibus suis, vt non defendendo, sed potius in superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ Dei. Sed cui gratiæ? An sufficienti, quæ nullum vmquam effectum habeat? Vide quid addant. *Gratia Dei quâ Christiani sumus, quâ & ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino, si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis, quod auxilium fides impetrat quæ est in Christo Iesu.* Illam gratiam prædicant de quâ intelliguntur hæc Scripturæ loca: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Et illud: *habentes dona diuersa secundum gratiam quæ data est nobis.* Et *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Denique vt paucis absoluam, in Epistolis Synodorum Carthaginensis & Mileuitanæ ad Innocentium, & Innocentij ad illas Synodos, in quibus maximè commendatur gratia Dei sine quâ nihil possumus, nullus est locus qui ad aliam gratiam quàm efficacem cum aliquâ verisimilitudine referri possit, præsertim à Thomistis, qui fatentur non alterius gratiæ confessionem à Pelagio postulatam, quàm illius quâ Deus facit vt faciamus, hoc est efficacis, vt sæpe docet Aluarez, ac potissimum disp.1. & 99.

COELESTINVS.

Sine gratiâ Dei nihil fieri posse definiuit Cœlestinus Pontifex in ep. ad Gall. c.9. *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit; quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.* Cui verò dubium esse potest, quin ea gratia efficax sit, per quam Deus *in ipso libero arbitrio omnem motum bonæ voluntatis operatur.*

Nec verò in illo solùm loco, sed in iis omnibus diuinis planè de gratiâ capitibus nullam aliam gratiam præter efficacem statuit Cœlestinus. Ad quam enim gratiam nisi efficacem pertinet, *quòd omnia studia, & omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo quòd ipse donauerit?*

Quam gratiam nisi efficacem confirmat ex illis Ecclesiæ precibus, quibus à Deo postulat, *vt infidelibus donetur fides, vt heretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, quæ non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere?*

Quam gratiam nisi efficacem confirmat sub illius finem egregiis illis verbis: *Omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur autorem, & non dubitemus ab ipsius gratiâ omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere. Tanta est enim erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus?*

Igitur cùm de gratiâ efficaci vbique loquatur Cœlestinus, manifestum

est de eadem gratiâ intelligendum esse quod de ipsis iustis c.6. docet, *neminem etiam baptismatis gratiâ renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit.* Quod ad gratiam efficacem referri debere, vel illa locutio satis indicat, *per adjutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit:* Sine manifestâ enim absurditate dici non potest eum qui in bona conuersatione non perseuerauit, perseuerantiam bonæ conuersationis à Deo accepisse. Igitur vel à Cœlestino definitum non est, sine gratiâ Dei nos nihil posse, & ad vincendas tentationes minimè idoneos esse: vel illud ab ipso sancitum est de gratiâ efficaci, de quâ vnâ loquitur.

SANCTVS LEO.

INter Summos Pontifices qui gratiam Dei, sine quâ nihil possumus, aduersus renascentes Pelagianæ hæreseos frutices asseruerunt, non postremus est S. Leo. Quàm verò ille gratiam intellexit? An quæ dat merum *posse*, etiamsi nec velimus, nec agamus; an verò quæ facit vt velimus, ipsum *velle* in nobis operando, idest efficacem? Optimus ipse suæ mentis erit interpres: Sic enim fideles alloquitur serm. 8. de Epiph. *Dicente discipulis suis Domino, sine me nihil potestis facere, dubium non est hominem bona agentem à Deo habere & effectum operis, & initium voluntatis. Vnde & Apostolus copiosissimus fidelium cohortator; Cum timore, inquit, & tremore vestram salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bonâ voluntate.*

ARTICVLVS V.

Quod à Concilijs definitum est, sine gratiâ nihil boni fieri posse, ab iisdem Concilijs de gratiâ efficaci intellectum esse.

HOc catholicæ fidei caput in omnium Christianorum non solùm sermonibus, sed etiam animis penitùs consignatum, sine gratiâ Dei nihil fieri posse, nullis aliis Conciliorum definitionibus constitutum est, quàm Africanorum sub Innocentio & Zozimo, Sardiniensis Africanorum Episcoporum in Sardiniâ exulum, secundi Africani, & Oecumenici Tridentini. In Synodo enim Ephesinâ damnari quidem Pelagiani, sed non expressis eorum erroribus, ideòque nihil in illâ de gratiâ Sancitum est; sed id tantùm quod antè decretum erat, generalis Concilij autoritate firmatum. In tertio verò Valentino Concilio multa de prædestinatione præclara, ex quâ tota de efficaci gratiâ doctrina elici potest. Sed de ipsâ gratiâ id solùm nominatim cautum est c.6. *De eâ tenendum esse quod sanctissimi Patres autoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana Synodus professa est, quod Beatissimi Pontifices Apostolicæ Sedis Catholicâ fide tenuerunt.* Breuiter igitur dispiciendum, quæ nam sit illa gratia, sine quâ prædicta Concilia nihil fieri posse docuerunt.

AFRICANA CONCILIA SVB INNOCENTIO.

DVo in gratiæ causâ Concilia sub Innocentio celebrata sunt. Alterum est Carthaginense Episcoporum Africæ Proconsularis: alterum Mileuitanum Episcoporum Numidiæ, inter quos Augustinus. Huic ascribuntur octo canones de gratiâ: Sed quia in alio Carthaginensi Concilio sub Zozimo si non primùm conditos, saltem renouatos esse constat, ad illud eos reseruauimus.

His ergo canonibus nunc omissis, quid illa duo Concilia sub Innocentio habita de gratiâ senserint, ex tribus ad Innocentium scriptis Epistolis iudicandum est; vna Carthaginensis Synodi; altera Mileuitanæ, tertia Aurelij totius Africæ Primatis, Augustini, & trium aliorum ad eumdem Pontificem, in quâ latiùs explicant quod in Epistolis Synodicis breuiùs erant complexi. Suprà autem vidimus ex Epistolâ Synodicâ Concilij Carthaginensis, gratiam illam sine quâ nihil fieri posse contra Pelagium statuunt, non aliam esse quàm efficacem, eam scilicet *quâ & ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à Carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur*; eam de quâ dicitur: *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et: *Non est volentis neque currentis; sed miserentis est Dei:* quod idem ex iisdem locis eruunt Mileuitani Patres.

Sed quia vberiùs Africanæ Ecclesiæ sententiam exponit longior illa quinque Episcoporum ad eumdem Innocentium epistola, ideò vberiora nobis huius veritatis argumenta suppeditat. In primis enim totam Pelagium inter & catholicos controuersiam in eo ponunt, quòd secundum Pelagium posset homo per liberum arbitrium cupiditates, tentationesque superare; quod sine gratiâ fieri non posse catholici defendebant. *Naturam*, inquiunt, *humanam tantùm Pelagiani dicunt valentem, vt* POSSIT *per liberum arbitrium, nil vlteriùs adjuuante Dei gratiâ, domare & extinguere omnes cupiditates, tentationesque superare.*

Quærendum igitur restat, quænam sit illa gratia, sine quâ ex Pelagij mente, tentationes superari poterant, ex catholicorum non poterant. Non enim ipsum gratiæ nomen generatim respuebat Pelagius: non gratiam generatim aduersùs illum asserebat Ecclesia; sed certam ille gratiam oppugnabat; certam illa gratiam tutabatur. Nam cùm in Concilio Palæstino Pelagio objectum esset, ex illius sententiâ hominem sine gratiâ iustè viuere posse, respondit ille *se Dei gratiam confiteri*, & *ita posse hominem suo labore ac voluntate iustè viuere, vt ad hoc adiuuari Dei gratiâ non negaret.* Quibus auditis catholicus à Palæstinis Episcopis iudicatus est; quia *catholici Antistites*, inquit illa ad Innocentium epistola, *nullam aliam Dei gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in libris Dei legere & populis prædicare consueuerunt.* Sed cùm ambiguo gratiæ nomine fucum Palæstinis Episcopis Pelagio factum esse sagaciores Africani deprehendissent, & gratiæ voce pro verâ Christi gratiâ nihil nisi liberum arbitrium, legem, atque doctrinam, & remissionem peccatorum ab ipso intellectam, ne simili versutiâ Innocentio imponeret vafer hæreticus, gratiam illam sine quâ tentationes superari non possunt, illam, inquam, quam à Pelagio negari arbitrabantur, certis notis, & vt ita loquar, characteribus circumscripserunt, vt omnem cauillationibus eius aditum procluderent.

Has

Has notas soli gratiæ efficaci conuenire manifestè demonstrabimus. Ex quo illud consequens est, gratiam illam sine quâ tentationes superari non posse aduersus Pelagianos defendit Ecclesia, non aliam esse quàm efficacem.

Imprimis catholicam illam gratiam eam esse dicunt, *quâ iustificamur ab iniquitate, & quâ saluamur ab infirmitate.* At solâ efficaci gratiâ iustificamur & saluamur, &c. Eam esse dicunt *quâ Christiani & filij Dei sumus, non eam quam cum impiis habeamus*; quibus verbis summouetur illa gratia sufficiens, quam infidelibus perinde ac fidelibus Molinistæ omnes largiuntur. *Illud adjutorium esse* volunt *quod per subministrationem Spiritus sancti pertinet ad concupiscentias, tentationesque vincendas*; *quod quisque petit dum orat vt non intret in tentationem.* Quibus verbis tamen non orat solùm vt possit non peccare, sed orat *vt non peccet*, hoc est, *ne quid faciat mali*, quod præstatur solùm per efficacem.

Ad huius gratiæ confessionem adigere Pelagium volunt, *quam doctrina Christiana demonstrat & prædicat esse propriam Christianorum, quæ non est natura, sed quâ soluatur natura, non auribus sonante doctrinâ vel aliquo adjumento visibili, sicut plantatur quodam modo & irrigatur extrinsecus, sed subministratione Spiritus, & occultâ misericordiâ, sicut facit ille qui dat incrementum Deus.* Sed quænam est illa gratia propria Christianorum, quâ Deus occultâ misericordiâ incrementum dat, nisi efficax, de qua Augustinus l. 2. operis vltimi cap. 157. *Cùm verbis doctor plantat & rigat, possumus dicere, fortè credit auditor; cùm verò dat incrementum Deus, sine dubio credit & proficit?*

Hanc esse gratiam dicunt, *quâ prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur.* Cui conueniunt ista, nisi efficaci? *De hâc ergo gratiâ*, inquiunt illi, *quæstio vertebatur, quando ab iis quos Pelagius grauiter offendebat atque turbabat, dicebatur ei quòd eam suis disputationibus oppugnaret, quibus assereret non solùm ad facienda, verùm etiam ad perficienda mandata diuina, per liberum arbitrium humanam sibi sufficere naturam; hanc Apostolica doctrina gratiam isto nomine appellat quâ saluamur & iustificamur ex fide Christi; de hâc scriptum est: Non irritam facio gratiam Dei.* Neminem nisi planè pertinacem arbitror inficias iturum, quin totâ illâ epistolâ non alia quam efficax gratia describatur; adeòque cùm sine hâc gratiâ tentationes vinci non posse Patres Africani statuant, manifestò ab illis definitum esse, sine gratiâ efficaci tentationes vinci non posse.

CONCILIA AFRICANA SVB ZOZIMO.

AD hæc Concilia referimus octo canones qui vulgò Mileuitano tribuuntur, eò quòd à Cælestino sub Carthaginensis Concilij nomine citentur. Nihil verò clarius quàm illam gratiam, sine quâ definitur aduersùs Pelagium mandata Dei seruari non posse, non aliam esse quàm efficacem. *Quisquis dixerit*, inquit Concilium can. 4. *eamdem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantùm nos adjuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus etiam facere diligamus & valeamus, anathema sit.*

Gratia quâ nobis præstatur vt quod faciendum cognouerimus, etiam

facere diligamus atque valeamus, efficax proculdubio est; & tamen canone sequenti anathemate feriuntur, qui sine illâ gratiâ non quidem facilè, sed tamen aliquo pacto diuina mandata impleri posse existiment. *Item placuit vt quicumque dixerit ideò nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs possimus implere per gratiam, tamquam & si gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possimus etiam sine illâ implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait, sine me difficiliùs potestis facere; sed ait, sine me nihil potestis facere.* Iidem Patres Africani in Epistola ad Zozimum referente Prospero contra Collat. c.10. vtrumque illum canonem his verbis complexi sunt, dum aiunt, *Pelagio & Cælestio apertissimâ confessione fatendum esse, gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum non solum ad cognoscendam, verùm etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adjuuari.* (En quod Can.4. definierant nobis præstari per gratiam, non solùm vt sciamus quid appetere aut quid vitare debeamus; sed etiam vt facere diligamus atque valeamus) *ita vt sine illâ nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere* VALEAMVS. Ergo ex illorum 214. Episcoporum non semel Apostolicæ sedi probatâ definitione, quam, vt ait Prosper ad cap. Gall. c. 8. *totus mundus amplexus est, sine illâ gratiâ per quam præstatur nobis vt quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus atque* VALEAMVS, hoc est efficaci, *nihil veræ sanctæque pietatis vel habere, vel cogitare, vel dicere, vel agere* VALEAMVS.

CONCILIVM SARDINIENSE SVB initium sexti seculi.

NVllum ferè est antiquitatis monumentum quod apud omnes Ecclesiasticæ veritatis amantes maiori pretio esse debeat, quàm insignis illa Africanorum Episcoporum Epistola, quos Ariani Vvandali Africâ potiti, in Sardiniam catholicæ fidei causâ relegauerant. Non enim illa nobis exhibet solùm quorumuis Episcoporum, sed egregiorum fidei confessorum sententiam, qui testimonium per tot ærumnas & labores Christi diuinitatis redditum, Christianæ gratiæ confessione cumulare voluerunt.

Tota illorum epistola damnandis Semipelagianorum erroribus instituta, quod sine ope gratiæ fieri non posse docebat Ecclesia, de gratiâ efficaci accipiendum esse apertè testatur. Nam cùm illud præmisissent, *De gratiâ Dei non dignè sentire, quisquis eam putat omnibus hominibus dari; Iubet*, inquiunt, *Deus homini vt velit, sed Dominus operatur & velle. Iubet vt faciat; sed operatur & facere. Ac per hoc quoniam habet homo liberum arbitrium, audit præcepta quæ faciat, sed ad implenda præcepta liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, nisi diuinitùs adjuuetur. Ita fit vt se operari debere homo cognoscat dum præceptum accipit, & Domino se sciat semper omne bonum debere quod vult ac facit, qui suis fidelibus hanc dignatus est gratiam promittere per prophetam dicens: Spiritum meum dabo in vobis, & faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.*

Et ad illius gratiæ, sine quâ statuunt liberum arbitrium ad implenda præcepta nullatenus idoneum esse, efficacitatem adhuc vberiùs declarandam. *Cum ergo*, inquiunt, *Dominus in homine operari cœperit velle, tunc homo ad Do-*

minum conuertitur, & eodem in se operante vnde ipsi placeat operatur. De Domino enim dicit Apostolus: Aptet vos in omni bono vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis quod placeat coram se. Ad vitam quoque in tantùm POTEST *homo manum porrigere, in quantum habuerit Dominum protectionem suam, super manum dexteram suam.*

Iidem verò sine illâ bonæ voluntatis effectrice gratiâ liberum arbitrium ad nihil posse appositâ luminis comparatione demonstrant. *Ante largitatem quippe gratiæ est in homine quidem liberum arbitrium, sed non bonum, quia non illuminatum. Proinde nisi gratia detur, bonum ipsum arbitrium non habetur. Sic namque est liberum hominis arbitrium absque dono gratiæ, sicut est oculus sine luce. Nam & oculus ad videndum factus est, sed nisi lumen acceperit, non videbit. Sicut ergo corporis oculus semper indiget lumen accipere vt ipsum* POSSIT *aspicere, sic & libero arbitrio hominis nulla* POTEST *gratiæ suffragari cognitio, nisi detur ipsius gratiæ spiritalis infusio.*

CONCILIVM ARAVSICANVM II.

SIne gratiâ efficaci nihil fieri posse Africana, vt vidimus, Concilia definierunt. Sed cùm huic gratiæ ipsa salutis initia detraherent Semipelagiani, vt salutem hominum ad voluntatis humanæ nutum reuocarent, non solùm Africani Patres in Sardiniâ exules, sed & sanctissimi Galliarum Episcopi in Synodo Arausicanâ congregati, vt exitialem illum errorem penitus suffocarent, de ipsis præsertim initiis disertè sanciuerunt, neminem sine gratiâ efficaci credere, orare, aut omnino aliquid velle & conari posse. Non enim aliam ab efficaci gratiam illos intellexisse ex singulis canonibus patet.

Hanc can.3. gratiam se statuere significant, *quæ facit vt Deus inuocetur à nobis.* Can. 4. *quâ fit in nobis vt purgari velimus per sancti-Spiritus infusionem & operationem.* Can.5. *quæ per inspirationem Spiritus-sancti corrigit voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem.* Can. 9. *Per quam quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur.*

Videamus igitur quid de ista gratiâ credi velint. *Si quis*, inquiunt c.6. *Sine gratiâ Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, quærentibus, petentibus, pulsantibus nobis misericordiam Dei dicit conferri diuinitùs, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere* VALEAMVS *per infusionem & inspirationem sancti-Spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati aut obedientiæ humanæ subjungit gratiæ adjutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti; Quid habes quod non accepisti? & : Gratiâ Dei sum id quod sum.* Et can. seq. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue salutari, idest Euangelicæ, prædicationi consentire* POSSE *confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus-sancti qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis, sine me nihil* POTESTIS *facere. Et illud Apostoli: Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quis ambigere possit non aliâ gratiâ quàm efficaci *dari per Spiritum-sanctum suauitatem in consentiendo & credendo veritati*? At de illâ pronuntiant Arausi-

cani Patres contra Semipelagianos, neminem si illâ quidquam quod ad salutem pertineat cogitare aut eligere posse, &c.

Idem de iustis sanciunt c. 10. *Adjutorium Dei etiam renatis & sanctis semper est implorandum, vt ad bonum finem peruenire, vel in bono possint* OPERE *perdurare*. Adjutorium autem quod sanctis est implorandum, efficax esse satis patet. *Non enim*, vt egregiè notat Aug. de gr. Ch. cap. 25. *oramus vt possimus nihil mihi facere, sed ne quid faciamus mali.*

Denique idem repetunt in definitionum suarum clausulâ his verbis. *Ac sic secundùm Scripturas, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus posteà aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est* POSSIT, *nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit.* Quod multis posteà Scripturæ testimoniis probant; quæ omnia ad efficacem gratiam pertinent, quale est illud Pauli: *Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Et illud: *Gratiâ salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est.* Et quod de se ipso ait Apostolus: *Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem.* Ac demùm ipsi explicant quid sit *gratiâ & misericordiâ Dei præueniri*, dum aiunt, *se salubriter profiteri & credere quod in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adjuuamur; sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem Dei priùs inspirat.* Igitur ex illo Concilio nisi Deus & fidem & sui amorem inspiret, quod est gratiæ efficacis, nullus aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, potest.

CONCILIVM TRIDENTINVM.

TRidentino Concilio aduersus huius temporis hæreticos congregato gratiæ diuinæ necessitas nouis decretis stabilienda non fuit. Illi enim eam adeò non negabant, vt etiam nimium illi tribuere viderentur. Quòd ergo quædam de gratiâ definiuit, hoc consilio fecit, ne noui hæretici aliquid ab ipso gratiæ detractum esse arbitrarentur.

Vt illam suspicionem amoueret sacra synodus, non nouum aliquod dogma de gratiâ sanciuit, sed quod ab Africanis Conciliis & Arausicanâ synodo statutum erat, renouandum iudicauit; adeòque illorum Conciliorum loca, vnde canones suos mutuabatur, margini adscribenda curauere qui illius editioni præfuerunt. Quare cùm sess. 6. c. 2. anathemate percellit: *Si quis dixerit ad hoc solùm diuinam gratiam per Iesum Christum dari, vt faciliùs homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratiâ vtrumque, sed ægrè tamen & difficulter possit.* Et cùm can. 3. idem anathema intorquet in eos *qui dixerint sine præueniente sancti Spiritus inspiratione atque eius adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur*, dubium esse nemini potest quin in illis canonibus quæ ex Conc. Carthaginensi & Arausicano descripti sunt eadem gratia intelligatur, quam in antiquis illis conciliis intellectam esse demonstrauimus; id est illa gratia efficax *quâ nobis præstatur, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus atque valeamus.*

Sed

Sed Tridentini Concilij mens ex can.22. illustriùs etiam perspici potest, quo de singulari perseuerantiæ dono ita sanciuit: *Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in acceptâ iustitiâ perseuerare posse, vel cum eâ non posse, anathema sit.* Auxilium enim illud perseuerantiæ efficax esse, docuit ipse Lescotius Carnotensis Episcopus in prælectionibus suis de Gratia qu.4. art.13. & vox illa specialis quæ communi opponitur, satis indicat, & quod in cap.13. eiusdem sess. ad quod hic canon refertur, speciale illud auxilium *perseuerantiæ munus appellatur, de quo scriptum est, qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit, & quod aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere vt perseueranter stet, & eum qui cadit restituere.* Vbi & additur *neminem de hoc dono absolutâ certitudine certi quidquam sibi polliceri debere*; quod frustra diceretur si speciale illud auxilinm sine quo iustificatus in acceptâ iustitiâ perseuerare non potest, nemini vmquam iusto deesset. Quare ex his locis eruditissimus inter recentiores S. Thomæ discipulos Guillelmus Estius meritò concludit in secundum sentent. dist.26. n.43. *ex doctrinâ sacris Conciliorum canonibus illoque præsertim Tridentino definitâ, neminem* POSSE *in bono perseuerare absque speciali auxilio, quod de nouo semperà Deo petendum & expectandum sit, quo nimirum Deus ipsum perseuerare in homine operetur.* Id ipsum agnoscit Lescotius Carnotensis Episcopus in prælectionibus suis de Gratia qu.4.art.13. & hunc Synodi Tridentinæ locum ad illud perseuerantiæ donum, quo reipsâ in bono electi perseuerant, referendum esse docet.

ARTICVLVS VI.

Augustini autoritate confirmatur, quod fide tenemus sine gratiâ nihil fieri posse, de gratiâ efficaci esse intelligendum.

TAm crebra, tam aperta sunt eam in rem Augustini testimonia, vt si quis istud negare audeat, quamlibet multo locorum numero, & tota quasi Augustinianæ doctrinæ mole obrui possit. Vnde verè & scienter clarissimus Theologus, cuius maximè gratiâ hic nobis libellus susceptus est, profitetur & agnoscit, *innumeris Patrum testimoniis probari posse, gratiæ efficaci rectè aptari posse hanc locutionem, quod sine ea nihil possumus. Et quidem*, inquit, *Augustinus hoc elogio semper donat gratiam de quâ cum Pelagio disputat, & tamen disputat de efficaci.* Quamobrem si cum illo solo agerem, Augustini ac ceterorum Patrum locis huc congerendis supersedere potueram. Sed quia hoc scriptum in aliorum manus venire potest, nec vllum prætereà fidei caput magis nunc in Ecclesiâ quorumdam temeritate vexetur, non alienum erit pauca de multis ex Augustino afferre.

Vniuersè quidem illud affirmare non vereor, cùm ducentis aut plus etiam locis afferat, sine Christi gratiâ bonum fieri, aut tentationem vinci non posse, numquam hoc ab illo de aliâ, quàm de efficaci gratiâ intellectum esse. Sed quia tam multa proferre & longum & non necessarium est, hunc habebo delectum, vt ea tantùm commemorem in quibus non vt priuatus doctor loquitur, sed vt eius doctrinæ testis, quam aduersus Pelagia-

nos suis temporibus Ecclesia definiuit. Quibus in locis ne ab iis quidem repudiari S. Augustini autoritas potest, qui eam toties licet ab Ecclesia consecratam insigni audaciâ in ceteris aspernantur. Nam vt præclarè Perronius in Epist. ad Casaubonum, *cùm Patres non vt priuati Doctores sententiam suam promunt, sed Ecclesiæ fidem tamquam testes referunt, tunc argumenta ex eorum autoritate desumpta, non iam probabilia solùm, sed planè inuicta & necessaria sunt.*

Quidquid igitur ex Augustino afferemus, ad hæc tria capita reuocabimus. Primò ostendemus de gratiâ efficaci ab Augustino intellectas Africanorum Conciliorum & Innocentij definitiones, quibus scitum est, sine gratiâ Dei nos nihil posse. 2. Temporibus illis Ecclesiam pro Catholico non habuisse, qui fateretur, vti fatebatur Pelagius, sine gratiâ Dei nos nihil posse, nisi gratiam illam efficacem esse simul fateretur. 3. Non aliter à Pelagianis catholicam illam doctrinam intellectam esse, nec alio sensu ab Augustino totius Ecclesiæ nomine propugnatam.

I.

Quod ad primum caput attinet, huic conficiendo vel vnus locus satis fuerit ex epist. 106. ad Paulinum in quo post commemoratas Africanorum Conciliorum ad Apostolicam sedem relationes, & Innocentij responsa, hæc in illis sancita declarat: *Quod gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, quod fides vera, & catholica semper tenet Ecclesia, pusillos cum magnis à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert, non solum peccata delendo, verùm etiam ad non peccandum, rectéque viuendum eos, qui iam vti possunt voluntatis arbitrio, sic adjuuando, vt nisi adjuuet* NIHIL *pietatis atque iustitiæ siue in opere, siue etiam in ipsâ voluntate* HABERE POSSIMVS. *Deus quippe operatur in nobis & velle & operari. Nam quis nos, nisi qui venit quærere & saluare quod perierat, ab illâ perditionis massâ & concretione discernit? Vnde Apostolus interrogat dicens: Quis enim te discernit? Vbi si dixerit homo; discernit me fides mea, voluntas mea, bonum opus meum, respondetur ei: Quid enim habes quod non accepisti; si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Gratiam, quâ Deus operatur in nobis & velle & operari, quæ discernit fidelem ab infideli, quæ dat fidem, quæ dat voluntatem, quæ dat bonum opus, nemo dixerit aliam esse, quàm efficacem. Et tamen hæc illa gratia est, de quâ teste Augustino *fides vera, & catholica tenet semper Ecclesia, ita per illam ad non peccandum recteque viuendum homines adjuuari, vt nisi adjuuet, nihil pietatis atque iustitiæ siue in opere, siue etiam in ipsâ voluntate habere possint.*

II.

Cùm Pelagius apud Catholicos gratiæ inimicus audiret, quod etiam sine Dei gratiâ hominem crederet vitare posse peccatum, vt admisso in speciem gratiæ vocabulo frangeret inuidiam, *offensionemque declinaret, sub ambiguâ istius verbi generalitate quid sentiret abscondebat.* Quare sæpius profitebatur *liberum arbitrium in omnibus bonis operibus diuino semper adjuuari auxilio; liberum se sic confiteri arbitrium vt diceret nos indigere Dei semper auxilio: anathematizare se qui diceret, gratiam Dei ad omnes actus nostros non esse necessariam:* denique se *in epistolâ ad Paulinum trecentis ferè versibus nihil aliud, quàm Dei*

gratiam & auxilium confiteri, nosque nihil omnino boni facere posse sine Deo.

Integrum igitur librum ſcripſit Auguſtinus qui *de gratia Chriſti* inſcribitur, vt oſtenderet hanc Pelagio gratiæ confeſſionem neutiquam ſufficere vt catholicus haberetur, quia non ſatis erat generatim confiteri, *ſine gratiâ nihil nos poſſe*, niſi verbis illis ea intelligeretur gratia, quam Eccleſia catholica profitebatur. *Cernitis*, inquit cap. 31. *hac eius verba ſoluenda non ſufficere quæſtioni. Quærimus enim adhuc quo auxilio liberum adjuuari dicat arbitrium.* Et paulò pòſt cùm illa Pelagij verba retuliſſet: *In illis* (infidelibus) *nudum & inerme eſt conditionis bonum, in his verò qui ad Chriſtum pertinent, Chriſti munitur auxilio. Videtis*, inquit Auguſtinus, *adhuc incertum eſſe quo auxilio, ſecundum ea quæ diximus.*

Certæ igitur gratiæ *ſine qua nihil poſſimus* confeſſionem à Pelagio depoſcit, quæ nimirum has duas conditiones obtineat; vnam, quòd ſit inſpiratio dilectionis; alteram, quæ ex priori ſequitur, quòd non adjuuet tantùm vt poſſimus, ſed etiam vt velimus & agamus; adeòque numquam eo effectu careat, propter quem à Deo datur. In priori non immoramur, quòd variis locis probari poſſet; poſterior verò nonnullis ex eo libro teſtimoniis confirmanda eſt.

Nos, inquit Aug. c. 1. *eam gratiam volumus iſte aliquando fateatur, quâ futuræ gloriæ magnitudo non ſolùm promittitur, verùm etiam creditur & ſperatur; nec ſolùm reuelatur ſapientia, verùm etiam & amatur; nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt; verùm & perſuadetur. Non enim omnium eſt fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cœlorum pollicentem; aut omnibus perſuadetur quibuſcumque ſuadetur vt veniant ad eum qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſuadetur vt ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtrauit, vbi ait: Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum. Et paulò pòſt cùm de non credentibus loqueretur: Dixi, inquit, vobis quia nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri ſi vult non ſolùm vocari, verùm etiam eſſe Chriſtianus.*

Et cap. 13. *Hæc gratia ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur vt altiùs & interiùs eam Deus cum ineffabili ſuauitate credatur infundere, nec ſolùm per eos qui plantant & rigant extrinſecùs, ſed etiam per ſe ipſum qui incrementum ſuum miniſtrat occultus; ita vt non oſtendat tantummodò veritatem, verùm etiam impertiat charitatem: Sic enim docet Deus eos qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſimul donans & quod agant ſcire, & quod ſciant agere.* Et quaſi omnes Moliniſtarum cauillationes & præuidiſſet & elidere voluiſſet, adjungit: *Qui autem nouit quid facere debeat & non facit, nondum à Deo didicit ſecundum gratiam, ſed ſecundum legem: non ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum litteram.* Et infra cap. 14. *De iſto docendi modo etiam Dominus ait: Omnis qui audiuit à Patre meo & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit ſibi eſſe veniendum, ſed facere non vult quod didicit: prorſus non rectè dicitur de iſto docendi modo quo per gratiam docet Deus. Si enim, ſicut veritas loquitur, omnis qui didicit venit; quiſquis non venit, profectò non didicit.* Videatur totum caput quod planè diuinum eſt, & ad gratiæ diuinæ efficacitatem demonſtrandam efficaciſſimum.

Denique c. 47. non aliter pro Catholico Pelagium habitum iri confirmat, niſi gratiam ſine quâ fieri nihil poſſe concedebat, talem eſſe agnoſceret,

quorumdam peruersitate etiam corrigendâ. Id enim agunt isti damnabilibus disputationibus suis, vt non defendendo, sed potiùs in superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ Dei. Sed cui gratiæ? An sufficienti, quæ nullum vmquam effectum habeat? Vide quid addant. *Gratia Dei quâ Christiani sumus, quâ & ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino, si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis, quod auxilium fides impetrat quæ est in Christo Iesu.* Illam gratiam prædicant de quâ intelliguntur hæc Scripturæ loca: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Et illud: *habentes dona diuersa secundum gratiam quæ data est nobis.* Et *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Denique vt paucis absoluam, in Epistolis Synodorum Carthaginensis & Mileuitanæ ad Innocentium, & Innocentij ad illas Synodos, in quibus maximè commendatur gratia Dei sine quâ nihil possumus, nullus est locus qui ad aliam gratiam quàm efficacem cum aliquâ verisimilitudine referri possit, præsertim à Thomistis, qui fatentur non alterius gratiæ confessionem à Pelagio postulatam, quàm illius quâ Deus facit vt faciamus, hoc est efficacis, vt sæpe docet Aluarez, ac potissimum disp.1.& 99.

COELESTINVS.

Sine gratiâ Dei nihil fieri posse definiuit Cœlestinus Pontifex in ep. ad Gall. c.9. *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit; quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.* Cui verò dubium esse potest, quin ea gratia efficax sit, per quam Deus *in ipso libero arbitrio omnem motum bonæ voluntatis operatur.*

Nec verò in illo solùm loco, sed in iis omnibus diuinis planè de gratiâ capitibus nullam aliam gratiam præter efficacem statuit Cœlestinus. Ad quam enim gratiam nisi efficacem pertinet, *quòd omnia studia, & omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo quòd ipse donauerit?*

Quam gratiam nisi efficacem confirmat ex illis Ecclesiæ precibus, quibus à Deo postulat, *vt infidelibus donetur fides, vt hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, quæ non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere?*

Quam gratiam nisi efficacem confirmat sub illius finem egregiis illis verbis: *Omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur autorem, & non dubitemus ab ipsius gratiâ omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere. Tanta est enim erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus!*

Igitur cùm de gratiâ efficaci vbique loquatur Cœlestinus, manifestum

est de eadem gratiâ intelligendum esse quod de ipsis iustis c. 6. docet, *neminem etiam baptismatis gratiâ renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit.* Quod ad gratiam efficacem referri debere, vel illa locutio satis indicat, *per adjutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit:* Sine manifestâ enim absurditate dici non potest eum qui in bona conuersatione non perseuerauit, perseuerantiam bonæ conuersationis à Deo accepisse. Igitur vel à Cœlestino definitum non est, sine gratiâ Dei nos nihil posse, & ad vincendas tentationes minimè idoneos esse: vel illud ab ipso sancitum est de gratiâ efficaci, de quâ vnâ loquitur.

SANCTVS LEO.

INter Summos Pontifices qui gratiam Dei, sine quâ nihil possumus, aduersus renascentes Pelagianæ hæreseos frutices asseruerunt, non postremus est S. Leo. Quàm verò ille gratiam intellexit? An quæ dat merum *posse*, etiamsi nec velimus, nec agamus; an verò quæ facit vt velimus, ipsum *velle* in nobis operando, idest efficacem? Optimus ipse suæ mentis erit interpres: Sic enim fideles alloquitur serm. 8. de Epiph. *Dicente discipulis suis Domino, sine me nihil potestis facere, dubium non est hominem bona agentem à Deo habere & effectum operis, & initium voluntatis. Vnde & Apostolus copiosissimus fidelium cohortator; Cum timore, inquit, & tremore vestram salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bonâ voluntate.*

ARTICVLVS V.

Quod à Concilijs definitum est, sine gratiâ nihil boni fieri posse, ab iisdem Concilijs de gratiâ efficaci intellectum esse.

HOc catholicæ fidei caput in omnium Christianorum non solùm sermonibus, sed etiam animis penitùs consignatum, sine gratiâ Dei nihil fieri posse, nullis aliis Conciliorum definitionibus constitutum est, quàm Africanorum sub Innocentio & Zozimo, Sardiniensis Africanorum Episcoporum in Sardiniâ exulum, secundi Africani, & Oecumenici Tridentini. In Synodo enim Ephesinâ damnati quidem Pelagiani, sed non expressis eorum erroribus, ideòque nihil in illâ de gratiâ Sancitum est; sed id tantùm quod antè decretum erat, generalis Concilij autoritate firmatum. In tertio verò Valentino Concilio multa de prædestinatione præclara, ex quâ tota de efficaci gratiâ doctrina elici potest. Sed de ipsâ gratiâ id solùm nominatim cautum est c. 6. *De eâ tenendum esse quod sanctissimi Patres autoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana Synodus professa est, quod Beatissimi Pontifices Apostolicæ Sedis Catholicâ fide tenuerunt.* Breuiter igitur dispiciendum, quæ nam sit illa gratia, sine quâ prædicta Concilia nihil fieri posse docuerunt.

AFRICANA CONCILIA SVB INNOCENTIO.

DVo in gratiæ causâ Concilia sub Innocentio celebrata sunt. Alterum est Carthaginense Episcoporum Africæ Proconsularis : alterum Mileuitanum Episcoporum Numidiæ, inter quos Augustinus. Huic ascribuntur octo canones de gratiâ : Sed quia in alio Carthaginensi Concilio sub Zozimo si non primùm conditos, saltem renouatos esse constat, ad illud eos reseruauimus.

His ergo canonibus nunc omissis, quid illa duo Concilia sub Innocentio habita de gratiâ senserint, ex tribus ad Innocentium scriptis Epistolis iudicandum est ; vna Carthaginensis Synodi ; altera Mileuitanæ, tertia Aurelij totius Africæ Primatis, Augustini ; & trium aliorum ad eumdem Pontificem, in quâ latiùs explicant quod in Epistolis Synodicis breuiùs erant complexi. Suprà autem vidimus ex Epistolâ Synodicâ Concilij Carthaginensis, gratiam illam sine quâ nihil fieri posse contra Pelagium statuunt, non aliam esse quàm efficacem, eam scilicet *quâ & ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè sit liberum, dum à Carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur* ; eam de quâ dicitur : *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et : *Non est volentis neque currentis ; sed miserentis est Dei :* quod idem ex iisdem locis eruunt Mileuitani Patres.

Sed quia vberiùs Africanæ Ecclesiæ sententiam exponit longior illa quinque Episcoporum ad eumdem Innocentium epistola ; ideò vberiora nobis huius veritatis argumenta suppeditat. In primis enim totam Pelagium inter & catholicos controuersiam in eo ponunt, quòd secundum Pelagium posset homo per liberum arbitrium cupiditates, tentationesque superare ; quod sine gratiâ fieri non posse catholici defendebant. *Naturam*, inquiunt, *humanam tantùm Pelagiani dicunt valentem, vt* POSSIT *per liberum arbitrium, nil vlteriùs adjuuante Dei gratiâ, domare & extinguere omnes cupiditates, tentationesque superare.*

Quærendum igitur restat, quænam sit illa gratia, sine quâ ex Pelagij mente, tentationes superari poterant, ex catholicorum non poterant. Non enim ipsum gratiæ nomen generatim respuebat Pelagius : non gratiam generatim aduersùs illum afferebat Ecclesia ; sed certam ille gratiam oppugnabat ; certam illa gratiam tutabatur. Nam cùm in Concilio Palæstino Pelagio objectum esset, ex illius sententiâ hominem sine gratiâ iustè viuere posse, respondit ille *se Dei gratiam confiteri*, & *ita posse hominem suo labore ac voluntate iustè viuere, vt ad hoc adiuuari Dei gratiâ non negaret.* Quibus auditis catholicus à Palæstinis Episcopis iudicatus est ; quia *catholici Antistites*, inquit illa ad Innocentium epistola, *nullam aliam Dei gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in libris Dei legere & populis prædicare consueuerunt.* Sed cùm ambiguo gratiæ nomine fucum Palæstinis Episcopis Pelagio factum esse sagaciores Africani deprehendissent, & gratiæ voce pro verâ Christi gratiâ nihil nisi liberum arbitrium, legem, atque doctrinam, & remissionem peccatorum ab ipso intellectam, ne simili versutiâ Innocentio imponeret vafer hæreticus, gratiam illam sine quâ tentationes superari non possunt, illam, inquam, quam à Pelagio negari arbitrabantur, certis notis, & vt ita loquar, characteribus circumscripserunt, vt omnem cauillationibus eius aditum procluderent.

Has

Has notas soli gratiæ efficaci conuenire manifestè demonstrabimus. Ex quo illud consequens est, gratiam illam sine quâ tentationes superari non posse aduersus Pelagianos defendit Ecclesia, non aliam esse quàm efficacem.

Imprimis catholicam illam gratiam eam esse dicunt, *quâ iustificamur ab iniquitate, & quâ saluamur ab infirmitate.* At solâ efficaci gratiâ iustificamur & saluamur, &c. Eam esse dicunt *quâ Christiani & filij Dei sumus, non eam quam cum impiis habeamus*; quibus verbis summouetur illa gratia sufficiens, quam infidelibus perinde ac fidelibus Molinistæ omnes largiuntur. *Illud adjutorium esse* volunt *quod per subministrationem Spiritus sancti pertinet ad concupiscentias, tentationesque vincendas*; *quod quisque petit dum orat vt non intret in tentationem.* Quibus verbis tamen non orat solùm vt possit non peccare, sed orat *vt non peccet*, hoc est, *ne quid faciat mali*, quod præstatur solùm per efficacem.

Ad huius gratiæ confessionem adigere Pelagium volunt, *quam doctrina Christiana demonstrat & prædicat esse propriam Christianorum, quæ non est natura, sed quâ soluatur natura, non auribus sonante doctrinâ vel aliquo adjumento visibili, sicut plantatur quodammodo & irrigatur extrinsecùs, sed subministratione Spiritus, & occultâ misericordiâ, sicut facit ille qui dat incrementum Deus.* Sed quænam est illa gratia propria Christianorum, quâ Deus occultâ misericordiâ incrementum dat, nisi efficax, de qua Augustinus l. 2. operis vltimi cap. 157. *Cùm verbis doctor plantat & rigat, possumus dicere, fortè credit auditor; cùm verò dat incrementum Deus, sine dubio credit & proficit?*

Hanc esse gratiam dicunt, *quâ prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur.* Cui conueniunt ista, nisi efficaci? *De hâc ergo gratiâ*, inquiunt illi, *quæstio vertebatur, quando ab iis quos Pelagius grauiter offendebat atque turbabat, dicebatur ei quòd eam suis disputationibus oppugnaret, quibus assereret non solùm ad facienda, verùm etiam ad perficienda mandata diuina, per liberum arbitrium humanam sibi sufficere naturam; hanc Apostolica doctrina gratiam isto nomine appellat quâ saluamur & iustificamur ex fide Christi; de hâc scriptum est: Non irritam facio gratiam Dei.* Neminem nisi planè pertinacem arbitror inficias iturum, quin totâ illâ epistolâ non alia quam efficax gratia describatur; adeòque cùm sine hâc gratiâ tentationes vinci non posse Patres Africani statuant, manifestò ab illis definitum esse, sine gratiâ efficaci tentationes vinci non posse.

CONCILIA AFRICANA SVB ZOZIMO.

AD hæc Concilia referimus octo canones qui vulgò Mileuitano tribuuntur, eò quòd à Cælestino sub Carthaginensis Concilij nomine citentur. Nihil verò clarius quàm illam gratiam, sine quâ definitur aduersùs Pelagium mandata Dei seruari non posse, non aliam esse quàm efficacem. *Quisquis dixerit*, inquit Concilium can. 4. *eamdem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantùm nos adjuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus etiam facere diligamus & valeamus, anathema sit.*

Gratia quâ nobis præstatur vt quod faciendum cognouerimus, etiam

facere diligamus atque valeamus, efficax proculdubio est; & tamen canone sequenti anathemate feriuntur, qui sine illâ gratiâ non quidem facilè, sed tamen aliquo pacto diuina mandata impleri posse existiment. *Item placuit vt quicumque dixerit ideò nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs possimus implere per gratiam, tamquam & si gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possimus etiam sine illâ implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait, sine me difficiliùs potestis facere; sed ait, sine me nihil potestis facere.* Iidem Patres Africani in Epistola ad Zozimum referente Prospero contra Collat. c.10. vtrumque illum canonem his verbis complexi sunt, dum aiunt, *Pelagio & Calestio apertissimâ confessione fatendum esse, gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum non solum ad cognoscendam, verùm etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adjuuari.* (En quod Can.4. definierant nobis præstari per gratiam, non solùm vt sciamus quid appetere aut quid vitare debeamus; sed etiam vt facere diligamus atque valeamus) *ita vt sine illâ nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere* VALEAMVS. Ergo ex illorum 214. Episcoporum non semel Apostolicæ sedi probatâ definitione, quam, vt ait Prosper ad cap. Gall. c. 8. *totus mundus amplexus est, sine illâ gratiâ per quam præstatur nobis vt quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus atque* VALEAMVS, hoc est efficaci, *nibil veræ sanctæque pietatis vel habere, vel cogitare, vel dicere, vel agere* VALEAMVS.

CONCILIVM SARDINIENSE SVB *initium sexti seculi.*

NVllum ferè est antiquitatis monumentum quod apud omnes Ecclesiasticæ veritatis amantes maiori pretio esse debeat, quàm insignis illa Africanorum Episcoporum Epistola, quos Ariani Vvandali Africâ potiti, in Sardiniam catholicæ fidei causâ relegauerant. Non enim illa nobis exhibet solùm quorumuis Episcoporum, sed egregiorum fidei confessorum sententiam, qui testimonium per tot ærumnas & labores Christi diuinitatis redditum, Christianæ gratiæ confessione cumulare voluerunt.

Tota illorum epistola damnandis Semipelagianorum erroribus instituta, quod sine ope gratiæ fieri non posse docebat Ecclesia, de gratiâ efficaci accipiendum esse apertè testatur. Nam cùm illud præmisissent, *De gratiâ Dei non dignè sentire, quisquis eam putat omnibus hominibus dari; Iubet,* inquiunt, *Deus homini vt velit, sed Dominus operatur & velle. Iubet vt faciat; sed operatur & facere. Ac per hoc quoniam habet homo liberum arbitrium, audit præcepta quæ faciat, sed ad implenda præcepta liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, nisi diuinitùs adjuuetur. Ita fit vt se operari debere homo cognoscat dum præceptum accipit, & Domino se sciat semper omne bonum debere quod vult ac facit, qui suis fidelibus hanc dignatus est gratiam promittere per prophetam dicens: Spiritum meum dabo in vobis, & faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.*

Et ad illius gratiæ, sine quâ statuunt liberum arbitrium ad implenda præcepta nullatenus idoneum esse, efficacitatem adhuc vberiùs declarandam. *Cum ergo,* inquiunt, *Dominus in homine operari cœperit velle, tunc homo ad Do-*

minum conuertitur, & eodem in se operante vnde ipsi placeat operatur. De Domino enim dicit Apostolus: Aptet vos in omni bono vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis quod placeat coram se. Ad vitam quoque in tantum POTEST *homo manum porrigere, in quantum habuerit Dominum protectionem suam, super manum dexteram suam.*

Iidem verò sine illâ bonæ voluntatis effectrice gratiâ liberum arbitrium ad nihil posse appositâ luminis comparatione demonstrant. *Ante largitatem quippe gratiæ est in homine quidem liberum arbitrium, sed non bonum, quia non illuminatum. Proinde nisi gratia detur, bonum ipsum arbitrium non habetur. Sic namque est liberum hominis arbitrium absque dono gratiæ, sicut est oculus sine luce. Nam & oculus ad videndum factus est, sed nisi lumen acceperit, non videbit. Sicut ergo corporis oculus semper indiget lumen accipere vt ipsum* POSSIT *aspicere, sic & libero arbitrio hominis nulla* POTEST *gratiæ suffragari cognitio, nisi detur ipsius gratiæ spiritalis infusio.*

CONCILIVM ARAVSICANVM II.

SIne gratiâ efficaci nihil fieri posse Africana, vt vidimus, Concilia definierunt. Sed cùm huic gratiæ ipsa salutis initia detraherent Semipelagiani, vt salutem hominum ad voluntatis humanæ nutum reuocarent, non solùm Africani Patres in Sardiniâ exules, sed & sanctissimi Galliarum Episcopi in Synodo Arausicanâ congregati, vt exitialem illum errorem penitus suffocarent, de ipsis præsertim initiis disertè sanciuerunt, neminem sine gratiâ efficaci credere, orare, aut omnino aliquid velle & conari posse. Non enim aliam ab efficaci gratiam illos intellexisse ex singulis canonibus patet.

Hanc can.3. gratiam se statuere significant, *quæ facit vt Deus inuocetur à nobis.* Can. 4. *quâ fit in nobis vt purgari velimus per sancti-Spiritus infusionem & operationem.* Can. 5. *quæ per inspirationem Spiritus-sancti corrigit voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem.* Can. 9. *Per quam quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur.*

Videamus igitur quid de ista gratiâ credi velint. *Si quis*, inquiunt c.6. *Sine gratiâ Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, quærentibus, petentibus, pulsantibus nobis misericordiam Dei dicit conferri diuinitùs, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere* VALEAMVS *per infusionem & inspirationem sancti-Spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati aut obedientiæ humanæ subjungit gratiæ adjutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti; Quid habes quod non accepisti? &: Gratiâ Dei sum id quod sum.* Et can. seq. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue salutari, idest Euangelicæ, prædicationi consentire* POSSE *confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus-sancti qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis, sine me nihil* POTESTIS *facere. Et illud Apostoli: Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quis ambigere possit non aliâ gratiâ quàm efficaci *dari per Spiritum-sanctum suauitatem in consentiendo & credendo veritati?* At de illâ pronuntiant Arausi-

cani Patres contra Semipelagianos, neminem si illâ quidquam quod ad salutem pertineat cogitare aut eligere posse, &c.

Idem de iustis sanciunt c. 10. *Adjutorium Dei etiam renatis & sanctis semper est implorandum, vt ad bonum finem peruenire, vel in bono possint* OPERE *perdurare.* Adjutorium autem quod sanctis est implorandum, efficax esse satis patet. *Non enim*, vt egregiè notat Aug. de gr. Ch. cap. 25. *oramus vt possimus nihil mihi facere, sed ne quid faciamus mali.*

Denique idem repetunt in definitionum suarum clausulâ his verbis. *Ac sic secundum Scripturas, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est* POSSIT, *nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit.* Quod multis posteà Scripturæ testimoniis probant; quæ omnia ad efficacem gratiam pertinent, quale est illud Pauli: *Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Et illud: *Gratiâ salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est.* Et quod de se ipso ait Apostolus: *Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem.* Ac demùm ipsi explicant quid sit *gratiâ & misericordiâ Dei præueniri*, dum aiunt, *se salubriter profiteri & credere quod in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adjuuamur; sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem Dei prius inspirat.* Igitur ex illo Concilio nisi Deus & fidem & sui amorem inspiret, quod est gratiæ efficacis, nullus aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, potest.

CONCILIVM TRIDENTINVM.

TRidentino Concilio aduersus huius temporis hæreticos congregato gratiæ diuinæ necessitas nouis decretis stabilienda non fuit. Illi enim eam adeò non negabant, vt etiam nimium illi tribuere viderentur. Quòd ergo quædam de gratiâ definiuit, hoc consilio fecit, ne noui hæretici aliquid ab ipso gratiæ detractum esse arbitrarentur.

Vt illam suspicionem amoueret sacra synodus, non nouum aliquod dogma de gratiâ sanciuit, sed quod ab Africanis Conciliis & Arausicanâ synodo statutum erat, renouandum indicauit; adeòque illorum Conciliorum loca, vnde canones suos mutuabatur, margini adscribenda curauere qui illius editioni præfuerunt. Quare cùm seſſ. 6. c. 2. anathemate percellit: *Si quis dixerit ad hoc solùm diuinam gratiam per Iesum Christum dari, vt faciliùs homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratiâ vtrumque, sed ægrè tamen & difficulter possit.* Et cùm can. 3. idem anathema intorquet in eos *qui dixerint sine præueniente sancti Spiritus inspiratione atque eius adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pænitere posse sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur*, dubium esse nemini potest quin in illis canonibus quæ ex Conc. Carthaginensi & Arausicano descripti sunt eadem gratia intelligatur, quam in antiquis illis conciliis intellectam esse demonstrauimus; id est illa gratia efficax *quâ nobis præstatur, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus atque valeamus.*

Sed

Sed Tridentini Concilij mens ex can.22. illustriùs etiam perspici potest, quo de singulari perseuerantiæ dono ita sanciuit: *Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in acceptâ iustitiâ perseuerare posse, vel cum eâ non posse, anathema sit.* Auxilium enim illud perseuerantiæ efficax esse, docuit ipse Lescotius Carnotensis Episcopus in prælectionibus suis de Gratia qu.4. art. 13. & vox illa specialis quæ communi opponitur, satis indicat, & quod in cap.13. eiusdem sess. ad quod hic canon refertur, speciale illud auxilium *perseuerantiæ munus appellatur, de quo scriptum est, qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit, & quod aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere vt perseueranter stet, & eum qui cadit restituere.* Vbi & additur *neminem de hoc dono absolutâ certitudine certi quidquam sibi polliceri debere*; quod frustra diceretur si speciale illud auxilium sine quo iustificatus in acceptâ iustitiâ perseuerare non potest, nemini vmquam iusto deesset. Quare ex his locis eruditissimus inter recentiores S. Thomæ discipulos Guillelmus Estius meritò concludit in secundum sentent. dist.26. n.43. *ex doctrinâ sacris Conciliorum canonibus illeque præsertim Tridentino definitâ, neminem* POSSE *in bono perseuerare absque speciali auxilio, quod de nouo semper à Deo petendum & expectandum sit, quo nimirum Deus ipsum perseuerare in homine operetur.* Id ipsum agnoscit Lescotius Carnotensis Episcopus in prælectionibus suis de Gratia qu.4.art.13. & hunc Synodi Tridentinæ locum ad illud perseuerantiæ donum, quo reipsâ in bono electi perseuerant, referendum esse docet.

ARTICVLVS VI.

Augustini autoritate confirmatur, quod fide tenemus sine gratiâ nihil fieri posse, de gratiâ efficaci esse intelligendum.

TAm crebra, tam aperta sunt eam in rem Augustini testimonia, vt si quis istud negare audeat, quamlibet multo locorum numero, & tota quasi Augustinianæ doctrinæ mole obrui possit. Vnde verè & scienter clarissimus Theologus, cuius maximè gratiâ hic nobis libellus susceptus est, profitetur & agnoscit, *innumeris Patrum testimoniis probari posse, gratiæ efficaci rectè aptari posse hanc locutionem, quod sine ea nihil possumus. Et quidem*, inquit, *Augustinus hoc elogio semper donat gratiam de quâ cum Pelagio disputat, & tamen disputat de efficaci.* Quamobrem si cum illo solo agerem, Augustini ac ceterorum Patrum locis huc congerendis supersedere potueram. Sed quia hoc scriptum in aliorum manus venire potest, nec vllum prætereà fidei caput magis nunc in Ecclesiâ quorumdam temeritate vexetur, non alienum erit pauca de multis ex Augustino afferre.

Vniuersè quidem illud affirmare non vereor, cùm ducentis aut plus etiam locis afferat, sine Christi gratiâ bonum fieri, aut tentationem vinci non posse, numquam hoc ab illo de aliâ, quàm de efficaci gratiâ intellectum esse. Sed quia tam multa proferre & longum & non necessarium est, hunc habebo delectum, vt ea tantùm commemorem in quibus non vt priuatus doctor loquitur, sed vt eius doctrinæ testis, quam aduersus Pelagia-

nos suis temporibus Ecclesia definiuit. Quibus in locis ne ab iis quidem repudiari S. Augustini autoritas potest, qui eam toties licet ab Ecclesia consecraram insigni audaciâ in ceteris aspernantur. Nam vt præclarè Perronius in Epist. ad Casaubonum, *cùm Patres non vt priuati Doctores sententiam suam promunt, sed Ecclesiæ fidem tamquam testes referunt, tunc argumenta ex eorum autoritate desumpta, non iam probabilia solùm, sed planè inuicta & necessaria sunt.*

Quidquid igitur ex Augustino afferemus, ad hæc tria capita reuocabimus. Primò ostendemus de gratiâ efficaci ab Augustino intellectas Africanorum Conciliorum & Innocentij definitiones, quibus scitum est, sine gratiâ Dei nos nihil posse. 2. Temporibus illis Ecclesiam pro Catholico non habuisse, qui fateretur, vti fatebatur Pelagius, sine gratiâ Dei nos nihil posse, nisi gratiam illam efficacem esse simul fateretur. 3. Non aliter à Pelagianis catholicam illam doctrinam intellectam esse, nec alio sensu ab Augustino totius Ecclesiæ nomine propugnatam.

I.

Quod ad primum caput attinet, huic conficiendo vel vnus locus satis fuerit ex epist. 106. ad Paulinum in quo post commemoratas Africanorum Conciliorum ad Apostolicam sedem relationes, & Innocentij responsa, hæc in illis sancita declarat: *Quod gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, quod fides vera, & catholica semper tenet Ecclesia, pusillos cum magnis à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert, non solum peccata delendo, verùm etiam ad non peccandum, rectéque viuendum eos, qui iam vti possunt voluntatis arbitrio, sic adjuuando, vt nisi adjuuet* NIHIL *pietatis atque iustitiæ siue in opere, siue etiam in ipsâ voluntate* HABERE POSSIMVS. *Deus quippe operatur in nobis & velle & operari. Nam quis nos, nisi qui venit quærere & saluare quod perierat, ab illâ perditionis massâ & concretione discernit? Vnde Apostolus interrogat dicens: Quis enim te discernit? Vbi si dixerit homo; discernit me fides mea, voluntas mea, bonum opus meum, respondetur ei: Quid enim habes quod non accepisti; si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Gratiam, quâ Deus operatur in nobis & velle & operari, quæ discernit fidelem ab infideli, quæ dat fidem, quæ dat voluntatem, quæ dat bonum opus, nemo dixerit aliam esse, quàm efficacem. Et tamen hæc illa gratia est, de quâ teste Augustino *fides vera, & catholica tenet semper Ecclesia, ita perillam ad non peccandum rectèque viuendum homines adjuuari, vt nisi adjuuet, nihil pietatis atque iustitiæ siue in opere, siue etiam in ipsâ voluntate habere possint.*

II.

Cùm Pelagius apud Catholicos gratiæ inimicus audiret, quod etiam sine Dei gratiâ hominem crederet vitare posse peccatum, vt admisso in speciem gratiæ vocabulo frangeret inuidiam, *offensionemque declinaret, sub ambiguâ istius verbi generalitate quid sentiret abscondebat.* Quare sæpius profitebatur *liberum arbitrium in omnibus bonis operibus diuino semper adjuuari auxilio; liberum se sic confiteri arbitrium vt diceret nos indigere Dei semper auxilio: anathematizare se qui diceret, gratiam Dei ad omnes actus nostros non esse necessariam:* denique se *in epistolâ ad Paulinum trecentis ferè versibus nihil aliud, quàm Dei*

gratiam & auxilium confiteri, nosque nihil omnino boni facere posse sine Deo.

Integrum igitur librum scripsit Augustinus qui *de gratia Christi* inscribitur, vt ostenderet hanc Pelagio gratiæ confessionem neutiquam sufficere vt catholicus haberetur, quia non satis erat generatim confiteri, *sine gratiâ nihil nos posse*, nisi verbis illis ea intelligeretur gratia, quam Ecclesia catholica profitebatur. *Cernitis*, inquit cap.31. *hæc eius verba soluenda non sufficere quæstioni. Quærimus enim adhuc quo auxilio liberum adjuuari dicat arbitrium.* Et paulò pòst cùm illa Pelagij verba retulisset: *In illis* (infidelibus) *nudum & inerme est conditionis bonum, in his verò qui ad Christum pertinent, Christi munitur auxilio. Videtis*, inquit Augustinus, *adhuc incertum esse quo auxilio, secundum ea quæ diximus.*

Certæ igitur gratiæ *sine qua nihil possimus* confessionem à Pelagio deposcit, quæ nimirum has duas conditiones obtineat; vnam, quòd sit inspiratio dilectionis; alteram, quæ ex priori sequitur, quòd non adjuuet tantùm vt possimus, sed etiam vt velimus & agamus; adeòque numquam eo effectu careat, propter quem à Deo datur. In priori non immoramur, quòd variis locis probari posset; posterior verò nonnullis ex eo libro testimoniis confirmanda est.

Nos, inquit Aug. c.1. *eam gratiam volumus iste aliquando fateatur, quâ futuræ gloriæ magnitudo non solùm promittitur, verùm etiam creditur & speratur; nec solùm reuelatur sapientia, verùm etiam & amatur; nec suadetur solùm omne quod bonum est; verùm & persuadetur. Non enim omnium est fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cœlorum pollicentem; aut omnibus persuadetur quibuscumque suadetur vt veniant ad eum qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur vt ad eum veniant, satis ipse demonstrauit, vbi ait: Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum. Et paulò pòst cùm de non credentibus loqueretur: Dixi, inquit, vobis quia nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri si vult non solùm vocari, verùm etiam esse Christianus.*

Et cap.13. *Hæc gratia si doctrina dicenda est, certè sic dicatur vt altiùs & interiùs eam Deus cum ineffabili suauitate credatur infundere, nec solùm per eos qui plantant & rigant extrinsecùs, sed etiam per se ipsum qui incrementum suum ministrat occultus; ita vt non ostendat tantummodò veritatem, verùm etiam impertiat charitatem: Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt, simul donans & quod agant scire, & quod sciant agere.* Et quasi omnes Molinistarum cauillationes & præuidisset & elidere voluisset, adjungit: *Qui autem nouit quid facere debeat & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem: non secundum spiritum, sed secundum litteram* Et infra cap.14. *De isto docendi modo etiam Dominus ait: Omnis qui audiuit à Patre meo & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit: prorsus non rectè dicitur de isto docendi modo quo per gratiam docet Deus. Si enim, sicut veritas loquitur, omnis qui didicit venit; quisquis non venit, profectò non didicit.* Videatur totum caput quod planè diuinum est, & ad gratiæ diuinæ efficacitatem demonstrandam efficacissimum.

Denique c. 47. non aliter pro Catholico Pelagium habitum iri confirmat, nisi gratiam sine quâ fieri nihil posse concedebat, talem esse agnosceret,

quâ in nobis fieret vt bene velimus & agamus, hoc est efficacem. *Si ergo,* inquit, *consenserit nobis non solam possibilitatem in homine, etiamsi nec velit nec agat bene; sed ipsam quoque voluntatem & actionem; id est vt bene velimus, & bene agamus; quæ non sunt in homine nisi quando vult & bene agit; si vt dixi consenserit etiam ipsam voluntatem & actionem diuinitùs adjuuari, & sic adjuuari vt sine illo adjutorio nihil bene velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per I.C.D.N. in quâ nos suâ, non nostrâ iustitiâ iustos facit, vt ea sit vera nostra iustitia, quæ nobis ab illo est, nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantùm arbitror, inter nos controuersiæ relinquetur.*

Ecce quid Pelagium ab Ecclesiâ & Augustino diuidat. Si fateatur illâ gratiâ, sine quâ nihil possumus, dari velle & operari, catholicus est Augustino; si neget, hæreticus. Hæc est illa gratia quæ facit vt bene velimus & bene agamus, & sine quâ nec bene velle, nec bene agere possumus, cuius confessionem pro catholicæ fidei tesserâ deposcit à Pelagio c.26. *Ac per hoc,* inquit, *gratiam Dei, quâ charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum-sanctum qui datus est nobis,* (hoc est vt alibi ait, quæ est *inspiratio dilectionis, vt cognita sancto amore faciamus*) *sic confiteatur qui vult veraciter confiteri, vt omnino* NIHIL *boni sine illâ quod ad pietatem pertinet veramque iustitiam,* FIERI POSSE *non dubitet; non quomodò iste, qui cùm dicit propterea dari gratiam, vt quod à Deo præcipitur faciliùs impleatur, quid de illâ sentiat satis ostendit, scilicet quod etiam sine illâ etsi minus facilè, fieri tamen quod diuinitùs præcipitur* POTEST. Quod iam c.19. sic expresserat, *non tantùm vt homo sit arbor bona, sed etiam vt faciat fructus bonos, eâdem gratiâ necessarium est vt adjuuetur, sine quâ boni aliquid facere* NON POTEST. *Ipse quippe in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinsecus rigat atque excolit per quemlibet ministrum, & per se dat intrinsecus incrementum;* quod ad efficacem gratiam certò pertinere supra demonstratum est.

Totus ferè hic liber exscribendus, si omnia velim recensere quæ inuictè probent, non aliam ob causam Pelagium ab Ecclesiâ pro hæretico habitum, nisi quòd eam gratiam, *sine quâ fatebatur nihil boni fieri posse*, talem agnoscere detrectaret, *quâ* Deus, vt in eodem libro ait August. c. 24. *internâ atque occultâ mirabili ac ineffabili potestate operaretur in cordibus hominum non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates,* hoc est quod fateri recusaret, sine gratiâ efficaci nihil boni à nobis fieri posse.

III.

Iam verò quod postremum restat, hanc ipsam catholicam sententiam, sine gratiâ Dei nihil boni fieri posse, non aliter quàm de gratiâ efficaci à Pelagianis intellectam, eo sensu ab ipsis impugnatam, catholicis exprobratam, & ab Augustino totius Ecclesiæ nomine defensam, vt omittam alia huius rei testimonia, vnus ni fallor locus satis ostendet. Refert S. Doctor lib.2. ad Bonif. c.8 hæc Pelagianorum Episcoporum verba de catholicis: *Sub nomine gratiæ ita fatum asserunt, vt dicant, quia nisi Deus inuito & reluctanti homini inspirauerit boni & ipsam imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare, nec bonum* POSSIT *arripere.*

Quid verò ad hanc exprobrationem reponit Augustinus? An eos arguit quod catholicos falsò criminarentur? Imò verò explosâ fati calumniâ,

quod

quod illi objiciebant, verum esse agnoscit. id vnum explicat, *sic inuito & reluctanti inspirari boni etiam imperfecti cupiditatem, vt iam non sit reluctans, non sit inuitus; sed consentiens bono & volens bonum*, quo nihil validius ad efficacis gratiæ virtutem adstruendam. Omnino toto illo capite probat, sanctum & catholicum esse quod carpebant Pelagiani, sine illâ efficaci gratiâ quâ homo ex reluctanti & inuito fit consentiens bono & volens bonum, numquam haberi posse ab homine boni non solùm perfecti, id enim fateri videbantur Pelagiani, sed ne imperfecti quidem cupiditatem.

Hoc nobis, inquit, *obyciendum putarunt, quod inuito & reluctanti homini Deum dicamus inspirare non quanticumque boni, sed & ipsius imperfecti cupiditatem. Fortassis ergo ipsi eo modo saltem seruant locum gratiæ, vt sine illa putent hominem* POSSE *habere boni sed imperfecti cupiditatem, perfecti autem non facilius per illam* POSSE, *sed nisi per illam omnino non posse..... Dominus autem vt responderet futuro Pelagio non ait: Sine me difficilè* POTESTIS *aliquid facere, sed ait, sine me* NIHIL POTESTIS *facere, & vt responderet futuris etiam istis, in eâdem istâ euangelicâ sententiâ non ait, sine me* NIHIL POTESTIS *perficere, sed facere. Verùm audiant & Apostolum. Dominus enim cùm ait: Sine me nihil potestis facere, hoc vno verbo initium finemque comprehendit. Apostolus verò tamquam sententiæ Dominicæ expositor apertiùs vtrumque distinxit dicens; quoniam qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet vsque in diem Christi Iesu.* Quæ vltima Pauli verba de gratiâ efficaci esse intelligenda nemo inficias ierit.

Idem verò Sanctus Doctor capite sequenti ad quædam Scripturæ verba à Pelagianis objecta ita respondet, vt in illorum solutione semper significet gratiam quâ facit Deus vt faciamus id est efficacem, eam esse sine quâ bonum nec inchoare, nec perficere possumus. *Scriptum est*, inquiebant Pelagiani, *hominis est preparare cor, & à Domino responsio linguæ.* Quid verò Augustinus? *Absit vt sic intelligant filij promissionis, tamquam cùm audierint Dominum dicentem, sine me* NIHIL POTESTIS *facere, quasi conuincant eum dicentes, ecce sine te* POSSVMVS *cor preparare; absit vt sic intelligant nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores. Ideò quippe scriptum est: hominis est preparare cor, non tamen sine adjutorio Dei*, QVI SI TANGIT COR, HOMO PRÆPARAT COR. Ecce quale sit illud adjutorium sine quo homo præparare cor non potest, tale nempe quod illud infallibiliter efficiat propter quod datur. Nam *si* illo *tangat cor Deus, homo præparat cor*.

Et paulò infra. *Sicut dictum est, hominis est præparare cor; & à Domino responsio linguæ; ita etiam dictum est; Aperi os & adimplebo illud. Quamuis enim nisi adjuuante illo*, SINE QVO NIHIL POSSVMVS FACERE, *os* NON POSSVMVS *aperire, tamen os aperimus illius adjumento & opere nostro; implet autem illud Dominus sine opere nostro.* At quale tandem illud adjumentum est, quo præparatur cor, & os aperitur, quæ ad orandi donum maximè pertinent. *Quid est*, inquit, *preparare cor & os aperire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem literis legitur: Preparatur voluntas à Domino; & : Labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Ecce Dominus admonet vt preparemus voluntatem; & tamen vt hoc faciat homo, adjuuat Deus, quia præparatur voluntas à Domino, & aperit os ita jubendo, vt* NEMO POSSIT NISI IPSE ID FACIAT ADIVVANDO, *cui dicitur, Labia*

mea aperies. Nemo nisi in Augustini doctrinâ planè rudis, ignorat hoc maximè loco : *Præparatur voluntas à Domino*, gratiam efficacem intelligi ab ipso & probari solere ; sed ad omnem dubitationem amouendam, idem Augustinus adjungit : *Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo ; nulla verò facit homo*, QVÆ NON FACIT DEVS VT FACIAT HOMO.

Denique sub finem capitis quidquid probauerat in summam colligens, ita loquitur : *Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, quâ fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis : in quâ si nos non præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur in nobis. Si enim sine illo* NIHIL POSSVMVS FACERE ; *profectò nec incipere, nec perficere ; quia vt incipiamus, dictum est : Misericordia eius præueniet me ; vt perficiamus dictum est : Misericordia eius subsequetur me.*

Tantum illorum locorum lumen, & tanta vis, vt omnes aduersariorum gratiæ tenebras discutiat, conatus frangat, effugia præcludat. Apertè enim pronuntiat Augustinus, hanc Ecclesiæ fidem esse quam qui neget, *fidei desertor* habendus sit : *Sine gratia quâ homo ex reluctanti & inuito fit consentiens bono ; quâ bonum opus incipit Deus & perficit in nobis ; quâ si tangit cor, homo præparat cor, quâ præparatur voluntas à Domino, quâ facit Deus vt bona faciat homo, quâ fit in nobis vt amemus Deum* (quæ tantùm de gratiâ efficaci dici possunt) sine hâc inquam gratiâ, *boni ne quidem imperfecti haberi cupiditatem* POSSE ; sine hâc *nec fieri, nec perfici bonum* POSSE ; sine *hâc os aperire geminem* POSSE : sine hâc denique *nec perfici bonum in nobis nec inchoari* POSSE. Quibus vltimis verbis non modò illorum generatim error eliditur qui catholicè dici negant, sine gratiâ efficaci bona opera fieri & tentationes vinci non posse ; sed nominatim exploditur Alphonsi le Moyne Sorbonici olim Professoris nuperum & catholicis antè auribus inauditum commentum, quo gratiam orandi ab agendi gratiâ secernens, illam sufficientem esse tantùm & Moliniano quidem sensu ; illam semper efficacem esse vult ; adeòque sine efficaci gratiâ bona opera fieri non posse concedit, sed cum solâ sufficiente, cuius effectus à nutu voluntatis pendeat, actu & effectiuè orari posse & reipsâ orari contendit. Augustinus enim non modò perfecti boni cupiditatem, sed ne imperfecti quidem sine efficaci gratiâ haberi posse definit.

Hoc qui ad fidem pertinere negauerit, tria in Augustinum grauissima crimina conferat necesse est : primum imperitiæ, quod doctrinam Ecclesiæ, Conciliorumque quibus interfuit mentem ignorauerit, & prauâ interpretatione corruperit : alterum sacrilegæ temeritatis, quod toti Ecclesiæ priuatas suas opiniones affingere non dubitarit : tertium denique offensionis & scandali, quòd Pelagianos ab Ecclesiâ alienarit, dum ab illis non Ecclesæ fidei, à quâ fortè non abhorruissent, sed priuatæ opinionis suæ, id est, efficacis gratiæ confessionem exigeret, quam vt fatalem necessitatem, vt certum libertatis interitum, vt socordiæ, ignauiæ, desperationis causam detestabantur, & meritò quidem si Molinistæ nobis audiendi sint. Horum verò criminum si reus peragatur Augustinus, non iam ille inter Patres in supremo autoritatis apice locandus, sed infra imperitissimos simul audacissimosque scriptores deturbandus est ; nec præstantissimus gratiæ defensor, sed euersor potiùs existimandus. Quod si vel cogitare nefarium sit & im-

pium, vt fatetur ipse Suarez, & non modò in tanti viri memoriam, sed in Apostolicam sedem, in totam denique Ecclesiam, à quâ toties defensa & consecrata Augustini doctrina, contumeliosum, certum illud & fixum manere debet (quod pro fidei capite ab Augustino traditum est) sine gratiâ efficaci nihil boni fieri posse; nec hanc loquendi rationem sexcenties ab ipso vsurpatam sine sacrilegio posse damnari, aut vllius erroris suspectam iudicari.

ARTICVLVS VII.

Idem fidei dogma, sine gratiâ nihil fieri posse, ab iis Patribus qui post Augustinum aduersus Semipelagianos scripserunt, de gratiâ efficaci semper intellectum esse.

PRæcipuum inter Semipelagianos & Ecclesiam controuersiæ caput in hoc situm fuisse nemo nescit, quòd ex primævæ integritatis reliquiis sine verâ Christi gratiâ aliquod homines bonæ voluntatis initium habere posse Semipelagiani statuerent. *Nullius enim ita deprauatam vel extinctam putabant esse naturam,* teste Hilario in epist. ad August. *vt non debeat vel possit se velle sanari, nec negari gratiam si præcedere dicatur talis voluntas, vt tantum medicum quærat, non autem quidquam ipsa iam valeat.* Omnes verò Theologi consentiunt catholicos contrà contendisse naturam ita peccato esse vitiatam, vt sine medicinali Christi gratiâ nequidem posset se velle sanari. Quæritur solùm quænam illa gratia sit, sine quâ ex Ecclesiæ catholicæ sensu non potest homo velle sanari. Vnde verò condiscere possumus in hoc dogmate sanciendo Ecclesiæ mentem & sensum, nisi ex iis Patribus qui Ecclesiæ causam aduersus Semipelagianos egerunt; inter quos præcipui sunt Prosper, Fulgentius, Petrus Diaconus, & Scythiæ monachi in causâ fidei Romam missi.

S. PROSPER.

VNum aut alterum ex S. Prospero locum afferre satis fuerit. Sic ergo ille in epistola ad Ruffinum Semipelagianorum sententiam exponit. *Dictum aiunt libero arbitrio vtentibus: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiam. Quod ad omnes homines volunt pertinere laborantes in incerto huius vitæ, oneratosque peccatis, vt qui voluerint mansuetudinem & humilitatem Saluatoris imitari, & iugum mandatorum eius subire, inueniant requiem animabus suis in spe vitæ æternæ; qui autem hæc facere noluerint, suâ culpâ careant salute, quam si voluissent, potuissent obtinere.* En Semipelagianam sententiam; quid Prosper respondeat videamus. *Sed audiant & dictum à Domino libero arbitrio vtentibus: Sine me nihil potestis facere; &, Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me attraxerit; &, Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à Patre meo, &c. Quæ omnia cùm sint incommutabilia, & nequeant vlla interpretatione in sensum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cùm in illo gratia Dei affectum credendi obediendique generauit. Alioqui sufficeret moneri hominem, non etiam in ipso nouam fieri voluntatem, sicut scriptum est, Preparatur voluntas à Domino, & sicut ait Apostolus; Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate.* Videmus igitur

illam Christi sententiam, *sine me nihil potestis facere*, ex quâ præsertim hausit Ecclesia quod fidelibus tenendum tradidit, nos sine Christi gratiâ nihil posse, non minùs aduersus Semipelagianos, quàm Pelagianos, de illâ gratiâ intellectum, quæ affectum credendi obediendique in hominibus generat, & quâ ipsa fit in hominibus bona voluntas, adeòque de efficaci.

Idem S. Prosper peculiarem Cassiani errorem ab Arausicanâ synodo can.8. damnatum, quo aliis petentibus gratiam tribui, alios inuitos ad salutem attrahi asserebat, hâc ratione refellit. *Quod non ex toto verum sit quod ait Dominus: Nemo venit ad me nisi Pater qui misit me, attraxerit eum, si cuiusquam hominis sine Dei illuminatione esset credenda conuersio, aut vllo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo* POSSET *extendere, qui cùm vocatum ad Filium trahit non resistentem, inuitumque compellit; sed ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, vt cor audientis obediendi in se delectatione generatâ ibi surgat vbi premebatur, ibi discat vbi ignorabat, inde fidat vnde diffidebat, inde velit vnde nolebat. Etenim Dominus dabit suauitatem & terra nostra dabit fructum suum.* Catholica ergo veritas est aduersus Cassiani errorem à Prospero asserta, *voluntatem hominis nullo modo se ad Deum posse conuertere* sine illâ gratiâ per quam Deus ex inuito volentem facit, per quam infidelitatem resistentis inclinat, per quam in corde audientis obediendi delectationem generat, per quam ita dat suauitatem vt terra nostra det fructum suum. Quæ si ad gratiam efficacem non pertineant, nescio quibus illa verbis exprimi possit.

S. FVLGENTIVS.

SAnctus Fulgentius, quem Sirmundus post Ferrandum Diaconum, *sancti Episcoporum ingenium & linguam*, Petronius verò *alterum Augustinum, alterum Africanæ Ecclesiæ oraculum* appellat, innumeris in locis gratiam sine quâ nequidem desiderari bonum posse, aduersus Pelagianorum reliquias contendebat Ecclesia, efficacem esse demonstrat. Ea verò seligam ex variis S. Fulgentij operibus, in quibus hanc non suam, sed Ecclesiæ aduersus Semipelagianos sententiam esse dicit.

In primo igitur libro de verit. præd. & gratiæ c.15. *Dignum est*, inquit, *charissimi fratres, vt in singulis quibusque sententiis, in quibus nubilo cuiusdam obscuritatis ambigimus, sanctorum Patrum definitionibus hereamus, quos præueniens misericordia Dei gratis illuminauit vt crederent, & sequens instruxit spiritaliter vt docerent. Hi enim Apostolicæ prædicationis tenentes per omnia veritatem, certissimè cognouerant, cognoscendumque libris & epistolis reliquerunt, gratiam Dei non omnibus hominibus generaliter dari, gratuitum quippe donum est gratia.* Ecce primam veræ gratiæ dotem, non omnibus dari, quia gratuita est.

Ista gratia, quam Deus vasis misericordiæ gratis donat, ab illuminatione cordis incipit, & hominis voluntatem non bonam inuenit ipsa, sed facit; atque vt eligatur, ipsa prius eligit; neque suscipitur aut eligitur, nisi hoc ipsa in corde hominis operetur. Ergo & susceptio & desiderium gratiæ, opus ipsius est gratiæ. En secundam gratiæ virtutem, omnis bonæ voluntatis in hominibus effectricem esse.

ISTAM

ISTAM *gratiam nullus hominum desiderare vel poscere, sed nec cognoscere* POTERIT, *nisi eam priùs ab illo accipiat, qui eam nullis praecedentibus operibus aut voluntatibus bonis ad hoc largitur, vt voluntatem in quâ semper maneat ipsa praeparet, ipsa donet, ipsa illuminet, ipsa excitet, ipsa conseruet.* En tertiam gratiae conditionem, sine eâ voluntatem prçparante & dante, ne ipsam quidem gratiam desiderari posse.

Quod & in sequentibus vberiùs explicat: *Vt ergo*, inquit, *gratia Dei cognoscatur, & diligatur, desideretur, & postuletur, priùs donatur homini non cognoscenti, non diligenti, non desideranti, non postulanti; ipsaque se facit cognosci, diligi, desiderari, postulari.* Quam gratiae efficaciam postquam apertis Scripturae testimoniis comprobauit: *Sicut ergo*, inquit, *bona voluntatis initium* NEMO POTEST *habere, nisi fuerit gratiâ praeueniente illuminatus, quia praeparatur voluntas à Domino; ita eamdem voluntatem bonam* NEMO *vsque in finem* POTERIT *obtinere, nisi fuerit eâdem misericordiâ subsequente seruatus..... Misericordia igitur, quae gratis hominem praeuenit, vt mutet in meliùs; & ipsa quem bonum facit, subsequendo regit, ne mutetur in pejus. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse* POTEST *homini, si praeuenientis gratiae largitate detur, eiusdemque gratiae subsequentis opitulatione seruetur; Quae malum praeuenit, vt bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam antè quia per se habere* NON POTERAT, *non habebat. Subsequitur autem bonum vt perseueret & proficiat in bonâ voluntate quam ex se habere* NON POTVIT, *sed gratis accepit.* Hinc patet ex S. Fulgentio, bonam voluntatem vel esse in homine quia per gratiam efficacem data est, vel esse non posse, quia eam non aliter habere homo potest, quàm per gratiam efficacem.

Hactenus Fulgentius acceptam ex Sanctis Patribus doctrinam retulit. In libro verò de Incarn. & gratiâ Domini nostri Iesu Christi, qui non tam Fulgentij liber, quàm Ecclesiae Africanae, cuius nomine loquitur, Semipelagianos contrà sentientes his verbis retundit: *Miramur quosdam dicere, si nolentes Deus facit vt velint credere, cur ergo non facit omnes velle?... Itane verò in nemine hoc facit, quia non in omnibus facit? Deus ergo qui voluntatem praeparat, ipse donat. Quam si Deus per suam gratiam homini non dederit,* NVNQVAM POTEST *homo in Deum velle credere, quia ipsam voluntatem gratia non inuenit, sed operatur in homine.* Contendat qui voluerit gratiam efficacem ad hoc tantùm dari vt velimus, non grauatè fatebimur. Sed ex hoc quod ad volendum necessariò supponitur, inde concludat cum Fulgentio rectè dici, sine gratiâ efficaci nos velle non posse.

Idem sanctissimus Antistes lib.1. ad Monim. c.14. *Loquens*, inquit, *Deus per prophetas, seipsum facere confirmat, quod fidelibus donat vt faciant.... Quid est enim: faciam vt faciatis, nisi, mei erit operis omne bonum quod operati fueritis. Ipse ergo facit vt faciamus, quo in nobis operante fit omne bonum quod facimus, de quo dicitur ad Hebraeos: Aptet vos in omni bono; quia quaecumque nobis facienda donat, sicut* HABERE NON POSSVMVS, *nisi nobis ipse largiatur; sic* FACERE NON POSSVMVS, *nisi ipse in nobis quae largitus est operetur.* Clariora ista sunt, quàm vt vllâ explicatione indigeant.

Mitto alia plurima eiusdem autoris. Vnum tantùm adscribam, quò pateat hanc ipsam sententiam, sine gratiâ efficaci mandata seruari non posse, ad fidem catholicam ex S. Fulgentio pertinere. In libro enim de fide ad Petrum

Diaconum c.32. *Firmissimè*, inquit, *crede, & nullatenus dubites, posse quidem hominem quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel aduersitas, verba sanctæ legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusquam prædicatoris audire: sed diuinis mandatis obedire* NEMINEM POSSE, *nisi quem Deus gratiâ suâ præuenerit, vt quod audit corpore, corde etiam percipiat; & acceptâ diuinitùs bonâ voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit &* POSSIT. *Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis & velle & perficere pro bonâ voluntate.*

PETRVS DIACONVS.

PEtrus Diaconus, aliique in causâ fidei à Græcis Romam missi, in libro de Incarn. & gratiâ Iesu Christi ad Africanos Præsules scripto, ita cap.6. de gratiâ loquuntur: *Vt*, inquiunt, *falsa libertas fieret Christiana libertas, liberatore indiguit, quo* POSSET *per eius gratiam ab occupationibus humanis auersa ea cogitare & desiderare quæ pertinent ad vitam æternam. Sine hâc igitur gratiâ potest quidem cogitare & desiderare humana;* NON *autem* POTEST *cogitare aut velle, seu desiderare diuina.* Quænam autem hæc gratia? Mox ipsi ita luculenter explicant, vt nemo ad aliam quàm efficacem, eorum verba detorquere possit. *Frustra garriunt qui dicunt: Meum est velle credere, Dei autem gratiæ est adjuuare, cùm etiam ipsum credere, quod est consensum præbere veritati, nobis à Deo dari testetur Apostolus.* Et cap.8. *Sed nos*, inquit, *sequentes eumdem Apostolum, omnem bonarum cogitationum originem, earumque confessionem & voluntatem ex Deo, & per Deum, & in Deo dicimus, qui prauas hominum voluntates & terrenis actibus implicatas per infusionem & operationem intrinsecùs sancti Spiritus absoluit & corrigit, sicut scriptum est, Præparatur voluntas à Domino.*

RVPERTVS.

COnsultò multa Patrum testimonia omisimus, qui de ipso Petro Christum negante dicunt eum à Deo fuisse derelictum, neque potuisse tentationem illam superare, ac se mortis pro Christo subeundæ periculo obijcere. Plurima enim ex illis in Apologeticis allata sunt, quæ repetere superfluum. Vnum tantùm illic prætermissum hîc repræsentare visum est, Ruperti scilicet l.8. de gloriâ & honore Filij hominis super his Christi verbis: *Nolite timere eos qui occidunt corpus. Hic rectè*, inquit, *dicat quis, Da Domine quod iubes, & iube quod vis. Ecce iubes vt non timeamus eos qui occidunt corpus, & ratio consentit eum potiùs esse timendum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Sed quæ caro non timeat occidi? Petrus Apostolorum primus timuit, & mori timens vitam negauit. Cur hoc? Quia nondum illi dederas vt non timeret, cui iusseras vt non timeret. Postquam illi dedisti,* POTVIT *facere quod iussisti. Esto igitur fortitudo nostra, & fac in nobis quod tu nos facere vis.*

ARTICVLVS VIII.

Sancti Thomæ, aliorumque tum veterum tum recentiorum scholæ Doctorum autoritate eadem veritas confirmatur.

A Patrum sensibus nihil desciuerunt præcipui antiquioris scholæ Doctores, præsertimque S. Thomas, & veteres illius discipuli, qui omnes vno ore sine efficaci auxilio nihil fieri posse professi sunt. Ergo in re nihil ab illis nouatum est, vocabulum gratiæ ab vsitatâ in Patrum scriptis significatione nonnihil deflexum, & ad aliam minùs apud Patres vulgarem notionem translatum, quod quia magnam antiquiorum Scholasticorum scriptis afferre lucem potest, hîc paucis annotasse non pigebit. Patres enim & antiqui scriptores sic vtuntur gratiæ vocabulo, vt semper ferè actualem Dei operationem intelligant, quâ Deus in homine & cum homine voluntatis actum producit. Gratiæ verò habituali non simpliciter hoc nomen impertiri solent, nisi quatenus per actualem ad operandum impellitur & admouetur. Contrà verò veteres Scholastici Doctores voci gratiæ ferè semper habitualis gratiæ notionem subijciunt; actualem verò gratiam, raro gratiam sed auxilium Dei mouentis, speciale auxilium, motionem Dei appellant.

Eximius est S. Thomæ eâ de re locus de verit. q. 24. a. 14. *Si gratiam Dei velimus dicere non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur, & exteriora ordinat ad hominis salutem, sic nec vllum bonum homo potest facere sine gratiâ Dei; sed communiter loquentes vtuntur nomine gratiæ pro aliquo dono habituali iustificante.* Hoc pacto conciliantur nonnulla quæ sibi primâ fronte videantur aduersa. Veteres enim Scholastici multa fieri sine gratiâ dicunt, quia nomine gratiæ habitualem intelligunt, sine quâ non à fidelibus, sed peccatoribus quos Deus nondum inhabitans adjuuat, multa bene fiunt. Vnde eadem illa, vt ex S. Thomâ vidimus, sine auxilio Dei mouentis fieri negant. Patres verò generatim docent, sine gratiâ nihil boni fieri posse; quia nomine gratiæ intelligere solent misericordiam Dei per quam interiùs motum mentis operatur, sine quâ S. Thomas concedit nullum bonum fieri posse. Quare cùm his verbis gratiam efficacem apertè designet, vt per se clarum est, & latiùs alibi probatum, hic ipse locus ostendit ex mente S. Thomæ, sine gratiâ efficaci nihil boni fieri posse.

Multa alia ex S. Thomâ referri queunt; sed quia id separatim in eo commentariolo præstitimus in quo totam illius doctrinam accuratè explanauimus, vnum adhuc & alterum hîc referre satis erit, ex 1. 2. quæst. 109. a. 6. NON POTEST *homo per se ipsum preparari ad diuinæ gratiæ lumen suscipiendum.* Per quid igitur potest? *Sed gratuito Dei interiùs mouentis, bonumque propositum inspirantis*, quæ sine dubio gratia efficax est, *auxilio indiget.* Et in resp. ad primum adhuc manifestiùs: *Conuersio hominis ad Deum fit quidem per liberum arbitrium, & secundùm hoc homini præcipitur quòd se ad Deum conuertat. Sed liberum arbitrium ad Deum conuerti* NON POTEST, *nisi Deo ipsum ad se conuertente, secundum illud Hierem. 31. Conuerte me & conuertar, quia tu*

Dominus Deus meus ; *& Thren. vlt. Conuerte nos Domine ad te & conuertemur.* Neminem Deus conuertit nisi per gratiam efficacem. At ex S. Thoma *non potest homo conuerti nisi Deo ad se ipsum conuertente* ; non potest igitur conuerti nisi per gratiam efficacem.

Porrò antiqui scholæ Doctores à Patrum & S. Thomæ vestigiis in hac loquendi formulâ non recesserunt, ex quibus paucos hîc tantùm ad specimen afferam.

BRADVARDINVS Archiepiscopus Cantuariensis, & vulgò Doctor profundus appellatus in libro de Causâ Dei l. 2. cap. 6. cui titulus est, *quod auxilium Dei speciale est voluntas eius inuicta, postquam*, inquit, *in praecedentibus est ostensum, nullum tentatum solius liberi arbitrij viribus sine gratiâ*, nempe habituali, *vel cum gratiâ quantâcumque*, habitualem iterum intellige, *absque alio Dei auxilio speciali* POSSE *tentationem aliquam superare, restat consequenter inquirere, quid sit illud auxilium, quo tentati omnia superant tentamenta, & sine quo in omnibus superantur..... Voluntas ergo diuina est illud auxilium* ; & ea quidem inuicta, id est infallibiliter operans, vt significat in titulo capitis, *est illud auxilium sine quo tentatus quilibet superatur, & per quod tentatus quilibet superans, efficaciter superat tentamentum.* Vbi vides ab insigni illo Theologo, vti & à Patribus disertè doceri, sine illo efficaci auxilio, quo tentati omnia superant tentamenta, & sine quo in omnibus superantur, neminem licet iustum & quantacumque gratiâ habituali præditum tentationem aliquam superare posse.

GREGORIVS ARIMINENSIS, magni nominis Theologus S. Augustini Eremitarum quondam Generalis in 2. sentent. dist. 28. q. 2. a. 2. *Ex istis puto satis patere quod etiam veri iusti & in gratiâ existentes, vt in tentationibus fortiter resistant, & in peccatum non cadant, indigent adhuc speciali auxilio Dei, & sine illo* NON POSSENT *resistere, quin caderent in peccatum.* Quod probat ex Scripturis, ex Ecclesiæ precibus, ex S. Augustino, & ex illo Innocentij supra allato : *Necesse est vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuuante vincamur.* Ex quo patet, per auxilium speciale sine quo non possunt iusti tentationibus resistere, non aliam gratiam quàm efficacem à Gregorio Ariminensi intellectam esse.

IOANNES CAPREOLVS, S. Thomæ, vt Bellarminus notat, defensor egregius l. 2. sent. dist. 28. q. 1. a 3. doctissimè disputat de motione diuinâ, quam infaillibilem esse vult, licet voluntas per illam non necessitetur. *Iuuatur*, inquit, *voluntas, ita vt agat ea quæ non sic adjuta* NEQVAQVAM AGERE POTVISSET. *Et hoc est illud adiutorium speciale sine quo dicimus; nos* NIHIL BENE VELLE AVT FACERE.

CARDINALIS CAIETANVS, in c. 10. Ioan v. 39. *Si priuatio gratiæ fert secum* NON POSSE *credere, consequens est quod* POSSE *credere conferatur à gratiâ. Et hoc superius c. 6. Christus dicit : Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum.* Quomodò verò trahit Pater, nisi per gratiam efficacem ?

Tota LOVANIENSIS FACVLTAS, in iustificatione suæ Censuræ anni 1586. *Aliud est*, inquit, *posse, in quo tam magnæ insunt vires per sufficientem gratiæ praeparationem, vt satis sit ad agendum : per quam quidem gratiam, non iam solum ipsum posse, verum etiam agere adjuuatur..... Iuxta quem modum,*

modum, vt superiùs ait, *quidam dicuntur* NON POSSE *credere aut sequi Dominum*, *sicut dictum est Petro: Non potes me sequi modò.*

Tota item DVACENSIS FACVLTAS, in Censurâ anni 1588 ad assert 14. *Neque induratus conuerti* POTEST, *nisi per gratiam auferentem cor lapideum*, *& tribuentem cor carneum*, *quam vtique quamdiu induratus est*, *non habet: neque excæcatus aspicere* POTEST *lumen veritatis*, *nisi per gratiam tenebras eius illuminantem*, *& velamen de corde eius auferentem*, *quam similiter quamdiu excæcatus est*, *non habet: neque infidelis quisquam credere* POTEST, *nisi per gratiam quâ cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur; quam gratiam eum non habere quamdiu infidelis manet*, *perspicuum est.*

Nihil necesse videatur post integros Theologorum ordines priuatorum Theologorum suffragia conquirere. Vnus tamen pro omnibus erit Estius doctissimis in Scripturas & Magistrum sententiarum Commentariis toto orbe celeberrimus. Ex quo hîc annotasse sufficiet, integro illum capite, nimirum in 2. sent. dist.26. p.42. probandum suscipere, NEMINEM *in bono perseuerare* POSSE *sine gratiâ*, non qualicumque, *sed quam superiori paragrapho se descripsisse testatur* his verbis: *Intelligendum est donum perseuerantiæ in actuali gratiâ*, *id est gratuitâ operatione Dei*, *quâ facit & præstat vt homo in bonâ & iustâ conuersatione permaneat*, *ac perduret vsque in finem vitæ*, *superetque omnes tentationes interius occurrentes*, *quibus à cursu bonæ vitæ retrahi poterat.* Vnde fit vt grauiter admoneat, sicuti iam diximus, à Conciliis, & maximè à Tridentino esse definitum, NEMINEM POSSE *in bono perseuerare absque speciali Dei auxilio*, *quod de nouo semper à Deo petendum & expectandum sit*, *quo nimirum ipsum perseuerare in homine operetur: Tale enim huiusmodi auxilium esse debere perspicuum est.*

ARTICVLVS IX.

Eadem locutio recentiorum Thomistarum autoritate asseritur, *qui falsò ipsius insectatores habentur.*

TAntis autoribus nixa sententia facilè quorumuis obtrectatorum voculas contemneret, neque priuatorum Theologorum contrariis opinationibus conuelleretur; sed illos potiùs Theologos, si qui sint, erroris & temeritatis argueret. Itaque cùm audirem aduersarios passim tam fidenter iactantes, recentiores Thomistas in eâ damnandâ cum Iesuitis consentire, quamquam videbam illam Thomistarum dissensionem verborum potiùs esse quàm rerum, cùm illi cæteroquin de gratiâ efficaci rectè sentirent, tamen nec ipsis falsò tribui putabam hanc opinionem; & illos rectè sentire, malè locutos existimabam. Verùm postquam libros ipsorum in manus sumpsi, liquidò perspexi non minorem ipsis injuriam fieri, quam mihi, quàm Patribus facta; tantùmque abesse vt ipsi hanc loquendi formulam, *sine gratia efficaci nihil fieri potest*, repudient & proscribant, vt eâ contineri asserant fidei catholicæ caput ab Ecclesiâ definitum aduersus Pelagianos, contrariamque propositionem, nempe *sine gratiâ efficaci aliquid fieri potest*, quam ego bono sensu admitto, ipsi falsam esse contendant. Quamobrem cùm in isto Thomistarum cum Iesuitis consensu præcipuum censuræ suæ præsidium

aduersarij mei collocent, operæpretium erit hîc ostendere, quàm fal'aciter & præposterè clarissimorum Theologorum nomine abutantur ad euertendam Ecclesiæ doctrinam.

Recentiorum Thomistarum doctrina ex nullo certiùs aut luculentiùs perspici, quàm ex Aluare potest, qui ob excellentem doctrinam ab Ordine suo delectus est vt catholicam de gratiâ efficaci fidem coram summis Pontificibus aduersus Molinæ patronos tueretur. Is igitur adeò non damnat hanc propositionem, *sine gratiâ efficaci nihil fieri potest*, vt eam à summis Pontificibus, à Conciliis, à Patribus sancitam velit. Id videre est disput.88. vbi hanc statuit conclusionem: ***In homine iusto præter gratiam excitantem & concursum supernaturalem simultaneum, quo Deus vnà cum libero arbitrio & habitibus infusis actus supernaturales producit, requiritur necessariò ad singulos actus speciale auxilium gratiæ adiuuantis.*** Notum est autem in doctrinâ Aluaris gratiam excitantem eamdem esse ac sufficientem, adjuuantem verò eamdem ac efficacem; quod & alibi passim vt in disp.71. n.2. & in hâc ipsâ disp.88. sæpius exprefse notat, & maximè his verbis n.10. *Quia per solam gratiam habitualem non adhæret iustus immobiliter bono, neque ad illud prosequendum & amandum prædeterminatur: ideò adhuc indiget speciali auxilio* ADIVVANTIS GRATIÆ, QVO INDECLINABILITER ET INSVPERABILITER AD BONVM OPERANDVM MOVEATVR. Videamus nunc quid sumat ille ad hoc probandum. Nimirum ea affert loca quæ nos supra retulimus, in quibus Patres & Concilia definiunt, *sine gratiâ nihil fieri posse*, quæ
„ ipse de gratiâ efficaci accipienda esse contendit: Conclusio, inquit ille, est
„ contra autores secundæ sententiæ (id est Molinistas) est tamen expressa
„ S. Aug. l. de nat. & gr. c.26. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus, nisi*
„ *candore lucis adjutus non potest cernere; sic homo etiam perfectissimè iustificatus,*
„ *nisi æternâ luce iustitiæ diuinitus adjuuetur, rectè* NON POTEST *viuere. Sa-*
„ *nat ergo Deus non solùm vt deleat quod peccauimus; sed præstat etiam ne pec-*
„ *cemus.* Et lib. de gr. & lib. arb. c.6. idipsum confirmat multis testimoniis
„ Scripturæ; sed præsertim ex illo Cantic. 8. Quæ est ista quæ ascendit
„ dealbata incumbens super dilectum suum. *Alba facta*, inquiens, *bene am-*
„ *bulat, sed si supra eum à quo dealbata est, perseueranter incumbat. Propter quod*
„ *& ipse Iesus super quem incumbit dealbata, dixit discipulis suis, sine me* NI-
„ HIL POTESTIS FACERE]

Ecce voces illas Scripturæ, *sine me nihil potestis facere*, & illas Augustini: ***Homo etiam perfectissimè iustificatus nisi æternâ luce iustitiæ diuinitus adjuuetur, rectè non potest viuere***, de gratiâ efficaci & adjuuante interpretatur Aluarez. Sed id adhuc vberiùs & clariùs sequentibus verbis ostendit.
„ Eadem est, inquit, sententia S. Thomæ 1.2. qu.109. a.1. vbi ait, quòd
„ *quantùmcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta,* NON
„ POTEST *in suum actum procedere nisi moueatur à Deo*; & idem docet art.9.
„ Nec potest explicari S.Thomas de solâ gratiâ excitante, hoc est sufficien-
„ te: nam per illam Deus non mouet physicè liberum arbitrium ad pias ope-
„ rationes; sed solùm moraliter..... sed necessariò debet intelligi DE
„ GRATIA ADIVVANTE, PER QVAM LIBERVM ARBITRIVM
„ PRÆMOVETVR ET PRÆDETERMINATVR AD OPERAN-
„ DVM. Præterea probatur ex definitione illa Concilij Arausicani: *Quoties*

,, *bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur:* vbi vniuer-
,, ſaliter loquitur de omnibus operibus bonis etiam hominis iam iuſtificati,
,, & ad huiuſmodi opera neceſſarium eſſe docet ſpeciale auxilium gratiæ ad-
,, iuuantis, quo non ſolùm nobiſcum ſimul operetur opus bonum, ſed etiam
,, in nobis efficiendo, videlicet per idem auxilium, vt nos liberè cooperemur
,, Deo, vt ex ſupradictis conſtat..... Confirmatur ex Innocentio I. in re-
,, ſcripto ad Conc. Carthag. vbi ait: *Omnes ſancti ſine adjutorio Dei nihil ſe*
,, *agere poſſe teſtantur.* Et in reſcripto ad Conc. Mileuit. *Neceſſe eſt,* inquit,
,, *vt reſtituta nobis priſtini ſtatus libertate per gratiam, eam gratiam quæramus;*
,, *quippe qui neque aliàs diaboli tentationes & machinas niſi gratiâ adjuuante poſ-*
,, *ſumus euitare.* Et Cæleſt. I Epiſt. ad Epiſc. Galliæ c. 8. & 9. decernit gra-
,, tiam ad ſingulos actus eſſe neceſſariam, & refert Zozimum Papam aſſe-
,, rentem in Epiſtola ad totius orbis Epiſcopos, *quòd in bonis voluntatis hu-*
,, *manæ ſingulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium, quòdque*
,, *omnis ſancta cogitatio, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit; quia per il-*
,, *lum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Et loquitur *de ſpeciali*
,, *auxilio gratiæ adjuuantis, per quam agit Deus in nobis, vt quod vult & veli-*
,, *mus & agamus,* vt dicit idem Cœleſt. c.12. eiuſdem epiſtolæ. Propter hæc
,, teſtimonia M. Medina 1.2. q.109. a.9. c.3. hanc noſtram ſententiam adeò
,, veram & certam exiſtimat, vt contrarium docere putet eſſe improbabile.]

Vbi ſunt nunc qui nobis Aluarem tamquam ſententiæ noſtræ hoſtem, & Molinæ hâc in parte fautorem opponunt? Vbi ſunt qui contendunt ex illius mente falſam hanc propoſitionem eſſe: *Sine gratia efficaci nihil fieri poſſe*? En ille de gratiâ efficaci interpretatur Innocentij, Zozimi, Cæleſtini definitiones, in quibus illi Pontifices ſine gratiâ nihil fieri poſſe decernunt. Quàm vehementer igitur ipſe illis Cenſoribus reſtitiſſet, qui eam ſententiam, quam ipſe ab Auguſtino à S. Thomâ, à tribus ſummis Pontificibus definitam cenſet, blaſphemiæ & hæreſeos notis inuſſerunt.

Nec verò hæc propoſitio verbis Aluaris congruit, principiis abhorret, imò & principiis & verbis peræquè conſentit. In primis ſtatuit diſp.79. vt alibi fuſiùs videbimus, ex Cajetano, Ferrarienſi, & Medinâ vocem, *poſſe*, ita nonnumquam vſurpari, vt complectatur omnia ad agendum neceſſaria; & hoc ſenſu fatetur ſine gratiâ efficaci non haberi *poſſe*, hoc eſt, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe.

2. Non ſolùm id concedit de voce *poſſe* in genere, verùm etiam *de potentiâ proximâ*, quam vno ſenſu, qui quidem maximè vulgaris ac ferè vnicus eſt, ſine gratiâ efficaci haberi negat, vt in tertiâ parte huius diſſertationis videbimus.

3. Diſput.22. n.33. probat & tuetur, ſine prædeterminatione diuinâ in ſenſu compoſito *nihil nos velle poſſe*; quia non poſſunt hæc duo ſimul eſſe vera, quòd ſcilicet nos velimus in particulari aliquid, & quod Deus non præordinauerit & prædeterminauerit quod velimus illud.

Nec verò ab Aluare diſſentiunt hâc in parte cæteri Thomiſtæ. Vidimus iam Bartholomæum Medinam ab ipſo citatum, eadem Patrum teſtimonia in quibus aiunt ſine gratiâ nihil fieri poſſe, de gratiâ efficaci intelligere, contrariamque ſententiam tamquam improbabilem reijcere. Videre etiam licet alios Thomiſtas iiſdem Patrum locis vti ad adſtruendam prædeterminationem

efficacem. Imò ipſe Nauarreta hanc propoſitionem, *ſine gratiâ efficaci aliquid fieri poteſt*, apertè & diſertis verbis falſam eſſe pronunciat, cont.19. §.11. *Ad quintum*, inquit, *reſpondetur has duas propoſitiones non efficere eumdem ſenſum, ſcilicet, Homo cum auxilio ſufficienti, præſcindendo ab efficaci, poteſt conuerti ad Deum: & hanc, Homo ſine auxilio efficaci, cum ſolo ſufficienti poteſt conuerti ad Deum. Nam in primâ propoſitione denotatur quædam abſtractio præciſiua ex parte auxilij ſufficientis conſiderati in ratione potentiæ ad operandum; & cùm tale auxilium non participet rationem potentiæ ab auxilio efficaci, fit vt ex ſe ipſo ſit potens operari. Cæterum in ſecundâ propoſitione denotatur quædam abſtractio negatiua, & per modum compoſitionis, denotans quòd operatio poteſt ſequi de facto ſine auxilio efficaci, quod tamen falſum eſt.*

Ex illis, ni fallor, ad oculum demonſtratur, omnibus Thomiſtis probari hanc ſanctorum Patrum ſententiam, quâ toties ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe profeſſi ſunt; adeòque eos omnes qui in eius damnationem conſenſerunt, & ſanctos Patres & vniuerſam S. Thomæ damnaſſe familiam.

ARTICVLVS X.

Eccleſiam in ſuis precibus id tantùm petere quod non poſſit; neque tamen aliam à Deo gratiam petere quàm efficacem.

L*Egem credendi lex ſtatuat ſupplicandi*, inquit Cæleſt. in ep. ad Gallos. Nec cum hominibus quiſquam ſanctiùs de gratiâ loqui poteſt, quàm illis verbis quibus tota Eccleſia Deum in precibus ſuis affatur.

Duo verò ex precibus Eccleſiæ apertè colliguntur. Primum eſt, numquam Eccleſiam in precibus ſuis gratiam illam ſufficientem, quæ det bonorum operum poſſibilitatem ab effectu ſejunctam, à Deo poſcere. Vt enim ſapienter aduertit Auguſt. de gr. Ch. c 25. *non ait Apoſtolus, oramus vt poſſitis nihil mali facere, ſed ne quid faciatis mali; nec vt poſſitis bonum facere; ſed bonum faciatis.* Quid igitur petimus? Ipſam gratiam efficacem quâ fit vt velimus, quâ fit vt agamus, vt amemus, vt præcepta impleamus. Poſcimus à Deo *vt inſerat pectoribus noſtris amorem ſui nominis; vt ad ſe noſtras etiam rebelles compellat voluntates; vt noſtræ voluntatis prauitatem frangamus, & præceptorum rectitudinem in omnibus adimpleamus; vt det nobis velle & poſſe quod præcipit; vt faciat nos ſuis inhærere mandatis.* Non petit Eccleſia vt infidelis poſſit credere ſi voluerit, ſed vt velit & credat. Non petit vt quiſquam poſſit non malè facere ſi velit; ſed orat cum Apoſtolo *ne quid mali faciat.* Non agit gratias, quòd aliquis præceptum implere potuerit, poteſtate ab effectu ſeparatâ, ſed quòd impleuerit: non quod conuerti potuerit, ſed quòd conuerſus ſit: nec vmquam ſe putat exauditam, niſi cùm factum fuerit quod oratur, id eſt, cùm ad fidem vel ad pietatem conuerſi fuerint pro quorum conuerſione deprecatur. *Loquimur*, inquit Aug. ep. 107. *de ipſis initiis fidei, cùm homines qui erant auerſi & aduerſi, conuertuntur ad Deum, & velle incipiunt quod nolebant, & habere fidem quam non habebant; quod vt fiat in eis, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis. Cùm verò factum fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ, & pro eis, & ab eis.*

Alterum

Alterum est, qui orant nihil aliud à Deo petere, quàm vt possint quod nondum possunt. *Fideles*, inquit Aug. de nat. & gr. c.53. *orantes dicunt: Ne nos inferas in tentationem. Si adest possibilitas, vt quid rogant? Quid enim stultius*, vt idem ait c.18. *quàm orare vt facias, quod in potestate habeas?* Et ep.105. *Impetrando quippe oratio quicquid impetrat euidenter Dei donum esse ostendit, ne homo existimet à se ipso sibi esse, quod si in potestate haberetur, non vtique posceretur.* Vnde libro de dono perseu. c.2. *Irrisoriam esse petitionem* dicit, *à Deo petere quod ipso non donante sit in hominis potestate.* Ex quo Concilium Tridentinum *Dei praeceptis admoneri nos* dicit, *vt faciamus quod possumus, & petamus quod non possumus.*

Si ergo iustus in tentatione constitutus habere tantùm gratiam sufficientem supponitur, quæro vtrum ille non orare debeat pro obtinendâ gratiâ efficaci. Orare non debere nemo nisi impius dicat. Si autem orare debet, nondum ergo adest possibilitas quam petit: si enim adest possibilitas, vt quid orat? Non orat vt faciat quod in potestate habet; id enim stultum est Augustino. Non orat quod Deo non donante in eius potestate sit, ne hac oratione Deum irrideat. Non petit quod potest; sed quod non potest, ex Concilio Tridentino.

Ex hisce verò duobus catholicæ doctrinæ capitibus manifestò sequitur, esse quidem aliquod *posse* quod à Deo non postulamus; illud nimirum quod à voluntate sejunctum est, & quod in nobis esse potest, etiamsi nec velimus, nec agamus; esse tamen aliud *posse* numquam à voluntate, numquam ab affectu diuulsum; quod Augustinus appellat *possibilitatem cum effectu*; atque hanc possibilitatem esse, quam solemnes Ecclesiæ preces exposcant. In his enim precibus à Deo petit, *vt videre possimus quæ agenda sunt, & quæ recta sunt agere valeamus; vt ipsius valeamus implere præcepta, vt peccata nostra plangere valeamus, vt diuinæ placita majestatis cogitare semper, & ipsum sincerè diligere valeamus.* Quam gratiam nisi impetret, *se nihil posse testatur.* Ex quo Innocentius I. in Epist. ad Carthag. Conc. eo potissimum nomine Pelagij, Cælestiique doctrinam se detestari significat, quòd pestiferâ suâ sententiâ euerterent orationes Ecclesiæ, quibus illud adjutorium à Deo poscitur, *sine quo omnes sancti nihil se agere posse testantur.* Quod efficax esse & Thomistæ agnoscunt, vt iam vidimus, & satis ipse Innocentius ostendit, cùm paulò pòst addit: *Necesse esse vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuuante vincamur.*

Vnde etiam persæpe Augustinus iisdem locis, quibus ostendit ea solùm à Deo posci quæ non possumus, iisdem inquam locis gratiam efficacem ad obtinendam illam quæ non habetur possibilitatem peti testatur. Multa huius generis proferri possunt: vnum hîc afferam ex lib.1. op. vltimi in Iul. c.93. *Absit*, inquit, *vt impediatur ab homine omnipotentis & cuncta scientis intentio. Deus enim, sicut homo Dei dixit Ambrosius, quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Conuenit autem Scripturæ plerumque hominis voluntatem, vt quod non habet &* NON POTEST, *admonitus sentiat, & ab eo à quo sunt bona omnia indigens poscat.* Vides ea peti quæ non possumus. Vide nunc quâ gratiâ possibilitas illa danda sit. *Si enim exauditus fuerit in eo quod dicere iussi sumus, Ne nos inferas in tentationem, procul dubio nullâ decipietur insidiâ; nullâ cupiditate vincetur.* Quænam gratia efficax est, si hæc non est.

per quam certò & infallibiliter peccatum vitatur? *Quisquis enim*, vt ait idem Aug. l. de bono perſ. c.6. *in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem ſuæ malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem ſuæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorſus infertur; vnuſquiſque enim tentatur, vt ſcriptum eſt, à concupiſcentiâ ſuâ abſtractus & illectus. Vt autem ei non conſentiamus*, inquit idem l.2. de pecc. mer. & rem. cap.4. *deprecamur adjutorium, dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vt ſi fortè cœperimus tentari à concupiſcentiâ noſtrâ, adjutorio eius non deſeramur, vt in eo* POSSIMVS *vincere, ne abſtrahamur illecti.*

Vt ergo rem in pauca contraham, manifeſtum eſt, quamdam eſſe poſſibilitatem quæ precibus impetratur, quæ ab ipsâ voluntate numquam ſejuncta ſit, & proinde non à ſufficienti gratiâ, ſed ab efficaci donetur; & hâc qui careat, vt caruit certè Petrus, de illo rectè dici *carere eum gratiâ ſine quâ nihil poſſumus*, cùm eo adjutorio careat, *ſine quo*, vt ait Innocentius I. *omnes ſancti nihil ſe agere poſſe teſtantur.*

Hic Chriſtianæ pietatis ſenſus ſic altè omnium fidelium mentibus impreſſus eſt, vt non aliter loqui vel cum Deo, vel cum hominibus poſſint, quoties ex affectu potiùs proprio, quàm ex anticipatis opinionib᷒ loquuntur. Indicio erunt illi ipſi Ieſuitæ, qui gratiæ efficacis doctrinam ſociatis totius Ordinis viribus oppugnant: è quibus vnus nomine Sanjurius, pietatis famâ inter ipſos non poſtremus, in libro cui titulus eſt, *De cognitione Dei, & amore Domini noſtri Ieſu Chriſti*, p.2. l.3. c.8. ſect.2. ita de humilitate loquitur: *Cognoſcit humilis quàm imbecillæ ſint vires hominum, qui quantumlibet ſufficientibus auxiliis inſtructi ſint*, NIHIL TAMEN SINE EFFICACIBVS BONI FACERE POSSVNT. En blaſphemas, hæreticas, impias illas voces in quas paſſim Ieſuitæ debacchantur, à celeberrimo Ieſuitâ in eo libro quem maximè ipſi commendant, diſertis verbis expreſſas.

ARTICVLVS XI.

Primæ Partis concluſio.

Longè plura poterant ex Patribus Scholaſticis congeri teſtimonia, ad illam loquendi rationem, *Sine gratiâ efficaci nihil boni fieri poteſt*, ab omni erroris ſuſpicione vindicandam. Nam ſi eam quam potui copiam conſectatus eſſem, non iam mihi libellus exiguus, vt inſtitui, ſed ingens volumen conficiendum fuiſſet. Illis tamen quæ raptim in hoc ſcriptum contuli teſtimoniis, iſta ni fallor conficiuntur.

1. Senſum hunc catholicum & orthodoxum eſſe, ſine gratiâ efficaci nihil bene fieri, neque hæc duo componi poſſe, vt qui eâ deſtitutus ſit, bene tamen operetur.

2. De gratiâ efficaci rectè & catholicè dici, ſine eâ tentationes vinci & ſuperari non poſſe, cùm ita loquantur Scripturæ, Pontifices, Concilia, Patres, Scholaſtici, tota denique Eccleſia.

3. Sententiam his verbis intellectam à Patribus, quæcumque tandem illa ſit, non modò orthodoxam eſſe, ſed ad fidem planè pertinere, cùm in eâ ſitum eſſe docuerint catholicum illud dogma aduerſus Pelagianos ab Eccleſia

definitum, sine gratia Dei nihil boni fieri posse.

4. Duarum istarum sententiarum, *Sine gratia nihil possumus*; &, *sine gratiâ efficaci nihil possumus*, eundem planè apud Patres sensum esse; nec alteram ad fidem pertinere posse, quin altera quoque pertineat.

De quo si quis adhuc ambigat, illud cogitet infinitis penè locis ab illis Patribus qui adversus Pelagianos & Semipelagianos scripserunt, dictum esse, sine gratiâ nihil fieri posse; & tamen illis omnibus locis significatam esse gratiam efficacem. Vnde alterutrum consequens est, vel illis locis non probari, sine gratiâ nihil fieri posse, quod impium & nefarium; vel pariter probari, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse; cùm nomine gratiæ, efficacem ab illis intellectam esse perspicuum sit. Hoc si quis negare sit ausus, proferat ille vel vnum Augustini & eius discipulorum locum, vbi in hoc lapsæ naturæ statu, *gratia sine quâ nihil possumus* nomine intelligatur ea quæ det tantùm *posse*, non *agere*. Proferat vel vnum locum vbi illa Christi verba *sine me nihil potestis facere*, ad eam gratiam referantur, quæ det *posse* ab omni actu separatum, & de gratiâ efficaci commodè intelligi non possit. Contrà verò plus quam sexcenta proferemus vbi hæc eadem verba, vel similia de gratiâ efficaci ita manifestè interpretantur Patres, vt aliter intelligenda esse, nulli, non dicam Molinistæ, quid enim illi non audeant, sed Thomistæ possint contendere.

Porrò cui constiterit hanc locutionem, *sine gratiâ efficaci nihil fieri potest*, non modò innoxiam esse, sed etiam sacram, eiusque sensum ex Patrum sententiâ haud dubiè ad fidem pertinere, non opinor inficias ibit, vt minimùm illis verbis significasse Patres hæc tria quibus contineri nostræ propositionis sensum docuimus: nempe sine gratiâ efficaci, quâ Petrus caruit, non haberi omnia ex parte adjutorij diuini ad agendum necessaria. 2. Eum qui careat gratiâ efficaci, carere aliquo adjutorio ad agendum necessario, quod non ex ipsius nutu, sed ex diuinâ voluntate pendeat. 3. Fieri non posse vt hæc duo inter se componantur: Petrus gratiâ efficaci caret; & tamen bene agit.

Ex illis omnibus duo constare debent. Primum est propositionem meam si verba spectes, veram, catholicam, Theologicam, Patrum & Scripturæ verbis expressam esse; si sensum, ad ipsa fidei fundamenta pertinere; quippe quæ nihil aliud contineat, quàm capitale illud dogma contra Pelagianos definitum, sine gratiâ efficaci nihil bene fieri; siue quod idem est apud Patres, nihil bene fieri posse.

Alterum est, eos qui propositionem illam Chrysostomi & Augustini censurâ inusserunt, & horrenda blasphemiæ, hæreseos, impietatis nomina in illam contulerunt, vtroque nomine Ecclesiæ honorem & fidem graui iniuriâ violasse. Nam cùm ipsi hanc propositionem nullo addito sensu, nullâ exceptione damnarint, manifestum est eo sensu ab illis damnatam esse, qui verbis illis exprimi vulgò solet. Illis autem verbis catholicam sententiam ad fidem pertinentem semper à Patribus expressam docuimus. Quid igitur aliud sequitur, quàm catholicam de gratiâ efficaci fidem esse damnatam?

Nec verò etiamsi sensum non attigissent, illud leue flagitium est, quod locutionem à Scripturâ vsurpatam, à Pontificibus sancitam, à Conciliis consecratam, à Patribus frequentatam, à Scholasticis tritam, à totâ Ecclesiâ in preces ascitam, prauâ interpretatione à quoquam corruptam esse nihil causati, hæreticam & blasphemam pronuntiarint. Non enim Scripturæ tantùm

sensibus honor habendus est, sed etiam verbis, quibus tamquam inuolucris veritas continetur. Atque vt ille planè sceleratus sit & impius, qui Christi corpus sub panis specie venerari se fingens, pedibus ipsas species obterat, & indignis modis habeat; sic non leui Deum injuriâ afficit, qui Scripturæ, id est Dei verba, quæ *sancta & adorabilia* à Conciliis appellantur, quia vt sæpe dicit Augustinus, illis veritas continetur, iis notis afficiat, quæ solùm in Dæmonis verba meritò conferantur.

Non sum nescius tamen, sub ipsis Scripturæ vel Patrum verbis nonnumquam ab hæreticis nefarios errores occultatos; at tunc Concilia & Patres diligenter Scripturæ sensum ab illorũ errore segregarunt, & hæretico tantùm dogmate rejecto suam Scripturæ vel Patrum verbis autoritatem asseruerunt.

Horum exemplum si sequi potiùs studuissent nostri Censores, quàm iracundiæ & maleuolentiæ suæ parere, numquam voces illas Augustini & Chrysostomi, ex Scripturis & Ecclesiæ perpetuo sermone desumptas, nullo expresso sensu damnassent. Si enim nefarius ille sensus, quem his verbis à me inclusum suspicabantur, alicubi à me expressus erat, nihil fuit negotij illum potiùs locum, in quo meus hic error quisquis est tandem clarè & meis verbis enunciatus extabat, censurâ feriendum obiicere, quàm innoxia Patrum verba contumelioso anathemate percellere.

Sin autem nusquam erat expressus, sed eum in mente meâ retrusum suspicabantur, quæro quid illis iuris fuit in mentem meam, quæ soli Deo patet? Quæro cur fidem mihi affirmanti, & sensum illum ejuranti non adhibere libuit? Quæro cuius æquitatis fuerit, propter fictitium errorem in vnius Theologi animo reconditum, perpetuam, certissimam, constantissimamque Patrum sententiam, Patrum verbis enuntiatam hæreseos damnare? Quæro denique cur illum commentitium errorem non aliquo saltem vestigio indicarint, vt à Patrum verbis in erroneum sensum aliquo pacto Censura detorqueri posset? Istud illos noluisse nemo credat. Eccui enim verisimile fiet maximum ab illis censuræ suæ præsidium sponte neglectum? Cur igitur omiserunt, nisi quia omnino non potuerunt? Nec minùs erroneus ille sensus ipsis ignotus fuit, quàm mihi adhuc ignotus est.

Verùm illi quando lubebit, sententiam nobis suam patefacient; mea sequentibus punctis continetur, è quibus quodnam anathemate damnandum putauerint, ex ipsis vehementer scire peruelim.

Qui Petrum, dum Christum negauit, efficaci gratiâ ad vincendam tentationem necessariâ desertum negat, quid dicat non attendit.

Qui sine gratiâ efficaci tentationes vtiliter vinci, & aliquod siue cogitando, siue volendo & amando, siue agendo fieri bonum censet, Christianæ & catholicæ gratiæ inimicus est.

Qui propositioni Epistolæ meæ, in quâ dixi *gratiam sine quâ nihil possumus, Petro defuisse*, aliam sententiam affingit ab eâ quam in hoc scripto & apologeticis expressi, *defuisse nimirum Petro gratiam efficacem, sine quâ tentatio numquam vincitur; & sine quâ non habetur ea potestas quæ complectitur omnia ad agendum necessaria*, iniquissimus est fraternæ conscientiæ arbiter.

Qui sensum illum sic verbis Patrum efferri posse negat, *Defuit Petro gratia sine quâ nihil fieri potest*, in eorum scriptis rudem se profitetur.

Qui vel his verbis, vel huic sententiæ censuram infligit, in Patres, in totam

totam Ecclesiam contumeliosus est, quem his Bernardi verbis in Epist. 77. ad Hugonem refellere satis fuerit: *Non querimus pugnas verborum, nouitates quoque vocum iuxta Apostolicam doctrinam euitamus. Patrum tantùm opponimus sententias ac verba proferimus, & non nostra; nec enim sapientiores sumus quàm Patres nostri. Abundet sanè in suo sensu qui vult, quantum vult, dummodo nos patiatur in Patrum sensibus abundare.*

DISSERTATIONIS SECVNDA PARS.

Quâ conciliatur illa sanctorum Patrum locutio : Sine gratiâ efficaci nihil fieri potest, cum illorum Thomistarum doctrinâ, qui gratiam efficacem non ad posse, sed ad velle, necessariam statuunt.

ARTICVLVS I.

Scopus & consilium secundæ illius partis aperitur.

HAc propositionis meæ defensione, quâ sensum eius & verba in tuto posui, facilè poteram aduersus inimicos esse contentus; nihil enim prætereà ad me pertinet. Itaque illis meritò resistendum putaui, cùm disputationem aliò auertere conarentur. Non enim illustrandæ veritatis studio, sed calumniandi libidine ducebantur, qui cùm me ad nouas quotidie quæstiones pertrahere niterentur, cùm alias ex aliis calumnias confingerent, si quando post diuturnam patientiam à me repulsi essent, continuò scribendi me auidum, turbidum quemdam, & inquietum, ac pene seditiosum clamitabant; quasi rerum omnium ea conuersio facta sit, vt calumniari impunè liceat, calumnias refellere non liceat. Ergo illis malo animo varia quærentibus, aut nihil omnino, aut inuitus certè respondi; optimis verò & eruditissimis Theologis ab omni studio contentionis abhorrentibus, solius veritatis amore incensis, libentissimè me totum aperio, omnésque meos sensus ipsis cupio esse notissimos.

In primis illa Theologis omnibus regula figenda est, Ecclesiasticam veritatem à duobus tantùm fontibus repetendam, Scripturâ scilicet & Traditione, quâ Pontificum, Conciliorumque decreta, & Patrum sensa continentur. Aliorum Theologorum ad hanc normam & sensus & verba expendenda sunt; non autem Scripturæ vel Traditionis sententiæ & voces ad vllius priuati Theologi arbitrium reuocandæ. Equidem multùm tribuo scholasticis doctoribus, nec vmquam ab hâc scientiâ alienus extiti; sed tamen non sine quâdam dedignatione fateor me nonnullos intueri qui scholasticorum placita Patrum sententiis opponant, cùm omnis recentiorum autoritas ex antiquitate petenda sit.

Cùm igitur illud demonstrauerimus, ac fortasse prolatis omnium Ecclesiæ temporum & scriptorum testimoniis latiùs alibi si necesse fuerit, demon-

ftaturi fimus, hanc in omnium animis & fermonibus impreffam fententiam, *fine gratiâ nihil fieri poffe*, non aliter quàm de gratiâ efficaci ab omnibus Patribus intellectam; fupereft vt de eâ omnes Theologi conuenire, & fententias fuas ac loquendi modum ad illas accommodare debeant; ne dum vt ipfam quafi priuatis opinionibus fuis parùm congruentem, damnare vel improbare audeant.

Sed vt antiquitatis doctrinam inflectere ad fcholafticorum fenfa æquum non eft; fic illud in primis pium, oftendere nihil ab antiquis Patribus primarios fcholæ Doctores diffidere. Id mihi hâc in parte propofitum eft; ex quâ ni fallor omnes pefpicient, in omnium Thomiftarum tum antiquorum, tum recentiorum fententiâ peræquè verum effe, fine gratiâ efficaci nihil nos poffe; nec quicquam intereffe ad illius propofitionis veritatem, vtrum illi gratiam efficacem ad *velle* folùm, an etiam ad *poffe* neceffariam ftatuant; ad actum primum, vel ad fecundum dari fateantur; potentiam proximam Thomiftico fenfu, fiue tantùm remotam, non habentibus gratiam efficacem concedant; quod vt præftem, variæ mihi Theologorum de gratiâ efficaci rectè fentientium opiniones referendæ funt.

ARTICVLVS II.

Confenfio & diffenfio Thomiftarum inter fe breuiter aperitur.

IN primis conftans & perpetua eft omnium Thomiftarum doctrina.

1. Gratiam efficacem ad omnia pietatis opera, & ad ipfam orationem neceffariam effe per modum adjutorij phyficè prædeterminantis voluntatem.

2. Certum eft apud illos efficaci gratiæ numquam ita refifti, vt effectum fuum non habeat; quam doctrinam ita nuper adulterare conatus eft pfeudo-Thomifta Nicolaï ex Dominicanâ familiâ, vt diceret gratiam efficacem dici, non quia femper habet effectum, fed quia femper habere poteft: adeò illum non modò fanctorum Patrum Auguftini & Thomæ, fed ne fui quidem Ordinis, ne omnium quidem eruditorum iudicij pudet, quorum nemo ignorat infignem hanc effe gratiæ corruptelam ante hæc tempora inauditam.

3. Certum eft fine gratiâ efficaci nihil vmquam boni fieri, imò repugnare vt actu aliquid bene fiat, quia repugnat, inquiunt, vt caufa fecunda bene agat nifi præmoneatur & prædeterminetur à Deo.

4. Certum eft illam gratiam efficacem gratis à Deo dari, non ex meritis humanis, fed ex folâ diuinâ voluntate.

5. Certum eft, etfi omnis gratia eum effectum habeat quem vult Deus, effe tamen nonnulla gratiæ diuinæ auxilia, quæ non omnino voluntatem conuertant, fed bona tantùm defideria in animâ excitent, quibus non plenè confentiatur.

6. Certum eft illis motibus & imperfectis voluntatibus verè refifti in eo effectu ad quem ex naturâ fuâ tendunt; non in eo ad quem ex diuinâ voluntate deftinantur.

7. Certum est esse in omnibus iustis veram obseruandi mandata potentiam per gratiam interiorem.

8. Certum est istam potentiam non eiusmodi esse vt complectatur semper omnia ad agendum prærequisita. Non enim semper habet adjunctam gratiam efficacem sine quâ illam in actum prodire repugnat.

9. Certum est eos qui plurimùm huic potentiæ cùm sola est tribuunt, talem illam cogitare, qualis est potentia visiua in homine cui vigeant oculi, sed qui in tenebris constitutus sit: certum est, inquam, non minùs esse necessariam gratiam efficacem iustis quâlibet aliâ potentiâ instructis, quàm necessarium sit lumen oculis valentibus; nec minùs repugnare, vt quis sine gratiâ efficaci bene agat, quàm vt sine lumine videat. Ita passim Thomistæ recentiores; & illorum princeps Aluarez, vt mox videbimus.

Hæc ferè inter Thomistas constant & vnanimi consensu probantur: verùm in hoc veluti doctrinæ trunco inter se conjuncti, in minutioribus deinde nascentium inde controuersiarum ramis à se inuicem disjunguntur.

Ergo de istâ possibilitate, quam iustis citra gratiam efficacem inesse certum est, quidam illorum ita sentiunt, illam esse perfectam, completam, proximam in actu primo, non autem in actu secundo. Alij contrà ne in actu primo quidem omnino perfectam & proximam eam potentiam appellant. Ita Zumel aliíque à Ledesmâ citati. Primi consequenter loquentes, gratiam efficacem non ad *posse*, quod completum supponit per sufficientem gratiam, sed ad *velle* necessariam statuunt. Alij verò per gratiam efficacem potentiam proximam conferri contendunt, licet in iustis sit semper alia gratia quæ posse remotius conferat.

Rursùm Thomistæ de naturâ gratiæ illius quæ dat *posse*, inter se dissident. Quidam enim ex illis eam semper actualem esse volunt, vt Aluaris discipuli; alij, vt veteres Thomistæ Capreolus, Cajetanus, Ferrariensis, & quidam etiam è nostris Censoribus, putant potestatem illam quæ iustis inest seclusâ efficaci gratiâ, per gratiam habitualem ipsis conferri, quamuis sæpe etiam iis motibus roboretur, qui consensum perfectum non eliciant.

3. De ipsis vocibus aliqua est inter gratiæ efficacis patronos disceptatio. Quidam enim vt Louanienses & Duacenses in Censuris suis gratiæ sufficientis nomen nonnisi efficaci tribuunt; adeoque negant adesse vllis Christi gratiam quæ ad iuste viuendum sufficiat, nisi illis in quibus Deus operatur velle, & facit vt in præceptis suis ambulent. *Non operatur autem*, inquiunt, ***Deus velle in eo qui non vult, nec facit in præceptis suis ambulare eum, qui adhuc bene velle recusat. Non est igitur in eo gratia sufficienter preparans.*** Alij verò sufficientis gratiæ nomen alio sensu accipientes, vel gratiæ habituali illud tribuunt, vel illis gratiæ actualis motibus qui ad perfectum voluntatis consensum disponunt, sed illum non omnino efficiunt; ita plerique Thomistæ recentiores. His positis quæritur vtrum in omnium illorum Theologorum sententiâ verum sit, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse. Vehementer enim huic sententiæ repugnare videntur ij, qui citra gratiam efficacem *posse* perfectum voluntati tribuunt, nec gratiam efficacem ad *posse* necessariam ducunt, sed tantùm ad *velle*: de quo quid sentiendum sit, sequentibus articulis inquiremus.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Exponitur & soluitur quæstio ex duplici acceptione vocis posse *ab Aluare tradita.*

INter omnes Theologos gratiæ efficacis assertores constat, vt iam vidimus, illam ad omnem bonam voluntatem ita necessariam esse, vt nisi adsit, hoc est, nisi bonam voluntatem in corde hominis operetur, nullus vmquam fit in homine bonæ voluntatis motus. Idque ab Apostolo his verbis traditum: *Deus est qui operatur in vobis & velle & operari.*

Dum ergo nonnulli ex iis docent gratiam efficacem non ad *posse*, sed tantùm ad *velle* necessariam esse, siue dare tantùm *velle*, non autem *posse*, eo tantùm sensu id intelligere possunt, quòd gratia efficax non det aliquam volendi virtutem antecedentem ad ipsum velle, & ab ipso distinctam, vt qui securim ad secandum impellit, non dat securi nouam secandi virtutem, quam ante non haberet, sed eam quæ securi iam inerat, ad opus applicat. At verò numquam illorum Theologorum mens fuit, ante gratiam efficacem inesse omnia ad volendum & agendum necessaria, cùm id contrà expresè negent, vt videre est apud Aluarem disp. 79. n. 1. & 2. & Nauarretam Tom. 2. controu. 19. §. 1. ac cæteros Thomistas. Neque aliter sentire possunt, cùm gratiam efficacem ad volendum & agendum necessariam statuant.

Si ergo vox illa *posse* non pro solâ internâ agendi virtute sumatur, sed pro complexu omnium tum causarum tum conditionum quæ ad agendum necessariò prærequiruntur, tunc nihil repugnabit vt sine aliquo habeatur *posse* primo sensu, quia habetur agendi virtus, sine quo tamen non habetur *posse* secundo sensu, quia non habentur omnia ad agendum necessariò prærequisita; vt cui vigent oculi, potest vtique videre propter internam videndi potentiam; idem tamen dicitur non posse videre propter absentiam luminis ad videndum necessarij.

Nec verò nobis ad arbitrium excogitata est duplex illa vocis *posse* significatio, sed ab ipsis Thomistis cognita & explanata. Quâ de re locus illustris est apud Aluarem disp. 79. n. 2. *Supponendum est*, inquit, *cum Cajetano, Ferrariensi & Medina, quòd dupliciter intelligitur liberum arbitrium posse per aliquod auxilium producere aliquem actum. Primo modo absolutè & simpliciter, hoc est sine addito, sicut cùm asserimus hominem per potentiam visiuam posse videre; quia videlicet quantùm est ex parte potentiæ, per quam constituitur in actu primo ad videndum, non requiritur vt verè dicatur posse videre, quòd superaddatur illi aliqua alia potentia aut virtus tribuens in actu primo ipsum posse videre; quamuis vltra potentiam visiuam alia plura requirantur vt quis actu videat. Vnde ex solâ potentiâ non potest inferri vsus seu operatio illius in actu exercito. Et in hoc sensu asserendum est per auxilium sufficiens verè posse hominem operari actum illum, comparatione cuius dicitur sufficiens, etiamsi numquam sit operaturus, nisi Deus auxilio efficaci efficiat vt illud posse reducatur ad actum secundum. Secundo modo id potest intelligi de principio, siue auxilio, quo potest complete operari; ita videlicet vt non solùm habeat quis principium quo verè possit operari, sed etiam*

habeat complementum, quo in ipso exercitio operetur & velit.

Non hic vnus Aluarez loquitur, sed præcipui quique è Thomisticâ scholâ Doctores. Sententiæ suæ autorem habet Cardinalem Cajetanum in 1. 2. qu. 109. a. 10. à quo illam ipsam luminis comparationem mutuatus est. Autorem item habet Franciscum Ferrariensem illustrissimum S. Thomæ interpretem, in lib. 3. cont. Gent. c. 155. Habet Bartholomæum Medinam in eumdem ac Cajetanus locum. Aluarem verò sequuntur quicumque deinceps scripserunt, & summo consensu definiunt sine gratiâ efficaci non haberi omnia ad agendum necessaria. Hinc verò quæstio nostra planè soluitur: neque vlli posthac dubium esse potest, quin Thomistæ etiam illi, quos hactenus maximè nobis aduersari iactatum est, nobiscum faciant.

Fatentur enim duplicem esse vocis *posse* acceptionem: vnam, cùm sumitur ex parte potentiæ & actus primi, id est, pro internâ virtute; alteram, cùm sumitur pro *posse* completo & pro complexu omnium quæ necessaria sunt ad agendum. Fatentur per solam sufficientem gratiam, id est sine efficaci, non haberi *posse* nisi primo sensu. Fatentur, vt docet Aluarez initio numeri sequentis, per solam gratiam efficacem haberi *posse* secundo sensu, & in hoc omnes vtriusque partis autores connenire. Ex quo consequens est, eum qui sine efficaci gratiâ nihil fieri posse dicit, si vocem illam *posse* secundo illo sensu sumat, nullo modo ab Aluare, nec ab vllis Thomistis dissentire. Nam si affirmant, quod non ita frequenter apud illos inuenias, imò aliqui falsum putant, *sine gratiâ efficaci homines aliquid posse*, vocem *posse* pro virtute agendi vsurpant; non autem pro complexione omnium causarum. At cùm affirmaui in hoc scripto, & in epistolâ, *sine gratiâ efficaci nihil nos posse*, vocem illam accepi pro complexu omnium causarum & conditionum quæ necessariæ sunt ad agendum, vt testor, & sæpe aliàs testatus sum.

Ita Thomistarum sententiam nihil omnino læsi: manet ipsis defendendæ illius plena & integra libertas. Quod inter ipsos conuenit, non haberi completum illud *posse* quod complectitur omnia prærequisita ad agendum sine gratiâ efficaci, id asserui: quod dubium inter ipsos, vtrum sine gratiâ efficaci habeatur interna virtus perfecta, primus actus immediatus & proximus, omnino non attigi.

Superesse tantùm potest leuior contentio, vter illius vocis *posse* sensus vsitatior, & rationi congruentior. Cùm enim clarum sit ex iam dictis, hominem, verbi gratia, qui sanos oculos habear, sed careat lumine, verè dici *posse* videre, propter facultatem videndi quam habet, & *non posse*, propter absentiam luminis: quæritur, vtrum vsitatiùs & rationi congruentiùs dicatur *non posse* videre, quàm *posse*. Quam quæstionem à nullo Theologo, quòd sciam, ex professo disputatam, etsi rectè poteram omittere; tamen vt clariùs adhuc appareat, quàm verè toties dixerint Patres, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse, non abs re erit, & ratione, & communi omnium sermone, & Traditionis perpetuo loquendi modo confirmare, vsitatissimè sumi vocem illam *posse* pro conjunctione omnium causarum & conditionum; ita vt si aliqua conditio, licet non ad virtutem agendi, sed ad ipsam actionem pertinens deesse supponatur, sæpius negetur *posse*, quàm affirmetur. Hoc sequentibus articulis præstabimus.

ARTICVLVS IV.

Vsitatiùs de eo cui deest aliquid necessarium dici non posse, *quàm* posse; *etiamsi illud quod deest, ad potentiam non pertineat. Variæ obseruationes circa illorum verborum vsum.*

RAtionis in rebus Theologicis minus est pondus, imò nullum est aduersus apertam autoritatem; valet tamen ipsa permultùm vbi autoritati non repugnat, sed concinit: quod in præsenti negotio cernere est. Est enim illud in omnium mentibus insitum & impressum, atque inde in omnium sermonem translatum, si quid ad actionem necessarium desit, actionem illam fieri non posse; si quid ad confectionem rei necessarium non adsit, rem confici nullo modo posse. Ex quo manauit illa necessarij definitio toties à S. Thomâ repetita: *Necessarium id est, sine quo res esse non potest.*

Neque verò necessarij nomine id solum intelligi debet, quod requiritur ad agendum tanquam causa agens & efficiens, vel tanquam virtus agenti indita; sed etiam illud omne sine quo res non fit, siue sit instrumentum, vt cum penicillus dicitur necessarius ad pingendum; siue tantùm conditio sine qua non, vt vulgò in scholis loquuntur., vt admotio ligni ad focum. Horum enim omnium si quid desit, rectè dicitur rem fieri non posse, actionem esse non posse.

Verùm vt istius rei ratio penitiùs perspiciatur, illud diligenter attendendum est, duobus modis quæri, vtrum aliqua causa agere possit: 1. absolutè, omnibus ad agendum necessariis nec expressis nec exclusis, vt cùm quæritur, vtrùm homo possit videre: 2. exclusâ aliquâ conditione ad agendum necessaria, vt cùm quæritur, vtrùm aliquis possit videre sine lumine.

Quod ad primam quæstionem pertinet, illud modo spectare solent homines dum huic respondent, vtrum res, de quâ quæritur an possit aliquid facere, habeat internam agendi virtutem: si habet, respondent *posse*; si non habet, *non posse*. Aliæ enim conditiones cùm non sint exclusæ, supponi solent. Verbi gratiâ si de illo à natiuitate cœco, cui Christus visum restituit, quæsitum à Iudæis fuisset vtrùm videre posset: qui eum sanatum nouerant, posse videre respondissent; qui istud ignorabant, non posse. Quâ in responsione neutri eorum attendissent luceretne, an non luceret; sed vtrùm haberet videndi potentiam, an non haberet.

Ad posteriorem verò quæstionem, in quâ negatur aliquid ad agendum necessarium, omnes vulgò homines ipsâ duce ac magistrâ naturâ negatiuè respondent, siue illud quod deest ad potentiam pertineat, siue non pertineat; sed tantum sit conditio ad agendum prærequisita, & sine quâ non agitur. Ita si quæratur ab aliquo, num videre possit in tenebris, nemo est qui non respondeat, se non posse; & si quis affirmetur noctu videre posse, prodigij loco res habebitur, neque alio sensu id intelligetur, quàm quomodò feles, noctuæ, & similia animantia noctu dicuntur videre. Similiter si de pictore absolutè quæratur an possit pingere; posse dicent omnes qui eius in pingendo

peritiam nouerint: Si verò quæratur, an sine penicillo possit pingere, iidem ipsi posse negabunt. Roget quis, an ignis possit lignum comburere; quis non affirmet? Adde hypothesim, si non admoueatur foco, sed toto milliari ab igne dissitum sit; quis tunc non neget comburi posse? Nec tamen vel admotio ligni ad focum, vel penicillus, vel lumen ad internam comburendi, pingendi, videndique potentiam pertinent.

Ergo vt eiusmodi exempla, nam innumera proferri possent, ad nostrum institutum transferamus; si de iusto absolutè quæratur, an possit obseruare mandata Dei, proculdubiò posse respondendum est; quia tum attenditur ad internam bene agendi virtutem, quam in sanctificatione accepit; & ipsa auxilia gratiæ cùm non excludantur, affore sopponuntur, vt reuerâ adesse omnibus iustis qui piè viuunt à posteriori rectè concluditur. Vnde si quis absolutè diceret, iustos non posse seruare mandata, vel illud dicere censeretur, nullam in ipsis esse per gratiam seruandi mandata facultatem, quod erroneum; vel cum Caluinistis sentire putaretur, numquam adesse iustis ea gratiæ auxilia quibus reuera mandata impleantur.

Sin verò de aliquo iusto, cui gratia efficax in aliquâ tentatione desit, quæratur, an sine gratia efficaci ad vincendam tentationem necessariâ, quam supponimus ipsi defuisse, tentationem vincere potuerit; tunc ex communi omnium loquendi ratione respondebitur, non quidem absolutè, sed in illa hypothesi, sine hac gratiâ non potuisse. Quod si quis rectè dici neget, neget etiam oportet rectè dici hominem non posse videre sine lumine, pictorem non posse pingere sine pernicillo, ignem non posse comburere lignum milliari dissitum. Sin verò istas loquendi rationes omnium sermonibus tritas nemo mendacij & erroris arguat, quin in omnium risum incurrat quantumuis clamitet etiam in tenebris integram esse videndi potentiam, pingendi artem totam esse in pictore qui penicillum non habeat, vim vrendi esse in igne à quo lignum distet, quis non videat non minùs absurdum esse qui præfractè neget rectè dici, hominem iustum sine gratiâ efficaci tentationem superare non posse, quantumuis existimet sine gratiâ efficaci haberi plenam, proximam, integram, tentationis vincendæ potentiam, modò fateatur, vt omnes Thomistæ fatentur, gratiam efficacem esse non minùs necessariam ad velle & ad tentationem reipsâ superandam, quàm lumen ad videndum, penicillum ad pingendum, admotionem ligni ad comburendum.

Ex iisdem exemplis intelligi licet, quàm falsò quidam præposterè subtiles sibi persuaserint, ideò non rectè dici, sine gratiâ efficaci iustum bene agere non posse, quia, vt aiunt, hæc propositio cùm sit negatiua, & ideò malignantis naturæ, totam perimit potentiam. Magnifica verba, sed sensus inania! Quasi verò idem sit dicere, aliquem in tenebris videre non posse, & illum cœcum esse: quasi verò eadem Vrbinati Raphaëli fieret injuria si dicatur ipsum pingere non potuisse sine pernicillo, ac si diceretur eum omnino pingere non potuisse, nec vllam pingendi artem ac virtutem habuisse.

Quod totum contrà est ac illi existimant. Ex certissimo enim & peruulgatissimo axiomate, bonum ex integrâ causâ, malum ex minimo defectu: *posse* autem ad bonum pertinet, *non posse* ad malum, nisi cùm *καταχρηστικῶς* vsurpatur; vt cùm Deus dicitur non posse mori, non posse seipsum negare; quod non impotentiæ est, sed potestatis. Quare propriè loquendo, longè plura

plura requirit *posse* quàm non *posse*. Etsi enim cùm ad solum agendi virtutem attenditur, rectè dicatur agere posse qui eâ pollet; ferè tamen in animo sic loquentis tacita inest hæc conditio, si cætera omnia ad agendum necessaria adsint. Bonum enim, quale est *posse*, ex integrâ causâ; at vero ad *non posse*, quilibet rei necessariæ ad agendum defectus sufficit; malum enim, quale est *non posse*, ex minimo defectu.

Quamobrem vt iustus dicatur posse obseruare mandata, provt vulgò homines vocem illam *posse* vsurpant; requiritur non solùm vt habeat internam potentiam, sed vt præterea tacitè supponantur affore aliæ conditiones ad agendum necessariæ; at verò vt negetur posse, satis est si desit aliqua conditio ad agendum necessaria, qualis est ex omnium Thomistarum consensu gratia efficax.

Non nego tamen quin bono sensu dici possit, iustum sine gratiâ efficaci bene agere posse propter ipsam internam potentiam, & vt loquitur S. Thomas, *quantum ad sufficientiam operatiuæ virtutis*; sed illud solùm contendo, significationem illam verbi istius *posse* cùm vsurpatur pro solâ potentiâ, etiamsi desit aliqua conditio ad agendum necessaria, esse minùs vulgarem & tritam. At verò cum sumitur pro complexione omnium tùm caussarum tum conditionum quæ ad agendum requiruntur, esse & magis propriam, & in vsu ita frequentem, vt numquam ferè aliter homines loquantur. Viderunt hoc illi Thomistæ, qui eam ob catholicam hanc propositionem, *Potest homo bene agere sine gratia efficaci*, falsam esse pronuntiarunt. *Non enim*, (inquit Nauarreta iam à nobis citatus Contr. 19. in 1. part. qu. 19.) *hæ duæ propositiones eumdem sensum efficiunt; scilicet: Homo cum auxilio sufficienti, præscindendo ab efficaci, potest conuerti ad Deum: Et hæc: Homo sine auxilio efficaci, cum solo sufficienti, potest conuerti à Deum.* Prior vera est ex illo autore; quia præscinditur tantum à gratia efficaci, non autem illa negatur. Posterior falsa, quia *denotat quod operatio potest sequi de facto sine auxilio efficaci*; QVOD TAMEN FALSVM EST. Nonne id ipsum est, quod hoc toto articulo probauimus, multùm differre, an absolutè & simpliciter de iusto quæratur, *vtrum possit tentationes vincere*; an verò quæratur, *vtrum id possit sine gratia efficaci*: Ad priorem enim quæstionem meritò responderi *eum id posse* per gratiam in iustificatione acceptam, à quâ præscinditur tantùm in illâ propositione non excluditur gratia efficax. Ad posteriorem verò, in quâ illa disertè abesse dicitur, longè rationi congruentiùs loqui, qui *non posse* responderit.

Sed quoniam à vulgari sermone nonnumquam Ecclesiastica loquendi ratio discrepat, operæpretium erit hîc ostendere notiones illas verborum quas attulimus, antiquorum Patrum menti planè consentaneas esse.

ARTICVLVS V.

Idem probatur ex præclaro Sancti Anselmi loco.

NOn hîc consilium est ea congerere quæ iam attulimus in prima parte, vt illud probaremus, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse; sed aliquot tantùm Patrum locis ostendere, communem apud ipsos esse vocis *posse* notionem, vt quamuis aliunde potestas agendi non desit, dicatur tamen *non posse*, cui deest aliquid ad agendum necessarium.

Insignis ea de re locus S. Anselmi in Dial. de lib. arb. c, 3. in quo luculenter ostendit primum quidem posse nos habere agendi potestatem, etiamsi ea desint sine quibus ad actum potestas illa minimè perducitur. 2. si illa desint, nos agere *non posse*, quamuis alioqui non desit agendi potestas. *Nullam*, inquit, *potestatem habemus, vt puto, quæ sola sibi sufficiat ad actum; & tamen cùm ea desunt sine quibus ad actum minimè perducuntur nostræ potestates, non minùs eas quantùm in nobis est, habere dicimur: sicut nullum instrumentum solum sufficit ad operandum; & tamen cùm desunt illa, sine quibus instrumento vti nequimus, instrumentum nos cuiuslibet operis habere sine difficultate fatemur. Quod vt in multis aduertas, in vno tibi monstrabo. Nullus visum habens dicitur nullatenus videre posse montem*: cui discipulus respondet: *Qui montem videre non potest, profectò nullum habet visum.*

En quod superiori articulo diximus, cùm de eo qui cœcus non est, absolutè quæritur vtrùm videre possit, sine dubio responderi debere, videre eum posse. Dispiciendum vero, vtrum idem responderi debeat, cùm aliquid abesse supponitur eorum quæ ad videndum necessaria sunt. Sic igitur pergit Anselmus: *Habet ergo potestatem & instrumentum videndi montem qui visum habet, & tamen si mons abest, & dicis ei, vide montem, respondebit tibi*, NON POSSVM *quia abest; si adessem possem videre. Item si mons adesset & lux abesset; responderet se montem* NON POSSE *videre, quia non posset absente luce; sed si lux adesset, tunc posset. Rursum si visum habenti lux & mons præsens esset, & aliquid visui obstaret, velut si aliquis illi oculos clauderet, diceret se* NON POSSE *videre montem; sed si nihil visui eius obstaret, tunc sine dubio montem videndi potestatem haberet*, plenam scilicet & expeditam. Antè enim dixerat, etiam si illa deessent sine quibus non agitur, nos tamen habere agendi potestatem.

Sed quod attinet ad vocem *posse*, de quâ solâ hîc quæstio est, vbicumque deesse supponitur aliquid ad videndum necessarium, semper affirmat S. Anselmus videre non posse etiam qui perspicacissimos oculos & internam videndi facultatem omnino integram habet. Quid autem ad hæc discipulus? *Hoc totum*, inquit, *omnibus notum est.* Vt mira planè videri possit nostrorum temporum malè feriata subtilitas, quæ in iis locutionibus hæreses, blasphemias, impietates quærit, quas qui neget, ex Patrum mente communi omnium sensui bellum indicat necesse est, vel contentionis studio eò abripiatur, vt ignorare se fingat *quod omnibus notum est.*

ARTICVLVS VI.

Vsitatiùs dici non posse videre qui lumine carere supponitur, quàm posse, probatur ex variis locis Patrum: Iustus autem sine gratiâ efficaci sicut oculus sine luce, ex omnibus Thomistis.

HOc loco Anselmi admonemur, vt argumentum illud ex lumine desumptum paulò vberiùs prosequamur. Eò enim validius est quod omnes Thomistæ fatentur, gratiam efficacem non minùs necessariam esse ad bonam voluntatem eliciendam, quàm lumen ad visionem exercendam; eamque potestatem quæ gratiam efficacem antecedit, à gratiâ sufficiente profectam talem esse, qualis est potestas visiua lumine destituta. Vnde quemadmodum apud ipsos gratia sufficiens est verè sufficiens, verbi gratia ad credendum, licet requirat ad credendum actu auxilium efficax: sic visiua facultas est principium sufficiens ad videndum, licet lumine indigeat ad actu videndum: sicut gratia sufficiens dat posse bene agere, ita facultas visiua dat posse videre. *Potentia visiua*, inquit Aluarez disp. 79. n. 3. *est sufficiens principium ad videndum, etiamsi actualis visio numquam fiat nisi accedente lumine, & causâ vniuersali eam mouente. Ergo similiter auxilium sufficiens ad credendum est verè sufficiens in suo genere, quamuis vltra illud sit simpliciter necessarium auxilium efficax quo Deus efficit vt homo credat.* Et n. 2. in loco iam suprà citato vidimus Aluarem ex primariorum Thomistarum sententiâ docentem, eodem tantùm modo bene agere nos posse per gratiam sufficientem sine efficaci, quo modo possumus videre per visiuam potentiam sine lumine.

Vt ergo illud exploretur, vtrùm Patrum sermoni congruentiùs loquantur, qui aiunt *hominem sine gratiâ efficaci posse bene agere*, an qui dicunt, *non posse*, videndum est quo pacto loquantur Patres de oculo sano, sed lumine destituto. Nam si crebriùs dicant *eum posse videre sine lumine*, quàm *non posse*, consequens erit rectiùs dici, *iustum sine gratiâ efficaci bene agere posse*, quàm *non posse*; sin autem contrà, contrarium certè colligendum erit.

Iam verò libenter quæsierim, non à Thomistis; nam illi quidem parum hâc de re sensum suum aperuerunt, sed à quibusdam Theologis quibus hæc loquendi ratio, *sine gratiâ efficaci aliquid fieri potest*, (quam Nauarretta falsam esse contendit) sic propria & vsitata videtur, vbinam apud sanctos Patres legerint, *oculum sanum sine lumine videre posse*, quod profectò in illorum scriptis non memini me reperire. Contrà verò sæpissime in illis legi, oculum quantumuis sanum sine lumine videre non posse: non repetam quem ex Anselmo iam retuli locum, vbi disertè ait absente luce montem videre non posse qui videndi facultate præditus est; aliquot hîc adjungam tantùm ex Augustino loca, plura prolaturus si opus sit.

Augustinus igitur lib. 2. de pecc. meritis & rem. c. 5. sic loquitur. *Sicut enim corporis oculus non adjuuatur à luce, vt ab eâdem luce clausus auersusque discedat; vt autem videat, adjuuatur ab eâ;* NEQVE HOC OMNINO *nisi illa adjuuerit* POTEST: *ita Deus qui lux est hominis interioris, adjuuat nostræ*

mentis obtutum, vt non secundum nostram, sed secundum eius iustitiam boni aliquid operemur. Et de nat. & gr. c.26. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere; sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi aeternâ luce iustitiae diuinitus adjuuetur, rectè* NON POTEST *viuere.* Et ep.106. *Sicut sanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen* NVLLO MODO FACERE POSSVNT, *si desit lucis auxilium.* Denique l. de gestis Pelagij c.3. SVFFICIT *sibi oculus* AD NON VIDENDVM, *hoc est ad tenebras; ad videndum vero lumine suo non sibi sufficit, nisi illi extrinsecùs adjutorium clari luminis praebeatur.*

Idem habes in epistola Synodali Conc. Sardiniensis loco iam à nobis citato. *Sic namque est*, inquit, *liberum hominis arbitrium absque dono gratiae, sicut est oculus sine luce: sicut ergo corporis oculus semper indiget lumen accipere, vt ipsum* POSSIT *aspicere; sic & libero arbitrio hominis nulla potest gratiae suffragari cognitio, nisi detur ipsius gratiae spiritalis infusio.* Plura referre nihil necesse est. Facilè enim, credo, impetrabimus ab illis Theologis, vt si nullum proferre locum potuerint vbi sine luce videri posse Patres affirment, multa nos afferamus quibus id negent, liceat nobis eamdem, quam vtique profitemur de gratiae efficacis necessitate sententiam, sic efferre quemadmodum Patres extulerunt. Sed obiter hîc lectores monitos volo, vt vix vllam similitudinem inueniri est vndequaque perfectam: sic in illâ lucis comparatione licet aptissimâ, & ab Augustino saepe vsurpatâ, nonnullam tamen diuersitatem inesse. Exprimit illa quidem necessitatem gratiae efficacis. Nec enim minùs necessaria est illa gratia ad bene agendum vel orandum, quàm lumen ad videndum. Sed in eo discrepat, quod qui lumine caret, videre non potest, etiamsi velit. At verò qui caret gratiâ efficaci, bene ageret & oraret vtique si vellet. Totum enim illud bene agere & orare, in ipsâ voluntate situm est: & ideò fit cùm volumus. Quamobrem semper est hoc sensu in potestate voluntatis, nec vmquam impossibile esse potest, vt plene velimus bene agere, nec tamen bene agamus, si de interioribus virtutum actibus sermo sit. Verùm quia aliunde non fit vt quis velit aut bene agere, aut orare, quàm per gratiam efficacem, rectè à Patribus & scholasticis dictum est: Vt nemo potest sine luce videre; ita sine gratia efficaci, nihil bene fieri posse.

ARTICVLVS VII.

Idem ostenditur ex adjutoriorum diuisione ab Augustino traditâ libro de gestis Pelagij.

PVdet me profectò in his probandis diutiùs immorari. Non dubito enim quin si honestis & intelligentibus seculi hominibus innotesceret, illam, quae inter Theologos tantâ animorum contentione agitatur, controuersiam, eò denique redigi, vtrùm verè dici queat aliquem sine luce videre non posse; non dubito, inquam, quin tota res merum illis ludibrium videretur, & quin stultos arbitrarentur qui id negarent, ridiculos qui probare laborarent. Parendum tamen miserrimae necessitati; & ne certissima fidei dogmata impietatis & haereseos arguantur, illud operosè probandum

probandum, de quo post homines natos ante istas contentiones, nemo vmquam sanæ mentis dubitauerat.

Ergo inuictum huius rei argumentum peti potest ex distinctione duplicis adjutorij apud S Aug. l. de gest. Pel. c. 1. *Cum*, inquit, *videamus exempli gratiâ & sine tribulis areas triturari, quamuis adjuuent si adsint; & sine pedagogis posse pueros pergere in scholam, quamuis ad hoc non sint inutilia pædagogorum adjumenta; & multos sine medicis ab ægritudine conualescere, quamuis manifesta sint adjutoria medicorum; & alia multa quæ nobis tacentibus cogitanti facilè occurrunt, profectò admonemur adjutoriorum genera esse duo. Alia quippe sunt sine quibus illud ad quod adiuuant effici* NON POTEST, *sicut sine naui nauigat nemo, nemo sine voce loquitur, nemo sine pedibus graditur, nemo sine luce intuetur. Vnde est etiam illud, quod nemo sine Dei gratiâ rectè viuit. Alia verò sunt adjutoria quibus sic adjuuamur, vt etiam si desint, possit alio modo fieri propter quod ea requirimus: sicut sunt illa quæ commemoraui, tribula ad fruges terendas, pædagogus ad puerum ducendum, medicamentum humanâ arte confectum ad recipiendam salutem, & cætera talia.*

Multa ex hoc loco elici possunt Primum, adjutoria adæquatè diuidi in hæc duo genera, id est vel eiusmodi esse vt sine illis illud ad quod adjuuant effici non possit; vel huiusmodi vt etiamsi desint possit alio modo fieri propter quod ea requirimus. Illam verò diuisionem esse adæquatam ex eo satis intelligitur, quod Augustinus statim subjungit: *Quærendum igitur ex quo duorum istorum generum sit legis scientia, id est quomodò adjuuet ad non peccandum.* Quod omninò ineptè quæreret, si præter illa duo esset etiam tertium genus ad quod referri posset.

2. Efficitur, adjutoria, sine quibus non fit, vt nauis sine quâ nemo nauigat, lucis sine quâ nemo videt, gratiæ sine quâ nemo rectè viuit, ad prius illud genus adjutorij, sine quo illud ad quod adjuuat effici non potest, pertinere; ac proinde & lucem sine quâ nemo videt, & gratiam sine quâ nemo rectè viuit, esse adjutoria sine quibus non potest res fieri.

3. Colligitur, secundum illud genus adjutorij sine quo res esse potest, ea tantùm complecti sine quibus res aliquando est, vt patet ex omnibus exemplis tribularum, sine quibus, inquit Augustinus, videmus areas triturari; medicorum, sine quibus multi conualescunt, &c. adeòque ad illud adjutorij genus gratiam efficacem referri non posse, sine quâ fatentibus omnibus Thomistis nemo rectè viuit.

Ex quo generatim concluditur, eo ipso quod adjutorium tale est, vt sine eo res numquam fit, ad illud adjutorij genus pertinere, sine quo illud ad quod adjuuat effici non potest: & proinde rectissimè dici, sine eo rem fieri non posse. Quare cùm ex omnium Thomistarum sententiâ sine gratiâ efficaci nemo rectè viuat, quemadmodum nemo sine luce intuetur, sequitur & lucem & gratiam efficacem esse adjutoria, sine quibus res esse non potest, & proinde rectè dici, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse; sicut rectè dicitur, sine luce videri non posse.

ARTICVLVS VIII.

Explicatur alia adjutoriorum diuiſio ab eodem Auguſtino tradita, & oſtenditur omne adjutorium ſine quo aliquid non fit, eſſe adjutorium ſine quo non poteſt fieri.

IDem oſtendi & illuſtrari poteſt ex aliâ adjutoriorum diuiſione ab Auguſtino traditâ lib. de corr. & gr. c. 12. *Ipſa adjutoria*, inquit, *diſtinguenda ſunt. Aliud eſt adiutorium ſine quo aliquid non fit, & aliud adjutorium quo aliquid fit. Nam ſine alimentis non poſſumus viuere, nec tamen cùm affuerint alimenta, eis fit vt viuat qui mori voluerit. Ergo adjutorium alimentorum eſt ſine quo non fit, non quo fit, vt viuamus. At verò beatitudo quam non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus. Adjutorium eſt enim non ſolùm ſine quo non fit, verùm etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium, & quo fit, eſt & ſine quo non fit.*

Ad hanc diuiſionem rectè intelligendam quædam notanda ſunt. Ac primùm illam non eſſe eiuſdem generis diuiſionem, atque eam quam ſuperiori articulo attulimus ex libro de geſtis Pelagij, ſed eſſe potiùs ſpeciei partitionem, quàm generis. Communiter enim adjutorium diuiditur in adjutorium ſine quo res fieri non poteſt, & ſine quo fieri poteſt. Prior autem illa ſpecies rurſus diuiditur in has duas ſpecies adjutoriorum, nimirum illius ſine quo non fit, & illius quo fit.

Notandum 2. adjutorium quo fit, retinere ſemper naturam ſui generis, & eſſe etiam adjutorium ſine quo non fit. Diſertè enim Auguſtinus de beatitudine quam in exemplum adducit adjutorij quo: *Adjutorium eſt*, inquit, *non ſolùm ſine quo non fit; ſed etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium, & quo fit, eſt & ſine quo non fit.* Quamobrem vt non includatur adjutorium, ſine quo non fit, in adjutorio quo fit, addenda eſt negatio oppoſitæ ſpeciei hoc modo, adjutorium ſine quo non fit, non quo fit. Et ſic cùm illa ſpecies ſimpliciter dicitur adjutorium ſine quo non fit, id ex illâ Logicæ regulâ intelligi debet, quæ monet ſpeciem ignobiliorem nonnumquam ſumere nomen generis; vt cùm gratia gratis data opponitur gratiæ gratum facienti, licet vtraque gratis detur. Sed prior ſpecies, inquit S. Thomas in 1. 2. qu. 111. a. 1. *retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus aliis contingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut gratum faciens, & non faciens gratum.*

Sed omnis illa adjutoriorum distinctio planius subjectâ tabellâ demonstrabitur.

- **Adjutorium in genere duplex, ex Aug. de gest. Pel. c. 1.**
  - Quo sic adjuuamur vt etiamsi desit possit alio modo fieri propter quod id requirimus, vt panis ad viuendum, medicamentum humanâ arte confectum ad recipiendam sanitatem; equus ad iter faciendum &c. Hoc adjutorium vocatur à S. Thomâ secundum quid necessarium, seu vtile.
  - Sine quo illud ad quod adjuuat effici non potest. Quod rursum duplex ex eodem Augustino de Corr. & gr. c. 12. Hoc adjutorium vocatur à S. Thomâ simpliciter necessarium,
    - Sine quo non fit, non quo fit. Vt alimenta sine quibus non possumus viuere, quibus tamen non fit vt viuat qui mori voluerit.
    - Sine quo non fit, & quo fit, vt donum perseuerantiæ, sine quo, vt inquit Augustinus, nunc sancti perseuerantes esse non possunt, & per quod non nisi perseuerantes sunt.

Dubitari verò non potest quin illæ duæ adjutoriorum species quas distinguit Augustinus lib. de corr. & gr. pertineant ad prius membrum diuisionis, quam Augustinus tradit libro de gestis Pelagij, hoc est ad illud adjutorij genus, *sine quo illud ad quod adjuuat effici non potest.* Vtrumque enim adjutorij genus, & sine quo non fit, & quo fit, sic explicat, vt sine vtroque fieri non posse significet illud ad quod adjuuant. In adjutorij *sine quo non fit* exemplum affert alimenta. Quid verò de alimentis? *Nam sine alimentis,* inquit, NON POSSVMVS *viuere:* in exemplum verò adjutorij quo fit, donum perseuerantiæ. Quid autem de illo? *Non solum,* inquit, *sine isto dono* sancti *perseuerantes esse* NON POSSVNT, *verùm etiam per hoc donum non nisi perseuerantes sunt.*

Atque hinc ni fallor perspicitur ex Augustini mente, quotiescumque sine aliquo adjutorio res non fit, toties rectè dici *sine illo rem fieri non posse.* Cuius rei non alia ratio est, quàm quia vox *posse* vsurpatur vulgò & ferè semper pro complexu omnium tum causarum tum conditionum quæ ad confectionem rei requiruntur, & sine quibus non fit. Vnde si aliquod adjutorium, sine quo res non fit, defuerit, non solùm dicitur non fieri sine illo, sed etiam *fieri non posse.* Hinc est quòd Augustinus sine discrimine vsurpat eas locutiones: Nemo sine luce intuetur; nemo sine luce intueri potest: nemo sine gratia Dei rectè viuit; nemo sine gratiâ Dei rectè viuere potest: & sæpe in eâdem periodo alteram alterius loco summutat. Quin

& eumdem Scripturæ locum nunc isto, nunc illo modo profert, vt quod Christus ait Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum*, aliquando sic effert prout habetur in Euangelio; aliquando istis verbis, *nemo venit ad me.*

Et quoniam his temporibus bene multi grauissimas fidei quæstiones philosophicis tricis expendi volunt; admonendi sunt qui negant rectè dici, *sine gratiâ efficaci nihil boni fieri posse*, cùm rectè dici fateantur, numquam contingere vt sine eâ quidquam boni fiat; vt meminerint has quatuor propositiones, quas vulgò *modales* appellant, apud Logicos æquiualentes esse: Non contingit hominem sine luce videre: Non est possibile hominem sine luce videre: impossibile est hominem sine luce videre: Necesse est hominem sine luce non videre; ad quarum exemplum illæ quatuor formari possunt: Non contingit iustum sine gratiâ efficaci tentationem superare: Non est possibile iustum sine gratiâ efficaci tentationem superare: Impossibile est iustum sine gratiâ efficaci tentationem superare: Necesse est iustum sine gratiâ efficaci tentationem non superare. Quam vltimam propositionem omnium durissimam disertè Innocentius I. expressit epistolâ ad Conc. Carth. *Necesse est*, inquit, *vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuuante vincamur.* Quibus tamen locutionibus non negatur virtus in causâ; sed illud tantùm significatur, gratiam efficacem esse principium necessariò prærequisitum ad omnem bonam voluntatem, & opus bonum; ita vt sine illâ hominem bene velle & bene agere repugnet.

ARTICVLVS IX.

Affertur necessarij definitio ex S. Thomâ, & demonstratur ex illâ, sine gratiâ efficaci nihil fieri posse; quam demonstrationem non conuelli responsione clarissimi Theologi quamuis subtilissimâ declaratur.

EAmdem adjutoriorum diuisionem, quam vt supra vidimus, affert Augustinus lib. de gestis Pelagij in illud, *sine quo id ad quod adjuuat fieri non potest*; & illud, *sine quo fieri potest*, variis etiam locis attulit S. Thomas, sed aliis verbis expressam. Quod enim Augustinus appellat adjutorium *sine quo res fieri non potest*, illud S. Thomas *necessarium simpliciter* nominat; quod verò Augustinus adjutorium *sine quo fieri potest id ad quod adjuuat*, id S. Thomas *necessarium non simpliciter, sed tantùm secundum quid. Dicendum*, inquit 3. p. q 65. a.4. *quòd necessarium respectu finis de quo nunc loquimur, dicitur aliquid dupliciter: vno modo, sine quo non potest haberi finis*, vel vt antè dixerat q.1. a. 2. *Sine quo aliquid esse non potest, sicut cibus est necessarius vitæ humanæ; & hoc est simpliciter necessarium ad finem. Alio modo dicitur necessarium id, sine quo non habetur finis ita conuenienter; sicut equus est necessarius ad iter: hoc autem non est simpliciter necessarium ad finem; quia*, vt inquit 1. parte q.15. a.3. *sine equo possumus ire.* Vnde eiusmodi adjutoria quæ non sunt simpliciter necessaria, inter ea reponit *sine quibus finis esse non potest.*

Cùm

Cùm ergo necessarium simpliciter vbique à Sancto Thoma definiatur, *id sine quo aliquid esse non potest*, vel *finis haberi non potest*; manifestum est vocem *posse*, non sumi apud illum pro solâ virtute internâ, sed eo quo diximus sensu, nimirum pro complexione omnium causarum & conditionum quæ ad confectionem rei requiruntur: alioquin & vitiosa esset definitio, quia non omnia quæ necessaria sunt ad finem, comprehenderet, cùm pleraque ad virtutem agendi non pertineant: & alienissima essent exempla, cùm cibi ad viuendi potentiam internam non pertineant, & tamen in exemplum afferantur à Sancto Thomâ eorum quæ sunt necessaria simpliciter, & sine quibus res esse non potest. Hinc colligitur nullam Geometriæ demonstrationem illâ vel clariorem vel certiorem esse, quæ ex hàc necessarij definitione conficitur, quam nullus Thomista negauerit, vtpote toties à Sancto Thomâ traditam, & omnium hominum mentibus à naturâ inditam.

Sine eo quod necessarium est res esse non potest, ex definitione necessarij. Sed gratia efficax est necessaria ad omnem voluntatem bonam, ad omne opus pium, ad omnem tentationem superandam, ex omnium Thomistarum, imò totius Traditionis consensu. Ergo sine gratiâ efficaci non potest esse bona voluntas, non potest esse opus pium, non potest tentatio superari.

Patietur credo, imò boni consulet vir clarissimus, cuius gratiâ hæc nobis dissertatio suscipitur, vt breuiter ostendam hactenus mentem meam ipsi minùs innotuisse. Renuntiatum est enim mihi demonstrationem propositionis meæ geometricâ methodo compositam sic illum accepisse, quasi hic esset argumentationis contextus: *Gratia efficax necessaria est ex parte principij ad faciendum opus: sed necessarium ex parte principij pertinet ad posse: ergo gratia efficax pertinet ad posse.* Quod argumentum ita ille enucleatè distinguit.

Distinctio maioris. Gratia efficax est necessaria ad hoc vt adsit potentia, nego; ad hoc vt adsit volentia, concedo. Distinctio minoris: Necessarium ex parte principij pertinet ad posse, si sit necessarium vt adsit potentia, concedo; si vt adsit volentia, nego: ergo gratia efficax pertinet ad posse. Negatur consequentia.

Si sic argumentum in illâ demonstratione contextum esset, nihil certè subtilius responderi potuit; sed illius planè alia mens, alius scopus Non enim probandum id suscipit, gratiam efficacem ad posse pertinere, sed illud tantùm rectè dici, *sine gratiâ efficaci nihil nos boni velle posse*. Ad hoc autem planè sufficit gratiam efficacem esse necessariam *vt adsit volentia*, quod Theologus ille concedit, etiamsi necessaria non sit *vt adsit potentia*. Hinc enim istud argumentum confici potest, quod viri doctissimi responsione nullatenus infirmatur. Id necessarium est ad aliquid ex S. Thomâ, sine quo illud esse non potest: Sed gratia efficax necessaria est *ad volentiam*, vt fatetur ipse: ergo sine gratiâ efficaci *volentia* esse non potest.

ARTICVLVS X.

Colliguntur in ſummam quæ hac ſecunda parte confecta ſunt, & ſuppoſitâ gratiæ efficacis neceſſitate reliquas de propoſitione meâ contentiones planè abſurdas & ridiculas eſſe oſtenditur.

VT ergo hîc illa omnia, quæ totâ hâc ſecundâ parte confecimus, in ſummam collecta repræſentem, vidimus primò omnes gratiæ efficacis aſſertores in eo conuenire, quòd gratiam efficacem ad omnem bonæ voluntatis motum neceſſariam ſtatuant, & repugnare fateantur vt quis à Deo motus non ſit, & tamen bene velit aut bene agat.

Vidimus ſecundò eos ipſos Thomiſtas qui gratiam aliam ab efficaci dare *poſſe* contendunt; efficacem verò dare tantùm velle & agere; fateri tamen eſſe aliquam vocis *poſſe* ſignificationem, ſecundum quam ante auxilium efficax non habeatur *poſſe*, cùm ſcilicet ſumitur vox illa pro complexione eorum omnium, quæ ad reipsâ agendum requiruntur, & præter quæ nullum aliud adjutorium ad agendum neceſſarium eſt.

Vidimus tertiò ſecundum poſtremam illam ſignificationem vocis *poſſe* rectiſſimè dici, *ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe*; quia cùm gratia efficax ſit neceſſaria ad rectè agendum, manifeſtum eſt ſine illâ non haberi illud *poſſe* quod complectitur omnia ad agendum neceſſaria.

Vidimus quartò hanc propoſitionem, *ſine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt*, nullatenùs aduerſari Thomiſtarum ſententiæ, qui aiunt *per aliam gratiam quàm efficacem bonum fieri poſſe*; quia vox *poſſe* ſumitur in priore pro complexione omnium neceſſariorum ad agendum; in poſteriore verò pro ſolâ virtute internâ. At nihil repugnat vt aliquis habeat virtutem agendi, eâque ratione dicatur *poſſe agere*, vt cùm viſu præditus dicitur poſſe videre; & tamen non habeat omnia ad agendum neceſſaria, eâque ratione dicatur *non poſſe agere*, vt cùm quis viſu præditus, ſed in tenebris conſtitutus dicitur non poſſe videre.

Vidimus quintò rationi & communi omnium ſermoni longè congruentius eſſe, vt cui deeſt aliquid ad agendum neceſſarium, quamuis aliàs habeat agendi potentiam, dicatur *non poſſe agere*, propter defectum illius rei neceſſariæ, quam vt dicatur *poſſe* propter ſolam agendi potentiam.

Vidimus ſextò idipſum Patrum ſermone longè magis frequentatum; cuius rei etſi alia nulla argumenta protuliſſem, id vnum tamen ſatis eſſe potuiſſet, quod illâ locutione, ſine gratiâ quâ facit Deus vt velimus, quâ præparatur voluntas à Domino, & per quam Deus operatur in nobis velle, hoc eſt ſine gratiâ efficaci, bonum fieri non poſſe ſexcenties vtantur antiqui Patres: gratiſſimum verò mihi fecerit, qui mihi in illorum ſcriptis

ostenderit hanc locutionem, quam tamen falsi non arguo, imò eo quo diximus sensu veram esse concedo, sine gratiâ quæ dat velle & operari, bene velle aut bene agere possumus. Fateor quidem sæpe à Patribus dici, posse iustos, imò & omnes homines mandata seruare si velint; de quorum verborum sensu alibi agemus: Sed illud in eorum scriptis non reperi, posse homines vel etiam iustos mandata seruare, etiamsi non præparetur voluntas à Domino, etiamsi Deus non faciat vt in præceptis suis ambulent.

Vidimus septimò ex sancto Augustino, idem planè esse adjutorium sine quo aliquid non fit, & sine quo id ad quod adjuuat effici non potest; & ex S. Thomâ, idem esse quod necessarium est ad aliquid, & sine quo aliquid esse non potest.

Ex quibus omnibus manifestò sequitur, qui vnus nostræ disputationis scopus est, ad illius propositionis, *sine gratiâ efficaci nihil boni possumus*, veritatem tuendam, superfluum esse curiosè vestigare, vtrum gratia efficax det posse Thomistico sensu, an solùm velle & agere; actum primum, an secundum: an supponat potentiam completam, an tantùm incompletam. Quidquid enim de his quæstionibus Theologi sentiant, hoc ipso quo gratia efficax necessaria statuitur ad velle & ad agere, sequitur rectè dici, voluntatem illam & actionem ad quas necessaria statuitur, sine eâ esse non posse: quibus tamen verbis non illud *posse* negatur, quod vulgò Thomistæ intelligere solent, ad solam internam agendi potentiam pertinens, sed illud tantùm quod cæteri vulgò homines intelligunt, quod complectitur omnia ad volendum & ad agendum necessaria.

Quare si vel vulgarem omnium passim hominum, vel Ecclesiasticum & à Patribus vsurpatum loquendi modum attendas, non diuersam, sed eamdem planè notionem in omnium mentibus habere comperies tres illas propositiones: *Iustis aliquando deest gratia efficax necessaria ad vincendam tentationem: Iustis aliquando deest gratia, sine quâ tentatio numquam vincitur: Iustis aliquando deest gratia, sine quâ vinci non potest tentatio*; adeòque qui duas ex illis catholicas fateantur, tertiam hæreticam pronuncient, non minus absurdè se gerant, quàm si eamdem sententiam Gallicè & latinè catholicam, græcè hæreticam dicerent. Illarum enim in auribus nostris diuersus sonus, in animis eadem penitus notio, idem sensus, qui certè simul & hæreticus & catholicus esse non potest.

Denique illud ex omnibus istis extat & eminet ingens illud crimen in quod omnes Ecclesiæ sæculique potestates armare student Molinistæ, in quod in concionibus suis vbique debacchantur, propter quod extruduntur ex familiis suis viri de Ecclesia bene meriti, ad quod cauendum veræ in Ecclesiam hæreses inuehuntur, antiqua gratiæ efficacis fides destruitur, tota Patrum doctrina repudiatur, hæreticorum ludibrio catholica Ecclesia objicitur; propter quod omnis seuerioris vitæ institutio, antiquitatis amor, seculi fuga, secessus consectatio, pœnitentiæ studium, eleemosynarum largitio, in hæreseos suspicionem vocantur; illud, inquam, crimen tam detestandum, illam hæresim, illam blasphemiam, illam impietatem, illam labem, illam pestem diris omnibus anathematis dignissimam, ad

hoc demum caput referri , quòd nonnulli ſunt qui affirmare non verentur bono ſenſu dici, hominem viſu præditum ſine lumine videre non poſſe : quâ contentione tam abſurdâ tamque ridiculâ concuſſam eſſe Eccleſiæ pacem boni gemunt, hæretici rident, poſteri indignabuntur.

DISSERTATIONIS TERTIA PARS.

In quâ incidentes quæstiones, & à Propositionis veritate disjunctæ breuiter explicantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Prima quæstio: Vtrum gratia efficax det actum primum, an secundum: posse, an tantùm velle & agere. Explanatur Quæstio & diuiditur.

HACTENVS plus aliquantò præstitimus, quàm jure à nobis potuit postulari. Non enim modò propositionis nostræ veritatem totius Traditionis consensione muniuimus; sed prætereà, ne quis præcipuos Scholæ Doctores infestos nobis esse, falsò licet, sibi tamen persuaderet, etiam cum ipsis nullum nobis certamen esse docuimus. Reliquum est vt de ipsis controuersiis scholasticis quid sentiam, quàm maximâ potero & fide & breuitate demonstrem. Minùs necessarium illud quidem aduersus inimicos, aduersus veritatis amantes Theologos, qui nonnullas attigerunt in scriptis ad me missis, officiosum & pium. Vt planiùs tota res perspiciatur; dubia à non dubiis, certa ab incertis secernenda sunt.

Primùm quidem fatentur omnes gratiæ efficacis assertores (nam Molinianos in hac tota controuersiâ nihil moror) per gratiam efficacem dari nobis & velle & facere *Certum est*, inquit Aug. de gr. & lib. arb. c.16. *nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est: Preparatur voluntas à Domino; de quo dictum est: A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet: de quo dictum est: Deus est qui operatur in vobis & velle. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus prabendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea obseruetis & faciatis.*

Cùm ergo quæritur vtrùm gratia efficax det *posse*, an solùm *velle* & *agere*, non ambigitur vtrum det *velle* & *agere*: neque vtrùm sit necessaria ad vtrumque; hæc enim constant: sed vtrum det aliquod *posse* antecedenter ad ipsum *velle* & *agere*, quod se habeat tamquam actus primus ad secundum.

Notandum porrò quæstionem illam, vtrum gratia efficax det actum primum, siue *posse*, intelligi vel respectu volunratis ipsius seu volitionis, vel respectu ipsius actionis, hoc est bonorum operum, & obseruationis mandatorum; quæ duo diuersa esse patebit ex iis quæ dicentur. Priùs igitur dispiciendum, vtrum gratia efficax det *posse* respectu ipsius bonæ voluntatis (seu voltionis) ab ipsâ voluntate distinctum tamquam actum primum à secundo.

ARTICVLVS II.

Gratiam efficacem quatenus est principium bonæ voluntatis, ab aliis in misericordia Dei & formâ inhærente constitui, ab aliis in solâ misericordiâ Dei, quæ interius motum mentis operatur.

IN hâc quæstione soluendâ non vnum, vt quidam putant, sed duplicem video esse Theologorum sensum. Quidam gratiam efficacem ad actum primum pertinere sentiunt, & sine eâ non haberi actum primum omnino completum: deesse enim saltem complementum actus primi. In hac sententiâ est Zumel to.3. ad 1. 2.disp.4.sect.1. & multi à Ledesma citati tr. de Aux.q. vnicâ a.3. Alij autem, vt Ledesma ipse, gratiam efficacem nullo modo ad actum primum, sed tantùm ad actum secundum pertinere volunt; Quæ videtur esse sententia clarissimi Theologi, cuius scriptum ad me perlatum est. Harum sententiarum vtra sit probabilior, judicari non posse existimo, nisi priùs expendatur quâ ratione secundùm varias Theologorum opiniones Deus in homine efficaciter bonam voluntatem operetur.

Certum est quidem apud omnes Thomistas diuinæ illius operationis efficaciam ex præscientiâ conditionatâ euentus futuri minimè pendere, vt nuper Molina commentus est, sed ex illius nutu *qui magis habet in potestate suâ voluntates hominum, quàm ipsi suas.*

Certum est prætereà voluntatem diuinam ita operari in homine bonum ipsum voluntatis motum, vt tamen ipsa voluntas humana etiam operetur, & quidem liberè; quia vt ait S.Thomas in Opusc. 2. c.140. *ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinet, vt non solùm fiat quod Deus vult, sed vt hoc modo fiat quo illud fieri vult*; ac proinde vt infallibiliter & tamen liberè fiat, quod ab homine liberè fieri vult.

Verùm in hoc inter se discrepant, quod nonnulli præcipuè ex recentioribus Thomistis, præter voluntatem diuinam, quæ liberam voluntatem ipsâ etiam in justis habituali gratiâ instructam ad opus applicat, requiri volunt vel qualitatem quamdam transeuntem, vel saltem motionem quamdam virtuosam, quæ sit instrumentum Dei ad producendum in libero arbitrio pium voluntatis motum. Alij autem mediam illam vel qualitatem vel motionem virtuosam omnino repudiant, & ipsam gratiam efficacem, prout est principium bonæ voluntatis, nihil aliud esse volunt, quàm gratuitum Dei fauorem, misericordiam, & ipsam diuinam operationem (illa autem non est aliud reipsâ quàm Deus operans) quæ simul cum libero arbitrio, priùs tamen ordine causalitatis quàm liberum arbitrium, bonam voluntatem in nobis producit.

Hanc sententiam præter alios è veteribus scholasticis apertissimè docuit Thomas Braduardinus, qui speciale illud auxilium quo præter gratiam habitualem iusti indigent, nihil aliud esse vult, quàm *voluntatem Dei semper inuictam.* Inter recentiores verò doctè illam & explicat & confirmat eruditissimus Estius. Et propterea in 2.sent.dist.26 §.1. *Gratiam intelligi posse* ait *vel ex parte Dei, vel ex parte nostrâ: ex parte Dei significare gratuitum Dei*

fauorem, misericordiam, liberalitatem, & omnino quamcumque gratuitam & beneficam Dei operationem. Quod postquam multis Scripturæ testimoniis ostendit, adjungit: *Loquitur ad hunc modum de gratiâ Augustinus ep.* 106. *ad Paulinum, & alibi cùm dicit gratiam precedere voluntatem hominis, quia nimirum prior est Dei voluntas quâ homini bene vult, quàm voluntas hominis accipiens Dei beneficium, iuxta illud psal. Misericordia Dei praeueniet me. Consimili sensu dicit libro de grat. & lib. arb. c 6. Gratiam se interdum subtrahere; quia videlicet Deus suam gratuitam operationem interdum subtrahit. Sic in Conc. Arausf. c. 3. dicitur gratiam Dei facere vt Deus inuocetur à nobis, id est, Deum gratuitò in nobis operari hoc bonum, vt eum inuocemus. Et alia quàmplurima secundùm hanc acceptionem de gratiâ dicuntur. Gratia igitur hoc modo accepta, reipsâ non est aliquid à Deo, diuinâque essentiâ diuersum. Est autem hac acceptio gratiæ frequens etiam apud scholasticos, vt quoties dicunt gratiam Dei hac aut illa bona in nobis operari. De ea S. Thom. de verit. q. 24. a. 14. dicit: Quamuis communiter loquentes vtuntur nomine gratiæ pro dono habituali iustificante; generaliùs tamen gratiam intelligi posse misericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur & exteriora ordinat ad hominis salutem, & sic nullum bonum facere posse hominem sine gratiâ Dei. De eâd. sic scribit 3. p. q. 86. a. 2. Gratia Dei causat bonitatem in homine grato, eò quòd bona voluntas Dei, quæ nomine gratiæ intelligitur, est causa omnis boni creati:* Hactenus Estius.

Idem Duacensis Facultatis Cancellarius, cùm gratiam habitualem ab habitu charitatis minimè distinguendam esse docuisset; sic eiusdem dist §. 5. Soluit argumentum ex illo Augustini loco repetitum, *Gratia praeuenit charitatem. Gratia*, inquit, *quæ secundum Augustinum, praeuenit charitatem, non est gratia habitualis, sed ea quæ secundùm eumdem praeuenit omnia nostra bona opera; id est beneuolentia Dei, quæ non est aliud quàm ipse Deus, quatenus hæc omnia nobis gratuitò largitur. Hoc igitur modo etiam verè dicere possumus, quòd gratia praeuenit gratiam, id est beneuolentia Dei gratiam nobis inhærentem, scilicet vt causa suum effectum. Et eodem sensu charitas praeuenit charitatem; nimirum charitas quâ Deus diligit nos, charitatem quâ nos eum vicissim diligimus.*

Denique §. 19. celeberrimam illam Conciliorum sententiam, *gratiam ad singulos actus dari*, primùm quidem non de gratiâ habituali, sed de gratiâ actuali intelligendam esse docet. Deinde verò non de creatâ, sed de increatâ. *Respondeo*, inquit, *in hac sententiâ, Gratia ad singulos actus datur, gratiam intelligi increatam, id est diuinam operationem (quæ non est aliud reipsâ quàm Deus operans) gratuitò producentem in nobis effectus salutares. Datur autem hæc gratia ad singulos actus, quomodo Scriptura sæpenumerò dicit Spiritum sanctum, qui vtique Deus est, dari hominibus ad hæc aut illa opera, dum scilicet ea in illis operatur; & quomodo dictum est: Mitte auxilium de sancto; & Misit Deus misericordiam suam; cùm tamen auxilium illud & misericordia, non sint aliud secundùm rem quàm Deus ipse. Sensus igitur sententiæ clarus & facilis hic est: Deus gratuitò per Christum in nobis operatur singulos actus bonos ad pietatem pertinentes.*

Eamdem sententiam aliquot ab hinc annis propugnauit in galliâ in ipsâ Iesuitarum scholâ Tiphanius scientiæ mediæ impugnator, & efficacis Dei operationis propugnator acerrimus. Multis ille in lib. *de Ordine* contendit,

Deum efficaciter prædeterminare voluntatem; sed sine vllâ ope *vllius formæ inhærentis, vel qualitatis realis siue physica, siue intentionalis ipsi voluntati à Deo impressa*; idque sensisse S. Thomam vltimo capite eius libri probat. Harum sententiarum vtra sit verior, nihil hîc definio: duo tantùm dico; primùm quidem illam quæ qualitates vel motiones virtuosas reiicit, Molinistis displicere non posse, cùm ipsi vulgò sentiant gratiam actualem non esse *qualitatem fluentem* (Lescotij Carnotensis Episcopi verba sunt tr. de gr. qu. 2. art. 9.) *sed ipsasmet mentis nostræ actiones, prout à Deo pendentes*: deinde qui ex duabus illis sent[illegible] hanc vel illam amplectuntur, si consequenter philosophari velint, non idem de propositâ quæstione, vtrùm gratia efficax pertineat ad actum primum vel secundum, sentire debere, vt distinctis articulis explicabimus.

ARTICVLVS III.

Qui gratiam efficacem formam inhærentem esse volunt quæ sit principium bonæ voluntatis, consequenter dicere debere, gratiâ efficaci non dari tantùm actum secundum, sed etiam primum; siue, quod idem est, complementum actus primi.

NOn hîc attendo quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, si constanter loqui & sentire voluerit. Non sum enim nescius inter illos Theologos qui gratiam efficacem esse formam inhærentem volunt, siue qualitatem illam appellent, siue motionem virtuosam, non vnum esse de propositâ quæstione judicium. Verùm hâc in parte immeritò dissentire videntur, etsi verbis potiùs quàm re dissentiant. Hoc ipso enim quo statuunt gratiam efficacem esse formam inhærentẽ, ab ipso voluntatis motu quem producit distinctam, hoc ipso concedunt illam ad actum primũ pertinere. Nullam enim aliam actus primi notionẽ habemus, quã vt sit forma aliqua inhærens quæ sit principium actus secundi. Ex quo patet eos qui gratiam efficacem in forma inhærente vel motione virtuosa constituunt, quæ sit principium actuum voluntatis, & tamen ipsam ad actum primum pertinere negant, idem reuerâ & affirmare & negare; quia esse actum primum nihil aliud esse videtur quàm esse principium actus secundi. Aut certè si sibi non repugnant, aliam notionem habere actus primi ab obuiâ & vulgari longè diuersam: quâ explicata patebit eos aliter quàm cæteros loqui, non aliter sentire.

Itaque omnes illi Thomistæ cum Zumel dicere deberent gratiam efficacem ad actum primum pertinere, & sine eâ non haberi actum primum completum & adæquatum. Quod idem aliis verbis agnoscunt Aluarez & Nauarreta, dum ajunt sine gratiâ efficaci haberi quidem actum primum, non autem *complementum*; quod idem est ac si dicerent, sine illâ actum primum non esse completum. Vnde idem Aluarez de Auxiliis Disp. 18. sæpius agnoscit, *causas omnes tam naturales quàm liberas per efficacem Dei motionem in suâ operatiuâ virtute* COMPLERI.

ARTICVLVS IV.

Gratiam efficacem non pertinere ad actum primum, ſed ad ſecundum, in eorum ſententiâ, qui illam quatenus eſt principium bonæ voluntatis, in miſericordiâ Dei, non in formâ inhærente conſtituunt.

At verò qui ſupra explicatam Braduardini, Eſtij, Tiphanij, aliorumque multorum ſententiam ſequuntur, à quâ me non alienum eſſe fateor; & qui cum eodem Eſtio in lib. 2. ſent. diſt. 28. §. 1. gratiam efficacem conſtituunt *in gratuitâ & benignâ Dei operatione, quâ propriè in libero hominis arbitrio operatur ipſam conuerſionem, ſeu alium quemcumque actum veræ pietatis, ſcilicet ipſum voluntatis motum efficienter attingendo, hoc eſt voluntatem ipſam applicando & determinando ad volendum & eligendum, ita vt fieri non poſſit quin gratia iſta habeat ſuum effectum; quoniam fieri nequit vt Deus voluntatem determinet, & non ipſa voluntas determinetur, agatque id ad quod tamquam ſecunda cauſa applicatur à Deo*: qui, inquam, ita ſentiunt, conſequenter loquuntur, cùm gratiam efficacem non ad actum primum, ſed ad ſecundum; non ad *poſſe*, ſed ad *velle*, neceſſariam ſtatuunt. Non enim poteſt pertinere ad actum primum, cùm operatio diuina non aliquam formam tranſeuntem imprimat in voluntate, ſed immediatè ipſum actum ſecundum ſimul cum voluntate, vel ſolâ, vel etiam habitualibus donis inſtructâ producat.

Quamuis autem rectè & ſuis principiis congruenter illi Theologi gratiam efficacem ad ſolum actum ſecundum pertinere exiſtiment, atque ita non dare *poſſe*, ſed *velle*; rectè nihilominus iidem cum Patribus agnoſcunt, ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe. Sic Eſtius eâdem diſtinctione §. 19. *Sine diuinâ operatione ſeu cooperatione* (quibus verbis efficacem gratiam ſemper intelligit) *nullum actum veræ pietatis à nobis exerceri poſſe*, quaſi certiſſimum ſtatuit.

Sic etiam (quod in priori parte iam attulimus) negat *juſtum in bono perſeuerare poſſe ſine ſpeciali Dei auxilio*, hoc eſt, vt ipſe explicat, *ſine gratuitâ Dei operatione, quâ facit vt homo in bonâ & juſtâ conuerſatione permaneat.*

Sic denique idem Eſtius, qui gratiam efficacem ad *velle* non ad *poſſe* requirit, negat tamen eâdem diſt. §. 21. ſine eâ in cuiuſquam eſſe poteſtate ne in peccatum prolabatur; quod eorum exemplo probat qui reuerâ labuntur. *Quoties enim aliquos, qui magnâ cum alacritate & facilitate currunt viam mandatorum Dei, contingit ex illo ſanctitatis gradu prolabi in aliquod grande peccatum, ſatis ipſâ re manifeſtum fit, non fuiſſe in illorum poteſtate vt abſque continuo Dei auxilio & cooperatione in bonorum operum exercitio permanerent.* Quod poſtquam Dauidis exemplo comprobaſſet, adjungit. *Vnde ipſe in pſ. 118. ita loquitur, Viam mandatorum tuorum cucurri cùm dilataſti cor meum. Et iterum: Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum; quaſi dicat: Niſi te deducente & continuò dilatante cor meum, per ſemitam mandatorum tuorum incedere, & currere* NON POSSVM.

In quo Eſtius accuratè S. Auguſtini veſtigia perſecutus eſt. Cùm enim

Pelagius tria distinxisset, *posse, velle, agere*; & gratiæ adjutorium ad *posse* tantum requireret: duo simul aduersus illum statuit Augustinus, quæ pugnare inter se videntur, neque tamen vllo modo pugnant, vt in secunda parte ostendimus: primum quidem, gratiam Christi non dare nobis possibilitatem ab effectu sejunctam, per quam posse dicamur, etiamsi nec velimus, nec agamus: alterum est, sine illâ gratiâ quâ Deus facit vt bonum velimus & faciamus, adeóque sine efficaci, de quâ solùm hoc libro agit, nihil omnino boni, quod ad pietatem pertinet veramque justitiam, quemquam aut facere aut omnino velle posse. Quod ad primum enim pertinet: *Quomodò*, inquit de grat. Chr. c. 25. *quod possumus bene agere Dei est, quod autem agimus nostrum est, cùm dicat Apostolus, orare se ad Deum pro iis ad quos scribebat, ne quid mali faciant, & vt quod bonum est faciant. Non enim ait: Oramus vt possitis nihil mali facere, sed ne quid faciatis mali; nec vt possitis bonum facere, sed vt bonum faciatis. Et quomodò dicit Pelagius, quod bene loquimur nostrum est, cùm dicat Dominus: Spiritus Patris vestri est qui loquitur in vobis. Neque enim, ait, Spiritus Patris vestri est qui vobis dat vel dedit posse bene loqui, sed ait, qui loquitur in vobis: non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum.* Hoc loco & multis aliis confirmat Augustinus gratiam Christi non dare *posse* à voluntate distinctum, sed ipsum velle & facere largiri. Et tamen id non impedit quin capite sequenti, vt innumeris aliis locis, disertè tradat, *illam eamdem Dei gratiam sic esse confitendam ab eo qui vult veraciter confiteri, vt omninò* NIHIL BONI *sine illâ, quod ad pietatem pertinet veramque justitiam*, FIERI POSSE *non dubitet.*

Nec modò docet sine gratia efficaci hominem bonum facere non posse, sed etiam velle non posse. Ita enim lib. 4. contra Iul. c. 8. *Omnes qui salui fiunt & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente salui fiunt, eo volente veniunt. Qui enim iam vtuntur voluntatis arbitrio, nisi eo volente & subueniente* VELLE NON POSSVNT. *Vbi si dixeris mihi: Cur ergo non conuertit omnium nolentium voluntates, respondebo, cur non omnes morituros adoptat lauacro regenerationis infantes. Si hoc profundius esse perspicis, quàm vt abs te valeat inueniri; vtrumque vtrique nostrum profundum sit, cur & in maioribus & in minoribus Deus velit alteri; & nolit alteri subuenire.*

Et ep. 143. *Proprium arbitrium nisi Dei gratiâ iuuetur*, NEC IPSA BONA VOLVNTAS ESSE IN HOMINE POTEST. *Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate.* Et in vlt. op. contra Iul. c. 97. CVM *displicet tibi hominem non posse bonum velle nisi adiuuetur ab eo qui malum non potest velle, nonne respicis ei te contradicere qui dixit: Sine me* NIHIL POTESTIS FACERE; *& Scripturæ vbi legitur: Paratur voluntas à Domino; & vbi legitur: Deus est qui operatur in vobis & velle.* Vbi videmus ab Augustino non aliud gratiæ efficaci tribui, quàm vt det velle. Sed quia ad hoc necessaria est, rectè concludit, nos sine ea velle non posse. Quod breuiùs etiam exprimit Fulg. de Inc. & gr. c. 21. *Deus qui voluntatem præparat, ipse donat; quam si Deus per gratiam suam homini non dederit,* NVMQVAM POTEST *homo in Deum* VELLE *credere; quia ipsam voluntatem gratia non inuenit, sed operatur in homine.*

ARTICVLVS V.

Gratiam efficacem respectu bonorum operum dare posse, *etsi non ab ipso* velle *distinctum.*

HACTENVS de efficaci gratiâ cum ipsâ bonâ voluntate comparatâ: vbi ostendimus probabilius esse efficacem gratiam non dare possibilitatem ab ipsâ bonâ voluntate separatam, quæ illius principium sit; ideòque ad actum secundum potiùs pertinere quàm ad primum; sed tamen hoc ipso quo necessaria est, rectè dici hominem sine eâ velle non posse. Nunc de eâdem gratiâ efficaci agendum est cum bonis operibus ac victoriâ tentationum collatâ, de quâ tunc aliter paulò sentiendum videtur. Non enim solùm *velle* dat, sed etiam *posse*, non quidem ab ipsâ voluntate, sed à bonis operibus aliquo modo distinctum; quia ipsa bona voluntas, quam efficax gratia dat, est potentia respectu bonorum operum, cùm ab illâ velut à radice prodeant. Sic Aug. de gr. Christi c. 18. cùm duas arbores bonam & malam, de quibus in Euangelio loquitur Christus, duas voluntates esse dixisset, bonam quæ charitas est; malam quæ cupiditas. *Fructus autem*, inquit, *harum radicum atque arborum facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quæ bona de bonâ voluntate procedunt, & mala de malâ.*

Huius rei ratio ex illâ Moralis disciplinæ certissimâ regulâ petenda est, intentionem finis causam esse electionis mediorum. *Bona* autem *voluntas quæ nihil aliud est quàm charitas*, vt sæpe ait Augustinus, est amor finis, & quidem vltimi; ex quo amore deinde nascitur quidquid ad consequendum vltimum finem ab homine suscipitur. Vnde sæpe dicit Augustinus, *nullum esse fructum bonum qui de charitatis radice non surgat; & tunc solùm victa vitia deputari debere, cùm Dei amore vincuntur.*

Ex hâc doctrinâ apud Augustinum certissimâ, manifestum est bonam voluntatem, idest, charitatem, dilectionem, amorem Dei, & quidem actualem, fontem, principium, radicem esse bonorum operum, & proinde ad illa facienda potestatem esse. Vera autem Christi gratia ex ipso Augustino l. 4. ad Bonif. c. 5. Nihil aliud est, quàm *inspiratio dilectionis vt cognita sancto amore faciamus.* Vnde lib. de gr. Chr. c. 35. gratiam de quâ cum Pelagio disputat, his verbis describit: *Adiutorium bene agendi adjunctam naturæ atque doctrinæ, per inspirationem flagrantissimæ ac luminosissimæ charitatis.* Ex quo colligitur gratiam efficacem dare potentiam ad bona opera facienda & tentationes vincendas, in quantùm dat bonam voluntatem & amorem. Et propterea idem Aug. op. vlt. in Iul. l. 1. n. 131. *Gratia præuenit hominem vt diligat Deum, quâ dilectione operetur bona.* Et in exposit. quarumdam propos. ad Rom. *Nisi Deus det dilectionem, nemo potest esse misericors.*

Sed quemadmodum omnis ignis vrendi virtutem & potestatem habet, non tamen quiduis vrendi, verbi gratiâ auri liquefaciendi, vel lapidis in calcem redigendi; ita vt si de igne generatim quæratur, an possit vrere, absolutè respondendum sit, posse; sed si quæratur vtrum exiguus ignis possit lapidem in calcem redigere, vulgò non posse respondebunt. Sic omnis charitas, vel exigua, potestas est bonorum operum; & si quæratur vtrum

qui bonam voluntatem habet, possit bene agere, posse proculdubio respondendum est. Non tamen omnis bona voluntas ad quiduis efficiendum ita sufficit, vt non aliquando pleniorem voluntatem requirat; quia vt egregiè Aug. l. 2. de pecc. mer. & rem. c. 5. *Ad nonnulla superanda vel quæ malè cupiuntur, vel quæ malè metuuntur, magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis.* Et ser. 3. de verb. Apostoli c. 10. *Volo*, inquit, *vt velis; sed non sufficit vt velis; adjuuandus es, vt plenè velis, & impleas quod velis.* Et in ep. 143. ad Iulianum de eo qui continentiam à Deo poscit, *quam nemo potest habere nisi Deus det*, ita loquitur: *Vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ.*

Igitur qui bonam voluntatem habet, sed imperfectam & inualidam, certorum bonorum operum potestatem illam nondum habere dicitur, cui nihil deest ad reipsâ agendum; quia non nisi per voluntatem magnam atque perfectam actu impleri possunt.

Nihil hâc doctrinâ in Augustino frequentius. Sed nusquam illustriùs ab eo explicatur, quàm lib. de gr. & lib. arb. c. 15. & sequentibus. *Gratia Dei*, inquit, *semper est bona; & per hanc fit vt sit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas quæ jam esse cœpit augeatur, & tam magna fiat vt* POSSIT *implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valde, perfectèque voluerit. Ad hoc enim valet quod scriptum est: Si volueris conseruabis mandata, vt homo qui voluerit, &* NON POTVERIT, *nondum se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata; sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur.* Et ibid. c. 17. *Qui ergo vult facere Dei mandatum &* NON POTEST, *iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruam & inualidam:* POTERIT *autem cum magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magnâ vtique voluntate, hoc est magnâ charitate fecerunt. Ipsam Charitatem* (hoc est magnam voluntatem, siue vt infra ait, *diuino amore ardentissimam voluntatem*) *Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negauit: Et tamen quamuis parua & imperfecta non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam; putabat enim se* POSSE *quod se velle sentiebat.*

In eandem sententiam dicit lib. 1. Retr. c. 22. *Cùm fortis & potens præparatur voluntas à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.*

ARTICVLVS VI.

Superioris Doctrinæ quædam maximi momenti consectaria.

Ex superiùs expositâ doctrinâ ista consequuntur.

1. Bonam voluntatem esse potestatem respectu bonorum operum, cùm sit illorum principium & radix. 2. Non omnem bonam voluntatem, sed tantùm magnam & robustam, esse potestatem sufficientem, quæ nullam aliam desideret respectu cuiusuis boni operis, verbi gratiâ ardui & difficilis.

3. Ei cui deest magna charitas & magna voluntas, deesse potestatem

illam

illam integram & omnia necessaria complectentem, quâ magna & ardua opera actu impleri possunt. 4. Petro nominatim defuisse potestatem illam vincendæ tentationis, quia defuit magna charitas & magna voluntas, sine quâ *non poterat quod se velle sentiebat*, vt ait Augustinus.

5. Duplici nomine verè dici, justos quibus gratia efficax deest, mandata seruare non posse: primò, quia sine gratia efficaci quæ necessaria est ad bene volendum, ex communi omnium Patrum locutione verè dicuntur velle non posse, quamuis ipsa gratia non det potentiam volendi ab ipsâ volitione sejunctam: secundò etiam magis propriè, quia sine gratia efficaci non habetur magna illa charitas, & robusta voluntas, quæ potestas est quâ implentur mandata; & proinde propositionem meam, in quâ post Augustinum & Chrysostomum dixi, *Petro defuisse gratiam sine quâ nihil possumus*, dupliciter veram esse: tum quia Petro defuit gratia efficax, sine quâ plenè velle non poterat ex sensu Patrum; tum quia defuit magna voluntas, vt ait Augustinus, sine quâ graues tentationes vinci actu non possunt.

6. Etsi de justo qui gratia efficaci destitutus à tentatione vincitur, rectè dicatur ipsum in illa hypothesi tentationem superare non potuisse, actu scilicet & effectiuè; si tamen quæratur quare non superauerit, malè responderi, quia non potuit; sed omnino respondendum esse, quia noluit, seu, quia non tantùm voluit, quantùm necesse erat ad illam tentationem superandam; nam si voluisset, vtique potuisset. Si autem quæratur quare noluit, respondendum est, quia vel ignorantia cœcabatur ipsius mentis acies, vel praua aliqua cupiditate quasi visco retinebatur & deprimebatur, ne ad ardua illa præcepta sese erigeret. Viscus autem ille prauæ cupiditatis nihil aliud est, quàm ipsa carnalis & mala voluntas temporalium rerum amore implicata, cujus nulla alia causa quærenda est præter ipsam voluntatem deficientem. Et qui illuc peruenit, ad primam causam peruenit, vltra quam nulla sit: malæ enim voluntatis vna causa est voluntas ipsa deficiens. Quare si de Petro quæratur, quare non confessus sit Christum, neutiquam respondendum est, quia non potuit, sed, quia noluit. Quærentibus autem quare noluit; respondendum, quia timuit mori, quia ignauus fuit. At si vltra interroges quare ignauus & timidus fuit; prompta adhuc responsio est, quia nimis amauit vitam. Verùm si interrogare pergas, quare nimis amauit vitam, primæ causæ causam quæris, & ideò vitiosè quæris.

7. Qua ratione ostenditur omnia bona opera Deo ascribenda esse, quia bonæ voluntatis est autor, ex qua bona opera profluunt, eâdem ostendi numquam mala opera Deo ascribi debere, quia malæ voluntatis, ex qua nascuntur, numquam est autor. Potest quidem Deus malam voluntatem *omnipotentissima facilitate in bonum conuertere, & inspirare pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam:* Potest vtique; sed *cùm facit, misericordia facit; & cùm non facit, judicio non facit. Et quis dicet illi; Quid fecisti, cui misericordia & judicium pia sanctorum mente cantatur?* vt inquit Aug. l. 2. de pec. mer. & rem. c. 19.

ARTICVLVS VII.

Secunda quæstio : An potentia quæ justis inest ante gratiam efficacem, debeat dici proxima, completa, & expedita?

QVid de prima quæstione, vtrum gratia efficax det actum primum, an secundum, probabiliùs dicatur, secundùm varia Theologorum placita dilucidè, ni fallor, & perspicuè ostendimus. Sequitur altera, vtrum potentia bene agendi quæ habetur ante gratiam efficacem, sit proxima, an remota; completa, an incompleta; expedita, an impedita?

Huic quæstioni dissoluendæ magnam lucem afferet tradita ab Aluare distinctio duplicis sensus, quo voces illæ *potentia proxima* accipiuntur. Sic enim ille de Aux.disp.117.n.11. *Ad tertium respondetur, quòd potentia potest dupliciter dici proxima & expedita ad operandum. Primò quia nihil aliud requiritur ex parte ipsius potentiæ, quo in actu primo constituatur ad actualiter operandum, siue ad volendum & nolendum; & hoc modo liberum arbitrium positis omnibus requisitis ad operandum potest potentia proxima & expedita operari & non operari, velle & nolle. Vnde S.Thomas 1.p.q.83.ar.2.ad secundum ait, quòd facultas nominat quandoque potentiam expeditam ad operandum, & sic ponitur in definitione liberi arbitrij. Secundo modo potest dici facultas vel potentia proxima & expedita ad operandnm, quia in sua operatione non dependet ab alia priori causa efficienter ei tribuente ipsum cooperari, vel actualiter concurrere:* ET IN HOC SENSV NVLLA CAVSA SECVNDA QVANTVMVIS PONATVR PERFECTA, EST SECVNDVM SE, ET SECLVSA PRÆMOTIONE DIVINA, EXPEDITA AD OPERANDVM; *quia vt supra dictum est ex S. Thoma, nulla causa secunda quantumuis perfecta, potest in suum actum prodire nisi virtute motionis diuinæ.*

Ex hac Aluaris doctrinâ liquet juxta postremum illum sensum *proximæ potestatis*, cùm scilicet sumitur pro eâ quæ in suâ operatione non dependet ab aliâ priori causâ efficienter ei tribuente ipsum cooperari & actualiter concurrere, potestatem proximam haberi non posse sine gratiâ efficaci, & præmotione diuinâ, vt Aluares agnoscit. Et quia potestatem proximam numquam alio sensu Molinistæ accipiunt, numquam alio sensu accepi, sequitur rectè me in Apologeticis meis aduersus illos contendisse sine gratiâ efficaci non haberi potestatem proximam; quia vulgò huic voci non illa prior, sed hæc posterior notio subijcitur. Vnde quamuis potestatem proximam sine gratiâ efficaci haberi negauerim, non ideò vllis Thomistis contradixi. Eâ enim notione negaui, quâ negandum ipsi asserunt, & nominatim ipse Aluarez.

Verùm si quis vlteriùs quærere pergat, quid de proximâ potentiâ priori sensu acceptâ, id est in actu primo, quam admittit Aluarez, sentiendum putem, distinctione vtendum hîc existimo. Nam omnes illi Theologi qui gratiam non in qualitate aliquâ creatâ, vel in motione virtuosâ constituunt, sed in efficaci Dei operatione, quâ ipsum velle in homine operatur, vt consequenter dicere debent gratiam efficacem non esse necessariam ad *posse*,

ſed ad *velle*; non ad actum primum, ſed ad ſecundum: ita rectè poſſunt admittere potentiam proximam in actu primo ſine gratiâ efficaci, in illo priori Aluaris ſenſu. Nam, vt ait idem Aluarez l. 3. Reſp. c. 5. n. 27. *Vt aliqua potentia & facultas verè dicatur* hoc ſenſu *proxima & expedita ad producendum aliquem actum, ſolùm requiritur quòd inter ipſam potentiam & talem actum nihil mediet tribuens ſubjecto poteſtatem ſeu virtutem in actu primo, quâ poſſit operari talem actum; non autem requiritur vt nihil mediet tribuens vltimum complementum, quo actus primus reducatur ad ſecundum.* At verò illi Theologi omne id quod ad potentiam proximam Aluarez requirit, longè prolixiùs quàm ipſe concedunt. Fatentur enim inter potentiam & actum volendi *nihil mediare quod det actum primum*; imò nec illud complementum actus primi inter potentiam & actum ſecundum inſerunt. Ergo in illorum ſententiâ rectè admitti poteſt potentia proxima in hoc ſenſu, qui non aduerſatur gratiæ efficacis neceſſitati.

At ſi cum ipſo Aluare & aliis recentioribus Thomiſtis, ſentias gratiam efficacem eſſe qualitatem aliquam vel motionem virtuoſam *quæ mediet inter potentiam & actum*, & ſit complementum actus primi; incommodiùs planè & minùs conſequenter proximam poteſtatem ſine gratiâ efficaci admiſeris. Quocumque enim illam nomine afficias, modò fatearis illam eſſe principium actus ſecundi voluntati inhærens; hoc ipſo fateris illam ad actum primum pertinere; & ideò ſine illâ non eſſe potentiam omnino perfectam, proximam, & completam. Indiget enim alio auxilio quod ad actum primum pertineat, & ipſum compleat. Vnde cum Aluarez negat gratiam efficacem ad actum primum pertinere, & tamen concedit illam eſſe principium neceſſarium & inhærens actus ſecundi; non ſatis conſtare ſibi videtur. Eſſe enim actum primum, vt jam diximus, nihil eſt aliud, quàm eſſe principium inhærens actus ſecundi.

Quapropter quod valde in hoc negotio mirari licet, Eſtius, Tiphanius, qui de proximâ potentiâ numquam loquuntur, rectè in ſuâ ſententiâ poſſunt proximam poteſtatem Aluareziano ſenſu deffendere; & quia ab illorum opinione non ſum alienus, cur proximam poteſtatem hoc eodem ſenſu non admittam, nulla cauſa eſt. At verò ipſe Aluarez, & qui ab eius diſciplinâ ſunt, vix ſatis commodè illam poſſunt admittere, magnamque inconſtantiæ ſuſpicionẽ præbent. Non enim ſatis cohærere videtur quod illi docent, ſine motione diuinâ efficaci haberi potentiam proximam & completam, & quod animosè tuentur, *cauſas omnes per motionem diuinam*, quam formam inhærentem eſſe volunt, *in ſua virtute operatiua compleri.* Quod ipſe Aluarez de Aux. diſp. 18. n. 11. 18. 19. ſæpius repetit. Quomodò enim cauſa aliqua potentiam ad operandum omnino completam jam habet, ſi adhuc illam vlteriùs *compleri* neceſſe eſt *in ſua operatiua virtute*. Quapropter conſtantiùs & rationi congruentiùs Zumel, multique alij à Ledeſma citati, ſine gratiâ efficaci poteſtatem proximam haberi negant. Ad quos alluſiſſe videtur Leſcotius, dum agnoſcit qu. 2. art. 10. quoſdam Theologos ita ſentire potentiam, quam dat gratia ſufficiens, non eſſe omnino completam & adæquatam.

Eadem ferè de expeditâ potentiâ ratio eſt. Video enim duplicem huius vocis acceptionem à clariſſimo Theologo traditam, vt potentia dicatur

expedita, vel quia *expedita est ab omni impedimento impotentiæ, vel quia etiam expedita est ab omni impedimento operationis siue nolentiæ.* Quare nulla hîc difficultas in concilianda doctissimi illius viri sententia cum nostræ propositionis explicatione. Admittit enim ille potentiam bene agendi non esse semper in iusto expeditam ab impedimento operationis, quod vnum asserui; contendit verò esse expeditam ab omni impedimento impotentiæ, quod numquam negaui. Imò si impotentia sumatur pro defectu virtutis agendi ab ipsa bona voluntate distinctæ, vt sumit ille Theologus, verum esse concedo. At si de vocum illarum vsu quid sentiam liberè dicendum sit, illum magis proprium existimo, vt potentia expedita dicatur, quæ ab omni impedimento actionis libera est. Nam si quis oculos quamlibet sanos aliquo velo obductos habeat, & de illo quæratur, vtrum habeat potentiam expeditam ad videndum, vix inuenietur qui aliter respondeat, quàm eiusmodi hominem visum impeditum habere, licet potentiam habeat expeditam ab omni impedimento impotentiæ, & impeditam tantùm impedimento actionis.

ARTICVLVS VIII.

Tertia quæstio de gratiâ sufficiente; sufficientis nomen variè vsurpari posse.

CVm tota fere de gratiâ sufficiente disputatio à nominis intelligentiâ pendeat, operæpretium erit, vt ante omnia veram illius vocis *(sufficiens)* notionem, & varios vsus inuestigemus.

Sufficiens igitur generatim dicitur id præter quod non requiritur aliud; diuiditurque in id quod est sufficiens in certo genere tantùm, & illud quod dicitur absolutè sufficiens.

Sufficiens in certo genere est, cùm nihil aliud ex isto genere requiritur ad id cuius respectu dicitur sufficiens. Isto modo dicitur panis sufficiens ad conseruationem vitæ, non quia nihil aliud ad conseruationem vitæ requiratur; sed quia nihil aliud requiritur absolutè in genere cibi. Sic sufficiens lumen dicitur ad videndum, cùm nullum aliud lumen requiritur, etsi prætereà sanitas oculorum requiratur, & multa alia. Sic Aluarez disp. 76. nu. 3. agnoscit *gratiam exteriùs excitantem dici nonnumquam posse sufficientem ad salutem in suo genere, videlicet in ratione prædicationis, vel alterius suasionis & excitationis externæ, quia talis esse potest, vt ex parte illius nihil ampliùs requiratur ad credendum, vel piè operandum, & vitam æternam consequendam.*

Sufficiens autem absolutè est, cùm nihil omnino aliud requiritur. Sic solis præsentia sufficit ad illuminandam terram, quia nihil aliud requiritur.

Has notiones si ad gratiam transtuleris, primò liquebit, cùm gratia dicitur sufficiens vel ad posse, vel ad agere, id intelligendum in genere gratiæ, & significari præter illam gratiam quam sufficientem dicimus, nullam aliam necessariam esse vel ad potestatem agendi, vel ad reipsâ agendum.

Ergo si gratia sufficiens comparetur cum ipsa actione vel motu voluntatis, nulla est gratia verè sufficiens præter efficacem; quia nulla est gratia

nisi efficax, de quâ dici possit, nullam aliam præter ipsam ad reipsâ agendum requiri.

Sep si compareretur gratia sufficiens non cum ipsâ actione, sed cum sola internâ agendi potestate, sic præter gratiam efficacem est alia gratia, quæ tribuit potestatem illam internam agendi, & quæ hoc respectu verè dicitur sufficiens; quia nulla alia gratia requiritur ad tribuendam virtutem & potentiam internam, licet alia requiratur ad mouendam & applicandam ad actum potentiam. Sufficit ergo illa gratia ad *posse*, non sufficit ad *agere*; siue dat omnia necessaria vt possis virtute internâ, non dat omnia necessaria vt agas; quemadmodum sanitas oculi est principium sufficiens vt possis videre, non tamen sufficit vt actu videas, quia lumen est necessarium.

De his omnibus mihi cum recentioribus Thomistis conuenit, quorum non postremus Aluarez disp. 79. duplicem sufficientis auxilij acceptionem agnoscit: vnam quâ significatur illud auxilium vltra quod nullum est absolutè necessarium, vt illa operatio actu producatur, quod soli gratiæ efficaci competere agnoscit: alteram quâ auxilium sufficiens dicitur, quod tribuit tantùm posse, & vltra quod nullum aliud absolutè necessarium est, vt homo dicatur posse illam operationem producere; hoc tantùm sensu sufficientis gratiæ nomen alij gratiæ quàm efficaci tribui posse docet.

ARTICVLVS IX.

Sufficientis nomen in alio sensu à Patribus acceptum, quàm à recentioribus Thomistis vulgò vsurpetur.

SEd cùm illud inter Thomistas & me conueniat, duplicem hanc tribui significationem posse gratiæ sufficientis voci, in quanam potissimùm vsurpari debeat, alia quæstio est, quæ præcipuè ex duabus animaduersionibus diiudicanda.

Prima est, recentioribus Theologis valde cauendum esse, non modò ne à Patrum sensibus, sed etiam ne à Patrum verbis temerè discedant. Retinetur enim fides & eadem in seculorum labentium decursu perseuerat, dum iisdem verbis inclusa ad posteros propagatur. At si nouandi in verbis licentia serpat, metuendum est ne in ipsam Ecclesiæ doctrinam multa nouitas inuehatur. Hoc consilio Ecclesia ne quidem solemnes, quæ Deo adhibentur preces, vulgari & patria lingua fieri sinit, ne sermone vernaculo, cujus penes vulgus lex & arbitrium est, immutato, aliquid in Dei cultu nouetur & immutetur. Ergo vt gratiæ sufficientis nomen in scholas catholicas introduceretur, dispiciendum fortasse fuerat quis illius vsus apud Patres: quod si satis attendissent qui primi hoc verbo vsi sunt, numquam illud alij gratiæ quàm efficaci tribuissent. Illud enim certum existimo, hoc verbo, *sufficit*, ita semper vsum Augustinum & alios Patres gratiæ defensores, vt referatur non ad potentiam, sed ad actionem, significetque illud auxilium, præter quod nullum aliud necessarium est vt actu operemur; & ideò numquã id nomen alteri gratiæ tributum videas præterquam efficaci.

Hinc est; quòd apud Augustinum non nisi magna voluntas, magna

charitas, plena & perfecta voluntas, quæ per gratiam efficacem & adjuuantem confertur, sufficere dicitur. *Qui voluerit*, inquit ille l. de gr. & lib. arb. c. 15. *& non potuerit, nondum se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta* SVFFICIT *ad implenda mandata.* Et c. 16. *Certum est nos mandata seruare si volumus; sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantùm velimus, quantùm* SVFFICIT *vt volendo faciamus.* Et ep. 143 in loco jam citato de eo qui continentiam à Deo poscit: *Vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere spiritu sapientiæ, qui* SVFFICERET *ad implendam magnitudinem continentiæ.* Et lib. de sp. & lit. c. 35. *Fieret enim perfecta justitia, si tanta voluntas adhiberetur, quanta* SVFFICIT *tantæ rei.*

Hinc 2. idem Augustinus infirmam voluntatem, quæ per gratiam excitantem, quam Thomistæ *sufficientem* vocant, à Deo confertur, sæpe negat ad bene agendum sufficere, numquam dicit sufficere. Propterea ep. 208. *Oras vt non intres in tentationem; & vtique si homo sibi præstare posset volendo, non posceretur orando. Quapropter vt non intremus in tentationem, si voluntas* SVFFICERET, *non oraremus, quæ tamen si deesset, nec orare possemus. Adsit ergo vt velimus; oremus autem vt valeamus.* Et serm. 3. de verb. Apost. *Volo vt velis; sed* NON SVFFICIT *vt velis*, hoc est non satis est te velle per gratiam excitantem, *adjuuandus es vt plenè velis*; hoc est, impetranda tibi gratia efficax. Et in expositione quarumdam propositionum ex Epist. ad Rom. *Cùm voluerimus*, NON SVFFICIT *voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus vires currentibus præbeat.* Denique lib. 2. de pecc. mer. & rem. c. 19. *Idcirco etiam sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardiùs sanat, vt in his eos minùs quàm implendæ omni ex parte justitiæ* SVFFICIT, *delectet bonum.*

3. Oculum sanum, qui solet à Thomistis in exemplum afferri sufficientis potestatis, negat Augustinus ad videndum sufficere sine lumine; & ait tantùm ad non videndum sufficere. SVFFICIT *sibi*, inquit ille de gestis Pelagij c. 3. *oculus ad non videndum, hoc est ad tenebras: ad videndum verò lumine suo non sibi* SVFFICIT, *nisi illi extrinsecùs adjutorium clari luminis præbeatur.*

Hinc 4. liberum arbitrium ad malum faciendum sibi dicit sufficere, quia nullum requirit auxilium, vt actu malum operetur. Sic enim l. de corr. & gr. c. 11. *Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem nihil est, nisi adjuuetur ab omnipotenti bono.*

Ex his perspicuè constare arbitror verbum, *sufficit*, apud Augustinum illud significare, quod sine alio auxilio satis est ad actu & effectiuè operandum; & ideò Augustiniano sensu tantùm efficaci gratiæ tribuendum.

Neque verò aliter ab aliis Patribus gratiæ defensoribus vsurpatum est; è quibus vnum proferam Fulgentium, qui lib. 2. de verit. prædest. & gr. c. 4. negat sine gratiâ efficaci voluntatem sibi sufficere. *Voluntas*, inquit, *non suâ virtute, sed Dei præuenientis operatione consurgit, & postquam surrexerit, vt non cadat sola sibi non potest* SVFFICERE; *sed sicut ad surgendum beneficio misericordiæ præuenientis erigitur, sic ad perseuerandum misericordiæ subsequentis juuamine custoditur.* Gratiam autem quâ juuamur ad perseuerandum, esse apud illum efficacem, nemo doctrinæ Fulgentianæ gnarus negauerit. Et ib. c. 7 *Vt deficiat voluntas, potest sibi sola* SVFFICERE; *vt proficiat verò, in-*

diget semper diuinæ miserationis auxilio. Quo in loco planum est, ideò Fulgentium asserere voluntatem sibi sufficere vt deficiat, quia nihil ei aliud necessarium est vt deficiat.

Pluribus locis commemorandis supersedeo. Satis erit eos qui aliam hujus verbi significationem apud Patres esse vellent, hîc compellare, vt vel vnum locum proferant, vbi ea gratia sufficere dicatur ad agendum, quæ numquam in actum prodeat sine alterius gratiæ auxilio. Denique vbi eadem gratia quæ negetur sufficere ad *agere*, dicatur sufficere ad *posse*.

ARTICVLVS X.

Cauendum esse ne gratiæ sufficientis voce ad gratiæ efficacis necessitatem auertendam abutantur Molinistæ.

ALTERA obseruatio est, catholicis Theologis valde prouidendum esse, ne vocibus vtantur, quarum popularis significatio fideles in errorem possit inducere. Barbarè mauult loqui Augustinus, vt nonnumquam testatur in expositione Psalmorum, quàm à populo non intelligi; quanto studio idem eas voces deuitasset, quæ non modò à populo non intelligerentur; sed etiam prauo & erroneo sensu acciperentur. Certum est autem vocem *sufficientis gratiæ* vulgò à mulieribus, ab imperitis viris, imò ab omnibus fere accipi pro eâ gratiâ, quæ nullam aliam requirat ad agendum, & necessitatem alterius auxilij excludat. Quæ vna ratio Theologos deterrere debuerat, ne istud verbum alteri gratiæ quàm efficaci tribuerent, & ne passim apud populos sufficientem aliquam gratiam quæ non sit efficax venditarent. Hoc enim imperiti, (quorum salus non minori nobis curæ esse debet, quàm eruditorum, sapientibus enim & insipientibus debitores sumus) hoc, inquam, imperiti sic accipiunt, quasi sit quædam gratia, quâ, Deo ipsum velle & operari in nobis efficaciter non operante, nonnumquam tamen & velimus & operemur. Quamobrem si res integra nunc esset, nullo modo fuerim autor, vt verbum illud numquam à S. Patribus & ipso S. Thoma alij gratiæ tributum quàm vel efficaci, aut habituali, sed cum aliquâ exceptione, velut *in suo genere*, *quantum est de se*, passim nunc ita excitanti gratiæ tribuatur, vt etiam gratia sufficiens ipso nomine ab efficaci distinguatur.

Et sanè quantùm mali secum hoc vocabulum in scholas Christianas inuexerit, facilè animaduerti potest. Quo enim alio fuco in populi animos irrepunt gratiæ efficacis aduersarij, quàm fallaci sufficientis gratiæ æquiuocatione. Nam cùm rudes à concionatoribus audiunt gratiam sufficientem prædicari, hanc accipiunt vtique quæ nullo alio superaddito auxilio in actum nonnumquam prodit; atque ita in eum errorem inducuntur, sine gratiâ efficaci nonnumquam aliquid bene fieri, neque illam ad piè agendum necessariam esse. Hâc arte tantas sibi vires conflauit Molinismus, hoc vno sufficientis gratiæ nomine in cautiùs sibi à Thomistis concesso, ipsos apud populum deridiculo habet, pro Caluinistis & Manichæis traducit; & efficacem gratiam, quam vnam sufficientem Patres vocant, passim eli-

minat. Tolle præjudicium illud ex nomine sufficientis gratiæ petitum, Molinam funditus sustuleris. Aliunde enim Traditionis autoritate ita nudus & inermis est, vt in Theologorum consessum, in Doctorum disputationem prodire non audeat; aut si audeat, continuò antiquitatis pondere suffocetur.

Quare meritò non modò SS. Patres, sed hoc sæculo tota Louaniensis Facultas sufficientis gratiæ nomen soli tribuit efficaci, & quamcumque aliam sufficere negauit. *Dicimus*, inquiunt doctissimi illi Theologi de gratiâ Christi optimè meriti in Iust. censuræ c.13. *non esse gratiam sufficienter præparantem voluntatem, nisi quæ faciat vt velimus, & consentiamus. Quamdiu enim voluntas nondum sic affecta est vt velit, sed adhuc resistit & contradicit,* NONDVM SVFFICIENTER *est à Domino præparata.* Et ibid. c.12. *Addimus & hoc qualecumque subsidium, quod aliquando subministrari dicitur iis qui neque credunt neque conuertuntur ad Dominum,* NON FVISSE SVFFICIENS *ad fidem aut conuersionem; quippe gratia ad conuersionem* SVFFICIENS *ipsa conuertit; quæ verò non conuertit,* NON SVFFICIT.

Eodem modo Duacensis Facultas locuta est, cùm illam Iesuiticam propositionem damnaret: *Omnes infideles semper & vbique habent sufficiens auxilium ad salutem ex parte Dei. Neque infidelis*, inquit in censuræ assertione, *quisquam credere potest, nisi per gratiam, quâ cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur, quam gratiam eum non habere quamdiu infidelis manet perspicuum est. Si ergò donum fidei nondum habet infidelis, quomodò dicendus est habere* SVFFICIENS *auxilium ad salutem ex parte Dei, cùm absque dono Dei non possit esse fidelis.*

Sic etiam Duacensis Facultatis insigne lumen Guillelmus Estius ex his Scripturæ locis: *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet*; & infra: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*, & similibus, colligit *non omnibus dari auxilium simpliciter ex parte Dei sufficiens ad hoc vt veniat ad Christum; quia non omnes ad Christum veniunt, neque omnes à Patre trahuntur, & quicumque non veniunt, non trahuntur efficaciter.* Quibus locis perspicuum est sufficientis gratiæ nomen eo quo diximus sensu vsurpari. Ab illis verò Theologis non multùm recedunt celeberrimi S. Thomæ discipuli, qui licet gratiæ sufficientis nomen non respuant, agnoscunt tamen solam efficacem esse simpliciter & absolutè sufficientem. Sic Medina ex Cajetano in 1. 2. q. 109. ar. 10. *Ad hoc*, inquit, *argumentum optimè respondet Caietanus, quòd dupliciter aliqua res potest esse sufficiens ad aliquem actum exercendum; vno modo simpliciter sufficiens, quod accidit quando ipsa res sola sine adminiculo alterius potest absolutè operationem producere. Alio modo potest dici sufficiens, non simpliciter, sed in suo genere. Verbi gratia visus in genere potentiæ est sufficiens ad videndum; & qui visum habet, dicitur posse videre. Est tamen sufficiens vt potentia, non tamen simpliciter; nam sine obiecto atque lumine non potest videre: Ita habens gratiam & habitus virtutum potens est perseuerare, tametsi egeat auxilio gratiæ tum ad operandum, tum ad perseuerandum*; quod auxilium efficax esse vel hinc satis patet, quod loquitur de auxilio non quo perseuerari potest, sed quo perseueratur, quod apertè infra appellat *auxilium efficax*.

Cùm igitur sufficientis gratiæ ab efficaci distinctæ nomen nec Patres, nec Concilia, nec summi Pontifices vlli commemorent; improbent & reiiciant

reijciant duæ celeberrimæ Theologicæ Facultates, repudiet doctissimus Estius, cuius scripta in omnium catholicorum manibus cum laude versantur, minùs proprium esse fateantur etiam qui illud vsurpant, illius vocis in Ecclesiam introducendæ nulla necessitas extitit, multò minus verò vlla causa subest, cur illa vox quasi catholicæ fidei tessera à quoquam exigatur, cum in suo notissimo significatu, id est Moliniano, erroneum sensum habeat, vt omnes Thomistæ contendunt: in Thomistico autem sensum eo quidem judicio rectum, in Molinistarum verò mentibus & auribus intolerandam absurditatem contineat. Non satis autem Ecclesiæ honori consulere videatur, qui ab eâ præcipi velit illius vocis vsum, quæ cum duos tantum significatus habere possit; altero erroneum sensum, vt Thomistis videtur, altero ridiculum, vt Molinistis placet, complectatur.

Verùm, vt meo quidem judicio prouidentius fuisset, illud nomen neutiquam initio in scholas catholicas admittere, sic jam receptum per vim abigere & præfractiùs de voce contendere, durius & ab Ecclesiæ pace alienius videri potest. Ergo cum Thomistis numquam de illâ voce litigabimus; rogabimus tantum, dum apud imperitos verba facient, vt vel ab illâ voce abstineant, vel saltem admoneant illam à se vsurpari in eo significatu qui à Moliniano longè disjunctus sit. Ita nullum mihi cum ipsis certamen est, nec de nomine, quia non reijcio; nec de sensu, quia sensum illius vocis Thomisticum admitto. Admitto quippe justis gratiam quæ det *posse*, vltra quod nulla virtus interna requiratur, sed tantum applicatio, motio, prædeterminatio, impulsio illius virtutis, quæ fit per auxilium efficaciter prædeterminans ex omnium Thomistarum sententiâ.

ARTICVLVS XI.

Sufficientis gratiæ nomen Thomistico sensu vsurpatum habituali gratiæ rectiùs tribui quàm actuali.

SVPPONAMVS igitur esse aliquam gratiam ab efficaci distinctam, quæ conferat illud posse cui desit sola applicatio & motus; quod concedo & profiteor. Supponamus 2. illam gratiam rectè sufficientem vocari Thomistico sensu, quod non aspernor, modò à Moliniano errore sejungatur. Vna quæstio superesse poterit de naturâ illius gratiæ sufficientis quæ det *posse*, vtrum scilicet sit vel habitualis vel actualis; siue vtrum sit aliquid in anima permanens, etiam si minimè de eâ cogitemus; an potiùs pius intellectus & voluntatis motus, de quo non video inter ipsos Thomistas constare.

Veteres enim Thomistæ vt Capreolus, Ferrariensis, Caietanus: & nonnulli ex recentioribus, vt Louaniensis Facultas, & Estius, *posse* illud quod gratiam efficacem antecedit, habituali gratiæ tribuunt, non autem actuali. Ita sentiunt adhuc aliqui Hispanienses Theologi; imò hæc sententia plerisque Parisiensibus Doctoribus probatur, nec ingrata est ipsis Censoribus, dummodò ab amicis suis, non à me propugnetur.

Contrà verò plerique recentiores Thomistæ gratiam illam quæ dat justis *posse*, actualem esse volunt, & eandem cum illâ, quæ alio nomine dicitur, de quâ mox vberiùs agemus.

In illâ Theologorum dissensione non diffiteor, in eorum me Thomistarum partes cōcedere qui *posse* illud antecedens gratiam efficacem, per gratiam habitualem tribui docent; & ideò illam potiùs quàm actualem sufficientis gratiæ appellatione afficiunt. In eam sententiam his rationibus adducor. Primò quia S. Thomas, quem in scholasticâ Theologiâ ducem sequor, omnino istius mihi videtur esse sententiæ. Sic enim loquitur q. 110. a. 2. *In eo qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum est autem supra quod dupliciter ex gratuitâ Dei voluntate homo adjuuatur; & vno modo in quantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoscendum, vel volendum, vel agendum. Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animæ; actus enim mouentis in moto est motus, vt dicitur in 3. Physic. Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, secundum quod aliquod habituale donum à Deo animæ infunditur. Et hoc ideò quòd non est conueniens, quòd Deus minùs prouideat his quos diligit ad supernaturale bonum habendum, quàm creaturis quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus sic prouidet, vt non solùm moueat eas ad actus naturales, sed etiam largiatur eis formas & virtutes quasdam, quæ sunt principia actuum, vt secundum seipsas inclinentur ad huiusmodi motus; & sic motus quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, secundum illud Sap. 8. Et disponit omnia suauiter. multò igitur magis illis quos mouet ad consequendum bonum supernaturale æternum, infundit aliquas formas seu qualitates, secundum quas suauiter & promptè ab ipso moueantur ad bonum æternum consequendū; & sic donum gratiæ qualitas quædam est.* Ex hoc loco elici potest, idem præstare in rebus supernaturalibus gratiam habitualem ad actus supernaturales, quod formæ naturales præstant in naturalibus ad actus naturales. Sed illæ formæ naturales tribuunt illam potentiam quæ antecedit motionem Dei præmouentem & prædeterminantem, ex omnibus Thomistis. Igitur formæ seu qualitates supernaturales debent etiam præstare potentiam illam, quæ antecedit prædeterminantem & præmouentem gratiam.

2. S. Thomas nullam agnoscit motionem generalem Dei per gratiam. Sic enim loquitur 1. 2. q. 9 a. 6. *Dicendum quod Deus mouet voluntatem hominis sicut vniuersalis motor ad vniuersale objectum voluntatis quod est bonum; & sine hâc vniuersali motione homo non potest bonum velle; sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum & apparens bonum. Sed tamen interdum specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum quod est bonum, sicut in his quos mouet per* GRATIAM. Ex quo colligi licet motionem per gratiam non esse communem omnibus, nec semper adesse. Disertè enim S. Thomas motionem per gratiam non communem, sed specialem; non semper adesse, sed interdum tantum; non omnibus, sed quibusdam tantùm tribui dicit. At verò cùm quæritur potestas in justis gratiâ efficaci destitutis, ferè quæritur eiusmodi potestas quæ semper adsit, quæ proinde repeti non potest ex motione Dei, quæ non semper adest.

3. Gratiam habitualem S. Thomas expresse asserit dare quantum est de se sufficiens auxilium ad non peccandum. De ea enim, vt alibi probauimus, intelligitur locus ille qui extat 1. 2. q. 105. a. 2. *Nec tamen propter*

hoc dicitur quod lex noua iram operatur; *quia quantùm est de se, sufficiens auxilium dat ad non peccandum.* Iam verò numquam de illa motione actuali quæ mouet ad bonum imperfectum, in qua Thomistæ recentiores gratiam suam sufficientem constituunt, dixit S. Thomas illam quantum est de se dare sufficiens auxilium ad bonum perfectum.

4. Thomistæ illi qui gratiæ sufficientis nomen actuali gratiæ concedere solent, ijdem nihilominùs quidquid gratiæ sufficienti competit, habituali conuenire vltrò agnoscunt. Quid enim ampliùs habere potest gratia sufficiens ab efficaci distincta, quæcumque tandem illa sit, quàm vt det homini sufficientem virtutem in actu primo, quò possit seruare omnia mandata & perseuerare in finem si velit. Id verò ipse Aluarez, qui inter præcipuos gratiæ sufficicientis actualis patronos vulgò censetur, per gratiam habitualem justo conferri profitetur, eamque esse S. Thomæ sententiam. Sic enim ille Resp. l. 3. c. 5. n. 20. *Ex doctrinâ*, inquit S. Thomæ 1. 2. q. 109. *per gratiam habitualem & virtutes infusas habet homo sufficientem virtutem in actu primo, quò possit seruare omnia mandata & perseuerare vsque in finem si velit; & tamen de facto cum solâ gratiâ habituali & virtutibus infusis seclusso quocumque auxilio actuali præuenientis gratiæ, numquam seruabit eadem mandata, nec perseuerabit vsque in finem, vt ostendit sanctus Doctor a. 9. & 10. eiusdem quæstionis. Ex hoc autem non sequitur*, QVOD GRATIA HABITVALIS NON SIT SVFFICIENS AD OPERANDVM BONVM. *Fallaciam enim huius consequentiæ detegit S. Thomas a. 9. citato ad primum argumentum, vbi objectionem factam dissoluit.* Frustra ergo requiritur gratia actualis ab efficaci distincta, tamquam necessaria vt habeat justus sufficientem virtutem in actu primo ad mandata seruanda, & tentationes vincendas, cùm id jam habeat ex S. Thoma, fatente ipso Aluare per gratiam habitualem & virtutes infusas.

5. Id ipsum docet Barrholomæus Medina in 1. 2. q. 109. a. 10. super illo S. Thomæ loco: *Nunc autem per gratiam Christi multi accipiunt, & donum gratiæ quo perseuerare possunt, & vlteriùs eis datur quo perseuerent. Ex quo euidens est*, inquit, *esse distinctum donum posse perseuerare, ab eo quod est perseuerare.* Hoc vltimum, nimirum actu perseuerare, gratiæ efficacis esse nemo non videt. Discipiamus igitur ad quam gratiam *posse*, referat, actualem an habitualem. *Posse*, inquit, *perseuerare habet homo ex eo quòd habet gratiam justificantem, per quam natus est ex Deo, & efficitur particeps diuinæ naturæ; ex quo fit potens operari omne bonum, & vitare omne malum.* Et infra: *licet gratia habitualis de se sufficiens sit ad omne peccatum vincendum, & ad omne opus bonum præstandum; nihilominus ratione subjecti in quo residet, & ratione pugnæ quæ semper est à carne, dæmone, mundo, eget homo dono perseuerantiæ, vt victor euadat.*

6. Auxilium gratiæ quod eiusmodi est, vt possit esse, & frequenter sit piæ operationis principium physicum, licet non sine gratiâ efficaci, longe potiori jure dicitur gratia sufficiens in actu primo ad illam piam operationem, quàm quod eius generis est, vt etiam cum gratiâ efficaci piæ operationis principium esse non possit nisi morale. Ex omnibus enim Thomistis causa moralis non est propriè causa, sed metaphoricè, vt docet S. Thomas de malo q. 3. a. 3. Certum est verò gratiam habitualem esse piarum

operationum principium physicum; non item gratiam illam excitantem, quam sufficientem Thomistæ recentiores appellant. Ipsi enim docent teste Aluare Resp. l. 3. c. 4. n. 6. *Auxilium praeueniens gratia excitantis non habere physicum influxum in consensum, seu piam operationem liberam, sed tantùm moralem*, etiam cùm illi adjungitur gratia efficax. Quod multis ille rationibus probat, quarum præcipua est quam affert n. 7. *Motus gratiæ excitantis*, quæ ipsi gratia sufficiens, *solet esse minùs perfectus, quàm actus supernaturalis ad quem mouet. Solet enim Deus viuâ quâdam mortis repræsentatione, aut timore gehennæ, excitare & mouere ad actum contritionis, aut dilectionis Dei super omnia, qui actus & accidentaliter & specificè sunt præstantiores motibus excitantis gratiæ. Ergo huiusmodi gratia excitans non erit physico influxu causa efficiens horum actuum. Probatur consequentia. Nam causa efficiens debet esse ad minus æque perfecta, sicut est eius effectus, cùm tota perfectio effectus virtute contineatur in causâ*. Vnde sic concludit n. 17. *Dicendum gratiam præuenientem adjuuantem* (hoc est efficacem) *vires efficaces tribuere voluntati ad consensum eliciendum, & physicum influxum habere in eumdem consensum, vt dictum est. Gratia autem excitans licet tribuat libero arbitrio vires sufficientes, quibus possit piè operari si velit, non tamen concurrit efficienter ad piam operationem, quia mouet voluntatem ex parte finis alliciendo, inuitando, & suadendo.* Quantò igitur magis gratia habitualis dici potest sufficiens Thomistico sensu ad bene agendum & mandata seruanda, de quâ sic ipse Aluarez in Resp. ad 8. objectionem, quæ erat eiusmodi: *Auxilium præueniens gratiæ excitantis non minùs trahit & inclinat voluntatem ad opus bonum, quàm habitus; sed multo magis. Atqui habitus præsertim infusi cooperantur physico influxu cum libero arbitrio in opus pium seu consensum. Ergo simul cooperabitur gratia excitans præueniens. Ad octauum*, inquit, *respondetur quod gratia excitans inclinat moraliter voluntatem ad opus bonum, eam mouendo ex parte obiecti, alliciendo, inuitando, & suadendo. Habitus verò supernaturalis inclinat eam habitualiter ex parte potentiæ per modum principij effectiui. Auxilium autem efficax præuenientis gratiæ adjuuantis inclinat voluntatem, id est inclinare eam facit actualiter & infallibiliter.* Nulla ergo gratia *omnibus modis* ad opus bonum *sufficiens*, nisi quæ ipsum in nobis atque nobiscum efficaciter operatur, vt alibi fatetur ipse Aluarez. Sed si inter gratiam excitantem respectu actus perfecti ad quem disponit, & gratiam habitualem comparatio instituatur, hæc profectò quæ ex *parte potentiæ per modum principij effectiui ad opus bonum voluntatem inclinat*, sufficientis gratiæ nomen magis meretur, quàm *quæ illam tantùm moraliter inclinat ex parte obiecti*, neque vmquam boni operis principium verum & physicum esse potest.

7. Gratia habitualis nullam aliam requirit habitualem ad agendum actu, & ideò est verè sufficiens in genere gratiæ habitualis. At minùs propriè gratia excitans actualis dicitur sufficiens, quia ad ipsam actionem actu producendam requirit aliam gratiam actualem, nempe efficacem. His rationibus moueor, vt meliùs habituali, quàm excitanti actuali, sufficientis gratiæ nomen dari existimem.

ARTICVLVS XII.

Bono atiam ſenſu gratiam excitantem dici poſſe ſufficientem.

ATTAMEN ſi quis pertinaciùs obtinere nitatur gratiam excitantem ſufficientem appellari poſſe, dummodo Molinianam hujus verbi ſignificationem excludat, & alterius gratiæ efficacis neceſſitatem ad ipſam actionem admittat, faciles nos præſtabimus; nec enim de nominis quæſtione, in quo vel ſanciendo vel abrogando nulla Eccleſiæ autoritas interceſſit, libenter certauerimus. Quam volent igitur excitantem gratiam, ſufficientem appellent recentiores Thomiſtæ, nos omnino repugnantes non habebunt, dummodò vt faciunt, eo tantum ſenſu ſufficientem dicant, quòd in nobis initia bonæ voluntatis producat, atque adeò quamdam bene agendi potentiam & virtutem largiatur: quòd talis ſit, vt niſi validior ei concupiſcentia reſiſteret, non modò boni operis deſiderium fructu vacuum, ſed ipſum bonum opus reipsâ produceret: quòd talis ſit, vt qui illi reſiſtit, in eo ſit culpandus: quòd talis ſit, vt niſi praua voluntas in nobis ineſſet, ad bene viuendum ſola ſufficeret: denique quòd talis ſit, vt ei homo plenè conſentiat ſi voluerit; quòd autem nolit, ex eius vitio & prauitate naſcatur.

His, inquam, omnibus ſenſibus rectè excitantem gratiam ſufficientem dici tacitè concedi poteſt. Hæc enim omnia de gratiâ excitante quæ imperfectam voluntatem largitur, verè dicuntur, ſtent modò illa duo, de quibus nulla cum Thomiſtis contentio eſt. Primò gratiam illam excitantem quæ imperfectos actus producit, ſemper eum effectum habere ad quem abſolutâ Dei voluntate ordinatur, quod omnes Thomiſtæ vnanimi conſenſu docent, vt ait Aluar. diſt. 80, & alibi paſſim.

Alterum eſt, illi gratiæ excitanti, quæ mouet hominem ad imperfectum bonum & ad actus imperfectos, neminem vmquam ſine amplioris gratiæ præſidio ad actum perfectum conſenſiſſe, imò repugnare vt reipsâ conſentiat; nec illam gratiam complecti omnia agendum neceſſaria: quæ peruulgata item eſt omnium Thomiſtarum doctrina. Sic enim Nauarretta contr. 24. n. 56. & cont. 19. n. 1. Aluar. diſp. 76. n. 1. & 91. n. 14. Silu. in 1. 2. q. 111. art. 3.

Quibus addi poteſt quod ait Aluares diſp 99. n. 2. Gratiam ſufficientem, quâ ſufficiens eſt, & quatenus tribuit tantùm homini poſſe piè operari ſi velit, non autem facit vt velit, etſi detur ex meritis Chriſti, non eſſe tamen propriam Chriſti gratiam; quia propria Chriſti gratia eſt gratia adjuuans, quâ Deus facit vt velimus. Ergo in his omnibus, quia de re ipsâ conuenimus, in verborum vſu faciles eſſe poſſumus.

Sed cùm in eo quidam è cenſoribus præcipuum ſententiæ ſuæ fundamentum locarint, quòd Petro omnem gratiam actualem à me negari dicerent, paulò accuratiùs explananda eſt excitantis illius gratiæ natura, vt ex us expli catione clareat, quando adſit, quando non adſit.

ARTICVLVS XIII.

Quarta quæstio: Vtrùm semper adsit gratia excitans, quam Thomistæ sufficientem vocant. Accuratiùs explicatur illius gratiæ natura.

IMprimis constans est Thomistarum doctrina, gratiam sufficiētem actualem, & gratiam excitantem, eamdem prorsus esse gratiam duobus affectam vocabulis. Sic Aluarez disp. 76. n. 5. *Gratia excitans vt complectitur non solùm illuminationem externam & internam intellectus, sed etiam motionem supernaturalem receptam in voluntate, idem est realiter quod gratia sufficiens, ita vt omnis gratia prædicto modo excitans sit gratia sufficiens comparatione effectus ad quem excitat, vt si excitet ad credendum, erit gratia sufficiens comparatione actus fidei; & si excitet ad diligendum Deum super omnia, erit gratia sufficiens respectu actus dilectionis Dei.*

2. Etsi disputent inter se Theologi, vtrùm gratia excitans siue sufficiens sit actus intellectus & voluntatis, quatenùs à Deo productus, vt quidam existimant; an verò eorum causa, vt Aluarez & plerique Thomistæ: conuenit tamen inter illos nullam esse gratiam sufficientem siue excitantem, vbi nulla est cogitatio, nulla voluntas. Quamobrem excitantem gratiam vel constituunt vel semper comitantur piæ cogitationes, piæ voluntates; quas ita explicat Aluarez disp. 73. *Dicendum est enim*, inquit, *Deum per gratiam excitantem efficere vt homo euigilet, & attendat ad illa quæ ad amplectendum bonum & respuendum malum conducere possunt, vt verbi gratiâ cùm per peccatum est à Deo auersus, gratia excitante intellectum eius Deus illustrat, vt videat quàm malum, & quàm amarum est reliquisse Dominum. Per eamdem gratiam causat Deus quosdam actus supernaturales licet imperfectos, quibus remotè disponit hominem ad iustificationis gratiam consequendam; vel si est iustificatus, per eosdem actus imperfectos liberum eius arbitrium inclinat, vt Deo excitanti & vocanti consentiat & cooperetur.*

Similiter Lescotius olim Theologiæ professor, nunc Carnotensis Episcopus in scriptis suis gratiam excitantem sufficientem explicat qu. 2. art. 8. *Excitans*, inquit, *est per quam sæpe rebus humanis, fortè etiam malis occupati, sentimus nos de repente inspirari & quasi de somno excitari, partim illustratione quâdam & bona cogitatione, quam intellectui nostro Deus immittit, partim piâ affectione quam voluntati.*

Notandum porrò nomine gratiæ sufficientis & excitantis non contineri solùm actus indeliberatos, sed etiam actus liberos & deliberatos imperfectiores, quatenus ad perfectiores disponunt; verbi gratiâ actus fidei, spei, & charitatis imperfectæ, quatenus per ipsos disponimur ad obseruationem mandatorum; licet isti actus non solùm per excitantem, sed etiam per adjuuantem conferantur, & sic sub diuersâ consideratione ad excitantem gratiam pertinent, quia disponunt & excitant ad perfectiores actus: ad adjuuantem, quia consensum deliberatum inuoluunt, quem Deus in homine efficaciter operatus est. Sic Aluarez disp. 75. n. 4. Imò ex eâdem Thomistarum scholâ Navarretta contr. 17. in 1. p. qu. 19. art. 8. multis probat, *auxilium*

excitans quatenus denotat actum voluntatis, per se loquendo esse actum liberum eidem voluntati.

Sed quoniam ex doctrinâ Apostoli non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est; multò minùs autem desiderare & piam vllam affectionem habere: sequitur hæc duo inter se retrò commeare, vt quisquis piam cogitationem habet, piam affectionem, pium conatum, habeat etiam gratiam excitantem: & rursus: vt quisquis habet gratiam excitantem, habeat etiam pios motus, pia desideria, pias cogitationes. Ex quo sequitur quicumque piam cogitationem, piam voluntatem de peccato vitando non habet, non habere gratiam excitantem sufficientem: & rursus: Quicumque non habet gratiam excitantem ad peccatum vitandum, non habere piam cogitationem, & piam affectionem.

ARTICVLVS XIV.

Quando admittenda sit excitans illa gratia.

COnstitutâ gratiæ excitantis sufficientis Thomistico sensu naturâ, dilucescere potest an admittenda sit illa, & quibus & quando concedenda.

Primum enim certum est, illam gratiam repudiari in totum & negari non posse. Quam multi enim experiuntur istiusmodi pias cogitationes, pias affectiones? Quàm multos subit nonnumquam timor inferni, cura & sollicitudo suæ salutis? Quàm multos allicit cœlestis quædam suauitas, quâ ad amorem rerum cœlestium quasi furtim rapiuntur? Quàm multi denique à peccato se deterreri, ad bona opera allici eiusmodi motibus quotidie sentiunt?

2. Certum est, illam excitantem gratiam omnibus piè cogitantibus, volentibus, & conantibus adesse. Vnde enim piè cogitarent, vnde vellent, vnde conarentur, nisi per excitantem gratiam illos in animo motus operaretur Deus? Quamobrem nihil verius quàm justis volentibus & conantibus non deesse gratiam excitantem seu sufficientem Thomistico sensu. Neque enim sine illâ gratiâ vellent & conarentur. Nihil verius quam illis justis volentibus & conantibus adesse possibilitatem illam in actu primo quæ non complectitur omnia ad agendum præræquisita. Habent enim & actualem & habitualem gratiam, quarum alterutra ad id præstandum satis esse posset. Sed quoniam gratiæ excitanti, quâ volunt & conantur justi, non semper adjungit Deus gratiam efficacem, quâ plenè velint & plenè conentur, nec vllus tamen gratiæ sufficienti ad illum effectum consentit, comparatione cuius dicitur sufficiens, sine efficacis auxilio; ideò deest sæpe justis volentibus & conantibus per gratiam excitantem efficax gratia, quæ vna complectitur omnia ad agendum necessaria; adeóque illis justis gratiam sufficientem habentibus, sed non plenè consentientibus mandata Dei non sunt possibilia, eâ possibilitate quæ complectatur omnia ad agendum necessaria; licet alio possibilitatis genere, Thomistico scilicet, possibilia semper sint.

Ex his colligi licet affuisse Petro tum cùm præsumpsit gratiam illam excitantem ad mortem pro Christo subeundam. Tunc enim Petrus & volebat & conabatur; *nec defuit ipsi*, vt ait Aug. de gr. & lib. arb. c. 17. *parua & imperfecta charitas, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse quod se velle sentiebat. Et quis istam, etsi paruam, dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit.* Quamuis autem parua illa charitas quæ Petro non defuit non esset sufficiens Moliniano sensu ad mortem pro Christo subeundam, quia fieri non potuit vt cum illâ solâ mortem pro Christo reipsâ subiret; ac propterea Petrum tunc Augustinus infirmum fuisse, & mori pro Christo non potuisse pronuntiet; nihilominus tamen rectè sufficiens dici potest Thomistico sensu. Omnis enim gratia excitans in voluntate recepta, qualis illa fuit, sufficiens est apud illos, vt testatur Aluarez loco jam citato. Et reuerà illa Petri charitas, quamuis infirma, satis fuisset ad mortem pro Christo oppetendam, nisi proprio vitio Petrus vitæ cupidior, timidior, ignauior, sui amantior fuisset, vt supra notauimus.

Quòd si quis quærat an infirmam illam charitatem tum habuerit Petrus, cùm Christum negauit: respondeo id liquido sciri non posse, cùm nec ex Scripturâ, nec ex Patribus satis certa habeamus argumenta, vt præcisè definiamus quid tum in mente Petri sit actum. Quare nihil absurdius fieri potest ijs, qui quod in epistolâ meâ post Chrysostomum & Augustinum dixi, magnam esse veritatem, Scripturarum & Patrum autoritate sancitam, Petro justo defuisse gratiam sine quâ nihil possumus, ita contra mentem meam interpretantur, quasi Petro defuisse dixerim omnem omnino actualem gratiam siue sufficientem siue efficacem.

Egone magnam esse veritatem dicerem, Scripturarum & Patrum autoritate definitam, Petro omnem gratiam actualem defuisse, cùm eo nihil incertius esse, nihil in Patribus, in Scripturis obscurius & ignotius iudicem? Affuit planè, si voluit & conatus est; sed an voluerit & conatus sit, mihi quidem planè dubium est. Dubia verò pro certis affirmare à Theologi officio alienum censeo. Quamobrem id de quo mihi non constabat non dixi: illud dixi, Petro gratiam sine quâ nihil possumus defuisse, quia defuit gratia efficax, de qua verè dicitur, sine illa nihil boni fieri posse, vt Conciliorum & Patrum concinentibus testimoniis in priori huius disputationis parte ostendimus.

ARTICVLVS XV.

Vtrum adsit in omnibus generatim peccatis gratia excitans, siue sufficiens Thomistico sensu.

CVM quæritur vtrum adsit gratia sufficiens actualis in omnibus peccatis, id quæritur vtrum adsint in omnibus peccatis mortalibus & venialibus piæ cogitationes quibus peccatum innotescat, pia desideria quibus ad illud fugiendum voluntas excitetur: de quo quid sentiamus duabus conclusionibus aperiemus; quarum hæc prima sit.

Hominibus

Hominibus ignorantibus, errantibus, incogitantibus, nec volentibus, nec conantibus euitare peccatum, non adest cognitio, scientia, cogitatio de peccato diuinitus immissa; non adest voluntas & desiderium fugiendi peccati; non adest conatus ad abstinendum à peccato, idest, non adest gratia excitans siue sufficiens actualis.

Non arbitror argumentis opus esse ad illam conclusionem stabiliendam. Quid enim per se manifestius, quàm non adesse cognitionem ignorantibus, scientiam errantibus, cogitationem incogitantibus, voluntatem nolentibus, conatum non conantibus?

Hinc habes quàm absurdè nonnulli ex summi Pontificis Innocentij X. Constitutione gratiã actualem in omnibus peccatis semper præsentem eliciant. Quid enim? Damnauit summus Pontifex hanc propositionem: *Quædam Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundum præsentes quas habent vires sunt impossibilia; deest quoque gratia quâ possibilia fiant.* Quid inde? Vt liberalissimi simus in aduersarios: vt non vrgeamus verbum, justis, de omnibus justis intelligendum, cùm propositiones indefinitæ in materiâ dogmaticâ pro vniuersalibus accipiantur; adeòque eam doctrinam à Pontifice esse damnatam quæ legem Dei ita omnibus nunc hominibus impossibilem esse contendit, vt nulli prorsus ei obseruandæ pares sint, vtcumque spiritu Dei adjuuentur. Vt demus gratiæ nomen in hac Propositione de actuali non de habituali accipi debere. Quamquam ne cogitauit quidem Pontifex de eo definiendo, vtrum per gratiam habitualem, an per actualem mandata Dei sint possibilia: Quid inde tandem efficient? Nimirum iustis volentibus & conantibus adesse gratiam actualem. Si hoc vnum postulant, vltro concedimus. Sin autem volunt vt etiam nec volentibus nec conantibus adsit: non vident primùm quidem propositionem à Pontifice damnatam *de volentibus & conantibus* esse, adeòque ad nolentes, & non conantes ridiculè detorqueri. Deinde pugnantia se loqui, & intestinum dissidium in summi Pontificis verba intrudere. Vt enim nec volentibus nec conantibus adsit gratia actualis tam repugnat, quàm adesse voluntatẽ non volentibus, conatum non conantibus. Quid est enim gratia actualis, nisi voluntas, nisi conatus. Adest ergo volentibus & conantibus; fatemur. Ergo etiam nec volentibus nec conantibus. Quis tam ineptam, tam sibi aduersantem consecutionem non irrideat, non aspernetur, non summi Pontificis Constitutioni contumeliosam judicet?

Altera conclusio est, quosdam etiam justos peccare per ignorantiam, idest, carere cognitione peccati quod committunt, peccare per errorem, id est, approbare falsa pro veris; peccare per incogitantiam, id est, non cogitare de pecato quod admittunt; denique non habere semper boni faciendi desiderium nec conatum, siue quia latet an justum sit, siue quia non delectat.

Quis enim de se spondere audeat numquam vllum sibi subrepsisse peccatum per improuisas fratrum offensiones, per tacitas libidinis illecebras, per occultas sensuum insidias, per ignorantiam, per errorem, per subitos æstus, per linguæ intemperantiam, quin præcesserit in animo per piam cogitationem peccati illius cognitio, infirmitatis suæ notitia, excitatio ad orandum, pium desiderium voluntatem à peccato retrahens.

Quid causæ superesset sanctis, vt ad Deum assiduè clamarent: *Ab occul-*

tis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo, si nullum vnquam peccatum occultè sese in animum insinuaret? Quid causæ esset, cur ita Dominum deprecarentur: *Et ignorantias meas ne memineris*, si nulla per ignorantiam culpa posset admitti? Cur vigilarent aduersus diaboli insidias, si peccare non possent, quin priùs illa peruigili cogitatione excitarentur?

Quis sibi in mentem possit inducere numquam sibi cognitionem peccati defuisse, qui præclarum illum Augustini locum meminerit, cuius veritatem omnes sancti ex intimo sensu pietatis agnoscunt. *In multis*, inquit ille de sp. & litt. c. 36. *offendimus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere vel non displicere quod facimus, & posteà per Scripturam eius siue certâ & perspicuâ ratione commoniti, cùm didicerimus quod ei non placeat, pœnitendo deprecamur vt ignoscat. Plena humana vita est documentis talibus.*

Quî potest illa doctrina præuiarum cogitationum in omnibus peccatis à peccato retrahentium consistere cum illâ Concilij Palæstini definitione, quâ proscribitur propositio illa Cælestij: *Obliuionem & ignorantiam non subjacere peccato, quoniam non secundùm voluntatem eueniunt, sed secundùm necessitatem.*

Porrò & ignorantiâ sæpe peccari, & tamen illa peccata voluntate fieri præclarè explicat Aug. lib. 1. retr. c. 15. *Nam & qui nesciens peccauit, non incongruenter nolens peccasse dici potest, quamuis & ipse quod nesciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. Quia voluit ergo, fecit; etiamsi non quia voluit peccauit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati. Quod tamen factum peccatum fuit: hoc enim factum est quod fieri non debuit.*

Quamlibet multa hîc conferre possem Patrum testimonia, quibus disertè docent sæpe sine præuiâ peccati cognitione peccari: sed in re tam perspicuâ satis erit vnumquemque hîc admonere, vt adeat conscientiam suam, vt vitam suam vel per vnum diem diligenter exploret; nec vllum fore puto, qui affirmare audeat de omnibus culpis venialibus, quæ innumeræ subrepunt vel sanctissimis viris, illis se cogitationibus semper admonitum fuisse. Imò verò longè plurima sunt in quibus omnes delinquimus, quæ nobis numquam detegentur, nisi cùm Deus reuelabit operta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quò quisque puriorem conscientiam habet, eò plures eiusmodi detegit næuos, sicut in solis lumine volitantes pulueris minutiæ deprehenduntur. In communi verò vitâ latent hæc omnia, & à nescientibus ferè committuntur.

Pœnaliter peccare se fatetur Augustinus, si quando plus illum cantantis sonus, quàm psalmi sensus delectaret. Religioni ducebat purissimus animus vel lucem ipsam aspicere alicujus consectatione voluptatis; itemque oculos in araneam, in leporem transeuntem subitâ quâdam curiositate conijcere, culpam esse putabat. Idem vt aduersus Pelagium probaret, non ideò credendum esse Abelem omnis peccati expertem fuisse, quòd nulla eius peccata Scriptura commemorat: *quasi verò*, inquit lib. de nat. & gr. cap. 37. *commemorandum fuerit, si Abel quamuis meritò iustus appellatus est, paulo immoderatiùs aliquando risit, vel animi remissione iocatus est, vel vidit aliquid ad concupiscendum, vel aliquando immoderatiùs poma decerpsit, vel plusculo cibo crudior fuit, vel cum oraret cogitauit aliquid vnde eius in aliud auocaretur intentio, & quoties illi ista ac similia multa subrepserint.*

Interrogentur nunc plurimi christianæ licet ac probatæ vitæ, num ex illis multa inter culpas vmquam habuerint, numquam vel cogitasse respondebunt. Quid officiosa vel jocosa mendacia loquar, quid verba ociosa, ociosas cogitationes, ociosas actiones, quàm multi in peccatis non habent, & per totam ferè vitam in illis leuibus culpis sine vllo conscientiæ morsu perseuerant? Quis porrò confidat omnia se suæ professionis officia nosse, nec vlli se vmquam per ignorantiam defuisse? Magnus ille est quisquis illud de se polliceri cum veritate potest. Sed metuo ne qui spondeat, ob idipsum magnus non sit; quia istud de se profiteri audet, nec profundas humanæ mentis tenebras satis cognitas habet.

Repugnat igitur Patrum authoritati, repugnat Christianorum omnium sensibus illa præuiarum peccati cogitationum in omnibus culpis sententia; nec minùs abhorret à veritate, vt adsit semper pius voluntatis motus, qui nullus esse potest si desit cogitatio. Omitto innumera Patrum loca, in quibus asserunt liberum arbitrium solum nonnumquam esse cùm peccat, & nullatenus gratiæ auxilio, cùm peccat, adjutum. Vnus sufficiet in præsens Augustini locus qui extat l. 6. op. vlt. contra Iul. c. 41. *Nec hujus*, inquit, *concupiscentiæ reatus nisi in renascentibus soluitur, vt eo post absolutionem non inquinetur, nisi qui ei ad perpetrandum opus malum spiritu aduersus eam vel* NON CONCVPISCENTE, *vel non fortiùs concupiscente consentit.*

Nec verò præuias illas pias cogitationes & pios motus diuinitus immissos in omnibus peccatis præsentes à me negari quisquam mirari debet, cùm ab aduersariis meis vulgò negentur. Negauit in scriptis suis Illustrissimus Carnotensis Episcopus gratiam actualem semper adesse, cùm ad multas tentationes superandas, ad multa peccata mortalia vitanda, gratiam habitualem satis esse contendat. Sic enim ille tr. de gr. qu. 4. a. 10. *Vt nunc se res habent, ad naturæ totam legem, tumdiu, tum verò vsque ad finem vitæ implendam, præter habitualem requiritur actualis. Non tamen auxilia ista requiruntur ad vincend s singulas tentationes (nisi fortè aliqua sit vehementissima) sed ad multas; quia Concilia & Patres loquuntur de auxilijs ad perseuerandum, ad persistendum & perdurandum necessariis. In quo quidem homo justus* ETSI FORTE OMNIBVS ACTVALIBVS AVXILIIS DESTITVTVS, *adhuc differret ab eo, qui nullam gratiam haberet, neque actualem neque habitualem, quòd homo justus beneficio gratiæ habitualis posset aliquas saltem tentationes vincere, etiam graues; alter verò nullas posset, nisi fortè leues. Item si sermo sit de aliquibus solum peccatis mortalibus, ad hoc sufficere potest habitualis gratia reipsâ per se & sine actuali, vbi nulla est vehementissima tentatio.*

Hanc doctrinam duo ex Censoribus, nimirum P. Nicolai, & Alphonsus le Moyne catholicam esse & orthodoxam graui authoritate pronuntiarunt. Ego quid de ipsâ sentiendum sit, hoc loco non dico. Tantùm illud colligo, apud aduersarios meos pro certo non haberi, gratiam actualem in omnibus peccatis, etiam mortalibus adesse, eamque possibilitatem, quâ justi semper possunt euitare peccata, semper ipsis conferri per gratiam actualem. Quare si ipsis non consentientibus modò, sed etiam approbantibus licet defendere tantam vim esse gratiæ habitualis, vt nonnumquam eius vnius ope habeatur illa Moliniana potestas cui nihil desit ad agendum necessarium; quid est quod ægrè ferant eidem habituali gratiæ tribui

nonnumquam eam potentiam Thomisticam, quæ non complectatur omnia necessaria ad agendum, & quæ numquam in actum prodeat sine efficacis gratiæ præsidio. Nam si hoc contendant, Molinisticam potestatem rectè tribui habituali gratiæ, Thomisticam non posse: quis illos non videat non considerare, sed quasi sortiri quid dicant: nec sic tamen vim istius argumenti declinabunt. Consequens enim semper erit, gratiam actualem non semper in omnibus peccatis & tentationibus adesse.

Negant etiam illas præuias cogitationes quicumque sufficere dicunt, affuisse aliquando in peccato veniali piam cogitationem & pium motum, cui si non consenserimus, meritò in aliis actuali gratiâ priuemur. Negant quicumque præuias illas cogitationes & pios motus tantùm in grauibus tentationibus requirunt, quæ sententia nunc inter Molinistas prioris opinionis absurditate commotos serpere incipit. Negant quicumque contendunt istiusmodi motus in iis tantùm culpis semper reperiri, quæ neque per errorem, neque per ignorantiam committuntur; quam sententiam nonnullis ex ipsorum numero probari video. Negant denique vniuersi Molinistæ, qui libenter numero suo aggregarunt vnum ex doctoribus qui gratiam habitualem sufficientem esse Thomistico sensu, actualemque gratiam sæpe dari, non semper publicè professus est.

Soli ergo Iesuitæ nunc vrgent illud præuiarum cogitationum in omnibus peccatis commentum: verùm illud ipsi pessimè tuentur. In eas enim angustias redacti sunt, vt gratiam actualem sitam doceant in cogitationibus, de quibus non cogitetur; in piis motibus quos non sentiamus: quasi vel fieri possit vt aliquis incogitans cogitet, vel eâ cogitatione ad non peccandum adjuuetur, quam ipse non aduertat; & ideo reus sit apud Deum, quia piæ cogitationi quam non aduertit, non consenserit. Quo quidem nihil absurdius dici posse arbitror; & ideò Cardinali Bellarmino meritò illud exploditur l. 2. de gr. & lib. arb. c. 6. *Non potest*, inquit, *vllus conuerti sine gratiâ praeueniente. Gratia verò ista praeueniens non semper adest, vt vel experientia ipsa testatur. Non enim sentimus assiduè nos illuminari à Deo, aut immitti bona desideria quibus excitemur ad conuersionem. Non igitur semper habemus auxilium sufficiens ad conuersionem. Dicunt aliqui Deum quidem perpetuò pulsare ad ostium cordis, & peccatores vocare; sed eos aliis rebus intentos non percipere vocationem Dei. Sed hac responsio cum ipso experimento apertissimè pugnat. Nam cùm vocatio, pulsus, tractus, excitatio illa Dei sit actio nostra, quamuis non libera; nempe bona cogitatio bonumque desiderium repentè ac diuinitus immissum, quomodò potest fieri vt non sentiatur in nobis, si sit non solùm in nobis, sed etiam à nobis.*

Exploditur item ab Illustrissimo Lescotio tr. de gr qu. 2. a. 11. vbi cùm sibi objecisset, *peccatores non sentire in seipsis singulis momentis vel horis diuinas motiones vel inspirationes; non ergo eos habere gratiam sufficientem*: non respondet cogitationes illas tales esse, vt sæpe non aduertantur; verùm consequentiam negat. *Nam*, inquit, *vt gratia dicatur sufficiens, necesse non est eam dari singulis momentis vel horis, sed satis est quod detur certis temporibus: sicut etiam rectè dicimur amicum sufficienter admonere officij sui, etsi eum quidem non perpetuò admoneamus.* Quibus ex verbis intelligi licet, primùm ex Lescotij sensu non adesse gratiam actualem in singulis tentationibus; aliàs singulis

horis adesset, quod ab ipso negatur: vix enim fieri potest vt non singulis horis aliquâ peccati tentatione sollicitemur: deinde ex eodem non adesse gratiam actualem, cùm nullæ diuinæ motiones vel inspirationes sentiuntur.

Nec mouere quemquam debet quod nonnumquam Augustinus asserit, Deum miris & occultis modis agere vt velimus & occulto ac ineffabili modo pias cogitationes immittere. Modum enim operationis istius arcanum esse dicit Augustinus, non ipsam operationem. Itaque sæpe fieri potest, vt bonam aliquis cogitationem habeat, & tamen vnde habeat nesciat; vel omnino ignoret, aut saltem dubitet an bona sit. Sed illud fieri nullo modo potest, vt aliquis cogitet, & se tamen cogitare omnino nesciat, vt illud peccatum ignoret de quo per illas cogitationes sexcenties sit admonitus.

ARTICVLVS XVI.

De peccatis mortalibus accuratiùs.

PLVRA non dicam ad refellendum nuperum illud Molinistatum commentum Vnum tantùm admonebo. Cùm hîc dixi audiendos non esse qui in omnibus peccatorum tentationibus bonas illas cogitationes & pias affectiones tam liberaliter largiuntur, id me de omnibus generatim peccatis intelligere, quatenus hoc nomine & venialia & mortalia cõprehenduntur.

De venialibus certa res est & frequentissima; de mortalibus certè longè infrequentior. Non video tamen quibus rationibus adductus quisquam certò definire possit, nemini vmquam dum in peccatum mortale prolapsus est, defuisse illius peccati cognitionem, eiusque vitandi desiderium diuinitùs immissum. Ecquis enim spondeat propter aggesta multa venialia peccata, propter vitam negligenter actam, propter occultam superbiam, tametsi venialem, diuinum lumen non se penitùs aliquando menti in graui tentatione subtrahere? Quis spondeat pueris illis baptizatis quidem, sed apud hæreticos educatis, cùm in primâ ad hæresim adhæsione peccant mortaliter, semper adesse illius peccati cognitionem cœlitus inspiratam? Quis solidâ ratione decernat malè institutos pueros numquam baptismi innocentiam amittere violatâ lege naturæ, quin illius criminis cognitionem à Deo priùs acceperint?

Quid illi qui Ecclesiæ bona & dignitates vel capessunt vel ambiunt, vel ad hæredes & propinquos carnali affectu sæpe transmittunt? An illos semper hos conscientiæ morsus experiri, & illius flagitij notitiâ per gratiam illustrari pronuntiare velles? Quid porro de illis dicemus, qui falsâ illâ persuasione imbuti sunt, licitum illud & tutum in moribus esse, quod alicuius doctoris Theologi autoritate nitatur? An quoties illi vel cæcos duces sequuntur, vel cæcis cæci ducatum præstant, toties vel ipsi à peccato immunes erunt, vel de eo diuinitus admonebuntur? Quid illi quos Bernardus mirificè describit serm. de Assumpt. *Vis videre, inquit, mundatam, ornatam, & vacantem domum? Hominem intuere qui confessus est & deseruit manifesta peccata precedentia ad judicium, & nunc solas mouet manus ad opera mandatorum,*

corde penitus arido, ductus consuetudine quâdam, planè quasi vitula Ephraim docta diligere trituram: exteriorum videlicet qua ad modicum valent nec vnum iota praterit; sed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim seruus est propria voluntatis, cultor auaritia, gloria cupidus, ambitionis amator, aut hac omnia, aut singula, intus vitia fouens, & mentitur iniquitas sibi. Videas enim interdum sic palliatum hominem vt seducat etiam semetipsum, non attendens vermem, qui interiora depascitur; manet enim superficies, & salua sibi omnia arbitratur.

In hunc statum vtinam non multi imprudentes prolaberentur! Sed quis illos semper de casu suo admonitos asseueret, cùm se cecidisse ad mortem vsque frequenter ignorent? Nonne propter occultos eiusmodi lapsus de quibus nemo potest esse securus, dicebat Apostolus: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum?* Alioqui si semper quisque dum cadit aduertit, quid est quod se quisquam cecidisse nesciat, aut se stare certò non confidat? Magis perspicua sunt quæ per corpus committuntur peccata; sed illa quæ in intimis animi recessibus peraguntur, quàm obscura nonnumquam, quàm soli sæpe Deo nota sunt?

Aliquos ad infernum viuentes descendere dicit Augustinus, quia scientes & prudentes peccant. *Cùm scis*, inquit, psal. 54. *malum esse quod facis, & tamen facis, nonne viuus descendis ad inferos?* Sed ibidem quosdam esse tradit qui non nisi mortui descendant; quia quod agunt malum, ignorant.

Definiat ergo qui volet neminem vmquam lethale flagitium sine præuiâ illius cognitione committere, mihi satius videtur diuinæ iustitiæ profundum non scrutari, sed pertimescere. *Neque enim frustra dictum est*, inquit Aug. de pecc. mer. & rem. c. 24. *Iudicia tua sicut abyssus multa; cuius abyssi altitudinem velut expauescens exclamat Apostolus, O Altitudo &c. Valde enim paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam indiciorum Dei, ad discutiendam gratiam gratuitam nullis meritis pracedentibus, non iniquam, qua non tam mouet cùm prastatur indignis, quàm cùm aquè indignis aliis denegatur.* Nihil autem in diuinis iudiciis inscrutabilius, vt idem ait de dono pers. c. 9. *quàm cur ex duobus piis illi donetur perseuerantia vsque in finem, huic autem non donetur, quamuis illud fidelibus debeat esse certissimum, hunc esse ex pradestinatis; illum non esse.*

Interim tamen totam hanc de peccatis ignorantiæ disputationem libet egregio Bernardi loco ad Hugonem concludere, quo illa omnia quæ hîc dicimus in summam colligit. *Veritatis*, inquit ille aduersus nescio quem qui per ignorantiam peccari negabat, *testimoniis paucis & manifestis manifestum mendacium confutetur. Is forsitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, numquam pro suis ignorantiis deprecatur, sed potius Prophetam irridet deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis mea & ignorantias meas ne memineris. Forsitan & reprehendes Deum exigentem pro peccato ignorantia satisfactionem. Si ignorantia numquam peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebraos, quia in secundo Tabernaculo semel in anno solus Pontifex intraret, non sine sanguine quem offerret pro sui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantia nullum est, non ergo peccauit Saulus, cùm persecutus est Ecclesiam Dei; quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quod erat blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: quòd erat spirans minarum & cadis in discipulos Domini; in hoc quippe abundanter amulator existens paternarum suarum traditionum.*

Non ergo debuit dicere: Misericordiam consecutus sum, sed mercedem recepi; quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem indicabat? Si, inquam, ignorantiâ numquam peccatur, quid causamur aduersus occisores Apostolorum? Quoniam quidem non solùm malum esse nescierunt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo, arbitrati sunt obsequium se præstare Deo.

Verùm quidquid tandem de prauiis illis cogitationibus statuatur, nihil hoc prorsus Epistolæ meæ propositionem attingit, quæ omnem actualem gratiam non negat, sed tantum efficacem, vt supra ostendimus.

ARTICVLVS XVII.

Nullam gratiam necessariam esse vt homini peccatum imputetur.

EX hoc capite sequitur alterum, nimirum gratiam Dei necessariam non esse, vt ei qui legem Dei violarit, peccatum imputetur. Integrum volumen de hoc vno argumento facilè confici potest; quædam hîc tantùm mihi breuiter indicasse satis erit.

1. Ex Augustini mente infideles Iudæi, excæcati, omni prorsus gratiâ caruerunt; vt innumeris locis probari potest, quam non dubiam esse S. Augustini doctrinam Vasquesius agnoscit; & tamen & infideles, & Iudæi, & excæcati à peccato non excusantur.

2. Vt vidimus articulo præcedenti, multis saltem in peccatis venialibus deest pia cogitatio, & pius motus, id est gratia actualis: & tamen isti venialiter peccant.

3. Plusquam vigesies Augustino à Pelagianis objectum est in ipsius sententiâ injustè hominibus peccata imputari, & mandata esse impossibilia; & tamen numquam ideò possibilia dixit mandata, ideò justè imputari peccata, quia numquam deest gratia actualis.

4. Negat disertè Augustinus gratiæ defectum à peccato excusare; sic ep. 105. *Sed excusabunt se*, inquit, *homines qui nolunt rectè & fideliter viuere, dicentes: Quid nos fecimus, qui malè viuimus; quandoquidem gratiam vnde bene viueremus, non accepimus?* Et paulo post: *Quid de nobis fit querela, quòd Deum offendamus malè viuendo, cùm illius voluntati nemo possit resistere, qui nos obdurauit misericordiam non præstando?* Quid ad hoc respondet Augustinus? An illos accepisse gratiam actualem & pias cogitationes? *Si ergo*, inquit, *illos non pudet hâc excusatione non nobis, sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apostolus idem atque identidem dicere: O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Idem verò qu. super Deuteron. q. 50. adhuc luculentiùs: *Simul ostendit Moyses & sine adjutorio Dei homines intelligere & obedire* NON POSSE *oculis cordis & auribus cordis. Et tamen si adjutorium Dei desit, non ideò excusabile esse hominis vitium; quoniam judicia Dei, quamuis occulta, tamen justa sunt.* Eodem modo Prosper eam excusationem refellit in Carm. de ingr. c. 32.

Non autem rectè nec verè dicitur, illos
Qui sunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit degentes mortis in vmbra,

Peccati non esse reos, quia recta gerendi
Non data sit virtus.

Denique sic retundit illam excusationem Fulg. de ver. præd. l. 1. c. 20. *Solent homines in tenebris propriæ cæcitatis extantes, cùm audiunt gratia Dei præueniri atque immutari hominum voluntates, videntque se pro tenebrosi cordis peruersitate culpari, excusationi suæ de justâ Dei voluntate injustum captare suffragium, vt exinde majus recipiant punitionis augmentum. Accusant enim Deum à quo gratiam non accipiunt; & seipsos excusant, qui Deum justum vitio suæ iniquitatis offendunt: ipsi suis manibus inferunt plagas, & medico non dubitant irrogare calumniam.* Quod toto deinde capite persequitur, ostenditque peccatores ideò justè culpari, non quia semper pias cogitationes & pia desideria accipiunt, sed quia suâ voluntate peccant.

5. Si nemo peccaret, nisi qui gratiam actualem à Deo accepisset, falsum planè esset quod S Augustinus post Apostolum sexcenties docuit: *Litteram sine spiritu occidere*: *Legem sine gratiâ fecisse magis reos*: *Legem apud eos, quos non adiuuat gratia, esse virtutem peccati*: *Legem iis intulisse mortem, quos Dei gratia non adjuuit.* Sed contrà dicendum erit: Legem sine gratiâ reos facere non posse, sed cum gratiâ sufficiente semper facere: Legem sine gratiâ neminem occidere, sed cum gratiâ sufficiente semper occidere: Legem iis, quos non adiuuit gratia, mortem non intulisse, sed illis semper inferre mortem, quos gratia sufficiens adjuuat.

6. Falsum erit quod ait Aug. de spir. & lit. c. 3. *Neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via.* Sed contrà Augustino reponendum erit: Liberum arbitrium nihil ad peccandum valet, si lateat veritatis via.

7. Falsum erit quod ait Aug. l. 3. ad Bonif. c. 8. *Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet; ad justitiam verò nisi diuinitùs liberatum adjutumque non valet.* Sed contrà aduersus Augustinum statuendum erit, liberum arbitrium ad peccandum nihil valere, nec peccare posse, nisi diuinitus adjutum.

Denique vt alia innumera prætermittam, quæ gratiam actualem sufficientem ad peccandum necessariam statuunt, in hanc incurrunt horribilem planè consequentiam, Christum ideò pro reprobis mortuum, vt illis promereretur gratiam, sine quâ peccare non possent, & quâ acceptâ infallibiliter peccant. Verùm ad alienandos ab hâc doctrinâ Theologos, sufficit quòd Patrum auribus prorsùs inaudita sit, nec illius apud ipsos vllum omnino vestigium reperiatur.

Quæres verò an hominibus omni prorsus gratiâ destitutis mandata Dei impossibilia fuerint? Respondeo neutiquam. Nam ex Augustino illud est in potestate nostrâ quod fit cùm volumus, non fit cùm nolumus. Eiusmodi semper est obseruantia mandatorum; seruat ea quicumque seruare vult, cùm ista obseruantia nihil aliud sit, quàm firma voluntas obseruandi mandata. Quare quæ voluntate constant, numquam impossibilia dici possunt: fiunt enim semper cùm volumus. Hinc fit vt de hominibus à gratiâ planè desertis verè dicatur, peccare illos non quia bene agere non possunt; sed quia nolunt. Possent enim non peccare si vellent; totaque illorum impotentia nihil aliud est, quàm mala voluntas, mala cupiditas, & animus ter-

renis rebus constanter affixus. Id vidit Cardinalis Bellarminus l. de gr. & lib. arb. c. 15. qui cùm sibi obiecisset, *conuersionem hominis non fore in ipsius potestate, si semper requiratur excitatio praeueniens, cùm excitatio illa non sit in hominis potestate*; respondet, *conuersionem semper esse in potestate liberi arbitrij, quoniam potest semper conuerti quando voluerit. Id enim dicitur esse in potestate, vt Aug. definit l. de sp. & litt. c. 31. & l. 5. de ciuit. Dei. c. 10. Quod adest quando volumus, & quando nolumus non adest. Quo sensu admittit Augustinus ibid. fidem esse in potestate liberi arbitrij, quia credit homo si vult, & si vult non credit. Caeterùm ipsum velle credere aut conuerti non potest homo habere, nisi per gratiam praeuenientem acceperit vt possit.*

Quare Doctores illi quos ad admittendam in infidelibus sufficientem gratiam actualem compulit istius argumenti quasi terriculum, quod alioquin mandata ipsis forent impossibilia, non satis distinxisse videntur duplex impotentiae genus; quorum alterum excusat à peccato; alterum adeò non excusat, vt etiam augeat. Alia est enim impotentia à voluntate planè sejuncta, quae manet etiamsi nolis, quam pro voluntate non exuas, quam odisse, nec tamen deponere valeas. Eiusmodi est impotentia ambulandi in homine cui fractae sint tibiae, impotentia scribendi in homine cui praecisae sint manus, denique impotentia non moriendi in homine mortali. Non enim etiamsi velit homo non morietur, nec ambulabit ille cui crura confracta sunt, nec scribet ille cui praecisae manus, etiamsi maximè id optent ac velint. Haec impotentia planè excusat à peccato. At verò longè dissimilis est illa impotentia, quâ peccatores ab obseruandis Dei mandatis praepediuntur; in ipsâ enim voluntate posita est, imò nihil aliud est quàm constans peccandi voluntas, nihil aliud est quàm depravatus cordis affectus, terrenis rebus penitus addictus. Itaque non haec impotentia est, sed prauitas. Non potest in hoc statu homo diuinis obsequi mandatis: vtique, sed quia non vult; quia totus ad se conuersus est; quia totus à Deo alienus est. Amare Deum non potest, sed quia creaturam amat & amare vult; & in hoc amore ita pertinax est, vt ab eo nolit desistere, nolit auelli. Absurdum autem planè fuerit, vt ideò quis à criminibus sit immunis, quia toto voluntatis impetu incumbit in crimina.

Postremam hanc impotentiam à peccato non excusare Bernardus mirabiliter ostendit. *Nam quod surgere*, inquit ille in Cantica serm. 81. *Anima per se jam non potest, quae per se cadere potuit, voluntas in causa est, quae corrupti corporis vitiato ac vitioso amore languescens & jacens, amorem pariter justitiae non admittit. Ita nescio quo prauo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata necessitatem facit, vt nec necessitas cùm voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas, cùm sit illecta, excludere necessitatem.* Et iterum: *Premebatur jugo non alio quàm voluntariae cuiusdam seruitutis. Et erat pro seruitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Vbinam quaeso hanc necessitatem sentis, nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis quod & necessariò vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum obluctans. Porrò vbi voluntas, ibi libertas. Atque vtinam prohibitio haec & haec compulsio ita esset violenta, vt non esset voluntaria. Forsitan enim sic possem excusari; aut certè ita esset voluntaria, vt non esset violenta. Profectò enim sic possem corrigi. Nunc verò nusquam exitus misero patet, quem & voluntas, vt dixi, inexcusabilem, & incorrigibilem necessitas facit.*

Nemo difficile id in Adamo percipiat, poſtquam ab amore Creatoris in ſui defluxit amorem. Nam ſi in ſuo amore contumaciter hærens, ideò conuerti non poterat, quia ſe nimis amabat; quis illum ideò à peccato liberet, quis non eam impotentiam ad augendum eius peccatum, potiùs quàm ad minuendum valere fateatur? Difficiliùs id in eius poſteris intelligimus, quia peccatum originale ferè tamquam ab illis alienum cogitamus. At ſi attenderimus per originis labem ad ipſos pertinacem illum ſui & creaturarum amorem ſimul eſſe tranſmiſſum, juſtoque licet arcano Dei judicio etiam in illis prauum & vitioſum eſſe, faciliùs intelligemus, ſi quid ex illo corrupto fonte profluat, non ideò innoxium eſſe, quia aliquo modo neceſſarium; ſed ideò culpandum, quia voluntarium: iſtam enim neceſſitatem nihil aliud efficit, quàm corrupta & deprauata voluntas. Atque hæc in præſens de iſto argumento ſufficient, quod vberiùs proſequi non eſt huius loci.

Hanc diſſertationem tres tantùm in partes diſtribuere initio nobis propoſitum fuerat, verùm cùm tertia longiùs jam proceſſiſſet quàm putaramus, non alienum viſum eſt reliquas quæſtiones Scholaſticæ Theologiæ minùs affines in quartam potiùs partem reiicere, ne huius tertiæ partis abnormis magnitudo ab aliarum modo nimiùm abhorreret.

DISSERTATIONIS IV. PARS.

In quâ variæ quæstiones de mandatorum possibilitate explicantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quam gratiam intellexerit Augustinus, sufficientem an efficacem, cùm in lib. 2. de pecc. mer. & rem. dicit, voluntate humanâ, gratiâ adjuuante diuinâ, posse homines in hac vitâ esse sine peccato?

CVM in hanc partem rejecerimus varias de possibilitate mandatorum quæstiones, quæ magis ad sanctorum Patrum intelligentiam, quàm ad scholasticam Theologiam pertinent, commodissimè illam ordiemur ab eâ disputatione, quam doctissimus Theologus mouit de celeberrimo Augustini loco lib. 2. de pecc. mer. & rem. vbi ait: ***Voluntate humanâ, gratiâ adjuuante diuinâ, hominem in hac vita posse esse sine peccato, neminem tamen esse, vel fuisse, vel futurum esse qui vitam hanc peragat.*** Ex quo vir ille clarissimus concludi posse existimat, duplicem ab Augustino gratiam agnosci; alteram sufficientem, quæ dat hominibus posse vitare peccatum, neque tamen faciat vt reipsâ viteut: alteram efficacem, quæ facit vt actu à peccato abstineant; quæ quia non semper datur, hinc fit vt homines non sint sine peccato, licet alterius gratiæ ope, quam sufficientem appellat, tales esse potuerint.

Ego verò multis & grauissimis, nisi fallor, rationum momentis adducor vt credam, de nullâ aliâ quàm efficaci gratiâ in hoc toto libro Augustinum disputare, & vbicumque ait, homines gratiâ adjuuante diuinâ esse posse sine peccato, aliam non esse illorum verborum sententiam, quàm illam, fieri quidem posse vt sit homo sine peccato, si illum gratia diuina tantùm adjuuet, quantùm necesse est, ***vt nihil eorum quæ pertinent ad justitiam eum lateat, & ea sic delectent animum, vt quidquid aliud voluptas siue dolor impedit, delectatio illa superet***, sicut loquitur Aug. de sp. & lit. c. 35. Neminem tamen in hâc vitâ esse sine peccato; quia Deo pro summâ sua sapientia visum non est, eam semper homini gratiam conferre, qua adjuuante posset actu & reipsa omni ex parte vitare peccatum. Itaque non loqui Augustinum de sufficienti aliqua gratia quæ semper adsit, sed de efficaci quæ semper adesse posset, si Deus vellet; nec semper adest, quia Deus non vult.

Quâ in re mecum sentiunt præstantissimi ex schola sancti Thomæ Theologi, qui hunc Augustini locum de gratia efficaci interpretantur, vt Aluarez de aux. disp. 102 n 9 Et Barth. Medina in 1. 2. qu. 109. art. 8. vbi ex hoc loco colligit, ***secundum Augustinum hominem esse posse sine peccato, sed per gratiam Dei. Nam alias,*** inquit, ***derogaretur euidenter libero arbitrio, &***

gratiæ Dei EFFICACI. Hanc ergo ſententiam aliquot argumentis, vt mihi videntur longè validiſſimis confirmabo & vberiùs paulò proſequar, quod ex eâ pendeat grauioris quæſtionis explicatio, quo ſenſu ſcilicet dixerint Patres gratiæ diuinæ aduerſus Pelagianos defenſores, mandata Dei non eſſe impoſſibilia, etſi fieri nequeat vt à nobis ſeruentur, niſi cùm Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur operatur.

ARTICVLVS II.

Auguſtinum hîc agere de vitando per totam vitam omni peccato etiam veniali, quod juſtum omnem poſſe per gratiam ſufficientem ſibi collatam Tridentina Synodus dici vetat.

PRIMVM argumentum ex eo repeti poteſt quod in toto libro 2. de pecc. mer. & rem. ſibi tractandum proponit Auguſtinus. Illud enim tale eſt, vt ad gratiam ſufficientem à Deo homini datam & ab homine acceptam nullo modo referri queat. Nemo enim dicat, omnibus etiam juſtis tantam gratiam à Deo collatam eſſe, quanta ſufficit ad vitanda omnia omnino peccata etiam venialia. At de hoc vno agit Auguſtinus, vt ipſe initio libri profitetur. *De baptiſmo*, inquit, *paruulorum, Marcelline chariſſime, priori libro ſatis diſputatum eſt. In hoc autem, viuatne aliquis in hoc ſeculo, vel vixerit, victurus ne ſit, ſine vllo omnino peccato... quantâ ipſe donat diligentiâ vel facilitate diſſerendum enodandumque ſuſcepi.* Ecce totius libri argumentum: An ſit aliquis in hâc vitâ ſine vllo omnino peccato. Vnde conſtat non de ſolis lethalibus culpis, quæ crimina vocant Patres, ſermonem eſſe; ſed præſertim de venialibus. *Multi quippe*, inquit idem Aug. ad Bonif. l. 1. c. 14. *baptizati fideles ſunt ſine crimine*, (hoc eſt, ſine mortali peccato.) *Sine peccato autem in hâc vitâ neminem dixerim, quantâlibet Pelagiani, quia hac dicimus, aduerſum nos inflentur & dirumpantur inſaniâ.*

Hæc igitur quæſtio ab Auguſtino tractanda ſuſcipitur, an ſit vllus juſtus qui vitam hanc agat ſine vllo omnino peccato, etiam veniali; ſicut ipſe vberiùs c. 2. his verbis explicat: *Huius autem*, inquit, *quæſtionis ſolutio, de hominis vitâ ſine vllâ ſubreptione vel præoccupatione peccati, propter quotidianas noſtras orationes maximè neceſſaria eſt. Sunt enim quidam tantùm præſumentes de libero humanæ voluntatis arbitrio, vt ad non peccandum, nec adjuuari nos diuinitùs opinentur, ſemel conceſſo liberæ voluntatis arbitrio: vnde fit conſequens, vt nec orare debeamus, ne intremus tentationem, hoc eſt, ne tentatione vincamur, vel cùm fallit & præoccupat neſcientes, vel cum premit atque vrget infirmos.* Hinc etiam cap. 16 *Neque negandum eſt*, inquit, *hoc Deum jubere, ita nos in facienda juſtitia eſſe debere perfectos, vt nullum habeamus omnino peccatum: nam neque peccatum erit, ſi quid erit, ſi non diuinitùs jubeatur vt non ſit.* Cùm igitur in hoc libro Auguſtinus aſſerit poſſe hominem in hac vitâ eſſe ſine peccato gratiâ adjuuante diuinâ, & dum hoc homini præcepit Deus, *nihil illi præcepiſſe quod eſſet humanæ impoſſibile voluntati*, non de alicuius ſeorſim peccati fugâ, nec de aliquo particulari præcepto, & in aliquâ tantùm ſingulari occaſione ſeruando agit; ſed de illo generali præcepto, quo jubet Deus ne

peccemus, & vitam istam agamus sine vllâ subreptione vel præoccupatione peccati. Atqui non solùm nemo justorum in hâc vita sine peccato est, verùm etiam sine errore dici non potest, tantam cuilibet justo gratiam à Deo conferri, quanta sufficit ad vincendum omni ex parte peccatum, & implendam omni ex parte justitiam. Id enim præter Christum soli B. Virgini concessum fuisse prædicat Aug. de nat. & gr. c. 36. & Tridentino anathemate percellitur sess. 6. c. 23. *Si quis dixerit hominem semel justificatum posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia.*

Dum ergo ait Augustinus, posse hominem in hâc vitâ esse sine vllo omnino peccato gratia adjuuante diuinâ, de eâ gratiâ intelligi nequit quæ detur omnibus justis, ita vt per eam sibi à Deo collatam *possint in totâ vitâ peccata omnia, etiam venialia vitare*, quod canon Tridentinus hæreticum esse docet; sed obuius & planus propositionis Augustinianæ sensus est quem diximus, posse hominem per totam vitam esse sine vllo omnino peccato gratiâ adjuuante diuinâ; quia reuerâ esset homo sine peccato, si gratiâ adjuuante diuinâ, (& eâ quidem efficacî, imò efficacissimâ) *nihil vmquam eorum quæ pertinent ad justitiam eum lateret, & ea sic delectarent animum, vt quidquid aliud voluptas, siue dolor impedit, delectatio illa superaret*, vt inquit Aug. de sp. & litt. cap. 35.

ARTICVLVS III.

Gratiam, quâ adiuuante ait Augustinus hominem esse posse sine peccato, efficacem esse, & quâ non semper homines adjuuentur.

ALTERVM argumentum est, quod ita Augustinus affirmat hominem esse posse sine peccato gratiâ adjuuante diuinâ, vt simul doceat & illam gratiam esse efficacem, & non semper ab illa justum adiuuari. Vnde fit eatenus solùm verum esse, hominem esse posse sine peccato gratia adiuuante diuina, quatenus reipsa fieret vt esset sine peccato, si semper & vbique quantùm sufficit ad vitandum peccatum à gratia diuina iuuaretur. Primùm quidem id patet quod cap. 2. vt iam vidimus, *huius quæstionis solutionem de hominis vitâ sine vllâ subreptione vel præoccupatione peccati, propter quotidianas etiam nostras orationes maximè necessariam esse* dicit: ne scilicet quis opinetur, *nos ad non peccandum diuinitùs non adiuuandos; vnde fit consequens, vt nec orare debeamus ne intremus in tentationem, hoc est, ne tentatione vincamur, vel cùm fallit & præoccupat nescientes, vel cùm premit atque vrget infirmos.* Et c. 3. ex concupiscentiâ fieri docet, vt homo in hâc vitâ non sit sine peccato. *Vt autem ei,* inquit, *non consentiamus, deprecamur adiutorium, dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vt si fortè tentari experimus à concupiscentiâ nostrâ, adjutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti.*

Quænam autem illa gratia quam sancti postulant ne tentatione vincantur, nisi illa per quam reipsâ fiat vt non vincantur, hoc est efficax, vt in primâ huius dissertationis parte luculenter ostensum est: nisi illa quâ vt ait sanctus Doctor de sp. & litt. c 29. petimus à Deo vt det quod iubet, atque inspi-

ratâ gratiæ suauitate faciat plùs delectare quod præcipit, quàm delectat quod impedit: nisi illa, quâ deprecamur certam scientiam, vt aperiat quod latebat; & victricem delectationem, vt suaue faciat quod non delectabat, vt ait idem de pecc.mer. & rem. c. 17. & c.19.

Sed longè adhuc luculentiora quæ addit c. 5. *Ad peccandum namque non adiuuamur à Deo; justa autem agere, vel justitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Sicut enim corporis oculus non adjuuatur à luce, vt ab eâdem luce clausus auersusque discedat; vt autem videat, adjuuatur ab eâ, neque hoc omnino, nisi illa adjuuerit, potest: ita Deus, qui lux est hominis interioris, adjuuat nostræ mentis obtutum, vt non secundum nostram, sed secundum eius iustitiam boni aliquid operemur. Si autem ab illo auertimur, nostrum est, & tunc secundum carnem sapimus; tunc concupiscentia carnis ad illicita consentimus. Conuersos ergo Deus adjuuat, auersos deserit; sed etiam vt conuertamur ipse adiuuat, quod certe oculis corporis lux ista non præstat.*

Præclara hîc omnia. Primò enim gratia efficax est, quâ Deus nos adiuuat vt boni aliquid operemur; quâ Deus nos adiuuat vt adipsum conuertamur. At ex August. nisi per illam gratiam adiuuemur, iusta agere vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus. Gratia ergo illa, qua adiuuante potest homo esse sine peccato, & sine qua non potest esse sine peccato, quia non potest iustitiæ præceptum omni ex parte implere, efficax est, non sufficiens. Deinde adiuuamur à Deo cùm ad Deum nos conuertimus, cùm boni aliquid operamur; non adjuuamur autem, cùm à Deo nos auertimus, cùm concupiscentiæ carnis ad illicita consentimus. Ergo agnoscit Augustinus per gratiam illam, qua adiuuante possunt homines esse sine peccato, non semper homines adiuuari: non enim per illam adiuuantur ex Augustino, cùm concupiscentiæ carnis ad illicita consentiunt. Iam verò in eodem c. 5. multis Scripturarum testimoniis docet, nihil Deum iubere vt faciamus, quin ipsi continuò dicamus: *Da quod iubes*; quòd cùm per solam gratiam efficacem præstetur, per quam Deus dat quod iubet, faciendo vt faciamus, dum *operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, & aptat nos in omni bono, faciens in nobis quod placeat coram se*, manifestum est per illam gratiam, qua adiuuante potest homo esse sine peccato, & sine qua non potest, non aliam ab Augustino intelligi quàm efficacem, *per quam Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur*, vt in 2. synodo Arausicana c. 9. ex Augustino definitum est.

Hinc autem manifestò sequitur, diuinam illam gratiam adiuuantem & efficacem, sine quâ iusta, vel iustitiæ præceptum implere omni ex parte non possumus, ne omnibus quidem iustis semper dari. Neque hoc nobis diuinandum reliquit Augustinus. Vt enim apertè docet, posse iustum in hac vita esse sine peccato gratiâ adiuuante diuinâ, non posse verò nisi adiuuetur: ita non minùs apertè declarat, eum à Deo adiuuari, illum non adiuuari, pro solo nutu & arbitrio diuinæ voluntatis. *Cur illum*, inquit, *Deus adiuuet, illum non adiuuet; illum tantum, illum autem non tantum; istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis.*

Denique totum illud opusculum de peccatorum mer. & rem. sic concludit, vt non obscurè significet, ideò iustos, qui Deo adiuuante sine pec-

cato esse possunt, non esse tamen in hac vita sine peccato; quia cœlestis illle medicus, qui *ordinem sanandi non accipit ab ægroto* ad perficiendam justitiam in quibusdam eos non adjuuat, vt gratiarum actionem semper indulgentiæ eius debeant, & à tumore superbiæ sancta humilitate sanentur. *Nouit*, inquit lib. 3 cap. vlt. *ille medicus qui non est opus sanis, sed ægrotantibus, quemadmodum nos curando perficiat in æternam salutem, qui & in quibusdam etiam justos suos, quoniam adhuc extolli possunt,* NON ADIVVAT *ad perficiendam justitiam, vt dum non justificatur in conspectu eius omnis viuens, actionem gratiarum semper indulgentiæ ipsius debeamus; & sic ab illâ prima causa omnium vitiorum, hoc est, à tumore superbiæ, sancta humilitate sanemur.* Quis post hæc sibi persuadere queat, ad gratiam sufficientem, quæ semper omnibus iustis adsit, pertinere quod ait Augustinus; *justos esse posse sine peccato gratia adjuuante diuina*, cùm ipse contrà disertè statuat, posse quidem eos esse sine peccato gratiâ adiuuante diuinâ, non tamen esse; quia ne in superbiam extollantur, in quibusdam eos ad perficiendam iustitiam gratia illa diuina non adiuuat.

ARTICVLVS IV.

Idem esse Augustino, posse hominem esse sine peccato, & fieri posse vt homo sit sine peccato; quod postremum ad gratiam efficacem sine dubio pertinet.

TERTIVM argumentum est, quod pro eodem sumit Augustinus, hominem esse posse sine peccato, & fieri posse vt homo sit sine peccato. Sic enim ipse se explicat c. 35. l. de sp. & lit. qui ad illam sententiam explanandam & confirmandam conscriptus est. *Tu autem*, inquit, *quid mihi proposueris aduerte. Mouet te certè quemadmodum dictum fuerit* FIERI POSSE VT SIT HOMO SINE PECCATO, *si voluntas eius non desit ope adiuuante diuinâ; quamuis nemo tam perfectæ justitiæ in hac vitâ fuerit, vel sit, vel futurus sit. Sic enim hoc ipsum in illis priùs ad te conscriptis libris proposui. Si à me quæratur, inquam, vtrum* HOMO SINE PECCATO ESSE POSSIT *in hac vita, confitebor posse per Dei gratiam & liberum eius arbitrium, ipsum quoque liberum abitrium ad Dei dona pertinere non ambigens; nec tantùm vt sit, verùm vt bonum sit, id est ad facienda mandata Domini conuertatur; atque ita Dei gratia non solum ostendat quid faciendum sit; sed adjuuet etiam vt fieri possit quod ostenderit. Tibi autem absurdum visum est sine exemplo rem esse quæ fieri potest.* Videmus idem esse Augustino, *hominem esse posse sine peccato*, & *fieri posse vt homo sit sine peccato.* At istud vltimum ad gratiam sufficientem referri non potest, sed solùm ad efficacem: ergo nec primum. Nemo enim qui gratiam efficacem ad non peccandum necessariam arbitretur, vnquam dixerit, fieri posse vt sit homo sine peccato per solam gratiam sufficientem ab efficaci distinctam. Fatentur enim omnes Thomistæ, vt videre est apud Alu. Resp. l. 3. c. 5. n. 8. & 10. has propositiones: *Nemo potest conuerti sine auxilio efficaci: Nemo potest saluari sine dono perseuerantiæ*, verissimas esse si in illo sensu accipiantur: *Fieri non potest vt quis conuertatur, & tamen non habeat auxi-*

lium efficax: Fieri non potest vt quis saluetur, & tamen non habeat donum perseuerantiæ.

Cùm igitur Augustinus huius suæ propositionis, *Potest homo esse sine peccato gratiâ adiuuante diuinâ*, in libro eâ de re conscripto hunc sensum esse significet, *Fieri potest vt homo sit sine peccato gratia adiuuante diuina*, manifestum est de alia gratia quàm efficaci id intelligi non posse, cùm ex omnium Thomistarum sententia certissimum sit, fieri non posse vt homo sit sine peccato cuiuscumque gratiæ ope quæ efficax non sit. Quare D. Augustinus satis se ipse de gratia efficaci loqui significat, dum ad illam gratiam, per quam homo potest esse sine peccato, pertinere ait, non solùm vt sit liberum arbitrium, verùm etiam vt bonum sit, id est ad facienda mandata Domini conuertatur. Quâ enim quæso gratiâ id efficitur, nisi efficaci?

ARTICVLVS V.

Hominem viuere sine peccato opus esse diuinum, ideóque possibile, quia omnia possibilia sunt Deo.

QVARTVM argumentum est, quod Augustinus sæpe se ipse luculenter interpretatur, neque aliter intellexisse se significat, fieri posse vt homo sit sine peccato gratia adiuuante diuina, quàm quia Deo possibilitas non deest sic per gratiam suam hominem adiuuandi, vt tanta semper ab homine voluntas adhibeatur, quanta sufficit tantæ rei. Omnino id Augustinus possibile esse statuit, sed possibile Deo non homini, nisi quantùm ei Dominus donare voluerit, quem nemini iustorum in hac vita tantam gratiam conferre voluisse, Scripturarum oraculis discimus. Cap. enim 6. l. 2. de pecc. mer. & rem. in quo primũ hanc quæstionem sibi proponit, Vtrùm possit homo esse sine peccato; postquam concessit fieri id posse per illam Dei gratiam *ad quam pertinet vt liberum arbitrium bonum sit & ad mandata Domini conuertatur*, quæ sine dubio efficax est, vt iam diximus, multis Scripturæ testimoniis efficacis illius gratiæ, quam iusti ipsi à Deo continuis gemitibus postulant, necessitatem probat. Tum verò ita concludit. *His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum, nec Deum impossibile aliquid homini præcepisse*, dum ei præcepit vt esset sine vllo omnino peccato, *nec Deo ad opitulandum & adiuuandum quò fiat quod iubetur, impossibile aliquid esse. Ac per hoc potest homo si velit esse sine peccato, adiutus à Deo*; hoc est si diuinâ adiuuante gratiâ tantùm velit, quantùm sufficit & necesse est, vt volendo semper faciat quidquid faciendum est, & semper vitet quidquid vitandum. En clarè ab Augustino explicatum, ideò posse esse hominem sine peccato, quia Deo ad opitulandum quò fiat quod jubet (quod gratiæ efficacis est) impossibile aliquid non est.

Sed ne quis de eius mente dubitaret, librum ipse integrum de hoc argumento composuit; in quo declarat ideò se in libris de pecc. mer. & rem. negare noluisse, justitiæ perfectionem, per quam homo sit sine vllo omnino peccato, in hac vita esse possibilem, quia omnia possibilia sunt Deo. Is est, vt iam diximus, liber de spir. & litt. quem in Retract. l. 2. c. 37. ad eam sententiam

tentiam explicandam à se scriptum fuisse testatur. Rescripserat enim Marcellinus eo se fuisse permotum, quod dixerat Augustinus, fieri posse vt sit homo sine peccato, si voluntas eius non desit ope adjuuante diuina, quamuis nemo tam perfectæ justitiæ in hac vita vel fuerit, vel sit, vel futurus sit. Quærebat enim quomodò id diceretur fieri posse cujus rei deesset exemplum. *Propter hanc eius inquisitionem*, inquit Augustinus, *scripsi librum, cuius est titulus de spiritu & litera.*

Cùm ergo Augustinus optimus sit sui interpres, ipsum se in hoc libro interpretantem audiamus. *Absurdum*, inquit c. 1 *tibi videtur, dici aliquid fieri posse, cuius desit exemplum, cùm sicut credo, non dubites nunquam esse factum, vt per foramen acus camelus transiret; & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile. Legas etiam 12. millia Legiones Angelorum pro Christo ne pateretur pugnare potuisse, nec tamen factum. Legas fieri potuisse vt semel gentes exterminarentur à terra quæ dabatur filiis Israel; Deum tamen id paulatim fieri voluisse.* Iam illa exempla satis ostendunt, quo pacto Augustinus intellexit quod dixerat, *fieri posse vt sit homo sine peccato*, quia scilicet id Deo possibile, & vtique fieret si Deo ita videretur. Sed quam ipse sibi objectionem proponat audiamus, cùm ex eius solutione mira tum huic difficultati explanandæ, tum vniuersæ de gratiâ Christi doctrinæ lux affulgeat. *Hic fortasse respondeas*, inquit c. 3. *ista quæ commemoraui facta non esse, & fieri potuisse, opera esse diuina; vt autem sit homo sine peccato, ad opus ipsius hominis pertinere, idque opus esse optimum, quo fiat plena & perfecta, & ex omni prorsus parte absoluta justitia; & ideò non esse credendum, neminem vel fuisse, vel esse, vel fore in hac vita, qui hoc opus impleuerit, si ab homine impleri potest. Sed cogitare debes, quamuis ad hominem id agere pertineat*, HOC QVOQVE MVNVS ESSE DIVINVM; *atque id non dubitare opus esse diuinum. Deus est enim qui operatur in vobis, ait Apostolus, & velle & operari pro bona voluntate.* En quâ gratia adiuuante potest homo esse sine peccato; eâ scilicet quâ Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, ac proinde efficaci. En quomodò id fieri potest, nec tamen fit; quomodò scilicet multa à Deo fieri possunt quæ non fiunt, quia Deus non vult. En cur de hac re, sicut de iis quæ Deo nolente non fiunt, licet à Deo fieri possint, iudicandum sit; quia quamuis ad hominem id agere pertineat, opus tamen diuinum est, quod in hominis voluntate, & per hominis voluntatem Deus operatur. Vnde statim Augustinus non errari perniciosè ait, si quisquam sine peccato vixisse existimetur: *sed illis acerrimè resistendum esse, qui putant sine adjutorio Dei per se ipsam vim voluntatis humanæ vel justitiam posse perficere, vel ad eam tendendo proficere.* Verum quia Pelagiani negabant, *se asserere id fieri posse sine ope diuina*, sed opis diuinæ nomine, quo se occultabant, vel liberum arbitrium, vel legem atque doctrinam intelligebant, quid contrà Augustinus aduersus eos intelligendum esse dicat per illud adjutorium, cum quo potest homo esse sine peccato, & sine quo non potest, egregia illa & planè diuina capitis tertij verba demonstrabunt. *Nos autem dicimus humanam voluntatem sic diuinitùs adjuuari ad faciendam justitiam* (notandum hæc dici ab Augustino, vt explicet qua ratione dixerit, *hominem esse posse sine peccato gratia adjuuante diuina*) *vt præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam quæ ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum*

ſanctum, quo fiat in animo eius delectatio, dilectioque ſummi illius atque incommutabilis boni quod Deus eſt .... Nam neque liberum arbitrium quidquam niſi ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via; & cùm id quod agendum eſt, & quo nitendum eſt, cœperit non latere, niſi etiam delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non per liberum arbitrium, quod ſurgit è nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Quid de gratia efficaci, per quam ſolam bene viuitur, manifeſtiùs dici poſſit profectò non video. At illa ipſa gratia eſt quâ adiuuante dixit Auguſtinus hominem eſſe poſſe ſine peccato. Non ergo de aliâ gratiâ quàm de efficaci id intelligi poteſt; neque alio ſenſu id accipi, quàm quia Deo poſſibile eſt per gratiam ſuam efficacem ſic in omnibus hominem adjuuare, vt ſit ſine peccato. De quo ſi quis adhuc dubitet, en verba ſole ipſo clariora ex cap. 5 deprompta, quæ omnem ipſi dubitationem eximant. *Cùm apparuerit*, inquit, *bene viuere donum eſſe diuinum, videbis vt exiſtimo fruſtra dici illa tantum eſſe poſſi illa ſine exemplo, quæ Dei opera ſunt, ſicut de cameli tranſitu per foramen acus commemorauimus, & quæcumque alia ſunt apud nos impoſſibilia, apud Deum autem facilia. Hoc ergo fruſtra dici ſatis apparebit, cum & ipſam humanam juſtitiam operationi Dei tribuendam eſſe claruerit, quamuis non fiat ſine hominis voluntate; & ideò eius perfectionem, etiam in hac vita eſſe poſſibilem negare non poſſumus, quia omnia poſſibilia ſunt Deo, ſiue quæ facit ſola ſua voluntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ voluntatibus à ſe fieri poſſe conſtituit. Ac per hoc quidquid eorum non facit, ſine exemplo quidem eſt in operibus factis, ſed apud Deum & in eius virtute habet cauſam qua fieri poſſit, & in eius ſapientia quare non factum ſit; quæ cauſa etiamſi lateat hominem, non ſe obliuiſcatur eſſe hominem, nec propterea Deo det inſipientiam, quia non plenè capit eius ſapientiam.*

Si judex in hac controuerſia ſederet Auguſtinus, quibus verbis vel clarioribus vel diuinioribus litem hanc poſſet dirimere? Dixit ipſe, *hominem poſſe eſſe ſine peccato gratia adjuuante diuina*; verborum illorum ſenſum quærimus. Eum eſſe nonnulli ſentiunt, nulli non adeſſe gratiam ſufficientem, non per quam fit vt ſit ſine peccato, ſed per quam eſſe poſſit. Ego ſic ſentio, poſſe hominem eſſe ſine peccato gratia adjuuante diuina; quia poſſibile eſt Deo ita hominem per gratiam ſuam adiuuare, vt reipſa ſit ſine peccato; & cur hoc non faciat Deus, penes ipſum eſſe æquitatis tam ſecretæ rationem. Quid verò Auguſtinus pronuntiat, eadem de re à Marcellino interrogatus? Multa à Deo fieri poſſe quæ non fiunt. Perfectionem humanæ iuſtitiæ inter illa eſſe numerandam; quia & ipſa opus diuinum eſt, quamuis non fiat ſine hominis voluntate. Negari itaque non debere eam eſſe poſſibilem, quia omnia poſſibilia ſunt Deo. Habere ergo illam non in homine per gratiam ſufficientem ſibi collatam, ſed apud Deum & in virtute eius cauſam qua fieri poſſit; & in eius ſapientia quare factum non ſit. Idem repetit in duobus poſtremis huius libri capitibus, vbi in ſummam colligit quod vniuerſo opere tractauerat. *Tibi*, inquit, *abſurdum viſum eſt ſine exemplo eſſe rem quæ fieri poteſt. Hinc exorta eſt huius libri quæſtio; ac per hoc ad nos pertinebat oſtendere fieri poſſe aliquid, quamuis deſit exemplum. Hinc ex Euangelio & ex lege quædam poſuimus in ſermonis hujus exordio ... quæ poſſibilia Deo*

negare non possumus, quamuis eorum desit exemplum; sed quia dici potest illa opera esse diuina, iuste autem viuere ad nostra opera pertinere; suscepi ostendere etiam hoc opus esse diuinum; & hoc egi libro isto loquaciùs fortasse quàm sat est; sed contra inimicos gratiæ Dei etiam parum dixisse mihi videor... Nam si propterea non est opus Dei quia per nos agitur, vel quia illo donante nos agimus, nec illud est opus Dei vt mons transferatur in mare, quia per fidem hominum fieri posse Dominus dixit, & hoc ipsorum operi attribuit.... Et tamen hoc nullo modo facit homo, nisi illo donante & operante. Ecce quemadmodum sine exemplo est in hominibus perfecta justitia, & tamen impossibilis non est (Deo scilicet vt antè dixerat, atque etiam homini; sed cùm Deus eam illi donare voluerit) *Fieret enim, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei. Esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad justitiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, vt quidquid aliud voluptas siue dolor impedit, delectatio illa superaret. Quod vt non sit, non ad impossibilitatem, sed ad judicium Dei pertinet*: quia, scilicet, vt iam vidimus in loco supra citato ex cap. vlt. lib. 3. de pecc. mer. & rem. consultius supremo illi & iustissimo iudici medicoque visum est, *etiam sanctos suos, quoniam adhuc extolli possunt, in quibusdam non adjuuare ad perficiendam iustitiam, ita vt in his eos minùs quàm implendæ omni ex parte iustitiæ sufficit, delectet bonum, siue cùm latet, siue cùm manifestum est, vt dum non iustificatur in conspectu eius omnis viuens, actionem gratiarum semper indulgentiæ ipsius debeamus, & sic ab ipsâ primâ causâ omnium vitiorum, hoc est à tumore superbiæ sanctâ humilitate sanemur.*

Ni locorum & testimoniorum copiâ odiosus vererer esse lectoribus, hîc exscriberem tria libri secundi de pecc. mer. & rem. integra capita planè diuina, nimirum 17. 18. & 19. quibus euolutis & paraphrasticè declaratis perspici liceret, duabus ex causis pendere quòd homo possit esse sine peccato, nimirum voluntate humana, & gratiâ diuinâ, quarum neutra semper adsit. Non adest semper voluntas, quia *latet aliquando an justum sit; aliquando non delectat. Ignorantia verò quâ fit vt lateat, & infirmitas quâ fit vt non delectet, vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum.* Non adest semper gratia, *quia vt innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates*, quâ gratia tamen non omnes nequidem sancti adjuuantur, licet *vt non adjuuentur, in ipsis causa sit, non in Deo*; quod toto deinceps capite & sequentibus probat: sed cui minùs hæc quæ jam attulimus sufficient, vix quidquam satis futurum puto. Hoc vnum tamen addam, S. Hieronymum aduersus Pelagianos scribentem non alio sensu intellexisse, *posse hominem in hac vita esse sine peccato*, quàm quo, vt ostendimus, D. Augustinus id intellexit; quia scilicet id Deo possibile est. Sic enim ille l. 1. Dial. *Neque homo potest esse sine peccato, quod habet tua sententia, sed potest* SI VOLVERIT DEVS *hominem seruare sine peccato, & immaculatum sua misericordia custodire. Hoc & ego dico, quod Deo cuncta possibilia sunt, homini autem non quidquid voluerit possibile est.* Vbi vides Hieronymum Pelagio non concedere quod ipsi non negandum existimauit Augustinus, hominem scilicet posse esse sine peccato. Neque tamen inter se reuera dissentiunt. Vterque enim agnoscit *negandum non esse quin homo possit in hâc vita esse sine peccato, si Deus velit, apud quem sunt omnia possibilia*, vt inquit Augustinus de nat. & gr. c. 48.

ARTICVLVS VI.

Illustrantur varia Augustini loca de possibilitate præceptorum.

FVSIVS aliquantò huius loci expositionem persecuti sumus, quòd eius intelligentia latiùs manet, & ad varias Augustini sententias, quibus nihil homini impossibile præcipi docet, explanandas aditum aperiat.

In primis dilucescit quo sensu in libro de perfectione justitiæ Cælestio sæpe concedit Augustinus, peccatum non esse quod vitari nullo modo possit. Ideò enim concedit, quia omne peccatum vitari potest per gratiam, non qualemcunque, sed efficacem. *Respondemus*, inquit c. 2. *vitari posse peccatum si natura vitiata sanetur gratiâ Dei. In tantum enim sana non est, in quantum id quod faciendum est aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet.* Hanc gratiam, quâ vnâ peccatum ait vitari posse, qui semper in omnibus tentationibus adesse velit, contendat oportet omnium naturam ita sanam esse, vt numquam contingat aliquem cæcitate non videre quod faciendum sit, aut infirmitate non implere.

Verùm illam opinationem satis refellit tum illa locutio, *si natura sanetur*, conditionalis, non absoluta; tum quod passim docet hanc gratiam, quâ impleri possunt præcepta, precibus impetrandam esse: ex quo inuictè conficitur illam & efficacem esse, & nonnumquam abesse. Nemo enim petit ex Augustino, nisi quo destituitur. Nemo aliud à Deo petit, nisi *vt det quod iubet, & inspirata gratiæ suauitate faciat plùs delectare quod præcipit, quàm delectat quod impedit*: tum denique quia hoc loco & in toto illo opere agit de vitando omni ex parte peccato, quod præceptum quidem hominibus agnoscit, impossibile autem esse negat, non quia semper est in hominis potestate, non quia omnibus datur gratia quâ possit impleri (vtrumque enim reiicit Augustinus) sed quia Deo ad opitulandum nihil est impossibile, vt ait idem lib. 2. de peccat. mer. & rem. c. 6.

Dilucescit quo sensu Augustinus in lib. de nat. & grat. c. 43. dicat: *Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Itemque c. 69. *Eo quippe ipso quo firmissimè creditur, Deum justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus.*

Non enim ideò dicit præcepta non esse impossibilia, quia semper adest gratia: quem sensum manifestè excludunt illa verba, *petere quod non possis* (nemo enim petit nisi quod abest, cùm gratia iam data non precibus euocanda sit, sed gratiarum actione in Deum refundenda) sed quia per illam gratiam quam petere debemus, impleri possunt: quam efficacem esse passim docet, nec omnibus adesse, vt cùm paulò superiùs nimirum c. 42. dicit: *Neque de ipsâ possibilitate contendo, cum sanatâ & adjutâ hominis voluntate possibilitas ipsa simul cum effectu in sanctis proueniat.* Et post illum locum c. 69. cùm explicaret quænam essent illa difficilia in quibus opem Dei implorare debeamus: *Omnia*, inquit, *fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est.....secundum hoc dictum est: Præcepta eius grauia non sunt; vt cui grauia sunt,*

consideret non potuisse diuinitus dici, grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus cui grauia non sunt, & petat quo destituitur, vt impleat quod jubetur.

Ex quo loco colligas 1. aliquando homines destitui illo cordis affectu cui mandata Dei grauia non sunt, & quo quod jubetur impletur.

2. Cùm ille cordis affectus sit magna charitas, efficacem procul dubio esse: nihil enim aliud est efficax gratia, quàm victrix delectatio, seu amor Dei quo fit vt plus delectet quod præcipit Deus, quàm delectat quod impedit.

Omitto dicere, his item locis Augustinum agere de vitando omni ex parte peccato, cuius rei potestatem nemini vnquam præter Christum & beatam Virginem concessam esse, constans est ipsius, imò totius Ecclesiæ doctrina.

Dilucescit etiam quo sensu Augustinus lib. de grat. & lib. arb. c. 16. ita loquatur: *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, non juberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat?* Videamus quare hoc nemo nesciat, an quia hæc gratia semper adest: an verò quia adesse potest. *Sed ideò*, inquit, *iubet aliqua quæ non possumus, vt sciamus quid ab illo petere debeamus.* Ergo illa potestas non semper adest; aliàs nihil vnquam juberet Deus quod non possemus.

Nusquam verò illustriùs quàm in isto libro docet Augustinus, gratiam illam, quâ præcepta impleri possunt, esse efficacem. *Certum est*, inquit ille c. 16. *nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est quod paulò antè posui, preparatur voluntas à Domino: de quo dictum est, à Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in nobis & velle: Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, prabendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cùm dicit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis; & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum vnde non faciebatis, & dabo cor obediens vnde faciatis?*

Ex illo Augustini loco discere est alium sensum, quo semper mandata homini possibilia sunt; quia scilicet implet ea qui voluerit, quamuis vt velit diuinitus voluntas præparanda sit. Sufficit autem ex Augustino vt aliquid esse in potestate dicatur, quod fiat quando volumus, non fiat quando nolumus. Propterea in libro de spir. & litt. fidem quam non omnium esse docet Apostolus, quam toties quibusdam dari, quibusdam non dari, occulto Dei judicio asserit Augustinus, semper tamen in potestate hominis esse docet. Quod solerter vidit Cardinalis Bellarminus, vt jam diximus, & hâc ratione affirmauit; semper in hominis potestate esse conuersionem.

Verùm ne cætera testimonia de possibilitate mandatorum frustra recenseã, vt omnia quæ hinc petuntur argumenta ad sufficientem gratiã astruendam semel præcidantur, vnum monere satis fuerit, sententiam illam Augustinianam toties ab ipso repetitam: *Deus impossibilia non jubet:* de omnibus generatim hominibus intelligi, vt ex locis iam supra citatis constare potest, & ex ipsorum aduersariorum consensu. Quare non potest inde gratia sufficiens actualis elici respectu justorum, quin etiam eadem respectu infidelium eliciatur. At verò ipsorum Censorum judicio non potest ex illis locis

certò demonstrari gratiam actualem sufficientem infidelibus adesse, cùm eam opinionem, quæ negat infidelibus gratias actuales & sufficientes, problematicam esse dixerint. Igitur nec ex illis locis certò elici potest, gratiam sufficientem actualem numquam justis deesse. Siue vt breuiùs astringam argumentum. Possibilitas illa præceptorum, quam his locis tradit Augustinus, peræquè ad infideles ac justos pertinet. Sed in infidelibus non requirit gratias actuales. Ergo nec in iustis. Huius argumenti solutionem in ipsis comitiis Facultatis à Censoribus flagitarunt eruditissimi Doctores, nec tamen impetrare potuerunt.

ARTICVLVS VII.

De Gratia orandi. *Explicatur nuperum Alphonsi le Moyne super illâ commentum: & ad Propositionem controuersam minimè pertinere ostenditur.*

EX iis quæ superiùs disseruimus manifestum est, præcepta diuina ex Augustini doctrinâ impleri non posse, nisi per eam gratiam, quæ *magnis*, vt ait Innocentius, *precibus implorata descendit*, adeóque illam non semper adesse, nec consequenter proximam illam potestatem Molinianam, quæ nihil aliud requirit ad agendum. *Non enim*, vt ait Augustinus, *à Deo petimus, nisi quo destituimur*.

Non sum autem nescius, esse quosdam Theologos qui sibi pulcherrimam horum locorum solutionem inuenisse videntur, cùm gratiam agendi ab orandi gratiâ secernentes, illam agendi & semper efficacem esse, & nonnumquam deesse, & ideò precibus impetrandam dixerint: hanc autem orandi & libero arbitrio subiici, & semper præsto esse. Quod significatum ab Augustino volunt, dum ait sæpe, *Deum jubendo monere & facere quod possis, & petere quod non possis*, quasi Deus nihil vmquam jubeat, quin homini vel ipsam agendi gratiam, quam efficacem esse concedunt, largiatur; vel saltem orandi gratiam, quâ impetrari possit.

Huius commenti, quo gratia orandi ab agendi gratia hoc duplici discrimine seiungitur, quod illa sit tantùm sufficiens, hæc semper efficax; illa semper adsit vbi præceptum obseruare conuenit, hæc autem non semper, sed tantùm cum oratione impetratur, parens & propagator hoc sæculo fuit Alphonsus le Moine, qui licet sub eorum, quæ contra illam de hoc argumento edita sunt, voluminum mole jacuerit oppressus, multi tamen ex ipsis Censoribus ad illam distinctionem confugerunt, & nihil aliud in propositione mea criminati sunt, nisi quod Petro non solum agendi, sed etiam orandi gratiam subtraheret; quod contrarium putant huic Augustini sententiæ à Concilio Tridentino consecratæ: *Deus jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis*: ex quo eliciunt semper adesse justis si non agendi gratiam, saltem orandi. Verum istius & criminationis & consecutionis inanitatem operæpretium fuerit hîc breuiter ostendere.

Primum cùm fatentur non adesse semper gratiam agendi qua proximè possumus implere præceptum, adeòque multa Deum præcipere quæ non possumus secundum præsentes vires, cum ampliores nobis impetrandæ

ſint; hoc ipſo ſenſum omnem probant quem ſub propoſitione conttouerſa complexus ſum. Concedunt enim Petro defuiſſe gratiam efficacem ſine qua proximè præceptum implere & tentationem vincere *non poſſumus*, quod vnum illâ quam inuaſerunt propoſitione continetur. Vtrum autem habuerit gratiam actualem orandi, an non habuerit, alia quæſtio eſt ab Epiſtolæ propoſitione planè diuerſa, de quâ nihil mihi affirmandum aut negandum fuit, cùm ea res inter Annatum & me non ageretur.

Contendebat ille, vt pote Moliniſta merus & ſimplex, nec illâ nouâ temperatione mitigatus, *adeſſe ſemper hominibus proximam & expeditam ſeruandorum mandatorum poteſtatem:* Hoc enim ab Innocentio X. definitum, & fide ab omnibus credendum aſſerebat *Cauillorum* p. 29. *Eum qui lib.re tranſgreditur præcepta, habere* PROXIMAM *& expeditam potentiam ad ea ſeruanda.* Ego aduerſus illum proximam poteſtatem agendi & ſeruandi mandata non ſemper adeſſe defendi: de gratiâ orandi nihil dixi, quod abhorrerer ab ea quæſtione quæ tum inter nos verſabatur. Ne quis igitur aliorſum propoſitionem Epiſtolæ meæ accipiat, atque ego ſcribens intellexi, iterum hîc profiteor, ſolam me efficacem gratiam, non orandi, ſed confitendi Chriſtum, à Petro remouiſſe; de gratia illa orandi aut affirmanda aut neganda ne quidem cogitaſſe.

Ne quis tamen ſuſpicetur aliquid me de illa ſentire quod proferre non audeam, breuibus concluſi vnculis ſententiam meam explicabo, ne Cenſoribus neceſſe ſit diuinationibus indulgere.

Sic igitur exiſtimo. 1. Gratiam per ſe efficacem, & effectum ſuum infallibiliter ſortientem, non minùs ad orandum neceſſariam eſſe, quàm ad agendum. Ita cum Patribus omnes Thomiſtæ.

2. Quibuſcumque defuit fides nullam omnino gratiam orandi adfuiſſe. Quomodò enim inuocabunt in quem non crediderunt, vt ex Paulo docent Patres & Concilia.

3. Iuſtos aliquando in tentationibus carere gratiâ efficaci, ad orandum ſicut oportet neceſſariâ. Aliter enim & orarent ſemper & impetrarent.

4. Omnibus juſtis conantibus & volentibus orare non deeſſe gratiam actualem adorandum Thomiſtico ſenſu ſufficientem. Neque enim ſine ea orare vellent & conarentur.

5. Iuſtis nec volentibus orare nec conantibus nullam orandi gratiam actualem adeſſe. Nulla enim actualis gratia ſine voluntate quadam atque conatu.

6. Non omnes iuſtos in omnibus tentationibus orare velle & conari; quod in peccatis ignorantiæ manifeſtum eſt. Quis enim Deum deprecetur pro vitando illo peccato, quod eſſe peccatum non credat.

7. Etiam illis iuſtis qui nec orare volunt neque conantur, adeſſe tamen poteſtatem orandi in actu primo Thomiſtico ſenſu ſufficientem, ſed per gratiam habitualem tantùm non, per actualem.

8. Vtrum Petro affuerit actualis orandi gratia hoc quo dixi ſenſu ſufficiens, id eſt, vtrum habuerit aliquas excitationes internas ad orandum, neſcire me ingenuè fateor. Habuit quidem ſi voluit & conatus eſt, ſed vtrum voluerit & conatus ſit id omninò mihi non liquet, malimque ſuper eo aliorum audire ſententias, quàm meam expromere.

Habent Censores meam de gratia orandi mentem meis verbis enunciatam, inuadant illam si voluerint, & suas illi blasphemiæ & hæreseos notas inurant. Quod si non audeant, fateantur necesse est nouum hoc & anteà inauditum genus hæreseos esse, quod claris & distinctis verbis expressum, catholicum sit & orthodoxum; in Augustini autem verbis à me allatis nec expressum nec intellectum, sed per vim & calumniam intrusum, hæreticum fiat.

ARTICVLVS VIII.

Gratiam orandi omnibus semper præsentem malè elici ex illis Augustini verbis: Deus jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis.

HÆc de criminationis vanitate: consecutionem nunc expendamus. His, inquiunt, Augustini vocibus: *Deus iubendo monet petere quod non possis*, significat adesse semper gratiam orandi, cùm gratia agendi deest. Itane idem est *admonere*, quod *gratiam dare?* Idem est lex jubens & spiritus adjuuans? Si hoc dicere voluit Augustinus, non poterat clarius exprimere. Saltem aliquo loco indicasset tam insolentis metaphoræ sensum. Saltem alicubi sine metaphora apertè elocutus esset, semper legi adiunctam esse orationis gratiam. Quòd si nusquam fecisse reperietur, eccui verisimile fiet tam absurdum Augustinum fuisse, vt grauissimam doctrinæ suæ sententiam tam inusitatâ & à communi sensu alienâ tralatione semper efferret.

Quid quod multis locis & ipse, & eius discipuli Prosper & Fulgentius, postquam admoneri homines lege dixerunt vt petant auxilium, gratiam orandi non semper adesse, nec minus efficacem esse, quàm illam agendi, apertè significant. *Qui ergò*, inquit Augustinus de corr. & grat. c. 1. *legitimè lege vtitur, discit in eâ malum & bonum, & non confidens in virtute suâ confugit ad gratiam, quâ præstante declinet à malo & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, nisi cum à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet; ac per hoc desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est, de quo ille: Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.* Quis dicere ausit aut illam gratiam, *quâ diriguntur gressus hominum*, & de quâ dicitur: *Hæc mutatio dexteræ excelsi*, efficacem non esse; aut illam gratiam omnibus dari?

Et apertiùs adhuc sanctus Prosper cont. Collat. c.23. non semper legi adjunctam esse orandi gratiam docet: *Imperantur*, inquit, *ista homini, vt ex ipso præcepto Dei, quo ei hoc quod accepit indicitur, agnoscat id se suo vitio perdidisse, & non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non est; sed à littera occidente confugiat ad spiritum viuificantem. Quod si facit magna est misericordia Domini: si non facit, iusta est pœna peccati.*

Nec minùs apertè Fulgentius lib. 2. de verit. prædest. & grat. c. 4. *Dum præcipitur nobis vt velimus, ostenditur quid habere debeamus; sed quia id ex nobis habere non possumus, admonemur vt à quo nobis datur præceptum, ab ipso petamus auxilium; quod tamen* NON POSSVMVS PETERE, *nisi Deus in nobis operetur & velle.*

ARTICVLVS IX.

Absurda quædam Molinianæ istius orandi gratiæ consectaria.

VERSATILEM illam & se in omnibus tentationibus ingerentem orationis gratiam ita disturbauit Apologia Patrum, vt illius ruinas nemo adhuc erigere sit ausus. Quare nihil necesse est de integro hoc argumentum persequi, quod in illo quem indicamus libro peroratum videtur: nonnulla tantùm absurda quæ ex illo figmento necessariò consequuntur, ad specimen hîc afferemus.

In primis ingens nobis videtur absurditas, quòd illius gratiæ ope Augustino longè peritiores & intelligentiores Molinistæ probantur. Quod enim ille ignorauit, quod neminem scire putauit, hoc ipsi & sciunt & ita dilucidè exponunt, vt nulli nunc non reseratum sit, quod Augustino clausum fuit.

Nescire se fatetur Augustinus, cur illi detur gratia fidei, illi non detur. *Fides igitur*, inquit ille de prædest. Sanctor. c. 9. *& inchoata & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris litteris repugnare.... Cur autem istum potiùs, quàm illum liberet (per fidei gratiam) inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Melius enim & hîc audimus, aut dicimus: O homo tu quis es, qui respondeas Deo, quàm dicere audeamus, quasi nouerimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid injusti velle non potuit.*

Verùm quòd Augustinus nescit, nouit Alphonsus. *Fides*, inquit, *& inchoata & perfecta in Christum, datur orantibus per fidem in Deum, cuius semper adest potestas; negatur autem non orantibus.* Quid facilius aut promptius, aut quæ tandem Augustino causa fuit, cur in re perspicuâ tot clamores excitaret.

Nescire se fatetur Augustinus, imò neminem scire asserit, cur illi detur perseuarantia; illi non detur. *Ex duobus*, inquit lib. de dono pers. c. 9. *paruulis originali peccato pariter obstrictis cur iste assumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate iam grandibus* impiis, cur iste ita vocetur, vt vocantem sequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, vt vocantem sequatur, *inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseuerantia vsque in finem, illi autem non detur, inscrutabiliora sunt iudicia Dei.* Idem verò lib. de dono pers. c. 16. *Deum* ait *alia etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia nonnisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem perseuerantiam.*

Certum igitur Augustino fuit perseuerantiam orantibus sicut oportet concedi, negari non orantibus. Quamobrem ergo inscrutabile dicit esse, cur huic donetur perseuerantia, illi non detur: nisi quia nondum detexerat arcanum illud hoc demum sæculo inuentum, ipsam gratiam orationis omnibus adesse: quo reserato patent subitò quæ inuoluta & inaccessa Augustino fuerunt. Quis enim tam iners Alphonsi discipulus, qui non facilè videat illis dari perseuerantiam qui gratiâ orandi benè vsi sunt,

illis, negari qui malè. Itaque huius opinionis præsidio non aliter quàm ab euigilantibus somnia, sic illarum difficultatum, quibus impeditus hæsit Augustinus, ludibria momento euanescunt.

Denique clausum ipsi Apostolo mysterium esse docet Augustinus, cur ex eâdem massâ alij eligantur ad vitam, illi in debitâ sibi damnatione relinquantur. *Vniuersa*, inquit ille Ep. 105. *ista massa meritò damnata est: contumeliam debitam reddit iustitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogatiuâ, non fati necessitate, non temeritate fortunæ; sed altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam miratur Apostolus*, & ibidem. *Cur autem illum potiùs quàm illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caueat præcipitium.*

Irrideri se putarent Alphonsi discipuli, si quis hæc ipsis tacito Augustini nomine proponeret. Quodnam enim, dicerent, ibi profundum? quod præcipitium? Omnibus datur orationis gratia. Hâc quidam benè vtuntur, quidam malè. Illi eliguntur ad regnum, hi reprobantur ad supplicium. Quid magis expeditum & obuium? Nonne qui in rebus ita planis profunda & scopulos extimescat, illo insaniæ genere laborare videatur, quod festiuè poeta Venusinus sic expressit:

——— ——— ——— Est genus vnum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis, vt ignes
Vt rupes, fluuiosque in campo obstare queratur.

Ab hoc certè stultitiæ genere non aliter vindicari poterit Augustinus, nisi repudiatis illis humanæ rationis commentis, rejectâque Molinianâ orandi gratiâ, quam omnibus tam liberaliter largiuntur, id ipsum cur vnus oret alter non oret ad inscrutabilia Dei judicia pertinere fateamur. Si quidem cùm *propter perseuerandum orare oporteat & non deficere*, vt ait Augustinus de dono pers. c. 14. *audiunt hæc & faciunt quibus datum est, non autem faciunt siue audiant siue non audiant quibus non datum est.*

Id verò luculentius adhuc perspici licet ex iis libris quibus Adrumetinorum & Massilientium obiectis respondet Augustinus. Nam si quis eâ se opinione imbuat, gratiam orandi omnibus semper præsto esse, atque ita sensisse Augustinum, affirmanti credat Alphonso tantum ineptiarum in illorum querelis, & in Augustini responsis offendet, vt hæc à sanis profectâ arbitrari non possit.

Quid enim sibi volebant Adrumetini illi monachi, qui se corripi ægrè patiebantur. *Apostolus*, inquiunt apud Augustinum de corr. & grat. c. 6. *ait, quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus qui non accepimus? Et c. 3. Præcipiant tantùm nobis quid facere debeamus qui nobis præsunt, & vt faciamus orent pro nobis, non autem nos corripiant & arguant.*

Obijciat hoc quisquam Alphonso. Quàm grauiter ille ejusmodi querelarum retundet insaniam. Tene, homo ignauissime, non arguam, non corripiam, qui semper auxilium ad orandum in manibus habeas, quo cætera consequi possis? Non potes præcepta seruare nisi gratiam efficacem à Deo acceperis: audio, at vt accipias in te situm est. An non quotiescumque te

titillat concupiſcentia, aut quocumque modo ſubrepit tentatio, toties animum tuum piis cogitationibus illuſtrari, piis affectibus accendi ſentis; toties ad Dei opem implorandam excitari? Quid tu igitur inopiam aut infirmitatem tuam lamentaris? Quaſi verò meritò ille devictus queratur penuriâ, qui cibum paratum præ ſocordiâ depoſcere grauetur.

Numquam aliter reſpondeat Alphonſus, & rectè. Neque enim aliter in ejus ſententiâ reſponderi poteſt. Quid igitur Auguſtino numquam in mentem venit tam expedita reſponſio? Cur multis fruſtrà capitibus ſudat, vt eos oſtendat meritò corripi, qui perſeuerantiam non acceperint? Cur ad primam parentis culpam omnia reuocat? Cur illâ orationis gratiâ non continuò Adrumetinis Monachis os opprimit?

Quam verò in Maſſilienſium querimoniis ſenſus communis venam reperias, ſi quamdam orandi gratiam nuſquam abſentem ab Auguſtino admiſſam putes. Fatum illi ex Auguſtinianâ doctrinâ, & libertatis interitum ſequi queruntur, ignauiam aut deſperationem hominibus per illam afferri, exhortationes & correptiones tolli, orationes extingui, duas maſſas cum Manicheis induci, omnes hominum conatus obtundi, perſonarum acceptione diuinam juſtitiam pollui. Quis hoc vmquam objecit Alphonſo? Aut ſi quis fecit, non ille potius riſu exploſus, quàm reſponſione repulſus eſt.

At quo pacto hæc objecta diluit Auguſtinus. De orationis gratiâ nuſquam abſente ne verbum quidem: ſufficientis & ex libero arbitrio pendulæ gratiæ meminit quidem; ſed illam ad Adami ſtatum pertinere docet, non ad noſtrum: vocationem ſecundum propoſitum vbique confirmat. Nuſquam queritur malè ſuam doctrinam à Maſſilienſibus intelligi, ad inſcrutabilia Dei judicia vbique confugit. Poſtremò tam inſulcè reſpondet, ſi gratiam orandi ſemper præſentem ab illo admiſſam ſtatuas, vt ille cui ſanctorum Patrum principatum tota detulit antiquitas, omnium quotquot fuerunt ſcriptorum imperitiſſimus appareat, omniúmque minimè dignus qui diuina myſteria tractaret, cùm in apertis & obuiis rebus cæcutiret, nec obſcura ſcriptis illuſtraret, ſed perſpicuis tenebras offunderet.

ARTICVLVS X.

Inferuntur alia quædam non minùs abſurda.

SEQVITVR primò illis Ethnicis, quibus fides non eſt annuntiata, multoties in die Deum ſeſe manifeſtaſſe, non per creaturas, ſed quâdam internâ reuelatione Illos enim ſæpius quoque die peccaſſe certum eſt. Porrò peccare non potuerunt, niſi ſaltem impetrare non peccandi poteſtatem potuerint: impetrare autem non potuerunt niſi orando, nec orare niſi credendo: ſed credere nemo poteſt niſi vel diuinâ reuelatione, vel humanâ prædicatione fides proponatur: caruerunt autem externâ prædicatione multi gentiles: igitur illis quotidie fides diuinitus reuelata eſt, atque ita reuelata, vt à Deo ſibi eam reuelari cognoſcerent; aliter enim nec credere, nec orare, & ideò nec peccare potuiſſent. Accuratim iſta congeſſimus;

sed ea latè pertractata videre potes in Apologia SS. Patrum lib. 6. c. 14.

Sequitur Caligulam, Neronem, Heliogabalum, & alia ejusmodi hominum monstra tum cùm in omnium sordium & flagitiorum cœno se volutarent sexcenties in die pijs illis cogitationibus, & affectionibus ad orandum Deum excitatos esse.

Sequitur Philosophos illos, qui mundum negabant prouidentiâ regi, qui pro virtute neminem vmquam Deo supplicasse sentiebant, sæpius tamen de orando pro virtutibus Deo diuinitus admonitos.

Sequitur Pelagianos, qui gratiam diuinam ad peccata vitanda necessariam non habebant, sæpiùs quotidie de eâdem gratiâ implorandâ commonitos fuisse.

Sequitur Atheos illos, qui in corde dixerunt Deum non esse, de illo tamen orando sæpiùs in die cogitare.

Sequitur bonos christianos nullum in se peccatum ignorantiâ, cupiditate, subreptione, incogitantiâ suscipere, ad quod cauendum illâ præuiâ orandi cogitatione non extimulentur: imò sequitur neminem jam per ignorântiam peccare; neque enim illud peccatum ignorari potest, de quo vitando & piis cogitationibus, & ejusmodi orandi desiderijs moneamur; adeòque planè falsum est quod ait Augustinus lib. de pecc. mer. c. 17. cùm omnium peccatorum causas enumerat, *Nolle homines facere quod justum, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat.* Nullus est enim quem lateat, aut quem non delectet quod justum est, saltem quantum sufficit ad fugiendum peccatum. Quare Augustinus dum peccata omnia vel ad ignorantiam reuocat, vel ad delectationis defectum, alienas planè imò falsas peccatorum causas recenset. Nihil hîc amplius de illâ commentitiâ orandi gratiâ à me disputabitur: tantum dicam nominem pejùs de christianâ religione mereri, quàm eos qui ejusmodi opiniones Traditionis autoritate planè nudas pro fidei dogmatis venditant, quas ipsi nec ab argumentis validissimis quibus impugnantur, imò nec à risu quo iure excipiuntur, defendere valeant.

ARTICVLVS XI.

De Concilij Tridentini circa præceptorum possibilitatem mente, non vna sed triplex Catholicorum Theologorum opinio.

NOn aliud frequentiùs iactauerunt Doctores illi qui propositionem Augustini & Chrysostomi hæreticam pronunciarunt, quàm illam Concilio Tridentino aduersari, & ad ipso sessione 6. c. 11. his verbis esse damnatam: *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis & adiuuat vt possis* quàm falsò & immeritò hîc excutiendum.

Statuendum est in primis, non ferendam in priuatis Theologis temeritatem esse, aliquam Conciliorum sanctionem, de cuius sensu variæ sint apud Theologos opiniones, ita suo iure ad certum sensum alligare, vt hæreticos habeant eos omnes qui illam aliter interpretentur. Possunt illi qui-

dem si quo valeant acumine canonum sententiam indagare, possunt rationibus conuincere veram se illorum mentem assecutos: at illum sensum toti Ecclesiæ fide tenendum imponere sine manifestâ iniuriâ & tyrannide non possunt.

Hoc posito Tridentinam illam sententiam tripliciter à catholicis Theologis acceptam reperio.

Primò illam de sufficiente gratiâ & possibilitate Thomisticâ intelligendam esse docet Aluarez disp. 71. n. 6. Ita ex illius Theologi mente, quem plerique ex S. Thomæ Scholâ sequuntur, hoc definiuit Concilium: Iustis numquam deesse possibilitatem illam sufficientem, quæ auxilii vberioris & efficacis necessitatem non excludat.

Secunda interpretatio est eorum Molinistarum, qui gratiam agendi non semper adesse fatentur, siue illam efficacem esse velint, siue nolint. Illi Concilium sic accipiũt quasi definierit, semper in iustorum esse potestate (& quidem Molinianâ, quæ omnia complectatur ad agendum necessaria) vt Dei mandatis pareant; vel enim hoc eos proximè posse per gratiam agendi, vel saltem remotè per gratiam orandi.

Huic adiungenda est alia veterum Molinistarum interpretatio. Qui gratiam agendi numquam deesse volunt, idque à Concilio definitum illis verbis: *Et adjuuat vt possis.* Quamquam non video quo pacto illorum sententia consistere possit cum istis Concilij verbis: *Et petere quod non possis.* Nam si semper adest illa potestas, falsum est nos à Deo petere quod non possumus. Sed tamen quia vtraque sententia in eo conuenit, quòd gratiam quamdam sufficientem & Molinianam à Concilio significatam velit, non incommodè ambæ conjungentur vt conjunctim quoque repellantur.

Tertia interpretatio est Bellarmini & Estij, qui hoc tantùm definitum à Concilio aduersus hæreticos contendunt, præcepta Dei à justis obseruari posse, imò semper obseruari, dum in justitiâ perseuerant, adeóque non esse impossibilia simpliciter. Quod ex aduerso Lutheranorum errori opponitur, qui omnibus justis etiam dùm Spiritu Dei aguntur, Dei mandata impossibilia esse sentiebant; quia concupiscentiæ veneno singulas illorum actiones vitiari credebant.

Sic intellectum à Bellarmino Concilium Tridentinum latè in secundo Apologetico probauimus. Et quoniam iis quæ protulimus testimoniis nullus ex Censoribus respondere tentauit, nihil hic attinet vel repetere, vel operosiùs confirmare quod inuictè jam comprobatum aduersarij si non voce, at certè silentio suo confessi sunt.

Eodem modo & sanctos Patres & Concilium Tridentinum interpretatus est Estius, magnum Duacensis Academiæ imò totius Belgij lumen. Is enim in 3. sent. dist. 27. §. 6. multis probat nihil homini impossibile præcipi. Ac primò hæreticorum errorem sic exponit: *Quæ quæstio*, inquit, *eò diligentiùs tractanda est, quò magis circa eam hodie à sectariis erratur, docentibus neminem posse in hoc corruptionis statu legem Dei implere, ac neminem operatione virtutum justum esse coram Deo.*

Quo sensu autem nihil homini impossibile præcipiat Deus, his verbis explicat: *Dicimus autem impossibile, non quod homo propriis naturæ viribus facere nequit, quomodo sine dubio impossibilia sunt homini præcepta Dei, quem-*

admodum ostendimus ad dist. 26. lib. 2. sed quòd secundum modum gratia quam in hâc vita justificatis communicat Deus fieri ab homine non potest. Talem enim impossibilitatem praeceptorum Dei, contra doctrinam catholicam, defendunt hujus temporis haeretici.

At quibus locis hunc hæreticorum errorem reuincit Estius? Non aliis ferè quàm Augustini testimoniis, quibus Caluinianos & Lutheranos tantò „antè damnatos esse contendit. Quos (hæreticos) post Scripturam, inquit „ille, maximè refellit autoritas Augustini compluribus locis. Nam lib. 2. „Retr. c. 10. proferens ex lib. 1. de gen. contra Manich. c. 3. verba quæ- „dam, quibus dixerat *posse omnes homines praecepta Dei implere si velint*, om- „nino verum id esse confirmat: *sed*, inquit, *praeparatur voluntas à Domino,* „*& tantùm augetur munere charitatis vt possint.* Et lib. de grat. & lib. arb. per „gratiam fieri dicit, *vt bona voluntas augeatur, & tam magna fiat, vt possit* „*implere diuina praecepta.* Vnde proximo capite approbat illud quod catho- „licis obijciebant Pelagiani: *Non juberet Deus quod sciret non posse ab homi-* „*ne fieri.* Deinde percurrit alia vulgaria Augustini testimonia ex libro de nat. & gra. ex opere in psal. & ex variis sermonibus, quibus expositis subiungit: *Ideò porro eam sententiam, quâ dicitur impossibile aliquid à Deo praeceptum, Pelagiani catholicis odiosè impingebant, & catholici studiosè à se repellebant, quòd ea ad haeresim Manichaeorum pertineret, ponentium hominem propter naturam malam ex quâ compositus esset, non posse peccatum vitare. Hoc autem ita damnant catholici, vt non tantùm ex malo principio, cujusmodi reverâ nullum est, verùm etiam ex corruptione naturae factâ per Adam negent homini simpliciter impossibile esse, vt Dei legem impleat; quod enim naturae & legi impossibile est, possibile facit,* IMO ET PRÆSTAT, *vt proximo capite ostenditur,* GRATIA DEI *per Christum.*

Illam verò possibilitatem præceptorum cum effectu coniunctam hæreticis oppositam à Tridentino Concilio definitam vult: *Huius*, inquit, *dogmatis definitionem & claram explicationem videre licet in synodo Tridentinâ sess. 6 c. 11. & c. 18.*

Obiter hîc duo animaduertas velim. Primum eodem planè modo ab Estio quàm à nobis accipi Patrum loca de possibilitate præceptorum: Ideoque ex ipso mandata Dei negari à Patribus impossibilia, quia non sunt simpliciter impossibilia, sed per gratiam impleri possunt, imò & implentur. Propterea autem mandata dici possibilia, quia semper adest gratia ad non peccandum necessaria, alienissimum est ab Estij mente, vt vel hoc vno loco satis perspici potest. *Obijcies*, inquit dist. 26. §. 41. *auxilium illud* (quo videlicet vno impleri præcepta posse superiùs definit) *non esse in potestate hominis praesertim eius qui de gratiâ Dei nihil vmquam audiuit, sed tantùm ducitur lumine rationis humanae, & proinde totius legis obseruationem tali homini esse simpliciter impossibilem.* Quid ad hoc Estius? Quidam, inquit, *respondent nullum esse hominem cui non semper adsit obuium & paratum à Deo auxilium gratiae, per quam possit totam legem seruare & vitare peccata, modò velit, vt potest, eo auxilio vti per liberum suum arbitrium. Sed haec responsio neque scripturis sacris, neque doctrinae sanctorum Patrum consonat, neque cum efficaci operatione Dei consistit: ac neque Augustinus tametsi vehementer hoc argumento pressus, à Pelagianis vmquam istiusmodi responsionem adhibuit, quod specialiter obser-*

nare est in toto libro de perfectione justitiæ, vt alia eius loca, quibus contrarium, docet, taceamus.

Secundo loco aduerti potest, quàm infirmo nitantur argumento, qui nolunt sententias Patrum de possibilitate præceptorum sumi in sensu Caluinianis opposito, & hujus rei præclaram illam afferunt rationem: *quia*, inquiunt, *sanctus Augustinus nihil cogitauit de Caluino.* Quasi verò damnari error non possit, antequam defensores habuerit? Quasi Augustinus non omnes penè hæreses, quæ post ipsum exortæ sunt, in scriptis suis antè confutarit? Quasi non ille Caluinum in quæstione de Ecclesiâ, validissimè fregerit, quamuis de eo numquam cogitarit? Stabilita enim veritas non modò præsentibus erroribus aduersatur, sed etiam futuris, id agente Spiritu veritatis, qui Patribus scribentibus affuit, vt in illorum scriptis extet quidquid ad futuras hæreses coarguendas necesse est. Verum est igitur Augustinum non cogitasse de Caluino, falsum est tamen impossibilitatem præceptorum non ab eo damnatam in Caluiniano sensu. Cogitauit ille quidem de solis Manichæis, qui præcepta Dei ideò obseruatu impossibila dicebant, quia naturale peccandi principium hominibus inerat: sed dum hos refelleret, docuit præcepta Dei nullâ ex causâ ita esse impossibilia, vt gratiâ adjuuante impleri non possint, adeóque illa ab omnibus piis impleri.

Demiror verò eos qui in egregiâ illâ ratione sibi placent, non animaduertere pugnantia se loqui. Nam si Caluinianum sensum non damnatum esse ab Augustino volunt, quia de Caluino non cogitauit, quomodò iidem his Augustini verbis quorumdam huius temporis Theologorum sensum contendunt esse damnatum? Non enim magis, credo, de illis Augustinus, quàm de Caluino cogitauit.

ARTICVLVS XII.

Aluaresianus sensus nihil officit controuersæ propositioni. Reiicitur tamen vt alienus, Molinisticus autem vt falsus.

QVemadmodum Aluaresiana de Gratiâ sufficiente doctrina nihil omninò istam de quâ nunc agitur propositionem labefactat, sed potiùs confirmat, vt latè anteà demonstrauimus; sic illa explicatio, quam Tridentino decreto subijcit, omninò causæ nostræ nihil obest. Contendit enim possibilitatem præceptorum Thomistico sensu à Concilio Tridentino definitam; sed eam nos libenter in justis admittimus, adeóque in ipso Petro, qui justus fuit ante casum. Vult ille quidem possibilitatem illam semper conferri per gratiam actualem, nos gratiam actualem tantùm volentibus & conantibus concedimus, nec omnes velle & conari arbitramur. Verum de gratiæ naturâ, quâ possibilitas confertur, nihil habet Concilium, nec tam absurdus fuit Aluarez vt id vellet à Concilio hoc loco sancitum.

possum minus illam mihi arridere, non quòd quidquam falsi contineat, sed quia à Concilij mente alienior videtur. Nam cùm hoc loco Tridentini Patres Caluinum & Lutherum damnare proposuerint, si solam possibilitatem Thomisticam, quæ suo effectu in perpetuum carere potest, sanciuerunt, intactum videntur illorum hæreticorum errorem reliquisse. Fieri enim posset, vt omnes justi possibilitatem Thomisticam haberent, nec vllus tamen mandatis Dei obtemperaret, si nulli eorum gratiam efficacem à Deo acciperent.

Sequitur Moliniana explicatio, quæ ex Concilio hoc dogma elicit, semper justis adesse gratiam actualem, quâ reipsâ & effectiuè mandata Dei possint obseruare.

Libenter hîc primò ab aduersariis quæsierim, vtrum hanc explicationem Concilij Tridentini de fide esse censeant. Si dixerint; jam apertè Thomistas omnes, quibus illa minimè probatur, imò erronea judicatur, hæreticos faciunt. Si negent, quæro quid rationis & æquitatis habeat propositionem Epistolæ meæ propterea hæreseos damnare, quòd Tridentino Concilio aduersetur eo sensu accepto quem de fide non esse fateantur.

Deinde vel definitum à Concilio volunt, omnibus justis immediatam agendi gratiam semper adesse, vel disiunctim aut agendi gratiam aut saltem orandi quâ impetretur. Si primum statuant, manifestè repugnant Concilij verbis, quibus monentur justi petere quod non possint. Ex quo inuictè probatur quædam illos non posse, ac proinde non semper agendi gratiam præsto esse: vt quid enim orarent, vt acciperent quod jam accepissent. Sin autem à Concilio Tridentino definitum dicãt, omnibus justis vel agendi gratiam adesse, vel saltem orandi cogitent quæso quantam absurditatem adscribant sacratissimæ Synodo, quæ nobis fidem tam obscuris & alienis metaphoris exposuerit. Quis enim sanæ mentis hanc sententiam: Deus omnibus justis dat vel gratiam actualem agendi & obseruandi præceptum, vel saltem gratiam orandi, sic expresserit: *Deus jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuuat vt possis.* Illis enim verbis: *adjuuat vt possis*, planum est significari eam gratiam quæ impetratur orando, id est agendi gratiam. At illa orandi semper præsens gratia vnde eruetur? Erit ne qui contendat, duas illas propositiones: *Deus jubendo monet petere quod non possis*: & *Deus jubendo dat gratiam petendi quod non possis*: eundem planè sensum habere; quod per se absurdum, ideò omnem absurditatem superat, quòd qui id existimet, illarum propositionum synonimiam & æquiualentiam non modò veram esse & certam, sed etiam ad fidem pertinere contendere debeat: adeóque præclarum illum canonem sancire: *Si quis dixerit alium esse sensum istius propositionis*: DEVS IVBENDO MONET PETERE QVOD NON POSSIS: *quàm illius*: DEVS IVBENDO DAT GRATIAM VT PETAS QVOD NON POSSIS, *anathema sit.*

Postremò si hæc Moliniana Concilii Tridentini explicatio necessariò esset admittenda, sequeretur Concilium Tridentinum à maximâ Ecclesiæ parte reiectum esse, imò ne ipsos quidem Tridentinos Patres id sensisse quod definierunt. Certum est enim ante & post exortum Molinam grauissimos Ecclesiæ Theologos sancti Thomæ de gratiâ efficaci doctrinam amplexos, â quibus illam interpretationem improbari necesse est. Quod

argumentum

argumentum eò grauius videri debet, quòd ex historiâ constat numquam Concilij Tridentini mentem fuisse, vigentes hoc tempore inter catholicos domnâre sententias, imò Marcellum Ceruinum hæc ipsa de gratiâ decreta variè sentientibus Theologis, antequam confirmarentur, permisisse vt ex ijs detraherent quidquid auersum putarent sententiæ suæ. Sapienter enim sacrosancta Synodus de catholicorum controuersiis pronunciare alienum ab his temporibus esse judicauit, & antiquam aduersus hæreticos fidem retinere satis habuit. Eccui ergo verisimile fiet, his de gratia decretis, quæ Thomistis qui multi aderant, permissa sunt, ipsam Thomistarum doctrinam esse damnatam.

ARTICVLVS XIII.

Bellarmini & Estij interpretatio quatuor rationibus confirmatur.

CONFVTATIS aliis, Bellarmini & Estij interpretatio satis confirmata videri potest. Ne tamen sola alienarum explicationum rejectione niti videatur, quibusdam hîc rationibus ostendendum est, quàm illam meritò & Aluaresianæ & Molinisticæ antetulerimus.

I. Significat Tridentinum Concilium damnatam se jam à Patribus sententiam damnare. *Nemo*, inquit, *temerariâ illâ & à Patribus damnatâ voce vtatur.* Imò decreti sui verba mutuatur ex Augustino: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis & petere quod non possis.* Non igitur existimandum est, aliam præceptorum impossibilitatem à Concilio Tridentino damnatam, aliam à Patribus. Et quod grauius est, eamdem sententiam & eadem verba à Concilio ex Augustino descripta, alium in Augustino sensum habere, alium in Concilio. Sed vt ostendimus, hæc verba in Augustino nihil aliud significant, nisi mandata Dei non esse absolutè & simpliciter impossibilia sensu Manicheorum, quia possunt impleri per gratiam efficacem: non igitur alia istorum verborum mens est in Concilio Tridentino.

Hoc solùm supra Augustinum addit Concilium; quod non modò mandata Dei esse possibilia dicit, si detur gratia efficax; sed illam gratiam affirmat aliquando conferri: *Et adjuuat*, inquit, *vt possis*: dixi aliquando, non semper, quia patet ex Concilio gratiam illam quæ his significatur verbis: *Et adjuuat vt possis*: non semper dari, nec omnibus, sed tantùm petentibus. Quod non omnes facere palam est. *Iubendo*, inquit, *monet & facere*

Non cadit, inquam, in Aluaresianam; quia vt jam diximus, *hæreticorum* errorem ne attingit quidem. Nec dissimili vitio Moliniana explicatio, sed in contrariam partem tenetur. Id enim à Concilio statuit definitum, quod in Concilio ne quidem tractatum est. Numquam enim in Tridentinâ synodo quæsitum, an alicui justo gratia nonnumquam deesset; siue an mandata Dei impossibilia essent non habentibus gratiam: sed illud solùm, vtrum justis gratiâ instructis essent impossibilia, quod asserebant hæretici. Vnde in Canone 18. nominatim addit: *Homini justificato & sub gratiâ constituto.* Quod Ecclesiasticâ loquendi consuetudine significat hominem sub actuali Spiritus sancti motione constitutum. Si quidem esse sub gratia, & esse sub lege, opponuntur apud Augustinum. Esse sub lege, excludit potestatem proximam implendæ legis: esse sub gratia, illam includit ab actuali gratia profectam. Vnde de eo qui sub lege est, disertè ait ser. 18. de diuers. *Qui sub lege est, legem implere non potest. Qui autem sub gratiâ est,* vt ibidem subdit, *non sub lege,* IPSE IMPLET LEGEM. *Quia non est ei pondus, sed decus: nec timenti tormentum, sed amanti ornamentum: Spiritu enim dilectionis accensus est.* Et de spir. & litt. c. 19. *Illa lex sine adjuuante spiritu procul dubio littera est occidens. Cùm verò adest viuificans spiritus, hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris positum lex faciebat timeri.*

Non igitur verisimile, imò planè falsum est, id definisse Concilium, quod ne in disputationem quidem adductum erat, atque ita definiuisse vt omnium Patrum sententias damnaret. At verò Bellarmini & Estij interpretatio hæreticorum errorem, possibilitatem præceptorum in hac vitâ cum quâlibet gratiâ negantium, directè petit, & præcisè condemnat nec alienas ac dubias quæstiones attingit. Neutro igitur vitio laborat, quo superiores duæ.

III. Quæ Concilij interpretatio certam & constantem inter catholicos omnes sententiam complectitur, ea meritò præfertur ijs quæ dubiam & minimè in totâ Ecclesiâ receptam continent. Alienum enim à Tridentinæ synodi dignitate esse videtur, vt aliquid definiuerit, de quo non omnes catholici inter se consentiant. De Thomisticâ verò possibilitate quam hoc loco à Concilio definitam contendit Aluarez, Molinistæ planè, dissentiunt, & eam in scriptis suis passim ineptiæ accusant. Rursus Molinisticam possibilitatem quæ nihil aliud requirit ad agendum penitus Thomistæ reijciunt. Neutram igitur hoc loco à Concilio sancitam dicere præstat. At illud in Bellarmini interpretatione vitij non est; quam enim sententiam Concilio tribuit, de eâ omnes omnino catholici idem sentiunt, solis hæreticis aduersantibus. Quis enim non profitetur *mandata Dei per gratiam esse possibilia?*

IV. Postrema ratio, eáque omnium grauissima, ex illâ regulâ petitur, ad omnium scriptorum maximéque sacrorum mentem intelligendam opportunissimâ, scilicet non ex vno quodam loco sententiam scriptoris inuestigandam, sed ex omnium locorum ad eam rem pertinentium consensione, quod maximè in Conciliorum decretis locum habet, in quibus cùm vnum spiritum loqui credamus, nullam vtique in illa sensuum varietatem & discrepantiam conferre sine flagitio possumus. Quare verus & legitimus sensus hanc habere notam debet, vt cum omnibus Concilij locis consen-

tiat. Ad cujuslibet autem sensus falsitatem demonstrandam sufficit, vt cum aliquo Concilij loco pugnet.

Hoc constituto facilè demonstratur, Molinisticum sensum de gratiâ semper præsente aduersari multis Concilij locis. Repugnat enim primùm doctrinæ Concilij de perseuerantiâ. Nam si ea gratia quæ nihil aliud requirat, semper homini, vt illi volunt, præsto est, falsum esset quod Concilium ait: *Neminem sibi quidquam absolutâ certitudine de perseuerantiâ suâ sibi polliceri posse.* Quid enim temeritatis est de eo quod in suâ quisque potestate semper futurum esse fide tenet, aliquid sibi absolutâ certitudine polliceri.

Repugnat etiam Canoni 22. *Si quis dixerit justificatum vel sine speciali auxilio Dei in acceptâ justitiâ perseuerare posse, vel cum eo non posse, anathema sit.* Nam cùm auxilium ad non peccandum, idem sit quod axilium ad perseuerandum, quia perseuerat ille qui non peccat, si auxilium illud Molinianum ad non peccandum omnibus præsto est, falsò auxilium perseuerantæ speciale vocatur: non enim speciale est quod omnibus datur.

Deinde quemadmodum ex eo quod Concilium statuit, cum auxilio perseuerantiæ perseuerari posse, rectè concluditur, gratiam illam non semper abesse, ne de eâ hypothesi loquatur Concilium quæ numquam contigerit Cur similiter ex eo quod Concilium statuit, sine perseuerandi auxilio perseuerari non posse, non colligatur illud auxilium non semper adesse, ne frustra de hypothesi impossibili Concilium sanctiones ediderit: nam si nullum esse credidit cui deesset illud auxilium ad non pecandum sine ad perseuerandum, quantò clariùs ita Canonem expressisset: si quis dixerit auxilium ad perseuerandum alicui justificato deesse, anathema sit.

Repugnat denique rationi quam subjungit Cocilium post illa verba: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis .... qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt; qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt.* Hâc enim ratione prorsus ineptè probatur gratiam semper adesse At ex illâ Concilij ratione mirificè confirmatur Bellarmini expositio. Nam si filij Dei Christum diligunt, si qui Christum diligunt seruant mandata, si mandata non seruantur sine gratiâ, sequitur falsum & hæreticum esse quod Caluinistæ docent: Præcepta à nemine obseruari etiam cum gratiâ. Seruantur enim ab omnibus qui Christum diligunt, diligunt autem Christum omnes filij Dei, dum filij Dei sunt.

Ex his omnibus liquidò pernosci potest, quàm immeritò Censores hunc Concilij Tridentini locum propositioni controuersæ aduersâ fronte oppositum passim venditauerint. Ostendimus enim illum quem afferunt sen-

ſequitur aliqua non poſſe homines cùm jubentur, ac proinde falſum eſſe quod pro fidei articulo toti Eccleſiæ obtrudit Annatus: *Eum qui liberè transgreditur præceptum, habere ſemper proximam & expeditam eius obſeruandi poteſtatem*: non enim habet illā quam precibus impetrare neglexit. Et contrà verum eſſe, quod vnum docet Epiſtolæ propoſitio: *Gratiam illam quâ immediatè tentationes vinci poſſunt, quibuſdam juſtis aliquando deeſſe.*

Hactenus de Concilij ſenſu, ex quo Conſtitutionis innocentij X. intelligentia pendet ipſis aduerſariis fatentibus, qui illa ipſius verba, *antè damnatam declaramus*, ad Concilium Tridentinum referunt. Sed quoniam de hoc argumento plura in Apologeticis jam diximus, ea hoc loco iterare ſuperfluum eſt. Tantùm monebo, quod alibi dictum eſt, quocumque demum modo exponatur illa Conſtitutio, non poſſe ex eâ elici niſi gratiam ſufficientem Thomiſticam, idque reſpectu volentium & conantium, quibus eam libenter concedimus. Vt verò nec volentibus nec conantibus tribuatur manifeſta in re pugna eſt. Nec ineptius quidquā cogitari poteſt, quàm ſi quis ex eâ propoſitione: *Iuſtis volentibus & conantibus non deeſt gratia ſufficiens Thomiſtico ſenſu*: duas illas deriuet planè diuerſas & alienas: *Iuſtis nec volentibus nec conantibus adeſt gratia ſufficiens.* Quod contradictione implicatur: vel: *Iuſti omnes volunt atque conantur*, quod à ſenſu communi, imò à fide penitus abhorret.

Falſum eſt ergo hominibus iuſtis volentibus & conantibus aliqua Dei præcepta eſſe impoſſibilia ſecundum præſentes vires, & deeſſe illis gratiam excitantem & ſufficientem Thomiſtico ſenſu, quâ poſſibilia fiant eâ poteſtate quæ non conplectatur omnia ad agendum neceſſaria. Et qui hoc damnatum à ſummo Pontifice velit, aduerſus illum minimè pugnabimus.

Falſum eſt item, iuſtis volentibus & conantibus deeſſe gratiam actualem: ſed nihilominus verum, catholicum, & orthodoxum eſt, omnibuſque generatim Thomiſtis probatum, quoſdam iuſtos per gratiā excitantem & ſufficientem conantes & volentes imperfectè, id eſt ei non plenè conſentientes, non habere eam poteſtatem implendi mandata, quæ cōplectatur omnia ad agendū neceſſaria, & carere efficaci gratiâ quæ vna talē poſſibilitatē affert.

Verum eſt item ignorantibus, nec volentibus, nec conantibus implerè mandata, deeſſe cognitionem, voluntatem, conatum, id eſt gratiam actualem. In quibus duobus capitibus quamuis tota quæſtio reſideat, nemo tamen Cenſorum audeat alterutrum erroris arguere.

ARTICVLVS XIV.

Totius operis concluſio, in qua turbarum iſtarum origo, & intoleranda Cenſuræ iniquitas paucis aperitur.

HABENT eruditi Theologi, quorum ſcripta ad me perlata ſunt, meam de tota hac controuerſia ſententiam ſincerè & ideò enucleatè explicatam: verùm non ſatis ipſe totum illis animum meum aperirem, niſi de miſerrimâ horum temporum conditiòne apud ipſos liberè conquererer.

Diu eſt cùm Molinæ ſequacibus Auguſtini doctrinam inuadentibus ne-

cessariò resistimus. Sed quamquam odiosa illa pugnandi necessitas esset aduersus homines factione validos, erat tamen ideò tolerabilis, quòd interim ex ipsâ contentione grauissimis quæstionibus lux afferebatur. Nunc verò eorum fautores alio post aliud munimento depulsi, eò rem redegerunt, vt planè nesciam quæ res agatur. Incredibile videatur, & tamen verũ est, penitus mihi ignotum esse, quid in eâ propositione quam tot horrendis notis inusserunt, communi eorum judicio reprehẽsum sit. Sed illud adhuc incredibilius, nec minùs tamen certum, ipsos accusatores meos, ipsos Censores, ipsos totius factionis duces quid in cõmune accusauerint, quid damnauerint penitus nescire; vt hæc mira planè & ante hunc diẽ inaudita judicij forma fuerit, in quâ accusatores quid ipsi objecerint nesciant, reus quid sibi objectum sit ignoret: denique quid judicatum sit, à judicibus, à reo, ab omnibus pariter ignoretur. Id quoniam ad ostendendam Censuræ iniquitatem mirificè pertinet, paucis hoc loco declarandum.

Animaduertendum est enim aduersarios meos etsi in odio mei & maleuolentiâ consentiant, non minùs tamen à se inuicem quàm à me dissidere, non modò in aliis quæstionibus, sed in eâ ipsâ quæ nunc agitur controuersiâ, & in ipso controuersæ propositionis sensu. Quidam illorum, & quidem præcipui duces, Molinisticis partibus jam diu conjuncti, id vnum in propositione meâ reprehendunt, quòd gratiam sufficientem Molinianam semper adesse omnibus justis in tentatione positis neget siue ad agendum, siue saltem ad orandum; omnia enim sua consilia conferunt ad gratiæ efficacis necessitatem euertendam. Puduit tamen illos hoc præ se ferre, & ideò ad putidam de præceptorum impossibilitate calumniam in sententiâ suâ confugerunt.

Alij verò qui Thomistæ haberi volunt, gratiam Molinianam omnino repudiant; aliam astruunt actualem quidem, sed quæ illo semper careat effectu, comparatione cujus dicitur sufficiens, nisi Deus illi gratiam efficacem adjungat. Hâc tamen sufficiente gratiâ conferri volunt proximam & completam agendi potestatem, in quo se putant à me diuersos. Verùm ipsis primùm de gratiâ actuali semper præsente multi resistunt, qui ad certos pietatis actus solam gratiam habitualem sufficere arbitrantur; repugnant alij, qui sufficere aïunt, gratiam actualem aliquando in aliquo veniali peccato multò antè commisso præsto fuisse.

De potentiâ proximâ ipsi Molinistæ, non illi veteres & horridi, sed hi noui & temperati cum Thomistis illis non consentiunt; nam sine efficaci gratiâ, quam ad operandum necessariam statuunt, negant proximam operandi potentiam haberi; licet ex ipsorum sententiâ per gratiam sufficien-

tæ propositionis sensu inter ipsos Censores non constare, nullumque proferri posse qui non vel mihi per summam calumniam affingatur, vel ipsis Censoribus probetur, aut in suis sodalibus omnis erroris expers judicetur.

Omnis error, omnis falsitas ideò falsitas & error est, quia veritati aduersatur; nec certa falsitas aut error esse potest, vbi de veritate oppositâ errori nõ constat. Vniuersè id in omnibus verũ, multoque magis in ipsâ fide. Neque enim hæreticum aliquid judicari potest, nisi ueritatem aliquam oppugnet quam fide teneamus, & quia in fidei capitibus debent omnes catholici conuenire, debent etiam de iis sententiis consentire, quibus hæreses aduersantur. Diuinitatem Filij oppugnauit Arius; de diuinitate Filij tota Ecclesia consentit. Negat in Eucharistiâ verum Christi corpus adesse Caluinus; in Eucharistiâ Christum totum verè, realiter, & substantialiter contineri tota Ecclesia confitetur. Dicant nunc quæso nostri Censores, quænam sit illa catholica veritas propositioni meæ opposita, quam ipse negem, de quâ tamen non dicam vnuersi catholici, sed ipsi inter se Censores vniuersi conueniant.

An illam afferent: Possibilia esse semper omnibus justis mandata? Quasi verò hoc à me negatum sit. De possibilitatis naturâ quæstio est. Molinianam illam, quæ nihil aliud requirit vt in actũ prodeat, numquã admittam; sed plurimi ex ipsis non admittunt. Thomisticam alij ex ipsis irrident, alij probant; ipse & probo & admitto, nec vmquam fateri recusabo, sic omnes justos mandata semper obseruare posse, etiam cùm deest gratia efficax, quemadmodum homines visu præditi in tenebris videre possunt ob internam videndi potentiam. Id verò vel ipsis fatentibus sufficit; & quidam ex illis, quos deosculantur & probant quia Censuræ subscripserunt, ita possibilitatem præceptorum etiam post Censuram gratulantibus aut certè ferentibus Molinistis explicarunt.

An illud causabuntur, gratiam sufficientem actualem quæ semper in omnibus tentationibus præsto sit, esse de fide? At illud multi ex ipsis non credunt, qui sufficere aiunt gratiam habitualem ad certos pietatis actus; multi etiam irrident, nec illud vmquam pro fidei capite haberi sinent, in omnibus peccatis & venialibus & mortalibus adesse semper in animo cognitionem peccati, & desiderium vitandi illius diuinitus immissum, vt nullum jam peccatum ex ignorantiâ, ex errore, ex subitâ cupiditate fieri possit. Deinde, vt jam dixi, nihil hoc ad propositionem meam. Non enim omnem gratiam actualem sufficientem Thomistico sensu à Petro amoui, sed tantum efficacem.

An confugient ad suum illud tantopere iactatum potentiæ proximæ nomen; sed priùs illius æquiuocationem tollant. Molinianam enim eius verbi significationem repudiamus quidem, sed cum multis ex ipsis Censoribus. Thomisticam non aspernamur; incommodiùs hoc vocabulo expressam contendimus.

An illud fidei caput in sufficientis gratiæ nomine locabunt, quod excitanti gratiæ tribuendum præfractè quidam obtinere nituntur. Primùm ridiculum, in nomine quod nulla Scripturæ autoritas, nullum Ecclesiæ decretum consecrauit, fidem esse positam. Deinde sufficientis gratiæ vocem vsurpent quantùm volent, non repugnabimus, dum ne nobis subil-

lo nomine Molinianum fermentum obtrudatur.

Ita noui planè generis eſt illa hæreſis, illa blaſphemia, quam in me inſectantur: nulli enim catholicæ veritati aduerſatur. Patientur enim credo illud me nec hæreticum nec blaſphemum habere, quod ipſi judices in ſuis vt orthodoxum probant. Et tamen his ſepoſitis, non iam leuis, ſed planè nulla de propoſitionis meæ ſenſu controuerſia eſſe poteſt.

Omnino enim ſic exiſtimo vnam in hâc totâ materiâ ſolidam eſſe controuerſiam, de gratiæ efficacis neceſſitate. De hac qui conueniunt, vix aliter quàm verbis diſſentire poſſunt; cæteræ de actu primo & ſecundo, de potentiâ propinquâ & remotâ, de nomine ac naturâ gratiæ ſufficientis, & leues per ſe, & maximam partem non de re, ſed de nomine ſunt, quas vel omittere omnino conſultiſſimum ſit, aut ſi non omittantur, intra ſcholarum anguſtias placidè diſceptare. Nihil verò indignius fieri poteſt, quàm vt ad illas quæſtiunculas fidei majeſtas detrudatur, & propter illas ſolicitetur Eccleſia, fideliumque concordia dirimatur. Victrix multis in locis volitat hæreſis; magna Europæ parte ſæuit & regnat; bellis, ſeditionibus, omnium vitiorum eluuione catholicus orbis premitur: nos cùm maximè decebat omnes vires ad communes hoſtes propulſandos conuertere, vel precibus ad flectendam Dei miſericordiam incumbere, de actu primo & ſecundo digladiari cogimur. Dum vitalia periclitantur, de vnguibus laboramus. Dum tota religio ab externis & domeſticis hoſtibus oppugnatur, ad metaphyſicas diſputationes pertrahimur.

In me certè nemo iſtorum malorum culpam meritò conferat. Difficultates illas, ad quas nunc aduerſarij mei confugiunt, numquam tractaui, numquam commoui. Cum Patribus ſenſi & locutus ſum; & me in iſtas ſubtilitates immittere à ſimplicitate chriſtiana ſemper alienum duxi. Sexcenties legi apud Patres, ſine gratiâ quâ Deus in nobis & velle & perficere operatur, nihil fieri poſſe: id innoxiè affirmare poſſe credidi poſt tot autores. Incidentium quæſtionum ſpinas nec attigi nec attingendas omnino putaui. Hæc ars, hoc conſilium fuit eorum, qui non aliud labantis exiſtimationis ſuæ præſidium inuenerunt, quàm vt controuerſiam in ſcholaſticarum contentionum dumeta compellerent, ne ſuam in grauiſſimis rebus infirmitatem detegere cogerentur. Hoc conſilio illud ſolertiſſimi homines aſſequi volunt, vt illarum controuerſiarum ſpecie tota Auguſtini doctrina eijciatur ex Academiis Chriſtianis, imò ex orbe Chriſtiano. Id agunt, id moliuntur illarum turbarum incentores Ieſuitæ, & ipſorum gregales, quibus ita reſiſtendum eſt, vt non priùs de illis inanibus controuerſiis litigare ſinantur, quàm de ipſius gratiæ efficacis neceſſitate cum Eccleſiâ conſen-